

Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, sosyal bilimler alanında 2002 yılından beri kurumsal faaliyetler yürüten İlmî Etüdler Derneği (İLEM)'nin disiplinlerarası sosyal bilim çalışmalarını teşvik etmek üzere düzenlediği çalışmalardan birisi olarak doğmuştur.

Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi, Türkiye'de yaşanan özgün akademik üretim sorununu aşmaya yönelik kuşatıcı yöntem ve yaklaşımları teşvik ederek, lisansüstü çalışmaların niteliğinin artırılması yönünde ortaya konan çabalara katkı sağlamayı hedeflenmektedir.

Daha geniş sosyal bilim çevreleri ile bilgi ve birikim paylaşılması, lisansüstü çalışmalar yapan araştırmacı ve uzmanların ortak dil ve yöntem geliştirmelerine imkân sağlamak gibi amaçlarla ortaya çıkan *Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi* her yıl farklı bir üniversite ile işbirliği içerisinde düzenlenecektir.

2012 yılında birincisi düzenlenecek olan Kongre, İlmî Etüdler Derneği (İLEM), Global Politikalar Araştırma Merkezi (GLOPOL) ve Selçuk Üniversitesi işbirliği ile Konya Büyükşehir Belediyesi sponsorluğunda gerçekleştirilecektir.

29**HAZİRAN**CUMA

Salon

A

15.00-16.30

Oturum

Kent, Mimari ve Değişim

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim DÜZENLİ

- Alidost ERTUĞRUL
XIX. Yüzyıl İstanbul Kentsel Dönüşümünde Üsküdar ve Koruma Sorunları
- Gonca ARIK
Mekanın Sosyal Üretimi Olgusu Üzerinden Dönüşüm Eşiğindeki Taksim'e Bakış
- Refik GÜNDOĞAR
Ağır Sanayi Yatırımlarının Kentsel Gelişmedeki Rolü: Afşin-Elbistan Örneği
- Seher KALENDER
'Üretimden Tüketime' Kağıthane'nin Dönüşümü
- 16.30-17.00 Kahve Arası

XIX. Yüzyıl İstanbul Kentsel Dönüşümünde Üsküdar ve Koruma Sorunları

Alidost ERTUĞRUL

Yrd. Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi

Söz konusu başlık İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Haziran 2011'de tamamlanan aynı adlı doktora tez çalışmasına aittir. Toplumsal yapıda ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerin izleri kent içindeki yapılarda ve kentsel dokudaki farklılaşmalarla kendini göstermektedir. Dünya var oldukça değişimin olacağı kaçınılmazdır. Ancak, bazı zaman dilimlerinde bu değişimin hızı ve niteliği kendinde önceki devirlerden farklı olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 19. yüzyılın Osmanlı toplumunda pek çok alanda kısa zamanda ve çok keskin şekillerde dönüşümlerin yaşandığı söylenebilir. Sözü edilen süreç Osmanlı kentlerinin pek çoğu gibi İstanbul'u da etkilemiştir. Başkent İstanbul 19. Yüzyılda, tarihi boyunca yaşamadığı kadar çabuk bir değişim-dönüşüm geçirmiştir. Bu tebliğin çıkış noktasının İstanbul'da ortaya çıkan kentsel dönüşümün, kentin Anadolu yakasındaki önemli yerleşim alanlarından Üsküdar'daki etkilerini araştırmak olarak söylenebilir. 19. yüzyıl İstanbul'u ve bu süreçteki değişimlerden söz edildiğinde bugüne kadar yapılan çalışmaların kentin tarihi merkezi olan Suriçi, Beyoğlu bölgesi, Adalar ile gayrimüslimlerin yaşadığı diğer semtler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Sözü edilen bölgeler kimi zaman bütün olarak, kimi zaman ise mahalleler düzeyinde incelenmiştir. Kentin Anadolu yakasının önemli yerleşim alanlarından olan Üsküdar; Kuzguncuk ve Selimiye Kışlası-yerleşimi dışında bütün olarak incelenmemiştir. Üsküdar yerleşiminin 19. yüzyıl içerisinde geçirdiği kentsel dönüşüm, tek yapı ve kentsel alanın bütünü için araştırılmış; çalışmanın günümüze doğru uzantısı olarak koruma sorunları tartışılmıştır.

Başta da belirtildiği üzere 19. yüzyıl, Osmanlı toplumunda ekonomik, kültürel ve siyasal alanda dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. İdari ve yasal düzenlemeler yapılmış, bu bağlamda belediye daireleri kurulmuş, yerleşimin belirli bir plana göre yapılması, cadde ve sokaklarının düzenlenmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Öte yandan, dönemin Batılılaşma sürecinin, değişen ekonomik ve kültürel yapının bir uzantısı olarak, yeni yapı tipleri ortaya çıkmış; geleneksel konut ve yapılar dönüşüm geçirmiştir. İnşa edilen yeni yapılar batılı mimari üslup ve planlama anlayışlarına göre tasarlanmıştır. Üsküdar bütününde de bu anlayışın izlerini taşıyan kamusal ve sivil nitelikte pek çok yapı inşa edilmiştir. Çalışma birkaç farklı koldan ilerletilmiştir. Üsküdar üzerine yapılan çalışmalar gözden geçirilmiş diğer taraftan da saha araştırması kapsamında, yerleşiminde belirlenen alan sınırları içerisinde inşa edilen kamusal ve özel nitelikteki yapılar yerlerinde incelenmiş, belgelenmiş bu yapılara ait kaynakça ve arşiv taramaları teker teker yapılmıştır. Çalışmanın sahada yürütülen önemli bir parçası olarak 19. yüzyılda Üsküdar'da inşa edilen daha çok anıtsal nitelikteki yapılar ele alınmıştır. 19. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş sivil mimarlık ürünleri ise sayılarının çokluğu göz önünde bulundurularak genel özellikleriyle ele alınmıştır. Yine saha çalışmasının bir parçası olarak Üsküdar yerleşiminin eski yeni haritaları ilgili yerlerden alınmış, sonra farklı tarihli haritalar ve güncel haritalar üzerinden kentsel dokunun değişimi karşılaştırılmıştır.

Öte yandan 19. yüzyılda kentsel dokunun biçimsel ve kurgusal farklılaşmalarının yanı sıra kent için yapılan yasal düzenlemeler ile idari yapıdaki değişimlerin tek yapıya ve kentsel dokuya etkileri çalışma kapsamında tartışılmıştır. Sonuç olarak aynı zaman dilimi içerisinde İstanbul'un başka bölgeleriyle benzer süreçler yaşanmış olsa da Üsküdar, 19. yüzyıl İstanbul kentsel dönüşümü içerisinde kendine özgü deneyimlere sahiptir. Genel toplumsal inanış olarak neredeyse tamamı Müslüman bir bölge imiş gibi algılanan Üsküdar yerleşiminin farklı bölgelerinde farklı din ve milletlerden insanların yaşadığı görülmektedir. Bu dinsel farklılıktan ayrı olarak farklı toplumsal sınıftaki insanların varlığından söz etmek mümkündür. 19. yüzyıl içerisinde zenginleşen bir gayrimüslim nüfusun yanı sıra, Osmanlı bürokrasisinin ileri gelenlerinin de Üsküdar'ın farklı bölgelerine yerleşmeleri ve buldukları bölgeyi dönüştürmeleri söz konusudur. Bu yönüyle Üsküdar'ın bu farklılaşmalardan kaynaklı bir dönüşüm geçirdiğini söylemek çok yanlış olmaz. 19. yüzyılda İstanbul Tarihi Yarımada'da kent mekânının dönüşümü yöneticilerin çabalarıyla, Galata bölgesinde ise yabancı ve gayrimüslimlerin talepleriyle ortaya çıkmıştır. Üsküdar'da ise devletin yaptığı düzenlemelerin yanı sıra yeni gelişen bölgelerde yaşayan yönetici sınıfın ve gayrimüslim vatandaşların kentin dönüşümüne katkıda buldukları söylenebilir. Bu tebliğde yukarıda kısaca değinilmeye çalışılan başlıklar altında, Üsküdar'ın kısa tarihi, 19. yüzyılda inşa edilen yapıları, bu yüzyılda ortaya çıkan değişimin türleri ve yasal düzenlemeler, kentsel dokudaki değişimler ve Üsküdar'ın korunma problemlerine ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Mekânın Sosyal Üretimi Olgusu Üzerinden Dönüşüm Eşiğindeki Taksim'e Bakış

Gonca ARIK

Arş. Gör., Yüksek Mimar, İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda rastlanan bir durumdur; kar getirecek bir avantaj görüldüğünde ilgisizce tarihi yerler yok edilir -evler, saraylar, askeri ve sivil yapılar. Yine benzer çoğunlukla bu ülkelerde, kültür tüketimi ve kültür endüstrilerinin gelişmesi, turizm ve eğlence sektörlerinin bir bu tip mekânları yüksek potansiyellere sahip pazarlama alanları olarak yeniden keşif süreçleri yaşamaya başlarlar. Ve yüksek maliyetlerle yok edilmiş olanın yeniden inşası dönemi başlar. Yıkım tamamlanmamışsa ya renovasyon projeleri aktif hale geçer, ya bir imitasyon/replika üretimi, ya da değişim/dönüşüm projeleri yatırımcıların bir biriyle yarışan projeleri haline dönüşür. Önemsizce bir kenara atılan, hor görülen, viraneye dönen, yok olanlar, ülkenin hızlı gelişim dönemlerinde birer hayranlık objeleri haline gelirler. Bugün ülkemizde hatta İstanbul'da bunun çokça örneğini sayabiliriz; Haydarpaşa, AKM, Beyazıt Meydanı, Emek Sineması, Demirören AVM gibi yapılar tarihi mekânların yıkımı, dönüşümü, renovasyonu ve yeniden üretimlerine örnek olarak gösterilebilir. Yeniden kullanım atfı için bugünün en sıcak tartışmalarından biri de kuşkusuz Taksim Meydanı ve Topçu Kışlaları projesidir. Peki, tarihsel sürecini tamamlamış ve bugün var olmayan bir yapının yeniden üretiminin yerin/mekânın kullanıcılarının gözünden neler ifade edebileceğine dair neler söylenebilir?

Lefebvre, *Mekânın Üretimi*'nde mekânın kendisinin sosyal bir olgu olduğundan ve değerler sistemine dayanan kompleks sosyal ilişkiler ağına oluşmasından bahseder. Mekân fiziksel olduğu gibi, düşünsel ve toplumsal bir içeriğe de sahip olması nedeniyle, metaların üretimi gibi üretilemez; her toplum ve toplumsal üretim süreçleri sonucunda kendine özgü bir biçimde ortaya çıkar. Her toplum kendi tarihi ve kurumları ile birlikte çok sayıda şeyi içeren bir üretim sonucunda kendi mekânını meydana getirir. Buradaki kentin tarihi ve kurumlarının mekân üretimindeki rolü çok önemlidir. Toplumsal bir üretim olarak değerlendirilen mekânın özünü gündeliklik/gündelik hayatın oluşturduğundan bahseden Lefebvre, tüm toplumsal/doğal nesnelere ve ilişkilerini kapsadığı gibi yaşam alanı olarak somut mekâna da gönderme yaparken bu yazının da ana tartışma konusunu oluşturan bir çatışmaya değinmektedir. Bu çatışma kenti değişim değeri olarak görenler (rant arttırıcı, sermaye getirici alt/üst yapı çalışmaları, dönüşümün ve spekülasyon boyutlarında yatırımın getirisine bel bağlayan siyasalar talepleri) ile kullanım değeri olarak gören grupların (sağlıklı barınma, çalışma, kültürel, eğitimsel gelişimlerini sağlayacak kentsel siyasalar talepleri) çatışmasıdır. Gerçek mekân-yaşadığımız fiziksel ve toplumsal alanlar, maddi süreçler ve anlamlandırma süreçleriyle üretiliyor olmasına rağmen, çoğunlukla sosyo-politik aktörlerin soyut tahayyüllerine göre tasarlanarak şekillenmektedir. Popüler kültür ve tüketimin artan önemi, tartışmayı gerçekleştireceğimiz *Taksim Meydanı ve Çevresi* düzenlemesi ile ilgili olarak ideolojik bir çözümleme denemesi, kapitalist toplumun kenti anlamlandırma, tasarlama ve yaşantılama süreçlerinin söz konusu proje üzerinden güncel durumuna bir bakış açısı sunmaktadır.

Taksim Gezi Parkı'nın tarihsel süreci, politik aktörler, akademi ve kentliler arasında çok sıcak tartışmalara sahne olmaktadır. Belki de mekânın sosyal bir olgu olması gerçeğinin en dolaysız örneğini *Gezi Parkı* üzerine yapılan tartışmalar neticesinde düzenlenmeye başlanan gezi parkı şenliklerini göstermek yeterlidir. Bu yazı, tarihsel sürecini tamamlamış, günümüzde izleri tümüyle silinmiş bir yapının taklidinin inşasının, toplumsal süreçler ve oluşumlardan bağımsız nasıl bir mekânı doğuracağına öngörüsünü LeFebvre'nin *Mekânın Üretimi* okuması üzerinden içinde barındırdığı çelişki ve çatışmalar ile kente ve kentlilere etkisi yönünden tartışmayı hedeflemektedir. Mimarlık pratiğinin yapı-nesne türündeki mekân üretimi, toplumsal süreçlerden bağımsız bir otoritenin ideolojisini yansıttığı sürece bu çatışmalar da devam edeceğinden, yazının hedefi mimarlığın bilgisinin toplumsal ilişki ve mekân üretimlerine kentsel ölçekte olduğu gibi yapı ölçeğinde de önem vermesinin vurgusunun yapılmasıdır.

Ağır Sanayi Yatırımlarının Kentsel Gelişimdeki Rolü: Afşin-Elbistan Örneği

Refik GÜNDOĞAR

Kent Plancısı, Darıca Belediyesi

Türkiye’de ağır sanayi yatırımlarının erken Cumhuriyet dönemi olarak tanımlanan 1923–1938 döneminde başladığı söylenebilir. Nitekim Türkiye’nin öncelikli ekonomik kalkınma ve gelişme politikalarının, öncelikli sektörel gelişme alanları, ağır sanayi yatırımları ve yer seçimi kararlarının belirlenmesine yönelik ilk çalışmalar, İzmir İktisat Kongresi (1923), 1. Sanayi Planı (1933) ve İkinci Sanayi Planı (1936) ile başlamıştır. Ancak, özellikle 1939–1945 döneminde II. Dünya Savaşı nedeniyle ulusal kalkınma hamlesi olarak tanımlanan sanayileşme süreci –Kırıkkale’de kurulan askeri fabrikalar (1925) ile Karabük Demir–Çelik fabrikası (1937) dışında– kesintiye uğradığı söylenebilir. Nitekim İkinci Sanayi Planı kapsamında kurulması planlanan alüminyum fabrikası bu nedenle, ancak 1960’lı yılların sonunda kurulabilmiştir.

Türkiye’de kamu yatırımı niteliğindeki ağır sanayi tesislerinin ilk faaliyete geçtikleri dönemlerde, kuruldukları yerleşmelerin ekonomilerini kentsel ve bölgesel düzeyde canlandırdıkları, ancak, süreç içinde ortaya çıkan başta ekonomik verimlilik ve teknolojik değişimler olmak üzere çekim merkezi niteliğini kaybederek, ekonomik ve sosyal bir durgunluğa girdikleri söylenebilir. Nitekim özellikle 1990’lı yıllardan itibaren dünya ekonomisinin değişen üretim biçimleri, özellikle ağır sanayiye dayalı yatırımların devlet tarafından özelleştirilmesi sürecini gündeme taşımaktadır. Halen devam eden bu sürecin Türkiye’deki yansımaları, Karabük Demir–Çelik ve Seydişehir Alüminyum gibi birtakım ağır sanayi yatırımlarının özelleştirilmesi biçiminde olmuştur. 1990’lı yıllarda başlayan yeni ekonomik düzenin, Türkiye’de ağır sanayi yatırımlarına konu olan kentsel yerleşmelerin gerek sosyal–kültürel ve ekonomik altyapı gerekse mekânsal–işlevsel yapısı üzerinde yeni değişimlere yol açacağı söylenebilir. Bu değişimin, geçmiş deneyimler eşliğinde sanayi kentlerinin geleceğe yönelik planlama stratejilerinin üretilmesini zorunlu kılacağı açıktır. Bu tebliğin amacı; devlet eliyle gerçekleştirilen ağır sanayi yatırımlarının kentsel yerleşmelerin sosyal–kültürel ve ekonomik yapıları üzerinde ortaya çıkardığı olası etkilerin Türkiye örneği üzerinden irdelenmesidir. Bu irdelenmeler, ağır sanayi yatırımlarının yerleşimi tercihleri açısından konu oldukları kentsel yerleşmelerin mekânsal–işlevsel gelişim sürecindeki etkilerinin ortaya konarak, kentleşme süreci kapsamında değerlendirilebilmesi ve geçmişe dönük uygulamalar ve sonuçlarına ilişkin edinilen deneyimlerin, sanayi kentlerine yönelik planlama çalışmalarında yerleşimi kararlarına ilişkin hedef ve stratejilerinin belirlenmesi ve olası sorunların öngörülebilmesi açısından önemlidir.

Bu tebliğde Türkiye’de 1. Sanayi Planı ve 2. Sanayi Planı kapsamında kamu eliyle gerçekleştirilmiş ağır sanayi yatırımlarına konu olan kentsel yerleşmelerdir. Bu kapsamda, 1. Sanayi Planı ve 2. Sanayi Planında ağır sanayi yatırım kararı alınan/verilen kentsel yerleşmelerin, yerleşimi tercihleri eşliğinde yatırım öncesi ve sonrasındaki mekânsal–işlevsel gelişim süreci ve değişimi irdelenecektir. Bu bağlamda, Türkiye’de ağır sanayi yatırımlarına konu olan yerleşmeler arasında bugün İl statüsündeki Kırıkkale, Karabük ve Batman ile İlçe statüsündeki İskenderun (Hatay), Ereğli (Zonguldak), Seydişehir (Konya) ve Yatağan (Muğla) irdelenirse, ağır sanayi yatırımının yerleşimi tercihlerinde etkili olan faktörlerin, hammaddeye ya da enerji kaynağına yakınlık ve ulaşım/pazarlama olanakları gibi ölçütlere dayandığı söylenebilir. Bu açıdan; anılan örneklerde dikkate alınmayan tek ölçüt; işgücü potansiyelidir.

Araştırma, akademik/bilimsel çalışmalar niteliğindeki lisansüstü tezler, araştırma projeleri, araştırma raporları, makaleler, kongre–sempozyum bildirimleri ve demografik–ekonomik göstergelerden oluşan yazılı ve istatistiksel kaynakların karşılaştırmalı değerlendirilerek, mekânsal ve işlevsel gelişim süreci açısından çözümlenmesine dayanmaktadır. Bu araştırmanın, Türkiye’nin önemli ağır sanayi yatırımlarından biri olan Afşin–Elbistan Termik Santrali örneği üzerinden yapılan alan araştırmasına dayalı irdelenmeler yoluyla otonom sanayi yatırım kararlarının kentsel gelişim sürecindeki (olası) gerek sosyo–mekânsal gerekse ekonomik etkileri ile sorunların çözümlenmesine yönelik tartışmalara tarihsel arka plan ve deneyimler düzeyinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

'Üretimden Tüketime' Kâğıthane'nin Dönüşümü

Seher KALENDER

Arş. Gör., Mimar, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Lewis Mumford, Kentlerin Kültürü adlı çalışmasında, "Kent, bir topluluğun kültürünün ve erkinin yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir" der. Her toplum sahip olduğu medeniyet algısının biçim ve eylemlerini gerçekleştirir. Şehir bu algının mekânda oluşturduğu fiziksel eylemdir. Toplum sahip olduğu değerler doğrultusunda bir şehir oluştururken, şehir de zamanla onu oluşturan topluma yeni değerler katar. Şehre bakarak toplumun başından geçen serüven ve insana bakarak toplumun şehirden beklentisi okunabilecektir. Türkiye'de ekonomik, sosyal, politik, kültürel, mimari vb. gelişmelerin ilk yaşandığı şehir İstanbul'dur. İstanbul üzerinden yapılacak bir okuma ile toplumun dönüşüm süreci ve dönüşen toplumun gelecekte şehirle kurmayı amaçladığı ilişki görülebilecektir. İstanbul gerek coğrafi konumu gerek farklı medeniyetlerin baş şehri olması sebebiyle tarih boyunca önemini korumuş, dünya şehirleri arasında nüfus yoğunluğuyla öne çıkmıştır. Kurulduğu günden itibaren savaş dönemleri hariç önemli bir nüfusa sahip olmuştur. Ancak 1960 sonrası yaşadığı nüfus artışı ve fiziksel büyüme İstanbul için bir dönüm noktasıdır. Sanayinin şehirde yerini alması kırdan kente göçü tetiklemiştir. Devlet tarafından doğru yönetilmeyen bu süreç sonunda toplum, barınma sorununa kendi yöntemleriyle çözüm bulmak zorunda kalmıştır. Böylece İstanbul gecekondular ve apartmanlaşma kavramlarıyla tanışmıştır. İstanbul'da yaşanan bu dönüşümü yani şehrin sanayileşme sürecine girmesi, göç ile tanışması, metropolit bir yapıya dönüşmesi ve özellikle son on beş yılda gerçekleşen hızlı gelişimini bu süreçlerden şehirde ilk etkilenen ilçelerden olan Kâğıthane üzerinden okumak oldukça doğru olacaktır.

İstanbul'un ilk sanayi yapılarının yer aldığı Haliç'in bir uzantısı olan Kâğıthane 1960 sonrası fabrika yapılarıyla tanışmıştır. Cendere Vadisi ve Büyükdere Caddesi etrafına yerleşen sanayi etrafına kırdan gelen halkın yerleşmesiyle Kâğıthane vadisini gecekondular yapıları kaplamıştır. Kamuya veya özel şahıs arazilerini işgal ederek yapılan bu yapıların önceleri su, yol, elektrik, kanalizasyon, ulaşım gibi altyapı hizmetleri yoktur, bu hizmetleri kendi yöntemleriyle halleden göçmenler zamanla iktidarla kurdukları ilişkilerle gecekondularına yasallık kazandırmışlardır. Barınma sorununa buldukları çözüm hep birlikte el yordamıyla yapılmış gecekondular iken şehre ulaşım sorunu ise minibüsçülük ile çözülmüştür. Şehrin artık her yerinde gecekondular kültürü ve hayat tarzı izleri görülmektedir.

Tarihi yarımada yapı-sat sektörünün ortaya çıkışı eski ahşap binaların yerlerini apartmanların almasıyla sonuçlanmış, gecekondular bölgelerinde ise şehre tutunabilenler yaşam alanlarını yenilerken gecekondularını apartmanlara dönüştürmüşlerdir. Bu plansız yapılaşma, Kâğıthane'de üst üste yığılmış, nefes alamayan bir bina stoku ve topografyanın etkisiyle de, dar ve dik sokaklardan oluşan bir doku oluşturmuştur. Bu yollara dik bağlanan dar sokaklar boyunca yapı adaları yerleşmiştir. 2000 yılı sonrasında ise kentleşme toplumun kısa vadeli talep ve ihtiyaçları doğrultusunda değil rant odaklı olarak gelişmiştir.

1960'larda açılan sanayi yapılarının büyük bir kısmı ofis, alışveriş merkezleri, lüks konutlara dönüşmüş bir kısım da hızla dönüşmeyi beklemektedir. Harvey'nin bakış açısıyla, kapitalist toplumda kentsel mekân sermaye birikimi için üretilen ve yeniden üretilen bir meta haline gelmiştir. Bu yapılar da tıpkı etrafına işçileri çeken fabrikalar gibi, hizmet sektörünü çevresine toplamaktadır. Kâğıthane artık yeni yapılan ofislerde çalışan 1+1 konutlarda yalnız yaşayan bir kitle ile bu ofis ve alışveriş merkezlerinin güvenlik, temizlik gibi hizmetlerinden sorumlu kişilere de ev sahipliği yapmaktadır. Kâğıthane'de pek sık karşılaşabileceğimiz bir diğer yapı tipi ise kapalı sitelerdir. Tek sebebi bu olmasa da kapalı sitelerin toplum tarafından rağbet görmesinin önemli etkenlerinden biri toplumun kendi gibi olanlar ile birlikte yaşama isteğidir.

Türkiye modernleşme serüveninin tüm izlerini (gecekondular, apartman, kapalı site, fabrika, alışveriş merkezi, ofis) hala hepsini bir arada barındıran Kâğıthane, bu dönüşüm sürecinin arkasında yer alan dinamikleri incelemek için çok zengin bir araştırma alanıdır. Kâğıthane'de gerçekleşen bu yapısal değişim süreci aslında bize Türkiye'de yaşanan toplumsal dönüşümü anlatmaktadır. Bu çalışma kapsamında Kâğıthane'de yaşanan fiziksel dönüşüm üzerinden bu değişimin arka planını oluşturan zihinsel yapı yani toplumsal evrim incelenecektir. Ancak bu okuma yalnızca bir süreç analizi değil, birlikte büyüyen gelişen birbirini etkileyen şehir toplum ilişkisini irdeleyecektir.

Salon **B** 15.00-16.30

2

Oturum

■ Dışlanma, Ayrışma, Kentsel Hak ve Adalet Tartışmaları

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ramazan ÇALIK

- Ejder ULUTAŞ
Kentte Mekansal Ayrışma ve Güven
- Hasan TAŞCI
Toplumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kentsel Ayrışma, Kapalı Konut Sistemleri veya Sivil Lojmanlar Sorunu
- Nurullah GÜNDÜZ
Küreselleşme ve Mekânsal Ayrışma Arasında Uydu Kent Yaşamı: Başakşehir Örneği
- Yunus ÇOLAK
Kentsel Karamsarlık Ortamında Adalet Reçeteleri
- 16.30-17.00 Kahve Arası

Kentte Mekansal Ayrışma ve Güven

Ejder ULUTAŞ

Arş. Gör., Düzce Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Kentsel yaşamın belki de en önemli konusudur güven ve güvenlik konusu. Kentlerde her gün daha önce görmediğimiz ve muhtemelen bir daha da göremeyeceğimiz pek çok sima ile karşılaşırız. Kalabalık yığınlar arasında Heidegger'in deyimile 'varlığın ortasına atılmış' ne yaptığını veya yapması gerektiğini tam kestiremeyen insan tekleri olmaya doğru gidiyoruz. Böylesi bir ortamın mazur görülebilecek mazeret ve eksiklerini saymak mümkün. Eğitim sorunu, işsizlik, yoğun nüfus, çevre kirliliği vs. Ancak güvenlik endişesi mazur görülemeyecek kadar önemli bir konu. Kent hayatının keşmekeşi güvensizlikle maluldür. Güvensizlik durumu da insanları belli alternatiflere sevk ediyor. Bunların son dönemde en ön plana çıkkanı, son teknoloji ve konforlarla takviye edilmiş sığınakları andıran güvenli siteleri.

İnsanları, içerisinde güvenlik görevlisi ya da görevlileri ve kameralar ile 24 saat gözetlenen sitelerde yaşamaya yönelten saikler neler? Acaba sadece güvenlik endişesi midir sebep? İnsanlar arasında gittikçe yaygınlaşan güvenli sitelerde yaşama isteği ve bu yönde televizyonda, gazetelerde yapılan reklamlar-teşvikler ne kadar normal? Güvenlik konusunda yaşanan kaygı, bir tür korkuya dönüşüp kendisini her geçen gün yeniden üretiyor mu? Korkunun normalleşmesi mümkün mü? Böylesi bir ortamda toplum denen şeyin taşıdığı anlam ne olabilir? Ya da korkunun dışında insanları bu yerlerde yaşamaya yönelten sebepler neler? Güvenli sitelerde yaşamayıp da güven içinde yaşamak ne kadar mümkün? Güvenlik sorununun yoğun yaşandığı kentlerde toplumsal sermayenin durumu ne? Mahallenin güven telkin eden kimliği nerede ve ne durumda?

Bu sorular ekseninde sürdürülmesi düşünülen tebliğ güvenli siteleri üzerine yapılmış bir araştırmanın sunduğu veriler ışığında bir şeyler söyleme niyetini taşımaktadır. Köksal Alver'in Kent Sosyolojisi'ne kavramsal ve kuramsal bir katkı niteliği taşıyan Siteril Hayatlar adlı eseri Konya'da bulunan iki güvenli site özelinde yapılan araştırmayı içeriyor. Yazar her ne kadar yaptığı araştırmanın Türkiye genelini temsil etme iddiasını taşımadığını ifade etse de nihayetinde Türkiye'de kent ve güvenlik konusunda hazırlanmış önemli bir kaynak. Eser yukarıda güvenli siteleri ve güvenlik ile ilgili soruların cevabını vermede önemli donelere sahip. Güvenlik ve güvenli siteden mahalle ve ev konularına geniş bir yelpazede seyreden araştırma, bu makalenin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Toplumsal Sürdürülebilirlik Bağlamında Kentsel Ayrışma, Kapalı Konut Sistemleri veya Sivil Lojmanlar Sorunu

Hasan TAŞÇI

Dr., Esenler Belediyesi, Şehir Düşünce Merkezi

Toplumlar çeşitli şekillerde alt topluluklara ayrılırlar. İnanç değerleri, gelir seviyesi, hayat algısı ve buna benzer saikler alt toplulukların oluşmasına katkı yapmaktadır. Alt topluluklar hem bir ayrışmayı hem de alt topluluk bünyesinde oluşan değerlerin diğerlerine aktarımını ifade etmektedir. Çeşitli gerekçelerle bir araya gelen insanların oluşturdukları topluluk homojenlik arz ettikçe ortaya çıkacak olan sosyal yapı da diğerlerinden farklı olacaktır. Öte yandan Sanayi İhtilâli'nin ortaya çıkardığı sorunlardan birisi de şehirlere akın eden insanların yerleştirilmesidir. Şehrin olağan büyümesinin üzerinde bir hızla sahip nüfus artışı beraberinde yerleşme problemiyle birlikte bazı başka sorunları da getirmiştir. Taşradan şehre gelenlerin geleneklerini koruma çabası, güvenli bulmadıkları ortamlardan dolayı korunma ve yabancı olduğu yapıdan dolayı akrabalarının yakınında yer alma endişeleri bunlardan bazıları olarak dile getirilebilir. Diğer yandan, Avrupa aydınlanmasının bir neticesi olarak ortaya çıkan milliyetçilik akımları zaman içinde daha küçük ölçekli ideolojik parçalanmalara yol açarak toplumsal bölünmeleri tetiklemiştir. Bunun neticesi olarak ise kent içerisinde ideolojik ayrılık anlamına gelen birliklilikler oluşmaya ve global küre geçişten olmayan mini mekânlarla donatılmaya başlanmıştır. Yukarıdaki faktörlere ek olarak ise gelir seviyesindeki değişiklikler insanların kendilerini farklı sosyal statüde görmelerini sağlamış, bunun neticesinde ise insanlar kendi statülerine uygun yerleşim bölgelerini tercih etmeye başlamışlardır.

Toplumdaki çeşitli faaliyet grupları önce iş yerlerini, sonra da konutlarını diğerlerinden ayırmaya başlamış, geçişten olmayan alanların varlığı çoğalmaya başlamıştır. Her meslek grubunun ve her gelir grubunun adına site denilen giriş çıkışları izne bağlı özel kapalı mekânlarda yaşamaya başlaması kentsel kültürün ve ortak kimliğin olmazsa olmazı olan sosyo-kültürel alverişi engellemeye başlamış ve parçalanmış yapılar ortaya çıkmıştır. Türkiye ölçeğinde son senelerde en çok seslendirilen meselelerden birinin de askeri lojmanlar sorunu olduğu bilinmektedir. Sosyal bilimciler, siyasetçiler ve diğer bilim insanları, askerlerin lojmanlar sayesinde toplumun dışına çıktığını ve toplumu tanımaktan uzaklaşarak farklı reaksiyonlar gösterdiklerini beyan etmektedirler. Ancak, sorunlu olarak addedilen bu yerleşimin karşısında olanların en az onlar kadar geçişten uzak sitelerde yaşadıkları ve toplumu işleri gereği gözetmenin dışında başka herhangi bir şekilde toplumun genel dokusuyla ilişki içinde olmadıkları gözden kaçmakta veya seslendirilmemektedir. Ortaya çıkan bu durum sürdürülebilir kentsel sosyal yapı ve kent kültürü önünde bir engel olarak durmaktadır. Ayrıca bu durumun adil olmayan gelir dağılımı ve henüz kentleşme sürecini tamamlamamış gruplar için sürdürülebilirlik sağladığını da düşünmek gerekmektedir. Kentsel uygulamalar için "sürdürülebilirlik" son dönemlerde sıkça rastlanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer birçoklarında olduğu gibi kentsel uygulamalarda da sürdürülebilirlik gelecek vizyonu açısından önemli görülmekte ve sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ekonomik olarak gelir bölümündeki adaletsizlikler ve alt kültür grupları arasındaki keskin farklılıklar ise kentsel sürdürülebilirliği en çok tehdit eden faktörlerin başında gelmektedir. Gelir dağılımındaki bozuklukların oluşturduğu toplumsal alt gruplar kentin ortak eşyasından mekânın kendisine, kendilerinden farklı bireylerden kentsel toplumun geneline kadar birçok unsur için tehdit oluşturmaktadır. Farklı gelir ve değer gruplarındaki insanların mekânsal olarak ayrışmaları ise kısa vadede bir sürdürülebilirlik sağlamasına rağmen uzun vadede büyük sorunlara yol açabilecek bir durumdur. Bu çalışmada kentsel ayrışma temelinde geçişten olmayan mekânların durumu kentsel hayat için büyük önemi olduğu düşünülen sosyal yapının sürdürülebilirliği açısından ele alınıp değerlendirilecektir. Çalışmada öncelikli olarak mahalle kavramı, ifa ettiği fonksiyonlar bağlamında değerlendirildikten sonra, kapalı konut sitelerinin ortaya çıkışları ve Türkiye'deki gelişimleri ele alınacaktır. Daha sonra ise kentsel ayrışmayı ortaya çıkaran olgular olan alt kültür ve değişen gelir seviyesi parametrelerine yer verilecektir.

Küreselleşme ve Mekânsal Ayrışma Arasında Uydu Kent Yaşamı: Başakşehir Örneği

Nurullah GÜNDÜZ

Arş. Gör., Fatih Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

İstanbul, yüzyıllar boyunca yaşamlarına eşlik ettiği toplumsal gruplara artık eşlik edemiyor. Ekonomik ve sosyal dönüşümlerin getirisi olarak, mekânsallık kendini ayrışma biçiminde gösteriyor. İstanbul artık tarihsel ve kültürel bütünlüğün değil kültürel ve mekânsal ayrılığın sembolü olmaya başladı. Kentin yeni konfigürasyonunda mekânsal olarak bölünen özel yaşam alanları, gözle görünecek kadar berraklaşan sınıf ayrışmalarını ve yeni modellenen yerleşimleri sembolize etmektedir. Bu bölünmede temel dinamik olarak küreselleşme bulunmaktadır. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği yatırımlarla ve sorunlarla iç içe geçmiş kent yaşamı, toplumsal sınıfları hızlı değişimlerden ötürü bazı tercihlerde bulunmaya zorlamaktadır. Küreselleşme adı altında istihdam ve mal akışlarının meydana getirdiği değişimlere paralel olarak farklılaşan toplumsal ağlar, mekânda kendini farklı biçimlerde ifade etmektedir. Bu mekânsal ayrışmanın ortaya çıkardığı en belirgin mekânsal model uydu kentlerdir. Alt kentleşmenin yeni bir formu olarak ortaya çıkmaları, bir taraftan da oldukça yoğun bir mobilizasyona maruz kalmaları hem yerleşim açısından hem de yatırım açısından uydu kentleri değerli kılmaktadır.

Uydu kentler akademik camianın da dikkatini hemen çekmiş ve peş peşe çalışmalar yapılmıştır. Altkentleşme sürecini 1990lardan itibaren mekânsal ayrışma biçiminde kabul eden yaklaşımlar kent sosyolojisinde yeni bir dönemi başlatmıştır. İstanbul'da mekân çeşitlenmesinin toplumsal ayrışmaya işaret ettiği genel kabul olarak birlikte bu yeni mekânların kendi içinde kültürel olarak ayrılmış, kapalı topluluk biçiminde yapılaşmış olduğu düşünülmektedir. Hatice Kurtuluş'un *Mekânsal Ayrışma'da Farklı Boyutlar* (2003), Didem Danış'ın *Suburbanization and a Suburban Community in Turkey: The Case of Başakşehir* (2001) ve İstanbul'da *Uydu Yerleşmelerin Yaygınlaşması* (2001), Sencer Ayata'nın *Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı* (2003), Şerife Geniş'in İstanbul Araştırmaları (2007), Ayfer Bartu'nun *Kemer Country* (2001), Köksal Alver'in *Steril Hayatlar* (2007) gibi araştırmaları, mekânsal ayrışma temelli olup, alan araştırması yapılmış uygulamalı çalışmalardır. Bu eserler küresel olanın yerele aktarımının nasıl bir toplumsal gerçeklik oluşturduğunu çarpıcı bir biçimde dile getiren eserlerdir. Buna karşılık İstanbul'un çok hızlı bir kentsel değişimden geçtiği ve yeni mikro formların ortaya çıktığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu eserlerin yazılmasından sonra mikro ölçekte uydu kentlerde, makro düzeyde de İstanbul'da değişimler yaşandığı gerçeği ortaya çıkarılmalıdır. Ayrıca bu mekânsal farklılaşmanın sadece İstanbul'a has bir durum olmadığı, İstanbul'daki mekânsal ayrışmanın Türkiye'deki toplumsal değişim çizgisinden kopuk olmayacağı, bilakis onunla birlikte süregelen bir olgu olduğu unutulmamalıdır. İstanbul'da 1994'te Bahçeşehir ile başlayan uydu kent serüveni çok hızlı bir biçimde emsallerine örnek olmuştur.

Basit ve bitmiş bir inşaat sürecinin ötesinde her türlü ayrıntının düşünüldüğü uydu kentler içinde misafir ettiği insanları oldukça cezp etmiş ve kentin özellikle de çöküntü yerleşimlerinden yoğun göç almıştır. İstanbul'un kentsel çöküntü alanları olan gecekondu mahalleleri ve banliyöler, madde bağımlısı olan, uydu kentler kullanan ve gayri meşru işlere bulaşmış insanlar enformel tehdit olarak algılanırken bu tür yerleşimlerden kaçış ve arınma olarak uydu kent yerleşkeleri önem kazanmıştır. Bu değişim; küresel yatırım ve üretimin artmasına paralel olarak yeni orta sınıfın ekonomik ve sosyal olarak yükselerek kentin çöküntü alanlarından daha temiz, düzenli, emniyetli yaşam sağlayan uydu kentlere yerleşimlerini ifade etmektedir. Küreselleşmenin yol açtığı mekânsal kurgulamada kentte kendine yer edinen uydu kentler yeni yaşamlara ev sahipliği yapmaktadır. Oldukça işlevsel olan uydu kentler bu becerisiyle cazibeli mekânlar haline gelmektedir. Küreselleşme ve uydu kentleşme ilişkisi irdelendiğinde bu yakın ilişkiden kentsel değişimin mikro ve makro özellikleri izlenebilmektedir. Makro açıdan dünyayı ve Türkiye'yi etkileyen dinamikler karşısında mikro açıdan mekan sahiplerinin düşünceleri ve yaşam stratejileri eleştirel gerçeklikle ifade edilmelidir. Bu çalışma da bu yakın ilişkiden hareket ederek uydu kentlerin yaşamsal işlevselliğini, küreselleşmenin mekânsal ayrışmaya yol açan dinamikleriyle birlikte analiz etmeyi amaçlamaktadır. Makro düzeyde küreselleşme, neoliberal dönüşüm politikaları ve Türkiye'nin kentleşme serüveni ele alınacak, mikro düzeyde de Başakşehir etap yerleşimlerinde etnografik çalışma neticesinde elde edilen bilgiler analiz edilecektir. Bu analizin alan çalışması İstanbul'un ikinci büyük uydu kenti olan Başakşehirin 4. ve 5. etap yerleşimlerinde yapılmış olup, Başakşehir yaşamıyla ilgili elde edilen bilgiler yapılan anketlerden ve derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir.

Kentsel Karamsarlık Ortamında Adalet Reçeteleri

Yunus ÇOLAK

Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Kent, bireysel bir eylemin neticesi olmaktan çok insanlar topluluğunun bir düzen ve hiyerarşi içinde verili bir toprak parçası üzerinde tanzim ettikleri bir sistem olarak değerlendirildiğinde, bu tanzimde ahlaki kodların belirleyiciliği söz konusu olacaktır. O halde ahlakın hangi unsurlarının buralarda daha ilk başta dikkate alınacağını tespit etmek gerekmektedir. Ve kentler bir organizma gibi doğan ve sürekli büyüyen bir bünyeye nihayetinde ölmesi mukadder bir geleceğe sahip olarak değerlendirildiklerinden, her büyüme safhasında ya da kusurlu, hasta organlarının yenilediği dönemlerde mutlaka bu kodlarla birlikte yeniden ele alınmaları gerekmektedir.

Kent, bir mülkiyet dokusu üzerinde yükseldiği için, oluşumunda paydaş kabul edilecek her aktörün haklarına dikkat çekmek gerekmektedir. Büyüme veya yenileme dönemlerinde bu hakların nasıl reaksiyon gösterecekleri, hem her bir aktörün hakkını muhafazasında hem de bu hakların ortaklaşa resmettikleri kente ait üst ölçekli hakların sahip çıkılmasında belirleyici bir role sahiptir. Bu koşullarda, kent planlamasının ahlaki normlarla kuracağı ilişki özellikle etik ve adalet konularında kavramsallaştırmalarda bulunan filozofların etkisi ile çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Tebliğimizde etik/adalet-kent/planlama konularında bugünkü karamsarlık tabloları üzerinde durulacak, Türkiye’de bu konuda doksanlı yılların başında üretilmiş sınırlı çalışmalara karşın bugün yükselen ihtiyaçtan bahsedilerek, uluslararası literatürden istifade ile çeşitli yaklaşımların, karamsar tabloyu değiştirme gücünün olup olmadığına ilişkin sorulara cevaplar aranacaktır.

Salon C 15.00-16.30

3

Oturum

■ Sürdürülebilir Şehirler, Çevre Politikaları ve Türkiye

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Esra Banu SİPAHİ

- Yasin TAŞPINAR - Hikmet Selahattin GEZİCİ
Kalkınmada Bölgeselleşme ve Bölgesel Kalkınma Ajansları: Türkiye Uygulaması
- Selman Salim KESGİN
Sürdürülebilir Şehir Yönetiminde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı: Mobil Devlet Uygulamaları
- Altun ALTUN
Marksizm ve Ekoloji
- İslam CAN
Türkiye'deki İslami Eğilimli Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortadoğu'ya Bakışı: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) Örneği
- 16.30-17.00 Kahve Arası

Kalkınmada Bölgeselleşme ve Bölgesel Kalkınma Ajansları: Türkiye Uygulaması

Yasin TAŞPINAR - Hikmet Selahattin GEZİCİ

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Kalkınmada bölgesel uygulamalar seksen yılı aşkın bir süredir gündemdedir. Amerika, Avrupa ve ardından tüm dünyada etkili olan bölgesel kalkınma modelleri uygulama açısından birçok avantaja sahiptir. Avrupa Birliği tarafından bölgesel kalkınmanın anahtarı olarak görülen bölgesel kalkınma ajansları hem bazı fonlarla desteklenmekte, hem de bazı fonlar ajanslar vasıtasıyla yönlendirilmektedir. Bölgesel kalkınma ajansları ulusal düzeydeki geleneksel örgütler tarafından benimsenen tavandan tabana örgütlenme modeli yerine, daha demokratik olduğu kabul edilen ve yönetim ilkesiyle daha fazla bağdaştırılan tabandan tavana örgütlenme modelini benimsemişlerdir. Bölgesel kalkınma ajansları bölgesel problemlere dönük daha etkin stratejiler geliştirebilmeleri, yarı özerk konumları sayesinde siyasi müdahalelere direnebilmeleri ve bölgeye siyasal desteğin doğrudan sağlanabilmesi açısından bir takım avantajlar sağlayabilmektedir.

Bölgesel kalkınma ajansları bölgesel çapta olduğu kadar kent düzeyinde de çeşitli destekler sağlayarak, kentlere yeni ufuklar açmaktadır. Bu çerçevede kentlerin kalkınması, kent tarihine sahip çıkılması, kente ilişkin çevre uygulamaları, kentlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacıyla teknolojik altyapının iyileştirilmesi ve teknik destek sağlanması gibi konularda da önemli projeleri desteklemektedirler. Bölgesel kalkınma ajansları sahip olduğu çok yönlü kalkınma mantığı ile kentlerde yaşayanların refah seviyesinin artmasına ciddi katkılar sağlamaktadır.

Ülkemizde 2006 yılından itibaren kurulan bölgesel kalkınma ajansları da tıpkı dünyadaki örnekleri gibi yüksek miktarda bütçeleri idare etmekte, uygun görülen projelere bir takım destekler sağlayabilmektedir. Çalışmamızda kalkınmada bölgesel yaklaşımlar ve bölgesel kalkınma ajanslarının tarihsel gelişimine yer verilmiş, dünyada Avrupa' da ve Türkiye' de bölgesel kalkınma uygulamaları, Avrupa'da ve ülkemizde bölgesel kalkınma mevzuatına değinilmiştir. Çalışmada ayrıca Türkiye'de kurulu bulunan bölgesel kalkınma ajanslarından proje desteği sunan örneklerin bütçeleri, bölge ekonomilerine katkıları ve kent düzeyinde yürütülen bazı projeler de ele alınarak, bölgesel kalkınma ajansı uygulamasına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Sürdürülebilir Şehir Yönetiminde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı: Mobil Devlet Uygulamaları

Selman Salim KESGİN

Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü

2010 yılı itibariyle dünyada şehir nüfusu kırsal nüfusu geçmiş bulunmaktadır. İnsanların çoğunun şehirlerde yaşadığı günümüz dünyasında şehir yönetiminin önemi artmış, yukarıdan aşağıya yönetimin uygulanma imkanı kalmamış ve şehir hakkında alınacak kararlarda şehirdeki tüm grupların görüşlerinin dikkate alınması kaçınılmaz bir durum olmuştur. Bilgi çağındaki şehirleri klasik yöntemlerle yönetip geliştirmek mümkün değildir. Yükselen ağ toplumu şehir yönetiminde yeni yöntemleri, yeni araçları gerekli kılmaktadır. Söz konusu yöntem gereksiniminin arka planında artan vatandaş beklentileri, şeffaflaşma ihtiyacı, her an hesap verebilir olma, halkın artan talebi ve hizmet kalemlerindeki artış vardır. Artan vatandaş beklentilerinin karşılanabilmesi ve sürdürülebilir yönetimin gerçekleştirilebilmesi için zamanın ruhuna uygun yönetim araçlarını kullanmak kaçınılmaz olmuştur. Zamanın ruhuna uygun yönetim araçlarında birisi de bilgi teknolojileridir.

Bilgi teknolojileri günümüzde sadece teknik boyutuyla değil sosyolojik etkileri, siyasal etkileri ve birçok disiplini de kapsayan etki sahasıyla insanlığı, ülkeleri, yönetimleri, bireyleri etkilemektedir. Şehir yönetimleri günümüzde hızla artan nüfusun farklı beklentilerini karşılayabilmek ve ortak bir kent kültürünün paylaşılmasını sağlayacak faaliyetlerin yanı sıra halkın kentin yönetimine katılımını sağlayacak alternatif çözümlerin sunulmasıyla mükelleftir. Çalışmada halkın kent yönetimine katılımını sağlayan önemli bir enstrüman olan bilgi teknolojileri sürdürülebilir şehir yönetimine katkıları açısından tartışılacaktır. Birçok boyutu ve alt dalı olan bilgi teknolojilerinin mDevlet (mobil devlet) uygulamaları, son yıllarda dünya genelinde öne çıkan ve tartışılan bir konudur. mDevlet; merkezi ve yerel yönetimlerin, mobil teknolojileri kullanarak halka daha iyi hizmet sunabilmesine imkan tanıyan ve hayatın her alanında kamu kurumları ile işlerin hızlı ve kolay yapılmasını sağlayan, e-Devlet'i bir adım daha ileriye götürecek yeni bir gelişmedir. mDevlet uygulamaları Türkiye'de yeni yeni uygulama sahası bularak yaygınlaşmaktadır. Örneğin Kalkınma Bakanlığı Kurumsal ve Stratejik Yönetim Dairesi Başkanlığı verileri incelendiğinde mobil devlet uygulamalarının belediyelerin stratejik planlarında yeteri kadar üzerinde durulan bir konu olmadığı görülmektedir. 2009 yılı itibariyle sunulan 4 yıllık stratejik planlar tarandığında sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin stratejik planlarında "mobil" kavramının geçtiği görülmektedir. Bu verilerden hareketle Türkiye'de sürdürülebilir şehir yönetiminin sağlayıcısı olarak belediyelerin mDevlet uygulamalarına gereken önemi vermediği ve konu hakkında teşvik edici çalışmaların yapılması gerektiği ortadadır. mDevlet uygulamalarının sürdürülebilir şehir yönetimine katkı sunabilmesinin önünde bazı sorunlar vardır. Mobil devlet uygulamalarına ilişkin sorunlar yönetsel ve teknik sorunlar başlıkları altında şöyle sıralanmaktadır.

Yönetsel Sorunlar: (a) mDevlet gelişimine yönelik strateji-politika eksikliği, (b) 2009-2013 dönemini kuşatan ulusal ve kurumsal düzeyde mevcut strateji ve politikalarda mobil teknolojilerin sunduğu açılımlara yer verilmemiş olması. **Teknik Sorunlar:** (a) Mevcut mobil uygulamalarda çoğunlukla web sitesi içeriği cep telefonlarına uyumlu değil (etkinliği azaltıcı-maliyet artırıcı), (b) Uygulamaların çoklu ortama uyumu sorunu, (c) Mobil cihazlarda pil ömrünün kısa olması. Bahsedilen yönetsel ve teknik sorunlar tebliğde daha da açılarak çözümleriyle birlikte açıklanacaktır.

Tebliğde önce bilgi teknolojilerinin gelişimi, önemi incelenecek, sürdürülebilir şehir yönetimine etkileri tartışılacak ve mDevlet uygulamaları incelenecektir. mDevlet uygulamalarına ilişkin sorunlar ve öneriler tartışılacaktır. Tebliğde örnek olay analizi ve literatür taraması yöntemleri takip edilerek, mDevlet uygulamaları hem farklı ülke uygulamaları ekseninde incelenecek hem de sürdürülebilir şehirlik bağlamında dünyada öne çıkan şehirlerdeki uygulamalarının neler olduğunu araştırılacaktır. mDevlet uygulamalarının sürdürülebilir şehir yönetimine etkileri, pozitif ve negatif yönleri tartışılacaktır. Bu araştırma, inceleme ve tartışma sonuçları ülkemize yansıtılacak, Türkiye özelinde incelenecek ve sürdürülebilir şehir yönetiminde mobil devlet uygulamalarının neler katabileceği tartışılacaktır. Tebliğin önemi, zamanın ruhuna uygun bir yönetim enstrümanı olarak bilgi teknolojilerinin sürdürülebilir şehir yönetimine mobil devlet uygulamaları olarak katkı sağlayabileceğini göstermesi ve politika yapıcı ve uygulayıcılara pratik değeri olan teklifler sunmasıdır.

Marksizm, öncelikle klasik liberalizmi ve özel mülkiyeti ön planda tutan ve özgür teşebbüs iradesine dayanan kapitalizmi ve onun felsefi dayanak ve tutumları reddeden temelde iktisadi olarak kabul edilmesine rağmen hem iktisadi hem de sosyal bir akım ve ideolojiler dizisi ve sistemidir. Diyalektik bir tarih anlayışına sahip olan Marx ve Engels'e göre tarih boyunca baskı altında tutulan ve ezilen toplumlar ile onları boyunduruk altında tutan ve sömüren ülkeler arasında kadim bir rekabet ve çatışma vardır. Dolayısıyla tarihi, sürekli bir sınıf mücadelesi ve çatışması olarak gören Marksizm, ezen sınıf ile bu ezilen sınıf arasındaki çatışmanın ancak yeni bir ekonomik ve toplumsal sistemin oluşmasıyla biteceğini savunmaktadır.

Marksizm çatışmaları tez-antitez ve sentez olarak sıralamakta ve bu sıralamanın tarihi sürecinin de bu şekilde olacağını ileri sürmektedir. Ekoloji ve diyalektik materyalizm, XIX. yüzyılda toplum ve doğa bilimleri alanlarında yaşanan büyük gelişmelerle eşanlı olarak ortaya çıkmış ve karşılıklı olarak birbirlerini etkileyerek geliştirmiş kavramlardır. Marksist anlayışa göre ekoloji diyalektiğin canlı sistemlerine uygulanmasıdır. Üretim biçimi, tarih boyunca var olan değişik toplumlarda insanın doğayı algılayışını ve onunla olan ilişkisini doğrudan belirlemiştir. Marx ve Engels'in ekolojiye yaklaşımlarının temel ve ortak özelliği diyalektiğin tarih ve toplumsal yaşam üzerindeki etkisinin vurgulanması ile toplumsal eylemlerle doğa ve doğal süreçlerin birbirleri üzerindeki karşılıklı diyalektik etkilerini vurgulamalarıdır. Tarihin tek bilim olması, onun doğa bilimine karşı olmasını gerektirmez. Çünkü doğa biliminin kendisi de, Marx ve Engels'e göre bir tarihsel üründür. Doğa bilimleri ancak doğanın insan emeğiyle, üretimle biçimlendirilme sürecinde ortaya çıkabilirler. Ayrıca evrim kuramının gösterdiği gibi doğa da zamana bağlı bir gelişim içindedir. Doğa da zamanla kendi tarihini yapar. Fakat diğer taraftan insan ve toplum, aynı zamanda doğanın da ürünüdürler. Bundan dolayı tarihte doğa kanunları egemendir. Tarih ancak farklılaşmış bir doğal süreçtir. Bu yüzden tarihte ideler, tanrısal güçler değil, gerçek insanların emeğiyle oluşturulmuş bir süreç söz konusudur.

John Bellamy Foster'a göre, Marx'ın ekolojik perspektifi tarih bilincinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Marx'ın toplum ve doğa analizi bütün, gövde ya da metabolizma kavramlarıyla anlam kazanır. Marx Kapital'de toplumu bir bütün, bir gövde olarak görürken, emek sürecini ise insanın doğa ile arasındaki bir süreç, insanın doğayla eylemleri aracılığıyla kurduğu, denetlediği ve düzenlediği metabolik bir ilişki olarak tanımlamıştır. Marx'a göre doğa-insan bölünmesi XIX. yüzyıl kapitalizminin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve metabolizmada onarılamaz bir kırılma yaratmıştır. Marx, kapitalist üretim biçiminin, insanın doğa üzerindeki hâkimiyetini gerektirdiğini düşünmekteydi ve sanayi devriminin yol açtığı yeni koşulların bir sonucu olarak hem emeğin hem de doğanın artan ölçüde sermayeye bağımlı kılındığına inanıyordu. Kapitalizm, kenti ve kırsalı birbirinden ayırmış, kente olduğu kadar kıra da sanayi tekniklerini uygulayarak, insan varoluşunun ekolojik temellerini dağıtıp bozmuştu.

Çalışmamız, aslında ekonomik bir felsefe olarak bakılan Marksizm'in ekoloji ile ilgili münasebetini ve bu alandaki bakış açısını ortaya koymaya yönelik bir çabadır. Siyaset bilimindeki alışagelmış ilgi alanları ekolojinin önemli bir politik alan olmasını engellemektedir. Kapitalist sanayileşme ile birlikte birçok ülke, doğayı sınırsız bir kaynak olarak kabul edip kullanarak dünya ekolojisine büyük zararlar vermektedir. Günümüzde küresel ısınma, türlerin ve ormanların yok olması, yerküredeki yaşama tehdit oluşturmaktadır. Karşı karşıya olduğumuz bu tehditlerin başlıca nedenleri ne biyolojiktir ne de bireysel tercihlerin bir sonucudur. Bu nedenler, toplumsal ve tarihseldir. Sorunun kaynağı üretim ilişkilerinde, teknolojik zorunluluklarda ve tarihsel olarak kullanılan egemen toplumsal ilişkilerdedir. Ekoloji ve politika arasındaki etkileşimi Marksist açıdan yapmak, bir ekonomi-politikanın eseri olan çağımızdaki çevre felaketlerinin daha iyi anlaşılmasına yol açarken, yendi dünya düzeninin ya da kapitalist küreselleşmenin insanlık ve doğa üzerindeki yoğunlaşmış yıkımının giderek kaygı yarattığı son dönemlerde, Marx'a geri dönmek pratik katkılar sağlayacaktır.

İslam CAN

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Ortadoğu ülkelerinde yaşanan sosyal ve siyasal gelişmeler, Türkiye'nin yakından takip ettiği ve olabildiğince müdahil olduğu bir süreci ifade etmektedir. Bu gelişmeler, yıllardır Ortadoğu'nun gündemini oluşturan Filistin sorunundan başlayarak, Amerika'nın bölgede uygulamaya koyduğu Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında yer alan Irak'ın işgaline, Lübnan, Libya, Sudan gibi ülkelerin iç savaşlarına ve bir yılı aşkın süredir Arap ülkelerinde yaşanan devrimlere kadar yaşanan değişimleri ve dönüşümleri kapsamaktadır. Ortadoğu'nun yeniden şekillendiği ve haritaların yeniden çizilmesini telkin eden bu süreç, tüm dünya devletlerinin -özellikle Amerika, Rusya, Çin ve İngiltere, Fransa, Almanya gibi Avrupa devletlerinin- dış politikalarını bu bölgeye göre oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gelişmiş ülkelerin tüm teknolojik ve politik aygıtlarıyla müdahil olduğu Ortadoğu, sivil inisiyatifli ilke edinen bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının da politikalarını motive etmektedir.

İletişim, ulaşım ve teknolojik cihazların yaygın kullanımıyla birlikte daha da bilinçlenen ve güçlenen bireylerin oluşturduğu bu örgütlenmeler, insan hakları, ekonomik gelişme, refah ve eğitim gibi insan hayatını ilgilendiren pek çok alanda mevcut sorunları daha çok ve yüksek sesle dile getirmeleri sonucunda, toplumsal kırılmaların ve çatışmaların yaşanmasına ortam hazırlamıştır. Bu şekilde güçlenen sivil toplum örgütleri, ulusal ve milletler arası bağlantılar sayesinde devletin siyasî meşruiyetini, sınırlarını ve statükoyu eleştirmeye ve meydan okumaya başlayarak devletin otoritesinde çözümlerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de bulunan, İslami duyarlılığa sahip ve özellikle 2000'li yıllardan itibaren hem dünyadaki hem de Ortadoğu'daki Müslümanların problemlerine çözüm üretmeyi deneyen ve bunu kısmen de başaran İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), bu bölgeye bakışını ve mevcut problemlere yönelik çözümlerini değerlendireceğiz. Ayrıca küresel ölçekte organize ettikleri etkinliklerle Ortadoğu'nun problemleri konusunda taraf olmayı başaran ve özellikle Mavi Marmara Olayı ile birlikte dünyanın ilgisini ve duyarlılığını bu bölgeye çeken İHH'nin "Arap Baharı" olarak nitelendirilen devrimlere bakışı da analiz edilecek konular arasında yer almaktadır.

Salon **A** 17.00-18.30

Oturum

■ Kentsel Dönüşüm/Yenileme

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK

- **Ufuk POYRAZ**
Kentsel Dönüşüm Projelerine Gecekodu Sakinlerinin Gözüyle Bakmak: Ankara-Derbent Mahallesi Örneği
- **Seda HAYAL**
Biyo İktidar "Gözetim"inde Kentsel Dönüşüm Örneği: Tarlabası
- **Yasemin SOLMAZ**
Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Gelişen Kent Hareketlerinin Geleceği

Kentsel Dönüşüm Projelerine Gecekondu Sakinlerinin Gözüyle Bakmak: Ankara-Derbent Mahallesi Örneği

Ufuk POYRAZ

Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Programı

Gecekondu alanları, devletin konut ve planlı arsa üretimindeki yetersiz politikalarından dolayı, kırsal kesimden göç eden nüfus tarafından, konut probleminin halkın kendisinin çözmeye çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. İlerleyen yıllarda farklı yasal dayanaklar ile bu yerleşimlerin çoğu yasal statü kazanmış olmasına rağmen, hala süreç içinde çözülmesi gereken bir sorun olarak düşünülmektedir. 1980'lerin ortasından başlayarak, islah planları sayesinde, gecekondu alanlarının önemli bir bölümü piyasa mekanizmalarıyla hızlı bir yeniden inşa süreci geçirmiştir. Gecekondu sahipleri topraklarını bireysel, küçük çaplı müteahhitlere vererek dairelerden belli bir oranda karşılık almışlardır. Fakat 2000'lerde devletin doğrudan müdahil olduğu giderek yoğunlaşan kentsel dönüşüm projeleri bu stratejinin değişmesine neden olmuştur. Bu çerçevede uygulamaya konulan projeler sonucunda, Türkiye kentleri özellikle son 10 yıllık süreç içerisinde çarpıcı değişiklikler yaşamıştır. Dönüşüm pratikleri, parsel bazından ziyade büyük gecekondu alanlarına yönelmiştir. Bu bir yandan devletin sürece daha aktif katılımını gerektirirken, öte yandan piyasa modelini de sekteye uğratmıştır. Artık gecekondu sahiplerinin müteahhitlerle anlaşmaya çalışması olası görünmemektedir. Bunun yerine, süreç gecekondu sahiplerinin belediyeler ile anlaşmaları gerekliliğini dayatmaktadır. Ayrıca gecekondu sahiplerinin ortaya çıkan ranttan aldıkları pay ciddi bir şekilde azalmıştır. Bunun da en büyük nedeni, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve belediye gibi aktörlerin de hayata geçirilen projelerde aktif bir rol üstlenerek kentsel rantın bir paydaşı durumuna gelmesinden kaynaklanmaktadır. Böyle bir model, bir önceki dönemin özelliklerine yakınlığı bulunan gecekondu sahipleri tarafından ciddi bir karşı koymayla karşılaşılmıştır. Fakat üzerinde durulması gereken önemli bir husus, projelere her zaman için topyekün bir karşı koyuşun olmamasıdır. Her ne kadar kentsel dönüşüm ile ilgili yazında birçok eser, gecekondu sakinlerince ortaya konulan otoriteye karşı hareketin, müdahalenin yapıldığı yer ölçeğinde herkesçe benimsendiği ya da reddedildiği yönünde bir kabul ile hareket ediyor olsa da, bu durum kentsel dönüşüm alanlarındaki toplulukların deneyimlediği gerçekliği tam olarak yansıtmamaktadır. Her ne kadar gecekondu sakinlerinin birçoğu bu süreci adaletsiz olarak görmüş; belediye ile anlaşmaya yanaşmamış; süreci şiddetle reddetmiş olsa da yetkili kuruluşların önerisini kabul eden genişçe bir gecekondu kitlesinin olduğu da aşikârdır.

Yapılması planlanan projeler de önümüzdeki dönemde toplumsal, kültürel, mekânsal ve ekonomik açıdan daha ciddi dönüşümlere gebe dir. Dolayısıyla projelerin gecekondu sakinleri tarafından kabul edilme ya da reddedilme olgusu, değişimin dikkatlice değerlendirilmesinin yanı sıra, mevcut ve bundan sonra ortaya çıkacak çatışmaların, uzlaşmaların, çelişkilerin ve diğer dinamiklerin odağa alınmasıyla açığa kavuşturulabilecektir. Özellikle son zamanlarda oldukça fazla çalışma yapılmasına rağmen kentsel dönüşüm literatürü, yukarıda belirtilen konu üzerine tüm değişkenleri göz önünde bulundurarak derli toplu bir açıklama getirmekten uzak kalmıştır.

Bu çerçevede, bu çalışmanın ana amacı, gecekondu sakinlerinin kentsel dönüşüm projelerine olan yaklaşımlarının olumlu ya da olumsuz tutumlarını analiz etmektir. Bu çalışmada cevaplanması amaçlanan ana soru, neden bazı gecekondu sahiplerinin kentsel dönüşüm projeleri çerçevesinde önerilen şartları kabul ederken bazılarının reddetmesinin anlaşılmasına yöneliktir. Çalışma özellikle bu soruya yanıt ararken, ortaya çıkan rantın dağıtımının ötesinde yerel toplulukların ve onların hayat tarzlarının bu süreçte nasıl etkilendiği gibi konulara da değinecektir.

Çalışmada, gecekondu sakinlerinin aldıkları pozisyonların açıklığa kavuşturulması için eleştirel gerçekçi bir yaklaşımla konuya değinilmeye çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda Ankara'da devam etmekte olan "Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi" alanı içinde bulunan Derbent Mahallesi'ndeki gecekondu sakinleri ile gerçekleştirilen yüzün üzerinde derinlemesine görüşmeden elde edilen veriler ile projelerin kişilerce reddedilme ve kabul edilme dinamiklerinin en iyi şekilde anlaşılması hedeflenmektedir. Bu süreçte alanın bilgisinin tam olarak yerine oturtulması için de Pierre Bourdieu'nun habitus, sermaye türleri, alan, sosyal mekân, oyun ve strateji kavramlarına başvurulacaktır. Kısaca, yıllarca geliştirilen yakınlıkların, sahip olunan ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türleriyle de ilişkili olarak gecekondu sakinlerinin kentsel dönüşüm projesi gibi bir 'oyunda' stratejilerini belirlemeleri açısından oldukça önemli olduğu ileri sürülmektedir. Farklı alanların üst üste bindiği bu gibi durumlarda bireylerin sosyal mekânda hangi dinamiklere ve hangi mekanizmalara bağlı olarak pozisyon aldıklarının anlaşılması, Pierre Bourdieu'nun, çalışmada oldukça detaylı bir şekilde anlatılacak olan kavram seti ile mümkün görülmektedir.

Biyo İktidar “Gözetim”inde Kentsel Dönüşüm Örneği: Tarlabası

Seda HAYAL

Şehir Plancısı, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

Planlamanın en önemli ayaklarından toplum ve siyaset boyutlarının ele alınması, planlamayı teknik boyutuyla ele almak kadar gereklidir. Çalışmada öncelikle, sosyolojik düşümenin Şehir Planlama süreçlerinde ne kadar önemli olduğuna değinildikten sonra, biyo iktidarın kent planlama sürecinde nasıl etkili olduğu tartışılacaktır. Her iki kavramın kuramsal ara kesiti olarak seçilen Tarlabası Kentsel dönüşümü biyo iktidar bağlamında deşifre edilip aktarım sonlandırılacaktır.

Foucault “düzenleyici” ve “disiplinci” diye adlandırdığı ve tarihselleştirerek temellendirdiği iki iktidar tekniğinin, çağımızdaki yüzünün biyo-iktidar olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir. İktidar artık öldüren, ezen, dışlayan, kapatan bir formda göstermemektir kendisini. Gözetler, denetler, disipline eder ve “normal”leştirir. İnsanı biyolojik bir tür olarak görür. Bireyselleştirici değil; yığılaştırıcı bir politika güder. Biyo iktidar ve planlamanın yolu Foucault’nun bahsettiği bu en temel düzlemlerden birinde kesişmektedir. İnsan, biyolojik bir tür olarak görüldüğü bu kavramsallaştırmada “nüfus” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yığınin kontrolünü sağlayabilmek için ise çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, şehir planlama bu araçlar biri olarak görülebilecektir. Daha küçük ölçekte bakıldığında, planlamanın bizatihi kendisinin biyo iktidar olduğundan bile bahsetmek bazı zamanlarda mümkün olacaktır. Uygulama alanlarına tekdüze planlar çizilmesi, standartize edilmiş belirli normların uygulanmaya çalışılması gibi konularda Şehir Planlamanın biyo iktidar gibi davrandığından söz edebilir.

Planlama teorik okumalarında belirtildiği ve okullarda öğretildiği gibi, her alanın kendine özgü değerleri gereğince uygulanmalıdır. Üzerinde titizlikle düşünülmeli, alanın kullanıcılarıyla birlikte üretime gidilmelidir. Bu noktada “en temel şehircilik ilkeleri” ve “katılım” temel dayanak olacakken; uygulama hatası olan ya da kontrol altında tutulamayan planlanamama/planlama süreçleri de problem teşkil eden temel çıkış noktaları olacaktır. Bu bağlamda, aslında, yeni bir şehir planlama yaklaşımı üretmekten ziyade var olan çeşitli uygulama biçimlerinin önemini vurgulanması söz konusu olacaktır. Burada farklı olan, bu uygulama biçimlerinin önemini ortaya koymak için geçtiğimiz yol; yani biyo iktidar ve planlama ilişkisi olarak karşımıza çıkacaktır. Burada bahsedilen planlanamama/planlama süreçleri arasında, nüfus politikaları bağlamında da Türkiye’yi en çok etkisi altına alanlar arasında göç, gecekondular, kentsel dönüşüm konularına yer verilecektir. Birbirini takip eden bu planlanamama/planlama süreçlerinden bahsetmek tez konusu çerçevesinde yerinde olacaktır: Göç, planlayamama sürecidir. Gecekondular, göz yumma sürecidir. Kentsel dönüşüm, planlama sürecidir. Durum çalışmasına (case study) doğru daraltılan perspektifte, şehir planlama ve biyo iktidarın nüfus politikaları ara kesitinde yer alan; günümüz Türkiye’sinin en çok tartışılan konularından biri olan “kentsel dönüşüm” seçilmiştir. Pilot alan olarak ise klasik gecekondulaşma örneklerinden farklı olan bir alan; bir çöküntü/slum alan, Tarlabası seçilmiştir.

Tarlabası ve biyo iktidar arasında kurulabilecek ilişkinin bağları ve kentsel dönüşümü hazırlayan sürece dair temel olarak şunlardan bahsedebiliriz: (a) Alanda yaşayan insanların geneli “normalizasyon toplumu”na uygun değildir. (b) Alanda emniyet müdürlüğü ve devamlı olarak panzer, barikat vb. “Panopticon”lar bulunmaktadır. (c) Alanda yaşayan “biyolojik tür” üzerinde yaşadığı topraktan değersizdir ya da alan çok kıymetlidir.

Bu durumda bu kadar merkezi bir alana gelir düzeyi daha yüksek olan bir insan kitlesi yerleştirilebilir. Burada belirtilmesi gereken Tarlabası örneği üzerinden gecekonduların yorumlamanın zorluğu olacaktır. Çünkü gecekondularda yaşayanlar kuşak atladıkça kent tarafından kabul görmüş hatta kentin “planlı” alanları olarak kabul edilmişlerdir. Tarlabası’nın en önemli özelliklerinden birisi toplum tarafından dışlananları barındıran tehlikeli bir alan olmasıdır. Yine tartışma konularından olmakla birlikte belki de, “bu yaratılan bir imajdır” denebilir. Aktarımın temel amacı çok tartışılan şehir planlama süreçlerine farklı bir açıdan bakmak ve bunu yaparken de en temel şehircilik ilkeleri ve “katılım” konularının altını çizmektir. Kentsel dönüşümün Türkiye’de yapılış biçimi ve inşaat sektörünün dinamik yapısıyla beraber kontrolden çıkmış popülerliği, konuyu mercek altına almak için önemli bir nedendir. Planlama yolunda, farkındalığı elden bırakmadan atılan sağlam adımlar ile ilerlenmelidir. Çünkü planlamaya konu olan her şey, her daim yaşamla ilişkilidir. Yaşamın tüm bileşenleri ile ilgilidir.

Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Karşı Gelişen Kent Hareketlerinin Geleceği

Yasemin SOLMAZ

Şehir Plancısı, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Doktora Programı

Bu bildiri de amaçlanan yerel ve kentsel ölçekte kent hareketlerini, kent hakkı zemininde değerlendirmek, kent hareketlerinin niteliksel bir değerlendirmesini yapmak ve gelecekte kent hareketlerinin olması gereken niteliklerini ortaya koymaktır. İstanbul'da kentsel dönüşüm projelerine karşı yürütölen yerel ölçekte mücadele eden Fatih ilçesi Fener-Balat semti, Sulukule, Sarıyer ilçesi Derbent Mahallesi, Güngören ilçesi Tozkoparan Mahallesi, Maltepe ilçesi Gülsuyu-Gülensu Mahalleleri ile Başbüyük Mahallesi, Beyoğlu ilçesi Tarlabası ve kent ölçeğinde 3. Köprü Yerine Yaşam Platformu, İKS Varyetesi, Haydarpaşa Platformu, İMECE-Toplumun Şehircilik Hareketi incelenmiştir.

Salon **B** 17.00-18.30

5

Oturum

■ Edebiyatta Mekan ve Değişim

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet Kazım ÜRÜN

- Mehmet Erdem TEMÜR
Seksen Kuşığı Türk Öykücülüğünde Kent ve Değişim
- Nergiz ÇOLAK
Yabancı Dil Almanca Öğretiminde İngilizce Destekli Öğrenme
- Melek AYDOĞAN
Huzur'un Tabiatı: Mekânın Söylemi
- Ömer SOLAK
Bir Edebi Okuma Yöntemi: Eleştirel Edebiyat Okuryazarlığı

Seksen Kuşuğu Türk Öykücülüğünde Kent ve Değişim

Mehmet Erdem TEMÜR

Fatih Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Türk siyasi tarihi bakımından 1980 dönemi (1980-1990) ayrı bir öneme sahiptir. Aynı zamanda bu dönem barındırdığı kültürel ve sosyal kodlar nedeniyle edebiyat bilimleri açısından büyük önem arz etmektedir. Seksenli yıllar Türkiye bağlamında değişimin, bir anlamda transformasyonun yoğun bir şekilde yaşandığı yıllar olarak tarihe geçmiştir. Bu değişim ve dönüşümün başlıca kaynağı 12 Eylül 1980 askeri darbesidir. Darbe akabinde Türkiye hızlı bir şekilde devlet eliyle kabuk değiştirme sürecine girmiştir. Özellikle liberal ekonomiye geçiş, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılması ve kitle iletişim araçlarındaki artış bunlara örnek olarak gösterilebilir. Değişim yalnızca yapısal olarak kalmamış, bir özne olarak insan da değişmiş veya değiştirilmiştir. Kentlerde ticari ve özel hayat alanlarında, insanların beşeri ilişkilerinde değişimler yaşanmıştır. Birey-birey, birey-toplum, birey-devlet kurumları arasındaki ilişkiler ağında farklılaşmalar gözlenmiştir. İnsanların hayatına yön veren referansların sarsılmasıyla birlikte, alabildiğine liberal bir ortam hazırlanmaya çalışılmış, özgürlük vurgusu yapılmıştır. Yine bu dönemde üretim kalıpları değişmiş, buna bağlı olarak da tüketim alışkanlıklarında da farklılıklar yaşanmaya başlanmıştır. Yetmişlerde tartışmacı, mücadeleci, başkaldıran ve idealleri uğruna direnen insan, seksenlere gelindiğinde kendisini boşlukta hisseden, ideallerden kopmuş bulan, durağan yalnızlaşan, her fırsatta kendisi ve geçmişleriyle yüzleşme telaşında olan insan tipolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Seksenlerde ortaya çıkan sosyokültürel olgular edebiyat ortamını da etkisi altına almıştır.

Edebi eserlerde; eserin yazıldığı çağın bilişsel, düşünsel ve toplumsal izlerini, aynı ortamı paylaşan yazar eliyle, edebi eserlerde bulabilmemiz mümkündür. 1970 sonrası Türk öykücülüğünün önde gelen isimlerinden olan Mustafa Kutlu, köy-kent konusu bağlamında göç konusunu ele almakta, değişimi köy ve kent üzerinden tartışmaktadır. Kutlu, bu değişimi gelenekten uzaklaşma ve gittikçe ona yabancılaşma olarak görmektedir. Bu bağlamda Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* (1981), *Ya Tahammül Ya Sefer* (1983), *Bu Böyledir* (1987) adlı öyküleri incelenecektir. Tezer Özlü'nün *Eski Bahçe-Eski Sevgi* (1987) adlı eserinde kent ortamında modernleşme bağlamında kalabalıklaşan şehirlerde yalnızlaşan ve nesnelere yabancılaşan insanın izi sürülecektir. Yetmişli yıllardan itibaren edebiyat sahasında verdiği özgün eserlerle kendisini hissettiren Sevinç Çokum, eserlerinde daha çok şehir ortamında unutulmuş, toplumun derinliklerine hapsolmüş insanları öykülerine taşımaktadır. Eserlerinde umutsuzluk, yalnızlık, değersizlik gibi meseleler etrafında ele alınan, değerlerin değersizleşmesiyle unutulmuş insanları konu edinmektedir. Bu bağlamda Çokum'un *Derin Yara* (1984), *Onlardan Kalan* (1987) adlı eserleri "kent ve değişim" bağlamında incelemeye tabi tutulacaktır.

Bu çalışmada; Mustafa Kutlu, Tezer Özlü ve Sevinç Çokum'un 1980 – 1990 arasında kaleme almış oldukları öyküler üzerinde "kent ve değişim" izleğinin nasıl ve ne şekilde ele alındığı ortaya konulacaktır. Kent ve değişim konusunun dönemin öykücülerinden ne şekilde algılandığı ve bu kavramlara ne anlamlar yüklediği, dönem itibarıyla bu kavramlara toplumun nasıl baktığı ve bu kavramların öykülerde ne şekilde konumlandırıldığı deşifre edilecektir.

Yabancı Dil Almanca Öğretiminde İngilizce Destekli Öğrenme

Nergiz ÇOLAK

Selçuk Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı Programı

Bu çalışmada hazırlık sınıfında Almanca öğrenim gören, başlangıç seviyesindeki öğrencilerin ikinci yabancı dil olarak Almanca kelime bilgisi öğreniminde, birinci yabancı dil İngilizceden yararlanıp yararlanmadıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Konuya ilişkin öğrencilerin İngilizce kelime bilgisinden yararlanabildiklerini göstermek amacıyla öğrencilere anket uygulanmıştır. Çalışmadaki anket 10 adet uygulamalı sorulardan oluşmaktadır ve yüz beş kişiye uygulanmıştır. Öğrencilerin ilk yabancı dili İngilizce, ikinci yabancı dili Almancadır. Bu sayede daha somut ve statik bilgilere ulaşma amaçlanmıştır. Elde edilen veriler yüzde hesabıyla değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirmeleri sonucunda öğrencilerin Almanca kelime bilgisi öğreniminde İngilizceden yararlanabildikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra İngilizceden sonra Almanca kelime öğreniminde hangi prensibin kullanılabilirliğine dair bir çözüm önerisi sunulmuştur.

Almanca'nın yaygın bir şekilde İngilizceden sonra ikinci yabancı dil olarak gösterildiği ülkemizde, ikinci yabancı dili daha hızlı ve çabuk öğrenmek için bu tür bir çalışmanın yararlı olacağı kanaatine varılmıştır. Bu şekilde daha önce ele alınmayan kelime bilgisi öğretiminin ikinci yabancı dili öğrenmede kolaylık sağlayacağı düşünülmüş olup literatürdeki bu eksik tamamlanmak istenilmiştir. İngilizce ve Almanca aynı dil ailesine mensup oldukları için her iki dilde benzerlik ve farklılıkları tespit etmek daha kolay görünmektedir. Böylece Karşılaştırmalı Dilbiliminden nasıl yararlanabileceği de ortaya koyulmuş olacaktır.

Bu öğrenme sürecinin yeni stratejiler geliştireceği ve yabancı dil ders kitaplarında ya da materyallerinde kullanılabileceği düşünülmektedir. İngilizce kelime bilgisi bağlamında öğrencilerin deneyimlerinden yararlanılarak, başlangıç seviyesindeki öğrencilerin ikinci yabancı dil Almancayı daha hızlı ve kolay öğrenebileceği göz ardı edilmemelidir. İkinci yabancı dil öğrenme sürecinde İngilizce, bir dezavantaj olarak değil, aksine bir yardımcı olarak görülebilir. Bu amaçla karşılaştırmalı bir çalışmanın yararlı olabileceği düşünülmüştür.

Huzur'un Tabiatı: Mekânın Söylemi

Melek AYDOĞAN

Kırıkkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Bireysel bütünlük durumunun aşkta olduğu kadar, tabiatta da deneyimlenmesinin ve böylece romanın derin yapısına bağlanmasının gerekliliğini biliyoruz. Tanpınar'da tabiat, şeylerin bütünlükle ilişkisinde olduğu gibi empresyonel ve imgeseldir. Yer yer empresyonlar yer yer de imgeler kullanılmış olmakla beraber, Tanpınar'da daima imgeler daha fazladır. Tabiata ilişkin nesneleredeki imgelerin kaynağı ise bilgi ve zihindir. Bilgi tarihten ve başka alanlardan mesela edebiyattan, resimden veya musikiden gelir. Zihinsel imgeler ise "ayna" metaforunun karşılığına dönüştürülen duyuların kayıt mekânından gelmektedir. İmgeler hiçbir zaman asılları olamayacağına göre yirminci yüzyıl figüratif sanatı, non-figüratife dönüştürmüştür. Tanpınar'daki imge yoğunluğunu yirminci yüzyıl sanatlarının imgeye düşkünlüğü ile açıklamak da mümkündür. Simgeleştirme doğal olarak fenomenolojik yorumdur ve Tanpınar, roman, şiir ve hatta düz yazılarında fenomenolojik yoruma açık simgeleştirmeler gerçekleştirilir. Simgeleştirmenin zihindeki karşılığı bilincin katmanlarıyla ilgilidir. Farz edelim ki bilinç, yukardan aşağıya doğru katmanlardan oluşmaktadır. En sekülerden en mistik olana doğru bir katmanlar dizisi olan bilinç yapısı şeyleri de buna göre tasnif eder. İlk algı ki ihsaslar yolu ile başlar, sekülerdir ve ilk katmandır; sonraki süreç ortak bilincin doğal sürecidir. Bu cümle Tanpınar'ı Jung ve Bachelard'a bağlayacaktır.

Bugüne kadar Tanpınar'ın eserleri hakkında hazırlanan birçok inceleme, modern edebiyatın genel alışkanlığının bir örneği olarak, sosyoloji ağırlıklıdır. Hayatının merkezine sanatı ve edebiyatı ve doğal olarak dili koyan bir "estet" in eserleri, ilgili türlerin dilini merkeze alan bir bakış açısıyla incelenmeliydi. Bu yüzden Tanpınar sanatının merkezindeki estetik kendilik bilinci ile dili arasında samimi bir ilişki vardır. Estetik kendilik sorunu, doğal olarak toplumsal alanlara da açılmakta ve bu noktada, Tanpınar hakkında yazarların çok kullandığı tarihsel, toplumsal ve kültürel izlekler ortaya çıkmaktadır. Çünkü kendiliğe ilişkin sorgulamanın edebi eserlerdeki formu uzlaşmış bir sistem olarak dildir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın edebi eserleri bir ütopyanın kuruluş ve bozuluş aşamaları etrafında düzenlendiğinden, Tanpınar dili de bu ütopyanın konumuna bağlı olarak biçim değiştirmiştir.

Bir Edebi Okuma Yöntemi: Eleştirel Edebiyat Okuryazarlığı

Ömer SOLAK

Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi

Bir sanat eseri, içinde barındırdığı anlamları okura açmakta her zaman cömert olmaz. Ona arka planlarına inmek için geçit vermez. Bu durum, okuru daha yetkin olmak ve yeni okur becerileri edinmeye iter. Söz konusu beceri, medya metinlerinin ardındaki ideolojik, sosyopolitik ve söylemsel kodları ve bunların dille nasıl organize edildiğini çözümlenmeye çalışan medya okuryazarlığı birikiminin benzeri kodlar taşıyan edebi metinlerin çözümlenmesinde de kullanılmasıyla kısmen elde edilebilir.

Disiplinlerarası metodolojik alışverişle geliştirilecek böylesi bir eleştirel bir yöntem, okura sıradan okur becerisinin ötesine geçerek metnin formatı, okuma süreçleri ve metnin inşa edildiği yapıyı kavrayabilme becerisi sağlayacaktır. Metni genel olarak anlayabilen, yorumlayabilen, kendi dünyasının ön bilgilerini onun yapısı ve içeriğine yansıtabilen ve okumuş olduklarının bakış açısı ve ideolojik konumunu tartışabilen bir okur olma becerisi kazandıracaktır.

Çalışmada öncelikle 1960 sonrasında okuryazarlık kavramının dar anlamından (teknik olarak okuma yazma) sıyrılıp medya okuryazarlığı, müzik okuryazarlığı, akademik okuryazarlık gibi işlevsel “yeni okuryazarlık”ların doğuşu süreci özetlenmiş; ardından ise edebi okuryazarlık/edebiyat okuryazarlığı kavramının bu alanlarla ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kavramın “alımlama estetiği” gibi edebiyat kuramları ve “eleştirel pedagoji” gibi eğitsel süreçlerle paydaşlıkları ortaya konulduktan sonra edebiyat okuruna, edebi metne yönelik eleştirel bir okuma birikimi edindirmek amacıyla taşıyan “eleştirel edebi okuryazarlık” (critical literary literacy/critical literature literacy) kavramının tanımı yapılmaya çalışılmıştır.

Salon

17.00-18.30

6

Oturum

■ Kentsel İletişim: Yönetimi ve Tasarımı

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mete ÇAMDERELİ

- Betül ÖNAY DOĞAN
*Kentsel İletişim Bağlamında Yeni ve Eski Kent Algısı:
İstanbul Tarihi Yarımada Örneği*
- Atahan YERSEL
*Gösterge Ekonomi Politikası Üzerinden Oturma Odalarındaki Eşyaların Gösteren ve
Gösterilen Olarak Değişimi*
- Çiğdem ERDAL
Kent ve Mekanın Dili: Modernitenin Ürettiği Yeni Algı ve Yeni İletişim Biçimi
- Hasan Ramazan YILMAZ – Samiha Said KHELİFA
Şehirlerin Sinemada Anlatım Aracı Olarak Kullanımları

Kentsel İletişim Bağlamında Yeni ve Eski Kent Algısı: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği

Betül ÖNAY DOĞAN

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi

İletişim; yüz yüze konuşmadan kitle iletişim araçlarında enformasyon yaymaya, kişilerin saç şekli ve kıyafetlerinden, kullandıkları arabaya, toplulukların kimliklerini ifade etme çabalarına kadar pek çok konuyu kapsamaktadır. İnsanlar ya da topluluklar sürekli üretim faaliyeti içerisinde. Üretilen her ürün bir anlam taşır ve bu anlam iletişimin temelini oluşturur. Belirlenen ve üretilen kentler de, toplumsal kimliğin ifadesi olarak karşımıza çıkar. Farklı öğelerin toplamı olan kent, kurucu aktörlerinin oluşturduğu anlamları bizlere sunar. Burada anlam sadece kurucular tarafından belirlenmez, aynı zamanda kullanımda anlamı ortaya çıkartan bir etkidir. John Fiske her türlü iletişimin göstergeler ve kodlar içerdiğini savunmuştur. Göstergeler kendilerinden başka bir şeye gönderme yapan eylemler ya da yapılarıdır yani anlamlandırma yapılarıdır. Kodlar içinde göstergelerin düzenlendiği ve göstergelerin birbiri ile nasıl ilişkilendirileceğini belirleyen sistemlerdir. Bu bağlamda kent mekanı da göstergeler aracılığıyla iletişimi gerçekleştirir ve kendini anlatır.

Ronald Barthes'in Eiffel Kulesi üzerine yaptığı çalışmasında bu durumu şu şekilde anlatmıştır; «Kule anlamı çeker, tıpkı paratonerin yıldırım çekmesi gibi; bütün anlamlandırma meraklıları için büyüleyici bir rol oynar. Kule, katıksız bir gösterenin rolünü; bir başka deyişle insanların hiç durmadan kendi bilgilerinden, düşüncelerinden, tarihlerinden istedikleri gibi çekip aldıkları anlamı yerleştirdikleri bir biçimin rolünü oynar, ama yinede söz konusu anlam bitmez ve sınırlandırılmaz: Yarının insanı için Kule'nin ne olacağını kim söyleyebilir ki? . . .» Barthes, Kule'nin yapımında ortaya koyulmaya çalışılan birçok işlevsel analize karşılık, sembolik olanın bunların çok fazla önüne geçtiğini savunur ve devam eder; neden bu boş anıt her yıl Louvre Müzesi'ne gidenlerin iki katına varan izleyiciyi kabul eder. Eiffel Kulesi tek bir göstergeken, kent göstergelerin sistematik bir şekilde içinde yerleştiği bir mekandır. Kentler manevi anlamlarını da içlerinde barındırdıklarıyla elde eder. Medine bellekteki izlerden dolayı kutsaldır. Kâbe olmazsa Mekke bugünkü anlamını bulamaz. Kâbe etrafına yerleştirilen kuleler Mekke'yi geçmişten ya da sahip olduğu aurasından uzaklaştırır mı? Bu sorular kentsel iletişim perspektifinden incelenmesi gereken sorulardır.

Beni heyecanlandıran ve bende hayranlık uyandıran kentler hatırlıyorum der Rasim Özdenören, ama bana heyecan veren tek bir köy bile hatırlamıyorum. Kentsel iletişim heyecanlandıran ve hayranlık uyandıran şeylerin toplamıdır. Göstergeler ve bu göstergelerin kurgulanışıdır. Göstergelerin nasıl yönetildiği, bunların hafızalarda ne izler bıraktığıdır. Kent iletişim kurmazsa ruhunu kaybeder. Günümüzde en çok tartışılan konu, kentlerin ruhunun kaybolup kaybolmadığı, kentlerin artık toplumların kimliklerini ifade etme aracı olarak görülüp görülemeyeceğidir. İletişim pek çok disiplini kanatları altına alarak konuları irdelemektedir. Kentte bu konu başlıklarından birisidir. Diğer disiplinlerden farklı olarak bütüne hakim olmaya ve bütünün ışığında sorunlara cevap vermeye çalışmaktadır. Kentleri sadece matematiksel planlamaya bağlı kalarak incelenmesi, metrekareye düşen insan sayısının nasıl yerleşeceği, bu insanların okul ve iş gibi ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı gibi soruların yanıt bulmasının yeterli görüldüğü bir ortada, toplumların mekansal bağlamda kimliklerini yansıtmaları oldukça güçtür. Diğer aktörleri sürece dahil edilmediği sürece, sadece yöneticilerin tekelindeki mekansal organizasyon, toplumların tek tipleşen bireyler ortaya çıkartmasına bir vesiledir.

Bu çalışmada mekanların iletişimsel bağlamda nasıl irdelenebileceği, insanların kendilerini ifade etme aracı olarak kentleri nasıl kullandığı ve Rasim Özdenören'in ifadesiyle kentlerin çepçeperine yerleştirilen «ur»ların kentsel iletişime neler kaybettirebileceği üzerinde durulacaktır. Bunu ifade etmenin en güzel yollarından biri yüzyıllardır edindiği anlamı bugünde İstanbul ve İstanbullu için sürdüren tarihi yarımada kentsel iletişimsel analizidir. Günümüzde yapılan araştırmalar da İstanbul denildiğinde ilk akla gelen mekanın tarihi yarımada olduğunu göstermektedir. Tarihi yarımada kentsel iletişimsel analizde elde ettiği anlamı tek bir çalışmada ortaya koymak mümkün olmasa da bu çalışma kentler üzerine iletişim bağlamında düşünmeyi teşvik etmesi açısından önemlidir. Tarihi yarımada, betimsel yöntem kullanılarak kentsel iletişim perspektifinden incelenmeye çalışılacaktır.

Gösterge Ekonomi Politigi Üzerinden Oturma Odalarındaki Eşyaların Gösteren ve Gösterilen Olarak Değişimi

Atahan YERSEL

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Medya ve İletişim Sistemleri Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Bu çalışma, esas olarak, ev içindeki, özellikle oturma odalarındaki eşyaların 'sadece eşya olmadığını', onların kullanılabilirlik özelliğinin de ötesinde bir 'gösteren' olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan göstergenin bir dekoratif öğeler topluluğu değil, bir söylem/söylev biçimi olduğu da görülmektedir. Buradan yola çıkarak bir gösteren ve gösterilen olarak ev eşyası, başlı başına bir gösterge halini almaktadır. Bu sözde mahremiyet alanındaki eşyaların ya da 'neyn kime gösterildiğinin' tartışması ise asıl can alıcı konudur. İnsanların bu göstergeler (ev eşyaları) üzerinden ait oldukları ve özlemini duydukları sınıfsal statüleri resmetmeleri ve ket vurulmuş bu statülerini bu yolla tatmin etmeleri önemlidir. Bu durumun birey üzerinde yarattığı ironik ve trajik-komik etkinin, hem eşyanın hem de insanın tabiatına aykırı olduğu açıktır. Burada eşya, insanın işini kolaylaştıran bir araç olmanın ötesinde bir anlam kazanırken, insan da eşyayı sadece işini gören bir nesne olarak kullanmanın ötesine geçer.

Tam da bu noktada 'eşya sadece kullanılabilirlik değeri olan bir nesne' değildir. Saussure, dili, göstergelerden oluşan bir dizge olarak kabul eder; iletişimi sağlamak için çeşitli gösterge dizgelerinin kullanıldığını ve bu dizgelerin, ileride kurulacak bir bilim dalı olarak söz ettiği göstergebilim başlığı altında incelenebileceğini belirtir. Dilin de, bu bağlamda ele alınması gereken ve diğer dizgelerin anlaşılmasını kolaylaştıran önemli bir gösterge olduğunu ifade eder. Daha sonra da göstergenin nitelikleri üzerinde durur. Dil dizgesini meydana getiren değişmez ve ortak kuralları karşılamak için kullandığı "yapı" kavramı ise, yapısalcılığın temelini oluşturur.

Baudrillard da sözlerin bu dizgesi ve nesnelere dizilişi arasındaki koşutluğa dikkati çeker ve toplumsal sınıflandırmanın da derinlemesine bir çevre ve gündelik yaşam göstergebilimi üzerine oturtulması gerektiğini söyler. Sanayi devrimi sonrası kentsel nüfusun artışı konuta atfedilen önemle doğru orantılıdır. Vaktinin çoğunu ev dışında geçiren birey için ev, bir barınma gereksiniminden çok daha farklı anlamlar taşımaktadır (Freud'un evi, ana rahmine benzetmesi tesadüf değildir). '80 sonrası tüm dünyada hızla yayılan liberal ekonomiyle birlikte, daha çok ürüne daha çabuk şekilde ulaşılabilme ve "sahip olduğun kadarsın" anlayışının en çok tebarüz ettiği alan olmuştur ev. Bu noktada ev, hem ortak kullanıcıların çokluğu ve çeşitliliği (anne, baba, çocuklar, yaş farklılıkları) hem de toplumun temel taşı olarak gösterilen ailenin tüketimde aynı paydada eşitlendiği alan haline gelmiştir. Bu durum, tüketim toplumunun belki en küçük, ama en işlevsel çarkının da ev olduğunun bir göstergesidir.

Mimari, insanın yaşadığı mekanla kurduğu ilişki ve kültürel değerlerinin belki de ilk yansımasının gözlemlendiği alandır. Ancak günümüzde maalesef eski dönemlerde olduğu gibi tüm insanlığın mirası sayılabilecek eserler verilmemektedir. Peki, bu insanlığın, bu alandaki yaratıcılığına ne oldu? Tabi ki mimari içe doğru evrildi diye 'iç mimari' adında ticari bir alanda belirdi. Bu alanın doğması ve bunun mimarlıktan farklı sunulması, '80 sonrası ev'e ve ev içinin fetişleştirilmesine de işaret eder. Gereksinimden fazla oda ve eşya sahibi olma, doğal olarak, bu sahiplik üzerinden bir söylem oluşturmaya da sebep olmuştur. Ev'in barındırdığı mahremiyetin belki -ev sakinlerinin de izniyle- en çok ihlal edildiği alan oturma odalarıdır. Hem eve gelenlerin ağırlandığı hem de ailenin toplandığı bir bölüm olan oturma odası, evdeki diğer odaların eşyalarına kıyasla başkaları tarafından daha çok görülmekte ve kullanılmaktadır. Bu durum da evin en şatafatlı, en gösterişli, en pahallı eşyalarının bulunduğu odayı oturma odası kılmaktadır.

Denilebilir ki, Baudrillard'ın eserinde bahsettiği gibi, "aslında herkes sahip olduğu nesnelere ve bu nesnelere atfedilen değerlere bakılarak belli bir yere oturtulduğunun az çok bilincinde olduğundan, inkâra yeltendiği zaman bile bu beğeniye boyun eğdiğinin farkındadır." Burada bahsettiğimiz tüm alışkanlıklar, neredeyse, televizyonla birlikte kazandığımız tüketim alışkanlıklarıdır. Televizyon bu konuda adeta tüketim toplumunun alışveriş rehberi olmuştur. Kendi gibi olmayan sınıfları, yani kişinin özendiği sınıfların özel yaşantısını gözler önüne sermiştir. Bu yüce rehberin tabi ki de evin en önemli odasının, en önemli yerinde bulunacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Televizyonun odadaki konumu, adeta kutsal bir nesne gibi, dokunulmazlık ve merkezilik kazanmıştır. Tüm bu özellikleriyle televizyon, salt bir nesne olmaktan çıkmış ve tanrısal bir değer kazanmıştır.

Kent ve Mekanın Dili: Modernitenin Ürettiği Yeni Algı ve Yeni İletişim Biçimi

Çiğdem ERDAL

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Radyo Televizyon Bölümü

Modernleşmeyle birlikte hayatımıza giren «kent» kavramı, ekonomik, sosyal ilişkilerin yanı sıra kişiler arası iletişimi de etkilemiş ve dönüştürmüştür. Kentin düzenlenişi, mimarisi de bu dönüşümde önemli rol oynamaktadır. Modern hayat bireyin özel ve kamusal alan ayrımını kaybetmesine sebep olurken, iletişim araçları da bu yarılmanın en önemli aktörüdür. Özel alan artık kamusal alandan daha kamusaldır. Moderniteyle birlikte tüm sınırlar yer değiştirmektedir. Bu değişim şehir mekanındaki fotoğraf, telefon, film, radyo gibi teknolojilerde de ortaya çıkmaktadır. Mahrem alan giderek özelliğini kaybettiğinden, modern hayatın kurallarıyla yaşamaya çalışan insan artık sınırlar için mücadele eder olmuştur. Sınırların geçiciliği, insanın kendine dair algısını da değiştirmiştir. Özel ve kamusal benlikler arasında şizofrenik kimlikler gelişmektedir.

Büyük şehirler artık insanların uyum sağlamak zorunda olduğu hız ve devinim yumağına dönüşmüştür. İnsan, hiçbir şeyin durmadığı ve sınırların olmadığı algısını geliştirmiştir. Bugünün 'hızlı' dünyasında artık özel/mahrem sandığımız şeyler kamusal olmuştur. Örneğin 'fotoğraf', özel olanın kamusallığının yaratıldığı bir med-tadır adeta. Çünkü özel olan, kamusalı ile tüketilir. Etrafımızdaki her şeyin bir dili oluşmuştur, dolayısıyla bizi çevreleyen alanların da yeni ve farklı bir iletişim dili geliştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Modern insan birden çok kimliğe sahiptir: mesleki, cinsel, sınıfsal gibi. Bu kimliklerin her birisi birer maske gerektirir. Maske aslında gizlediği şeyi yeniden üretir. Dolayısıyla maskenin (kimliklerin) modern hayattaki sınırları kaldıran bir nesne olduğunu söylemek gerekir.

Georg Simmel'e göre modern insan artık geçmişte olduğu gibi doğaya karşı mücadele içinde değildir, mücadele ettiği toplum ve onun muazzam gücüdür. Eskiden insan doğayı yönetmek, onu kendi isteklerine göre şekillendirmek için mücadele ederken şimdi toplumun ve teknolojinin kendisini yönetmesine izin vermemek için mücadele etmektedir. Sınırları için mücadele eden insan, aynı zamanda modern kitle iletişim araçlarının (teknolojinin bir uzantısı) gücüyle de kuşatılmıştır. Bu yaşam artık yepyeni, farklı bir iletişim kültürünün de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Modernliğin simgesi olan şehir, her yanıyla, her köşesiyle yeni bir iletişim dili meydana getirir. Bu iletişim aynı zamanda sessiz bir iletişimdir. Çünkü modern hayatta iletişimin sözlere ihtiyacı yoktur. Söz, sanılanın aksine gerçekliği açığa çıkarmaz, onu gizler, içeriğinden kopuk bir hale getirir. Diğer bir deyişle onu 'maskeler'. Şehir ve insanın yaşamını sürdürdüğü her mekan, kendine özgü bir iletişimi, 'sessiz dil'i geliştirmiştir.

Bu çalışma, moderniteyle birlikte kaybolan, yitirilen özel ve kamusal alan ayrımına değinerek ortadan kalkan sınırların iletişimi nasıl etkilediğini ve farklı bir şekle büründürdüğünü ele almaya çalışacaktır. Kent insanının mahrem ve kamusal ayrımını yitirmesiyle birlikte iletişim de farklı bir nitelik kazanmıştır. Kentin sarmaladığı insan fiziksel, ruhsal ve kültürel yönlerden değişikliğe uğramış, bu değişikliklere adapte olma zorunluluğunu hissetmiştir. Bu çalışmada modern insanın yeniden biçimlendiği 'dil'den farklı olarak, literatürde eksik olduğu düşünülen, kent ve iletişim, mekanın ve bedeninin karşılıklı etkileşiminden oluşan iletişime değinilecektir. Söz konusu iletişim, 'sessiz' bir iletişimdir ve modernitenin gerek kimlikleri, gerekse sözlü iletişimi bulanıklaştırmasından yola çıkılarak ele alınacaktır. Kent mekanları aynı zamanda modern insanın belleğinin ve algısının değişiminde de rol oynamıştır. Çevresinde gördüğü reklam panolarına, fotoğraflara, devasa cam binalara geleneksel toplumdakinden farklı bir algıyla yaklaşmaktadır modern insan. Bu algı, mekanın değişimine yol açmış ve bununla birlikte modern mimariyi de şekillendirmiştir. Kent mekanları, modernliğin getirdiği devinimi yansıtan yeni iletişim biçimleri doğurmuştur. Dolayısıyla bu çalışma, kent mekanının oluşumunu, moderniteye geçişin getirdiklerini ve karşılıklı bir etkileşim içinde olan yeni algı-yeni iletişim biçimlerini literatür çalışmasıyla inceleyecek, geleneksel-modern kültür ayrımlarından faydalanarak kültürün bu yeni iletişimdeki rolüne değinilecektir. Mevcut çıkarımlarla geleceğe yönelik tahminlerde bulunmaya çalışacaktır.

Şehirlerin Sinemada Anlatım Aracı Olarak Kullanımları

Hasan Ramazan YILMAZ - Samiha Said KHELIFA

Akademik Uzman, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Görsel İletişim ve Tasarım Bölümü
Öğr. Gör., Marmara Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü

Şehirler kimi sinema akımlarında oldukça açık bir şekilde karakterize edilerek kimliklendirilmiştir. Şehir ve mekân, filmdeki içeriğin istikametinde ve filmin türüne göre değişiklik göstermekle birlikte anlatımın önde gelen araçları olarak kullanılmışlardır. Çalışmada sinemada şehirlerin karakterize edilmeleriyle oluşan farklı mekân temsilleri incelenecektir. Sinemada anlatımın, mekânsal bellek ile ilişkisi ve sinema ile oluşturulan toplumsal hafıza ya da birey ve toplum tasvirleri içeriğindeki konumu tespit edilecektir.

Filmlerde, caddeleriyle, sokaklarıyla, çarşı pazarları ve kamunun geneline açık türlü mekânlarıyla gerçekleştirilen şehir temsillerinin, sinemanın açığa çıkardığı toplumsal ve mekânsal belleğin oluşumundaki fonksiyonlarının tespit edilmesi önemlidir. Bu şekilde, mekâna yüklenen iletişim aracı olma işlevinin sorunsallaştırılabilir, sinemada şehir karakterizasyonunun mevcut toplumsal gerçekliklere sadık kalıp kalmaması soruşturulabilir ve bir şehrin, anlatım farklılıkları oluşturularak birbirine zıt niteliklerle temsil edilmesini sağlayan biçimsel özelliklerin incelenmesi mümkün olabilir. Çalışma sinemada anlatım çeşitlerini ve özelliklerini incelemenin ardından yukarıdaki bağlamları taşıyan filmler üzerinde yapılacak çözümlerle nihayete kavuşacaktır.

30**HAZİRAN**CUMARTESİ

Salon A 09.30-11.00

Oturum

Kentsel Yoksulluk ve Zenginlik

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Alev ERKİLET

- Ahmet Vedat KOÇAL
Kuzey Irak'la Sınır Ticaretinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Sosyo-Ekonomik Etkileri Bağlamında Kentleşmenin Ekonomi Politikası
- Olcay AYGÜL SARPKAYA
Üç Teker Bir Prestige: Van İlinde Enformel Sektörün Görünümlerinden Biri Olarak Sokakta Çalışan Çocuklar ve Çocuk Yoksulluğu
- Dicle ÖZCAN
Küreselleşmenin Mekânsal Etkileri Bağlamında Şırnak İlinin Değişim Analizi
- Harun KÜÇÜKALADAĞLI
1990-2000 Dönemi Konya'da Toplumsal Dönüşüm: Değişim ve Süreklilik
- 11.00-11.30 Kahve Arası

Kuzey Irak'la Sınır Ticaretinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Sosyo-Ekonomik Etkileri Bağlamında Kentleşmenin Ekonomi Politikliği

Ahmet Vedat KOÇAL

Niğde Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

1991'de I. Körfez Savaşı sonucunda 36. paralel kuzeyinin Birleşmiş Milletler kararı ile Irak merkezi yönetimine kapatılması, Kuzey Irak bölgesinde devlet denetiminden yoksun bir ekonomik pazar ve zamanla onun üstünde varlık kazanan bir siyasal yönetim meydana getirmiştir. Bu ekonomik pazar, sınır ticareti ile gelişen dolaşım ağlarıyla, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde geniş ölçekli bir girişimcilik atılımının ve sermaye birikiminin kaynağını oluşturmuştur. Körfez savaşları sonrasında, küresel güçlerin Baas yönetimine karşı uyguladıkları 36. paralel sınırı ile yönetsel ve dolayısıyla ekonomik bakımdan Irak merkezi yönetiminden koparılan Kuzey Irak'ın bütün bir ekonomik yaşamı, coğrafyasının sınırları neredeyse bütünüyle Türkiye ile ticarete dayandırılmıştır. Bu durumun temel nedeni, Kuzey Irak coğrafyasını denetimi altına alan özerk Kürt yönetiminin, çevresindeki Güney Irak (Şii Arap Bölgesi)-İran-Suriye otoriteleri ile çelişkili-çatışmalı ilişkileri ile sınırlanmışlığıdır. Sınırın bu yakasında, yani Türkiye'de ise, yerel girişimcinin, ekonomik varlığını ve etkinliğini Kuzey Irak'a taşımasının, taşımaya bile en azından Kuzey Irak ile ilişkilendirmesinin, dil ve tarih bağı gibi kültürel nedenlerden önceki temel ekonomik mantığı, iktisat ve işletme bilimleri literatüründe yer alan tanımla "yatırımın maliyeti ve geri dönüş süresi" ile ilgilidir. Yani, ticari etkinliğe yatırılan anaparanın ve kazancın maliyet ve zaman ölçüsü üstündeki karşılaştırmada, Kuzey Irak kaynaklarının Türkiye'de bulunanlardan daha kârlı, verimli bulunması söz konusudur.

Yirmi yıldan bu yana, Kuzey Irak kaynaklarını, yasal veya yasa dışı "tanker-kamyon" ticareti yoluyla Türkiye piyasasına sunan ve Kuzey Irak coğrafyasının perakende tüketiminin hemen tümünü Türkiye'den karşılayan karşılıklı sınır ticareti ve sonra, özellikle bölgesel müteahhlik hizmetlerinin, Kuzey Irak inşaat sektöründeki ağırlığı ile yarattığı yatırım ve istihdam dolaşımı, bölgeler arası, doğrusu "bölgeleri birleştiren" ekonomik ilişkileri yatay ve dikey olarak büyümektedir. Özellikle Gaziantep'te gözlenen endüstriyel gelişme, ağırlıklı Kuzey Irak'a dönük ihracat etkinliğine bağlıdır. Gaziantep, 1980'lerden itibaren sanayi üretiminde bir atılım yapmış ve bölgenin en önemli sanayi merkezi haline gelmiştir. Gaziantep'in Türkiye sanayisi içindeki payı 1980'de % 1.61'den 1992'de % 1.74'e, 1997'de % 2.73'e yükselmiştir. Sermaye birikiminin yarattığı zenginlik, kentsel alanın hızla dönüşmesine ve genişlemesine neden olurken, sanayinin yarattığı istihdam da hem kente göçü tetiklemekte, hem de kentin çevresindeki kırsal alanların tarımsal istihdamdan sanayi işçiliğine geçmesine neden olmaktadır. GAP bölgesi kırsalından ve küçük ölçekli kentlerden, bölgenin metropol kentlerine doğru son 10-15 yılda yoğun göçün yaşandığı söylenebilir. GAP bölgesinde, toplam nüfusun neredeyse üçte ikisi Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde yaşamaktadır. Bu illerin nüfusu son 15 yıllık periyotta hemen hemen iki misline çıkmıştır. Köyden kente göçün yoğunlaşması ise, büyüyen kent merkezlerinin nüfusu ile birlikte fiziksel ve ekonomik çehresini de değiştirmektedir. Kentleşme süreçlerindeki hızlı ve yoğun değişim, yarattığı konut ve işyeri gereksiniminin karşılanması sürecinde, özellikle belediyelerin imar uygulamaları ile yaratılan arsa spekülasyonu ve inşaat hizmetleri ticaretiyle yerel sermaye birikiminin temel kaynaklarından birini oluşturmuştur. Bu bağlamda, bölgesel yerleşim dokusunun, gerek ticari gerek konutsal mimari bakımından, lüks tüketimin çarpıcı boyutlara ulaştığı Diyarbakır kent merkezi örneğinde olduğu gibi açıkça gözlenen dönüşüm, bölgedeki sermaye birikimini işaret eden en belirgin örneklem alanıdır. Buna karşın, Bölge'de yaşanan bu ticari merkezleşme üzerinde gözlenen kentleşme ve bu bağlamda toplumsal değişme süreçleri, temelde ideolojik-politik algılara dayalı kırsallık-köylülük, bölgesel kalkınmamışlık, yoksulluk gibi giderek gelenekselleşmiş yargılar olmaya varan ön kabullere dayalı yaklaşımlarda ve tartışmalarda göz ardı edilmektedir. Küreselleşme öncesine kökenlenen ve güncel koşulları içermeyen, bu haliyle bilimsel gözleme dayanmaktan çok 1960'lı yıllarda beliren ideolojik-politik anlayışların uzantısı olduğu bilinen bu kabuller, günümüzde yaşanan süreci, tüm öğeleri ve değişkenleri ile açıklamakta yetersiz kalmaktadırlar.

Bu çalışma, kırsal yerleşim, köylülük, yoksulluk odaklı söylemlerden oluşan geleneksel-politik yaklaşımların verili-güncel durumu açıklamaktaki yetersizliklerine karşı, bölgede yaşanan ticari etkinliğe ve sermaye birikimine bağlı olarak gelişen merkezleşme-kentleşme sürecine ilişkin güncel gözlemlere dayalı bilimsel açıklamalar üretmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bu anlayışla, çalışmada, nesnel olguyu çözümleme yöntemi, "Ekonomi Politik" olarak belirlenmiştir. Ekonomi Politik yöntemi, en basit anlamıyla ve açıklamasıyla toplumsal olgunun ekonomik alanla ilişkilendirilmesi, bir başka deyişle, toplumsal-siyasal olguyu açıklamak için ekonomik olayla toplumsal olay arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmasıdır. Bu bakımdan, ticari pazarın merkezleşmesi ile oluşan kentleşme eğilimi, çalışmada, örneklem alanı olarak seçilen iller ölçeğinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ilişkin sayısal verilerle ve gözlemlerle ortaya konulmuştur.

Üç Teker Bir Prestige: Van İlinde Enformel Sektörün Görünümünden Biri Olarak Sokakta Çalışan Çocuklar ve Çocuk Yoksulluğu

Olca AKGÜL SARP KAYA

Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Bu sunumda, genelde yoksulluğun sıradanlaşmış göstergelerinden biri olarak çocuk yoksulluğunu, özelde de Van'da sokakta çalışan çocukların yaşadıkları sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların üzerinde duracağım. Görüşme yaptığım, yaşları 7-15 arası değişen çocuklardan aldığım veriler ışığında bir hak ihlali (çocukluğunu yaşama ve diğer yaşlılarıyla aynı haklara sahip olma), emek sömürüsü açısından ve enformel olarak, sağlıksız koşullarda gün boyu sokakta çalışan çocukların sosyolojik olarak hangi mekanizmalar nedeniyle çalışmaya yöneldiğini farklı boyutlarıyla açıklamaya çalışacağım. Ayrıca, sokakta çalışan çocukların suç potansiyeli taşıyan, kirli(!), tekinsiz, ne çocuk ne yetişkin (yaşsız ve cinsiyetsiz özneler) olarak görülüp Freudyen anlamda ötekileştirilip, görünmezleştirilmelerinin nedenleri üzerinde duracağım. Van'da sigara satan, yolda çığırkanlıkları ve bir şeyler isteyen bakışlarıyla sizi çağıran çocuk gözlerin arkasında bir adalet ve hak talebi vardır. Sigara satan çocuk aynı zamanda çarpık büyümenin, dengesiz zenginleşmenin, emek sömürüsünün bir çıktısını taşıyor bedeninde, yüzünde, hüznüyle yaktığı sigarasında, yorgun ellerinde. Dönüp başımızı çevirdiğimiz bazen görmek istemediğimiz şey bize içinde yaşadığımız düzenin çarpıklığını ve gayri insaniliğini anımsatmasından korktuğumuz çocukların aşikare bakan gözleridir.

Van'da enformel sektörde sigortasız ve güvencesiz çalışan çocukların sayısı sokakta dolaşırken göze çarpacak kadar yüksektir. Şehrin merkezi noktalarına kümelenmiş sigara satan, tartıcılık yapan, mendil ve su satan, dilencilik yapan, arabacılık yapan çocuklar (üç tekerlekli eşya taşıma bisikleti) kentte sokakta çalışan çocuklar denildiğinde akla ilk gelen manzarayı oluşturmaktadırlar. Depremden bir süre sonra yeniden görünür olmaya başlayan sokakta sigara satan çocuklar, bisikletli eşya taşıyıcısı çocuklar (Van'da arabalarına astıkları kaderci ve sözlü kültür hazinesi yazılarıyla ünlü, otantik) sayıları depremden sonra daha da artan çocuk dilenciler, tartıcı çocuklar enformel sektörün solgun ama güçlü yüzünü göstermektedirler. Genelde yaş aralıkları 7-15 civarında olan zayıf, esmer (güneş yanığı, yetersiz beslenmenin gün boyu çalışan bedende bıraktığı ağır bir işçi görünümündeki esmerlik), İstanbul'da su satan, sanayide çalışan, tartıcılık yapan çocuklara sınıfsal olarak, etnik olarak benzeyen bir esmerlik. Eskişehir'de sigarasından cakalı bir biçimde bana ikram eden 11 yaşındaki Erzurumlu çocuk-yetişkinin yüzünde gördüğüm olgun esmerlik. Kara-beyaz dikotomisinde tüm medeniyeti ve ezen-ezilen ilişkisini deşifre edilebileceğimiz bir esmerlik. Kendini orta ve üst sınıf yaşlılarından ayıran yakıcı esmerlik. Araştırmada çocuk yoksulluğu esnek üretim tarzı ve emek sömürüsü bağlamında incelenecek ve kültürel-ekonomik-politik boyutlarıyla tartışılacaktır.

Küreselleşmenin Mekânsal Etkileri Bağlamında Şırnak İlinin Değişim Analizi

Dicle ÖZCAN

Mersin Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Küreselleşme, 1980 sonrasındaki dünyanın geçirdiği değişim ve dönüşümün özetidir. Zaman, mekân, hız, değişim gibi kavramların içeriğine yeni bir anlam katan bu olgu, toplumsal yapıyı oluşturan birçok dinamiği etkilemiştir. Bugünlerde çok boyutlu bir olgu olarak tartışılan ve neredeyse her tartışmanın ucunun oraya bağlandığı bir realitedir küreselleşme. Ekonomi, siyaset, kültür ve daha birçok alan doğrudan ya da dolaylı olarak küreselleşmeden nasibini almıştır. Bu birçok alandan birini oluşturan kentler ve kent yaşamı, gerek kentlerin fiziksel ve mekânsal olarak değişimini, gerekse de kent yaşamındaki ekonomik, politik, idari ve sosyo-kültürel değişimini içermektedir.

Bu bağlamda, bu çalışmada, küreselleşmenin kentlerin mekânsal değişimleri üzerindeki etkisini konu edinmiş, bu etki ve değişimin mekânı olarak Şırnak İlinin analizine girilmiştir. 1990 yılında il olma statüsüne kavuşan, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne bağlı bir il olan Şırnak ilinin Merkez İlçesi, çeşitli alanlardaki değişimi, küreselleşmenin kentin mekânsal özelliklerine olan etkisi bağlamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın amacı, küreselleşmenin etkileri ile henüz tanışmış olan Şırnak İlinin değişim ve dönüşüm ölçütlerini analiz edebilmektir. Çalışmada izlenen yöntem, kavramsal çerçevede literatür taramasına dayalı olup, Şırnak iline dair bir takım istatistiki bilgiler ve birtakım gözlemlerin aktarılması ve yorumlanması şeklinde olmuştur.

Makro bir süreç olarak değerlendirilen küreselleşme olgusunun, aslında ne denli "mikro" alanlara bile etki ettiğine somut bir örnek olarak; küreselleşmenin değiştirici-dönüştürücü boyutuyla henüz tanışmasına rağmen hızla değişen Şırnak ili, araştırılma nesnesi olarak tercih edilmiştir. İlin mekansal değişimi, yalnızca fiziksel durumlarının değişimiyle sınırlandırılmamış; bunun yanında, ekonomik, kültürel, sosyal boyutlardaki farklılaşmalar da göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin, son zamanlarda, merkezi iş alanının değişimi, üniversitenin kuruluşu, süpermarketlerin ve alışveriş mağazalarının açılması, çeşitli sivil toplum ve dernekleşme girişimleri, maden ocaklarının kullanımı, istihdam alanlarının çeşitlenmesi gibi yeniliklerin, Şırnak'ın Merkez ilçesini nasıl bir dönüşüme tabi tuttuğuna açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

1990-2000 Dönemi Konya'da Toplumsal Dönüşüm: Değişim ve Süreklilik

Harun KÜÇÜKALADAĞLI

İstanbul Şehir Üniversitesi, Modern Türkiye Çalışmaları Bölümü, Yüksek Lisans Programı

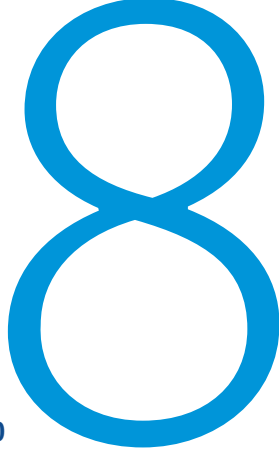
1980 sonrasında Konya'nın yaşadığı toplumsal dönüşüme dair pek çok çalışma yapıldı. Başta Selçuk Üniversitesi olmak üzere Konya'daki odalar ve belediyeler gibi yerel kurumların kaynak oluşturduğu bu çalışmaların genelinde, Konya'nın toplumsal dönüşümü, gelişen sanayisi üzerinden sadece ekonomik bir okuma ile yapıldı. Şöyle ki; 1980'li yıllarla birlikte Türkiye'nin dışa açık bir ekonomi modelini uygulamaya başlamasının Konya'yı da etkilediği, özellikle 1990'dan sonra Konya'nın ekonomik yapısının, tarımın geçirdiği dönüşümün yanında sanayi sektörünün gelişmesi ve dış ticaret yoluyla dünya pazarları ile bütünleşmesi sayesinde yapısal bir dönüşüme uğradığı ve bunun sonucunda KOBİ'lerin hâkim olduğu bir imalat sanayisinin geliştiği vurgusu bu araştırmaların temelini oluşturdu.

Bu araştırmada kullanılan metod ise sosyal bilimlerin ilişkisel istatistiksel analizlerinde son yıllarda yaygınlaşarak kullanılmaya başlanan mütekabiliyet analizidir. Konya'nın toplumsal dönüşümü üzerine bu metod ve kaynaklar üzerinden yapılan bir araştırma henüz bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Konya'nın toplumsal dönüşümü üzerine, literatürdeki boşluğu doldurmaya yönelik küçük bir katkı yapmayı amaçlamakta, bundan sonraki muhtemel çalışmalar için de örnek olmayı hedeflemektedir. Ancak, her ne kadar bu tür çalışmalarda ilçe düzeyinde hazırlanan tablolar ve bunların üzerinden yapılan okumalar toplumsal farklılaşmanın temsili bir ölçüde perdelese de, toplumun yapısına ilişkin bulanık da olsa genel bir resim sunduğu için örnek oluşturabilecek nitelik taşıyabilir. Mahalle bazlı yapılan çalışmaların daha net resimler sunacağı gerçeğini de kabul etmektedir. Örneğin toplumsal yapı olarak Karatay-Meram sınırındaki mahalleler tamamen benzer özellikler göstermekte, dolayısıyla ilçeler arasındaki farklılaşmayı perdelemektedir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu çalışmanın amacı, daha yoğun ve profesyonel bir çaba gerektiren mahalle bazlı çalışmalara örnek olmak ve genel bir resim çekmek olduğu için bu eksikliğin, amaca yönelik bir engel oluşturmadığı düşünülmektedir.

Araştırmanın 2000 yılı ile sınırlandırılmasının nedeni, 2000 sonrasında farklı bir dönemi içerdiği ve dolayısıyla farklı bir araştırmayı gerektirdiği düşüncesidir. AKP iktidarı ile birlikte yükselen Anadolu sermayesi ve dolayısıyla orta sınıfın getirdiği toplumsal dönüşüm, bu dönemin şartlarını dikkate alan daha farklı, daha dar ve derinlemesine bir incelemeyi gerektirir. 1990-2000 arası dönem, siyasi ve ekonomik gelişmeleri ve krizleriyle dönüşümün farklı bir evresidir. Bu çalışmada ise 1990 ve 2000 yıllarında yapılan genel nüfus sayım sonuçlarının verileri kullanılarak, küreselleşme sürecinin dünyada ve Türkiye genelinde görülen etkisinin, Konya şehir merkezindeki toplumsal değişime etkisi süreklilik ve değişim boyutlarıyla analiz edilmeye çalışıldı. Bu kapsamda mütekabiliyet analizi haritalarının çapraz tablolarından elde edilen oransal veriler kullanıldı. Araştırma merkez üç ilçede yaşayan 6 yaş ve üzeri nüfusun 1/20 oranında alınan örnekleme üzerinden yapıldı. Çalışmada, Konya Büyükşehir il sınırları içinde yer alan, merkez Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinde toplumsal cinsiyet değişkeni üzerinden erkek ve kadın nüfus ayrı ayrı ele alınarak eğitim, yaş ve yapılan iş kategorilerinde sınıflandırmalar yoluyla analizler yapıldı. Bunun sonucunda genel olarak Konya'nın bu dönemde küreselleşmenin etkilerini yoğun olarak yaşamadığı, toplumsal sürekliliği bozacak bir değişimin olmadığını gösterdi. Yaşanan ekonomik ve demografik değişime rağmen, verilerden elde edilen tabloların kendilerini aynen tekrar ettirdiği görüldü. Bunun yanında çapraz tablolar bu dönemde Konya'da tarım emeğinin azalmasına, sanayi ve hizmet sektörlerindeki işgücünün artmasına paralel olarak ortaokul mezunlarının büyük bir kısmı şehir işgücü piyasasına dahil olmaya başladıklarını göstermektedir. Ayrıca eğitime erişim artarak ortaöğretim ve yüksek öğretim yaygınlaşmış, sanayi ve hizmet sektörleri gelişmiş dolayısıyla orta-üst sınıflar genişlemiştir. Bunun sonucunda yüksek eğitimli ve yüksek gelirli birey ve ailelerin şehir içi mobilizasyonu artmıştır.

Konya'daki bu toplumsal dönüşüme rağmen, tabloların niye kendini tekrar ettiği, değişimi değil sürekliliği vurguladığı şu şekilde açıklanabilir: Öncelikle yukarıda belirtildiği gibi bu çalışma, ilçe düzeyinde hazırlanan tablolar ve bunların üzerinden yapılan okumaların sonucudur. Bu durum toplumsal farklılaşmanın temsili bir ölçüde perdelemiştir ancak bu resmi tamamen değiştirecek bir etki değildir. Ayrıca değerlendirme yapılan üç kategori -eğitim, meslekler ve yaş- kısa vadede bizlere değişimi sunmazlar. Bu üç alan da dönüşümün kolayca gözlemlenemediği, dayanıklı yapılarıdır. Yani bireylerin eğitimleri, yaşları ve eğitim durumları 10 yıllık bir sürede olağanüstü toplumsal dönüşümlerin dışında değişimi göstermezler. Aynı zamanda Konya'nın Anadolu kentlerine has sosyal ve kültürel yapısını, küreselleşmenin etkilerine karşı direnç olarak kullanması da sürekliliğe etki eden bir diğer etmendir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi 2000'den bugüne yapılacak bir çalışmada sürekliliğin bu kadar kendini göstereceği şüphelidir. 90'lar kendine has sosyal, ekonomik yapısıyla sürekliliğin yaşandığı farklı bir dönemdir.

Salon **B** 09.30-11.00

Oturum

■ Şehircilik ve Mimarlık Tarihi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ

- Hasan GÜNEÇ - Emre UÇARYİĞİT
Kentleşme ve Devlet-Toplum İlişkisi Bağlamında Tanzimat Dönemi Anadolu Kentlerinde Hükümet Konakları
- Kaan ÜÇSU
İmparatorluğun Başkentinde Değişimin Sembolü Olarak Kule, Cephe ve Meydan Saatleri
- Shota BEKADZE
1595 Tarihli "Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan" Tahrir Defterine Göre Azğur Nahiyesi
- Ahmet YEŞİLYURT
1920-1930 Halk Sütunlarına Yansıyan İstanbul
- 11.00-11.30 Kahve Arası

Kentleşme ve Devlet-Toplum İlişkisi Bağlamında Tanzimat Dönemi Anadolu Kentlerinde Hükümet Konakları

Hasan GÜNEÇ - Emre UÇARYİĞİT

Pamukkale Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Programı

Bilindiği gibi, 19. yüzyıla gelinceye kadar yönetim işleri için inşa edilmiş veya bu amaçla tahsis edilmiş ayrı kamu binaları yoktur. Bu döneme kadar atanan valiler eyalet merkezlerinde kendilerine ayrılan veya kendileri için kiralanmış konaklarda oturmuşlardır. Valileri ve onların kapı halkını barındıran bu konaklar, aynı zamanda devlet işlerinin de yürütüldüğü yerler olmuştur. Dolayısıyla söz konusu yapılar, bazen valiler için kiralanmakta, bazen de yerel halk tarafından satın alınarak valiye tahsis edilmekte veya doğrudan bu amaç için inşa edilmektedir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu durum baştan aşağı yeniden şekillenecektir.

Tanzimat Dönemi reformlarıyla başlayan, Osmanlı Devleti'nin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısını Batılı anlamda düzenlemeyi amaçlayan süreçte yönetsel bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Özellikle Tanzimat'ın ilanı ile başlayan yeniden yapılanma sürecinde ayrı kamu binaları oluşturulmuştur. Başlangıçta hemen inşa edilemediği için çoğunlukla ilgili amaca hizmet edecek büyük konaklar kiralanmıştır. Tanzimat döneminde inşa edilen hükümet konaklarını reform döneminin yeni mekân anlayışına göre yapılan kent düzenlemeleri içinde değerlendirmek mümkündür. Hükümet konakları, çevrelerindeki adliye ve jandarma daireleri, belediye binası, telgraf idaresi gibi daha pek çok yapıyla Osmanlı kentlerinde daha önce görünmeyen bir hükümet meydanı kavramını beraberinde getirmiştir. Bu meydanlar eğer uygunsa şehrin eski merkezinde var olan bir alanın düzenlenmesiyle ortaya çıkmış veya eski şehrin dışına çıkılarak amaca uygun büyük bir meydan oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Tanzimat dönemi boyunca Edirne, Bursa, Ankara, Konya, Trabzon, İzmir gibi, daha çok vilayet merkezi olmalarıyla öne çıkan Anadolu kentlerinde yapılan hükümet konaklarının inşa süreçleri birbirleriyle mukayese edilerek ele alınmıştır. Ayrıca hükümet konaklarının inşa süreçlerinin devlet-toplum ilişkisine yaptığı etkiler, yarattığı siyasi, sembolik, kültürel ve kentsel değerler göz önüne alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma, TÜBİTAK "Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Destekleme Programı" tarafından 110K534 Numaralı proje olarak desteklenmektedir.

İmparatorluğun Başkentinde Değişimin Sembolü Olarak Kule, Cephe ve Meydan Saatleri

Kaan ÜÇSU

İstanbul Üniversitesi, Bilim Tarihi Bölümü, Doktora Programı

İnsanoğlunun zamanı belirleme ihtiyacı binlerce yıl önce ortaya çıkmıştır. Dini ayinlerin gerçekleştirilmesi, tarla hasadının yapılacağı zamanların belirlenebilmesi, taşkınların gerçekleşeceği dönemlerin hesaplanabilmesi gibi ihtiyaçlar için ortaya çıkan zaman belirleme ihtiyacı, insanların bunun için araçlar tasarlamasını sağlamıştır. Elimizdeki bilgilere göre yaklaşık 5500 yıl önce güneş ve su saatlerinin icat edilmesi ile başlayan süreç günümüzde atom saatlerinin kullanımına kadar gelişerek devam etmiştir. İslamiyet'te de zamanın doğru belirlenebilmesi dini gerekliliklerin yerine getirilebilmesi için oldukça önemi haizdi. Namazların, vakitlerinin geçirilmeden kılınması gerekliliği erken dönemden itibaren bu konudaki çalışmaları tetiklemiştir. Müslüman toplumlar öncüllerinden aldıkları miras ile ihtiyaçlarını karşılayacak hassaslıkta zaman ölçerler tasarlamış ve kullanmışlardır. Konunun hassasiyeti sebebiyle de ibadet vakitlerinin sistematik şekilde belirlenebilmesi için bir kurum icat etmişlerdir. Emeviler döneminden itibaren Müslüman toplumlarda var olduğu düşünülen bu kurum muvakkithanelerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nda da erken dönemden itibaren var olduğu bilinen muvakkithaneler, yüzyıllar boyu devletin ve halkın ihtiyacı çerçevesinde zamanı belirleme işini sürdürmüşlerdir. Elimizdeki bilgilere göre sadece İstanbul'da 69 adet muvakkithane inşa edilmiş ve bunlar şehrin her köşesinde yer alarak insanların bu konudaki ihtiyacını karşılamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu yıllarda Avrupa'da ise saatler açısından devrim niteliğinde olan mekanik saatin icadı gerçekleşmiştir. İlk yapıldığı yıllarda sadece kule ve cephe saatleri olarak büyük boylarda yapılabilen mekanik saatler yeterince doğru ölçüm yapamıyorlardı. Osmanlı başkentine II. Mehmet döneminde girdiği kabul edilen mekanik saatler, uzun dönem sadece süs eşyası olarak kullanılmışlardır. Bundaki temel sebeplerden birisi İstanbul'da bu saatlerin imal edilemiyor olmasıydı. Bir başka sebep ise bu saatlerin 17. yüzyıla kadar, Müslümanların ihtiyaç duyduğu ölçüde hassas ölçüm yapamıyor olmasıydı. Sebeplerden belki de en geçerlisi bu saatlerin Müslümanların kullandığı alaturka saat kavramı için uygun olmamasıydı. Gün batımının yeni bir günün başlangıcı olarak kabul edildiği alaturka saat sisteminin uygulandığı Osmanlı'da bu saatlerin her gün, gün batımında 12'ye ayarlanması pratik gözüküyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda kule saatlerinin ilk defa görülmesi 18. yüzyılın sonunda Safranbolu'ya yapılan saat kulesi ile gerçekleşmiştir. Kule saatlerinin İstanbul'a gelişinin ise, ilk defa 1848 yılında Tophane-i Âmire'ye dikilen saat kulesi ile gerçekleştiği bilinmektedir. Tanzimat döneminin etkileriyle Batı'ya uyum amacıyla yapılmaya başlanan kule ve cephe saatleri bu tarihten itibaren artmaya başlamıştır. Birçok eğitim kurumlarının binalarına, askeri kışlaların kapılarına, hastanelerin bahçelerine, Avrupa'ya uyumun göstergesi olarak kule, cephe ve meydan saatleri yerleştirilmiştir.

Bu tebliğde şu sorular yanıtlanmaya çalışılacaktır: Başkente yerleştirilen bu saatler kent için değişimin sembolü olabilmişler midir? Şehirdeki yayımları açısından İstanbulluların hayatına dokunabilmişler midir? Osmanlı'nın alafanga saat sistemine geçişinde bu saatlerin etkisi olabilmiş midir? İstanbul'daki ve Anadolu'daki kule, cephe ve meydan saatleri hakkında şimdiye kadar yapılan çalışmaların hemen hepsi sanat tarihi alanında ele alınmış çalışmalardır. Bu çalışmalarda kullanılan "saat kulesi" tabiri dahi bunu açıklamak için yeterlidir. Bu çalışmada kullanılan "kule, cephe ve meydan saati" tabiri ise bu saatlerin kullanım değerine işaret etmektedir. Öte yandan daha önce yapılan çalışmalar bu saatlerin yerleştirildikleri yapıların neyi temsil ettiğini göz önüne almamışlar, sadece yapıların sanatsal özelliklerini incelemişlerdir. Bu çalışmada saatlerin yerleştirildiği yapıların seçilme sebepleri de, yapılması planlanıp yapılamayan saatler üzerinden de tartışılmaya çalışılacaktır.

1595 Tarihli “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” Tahrir Defterine Göre Azğur Nahiyesi

Shota BEKADZE

Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Azğur ve ona bağlı köyler günümüzde Gürcistan Cumhuriyeti Samtshe-Cavaheti Bölgesi'nin Akhaltsihe Belediyesi'ne bağlı olup bölgeyi Gürcistan'ın Kuzeyi'ne ve Kafkaslar'a bağlayan yol güzergahında bulunmaktadır. Azğur Nahiyesi 9 Ağustos 1578 Çıldır Meydan savaşı sonrasında Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve Ahıska Vilayeti'nin Ahıska Livası'na bağlı bir nahie haline gelmişti. Bu incelemede 1595 tarihli “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” tahrir defterine göre Ahıska Livası'na bağlı Azğur Nahiyesi'nin sosyal ve ekonomik durumu defterdeki bilgilere dayanılarak değerlendirilmiştir. Azğur ve çevresi Kafkaslar'ın yolu üzerinde olduğundan tarihte askeri ve ticari amaç ile kullanılan tarihi bir güzergah olmuş ve bu günde de o özelliğini kaybetmemiştir. Azğur boğazında bulunan tarihi Azğur Kalesi buranın çok eskiden anayol olduğunu kanıtlamaktadır. Azğur tarihen Pers, Roma, Bizans, Sasani, Emevi, Selçuklu, İhanlı, Karakoyunlu, Timur, Akkoyunlu, Atabeyler'in ve Osmanlı medeniyetlerinin yerleşim alanları olmuştur. 250 yıl Osmanlı Eyaleti olarak bilinen Ahıska Vilayeti'nin Azğur Nahiyesi tarihin belirli gelişim safhalarında Rus İmparatorluğu'nun eline geçti. Türkiye ile gergin siyasi olaylar sonucunda dağılma aşamasına geldi. Şöyle ki, zaman zaman Gürcistanla Türkiye sınırında bulunan bu bölgenin tüm Müslüman nüfusu öz topraklarından zoren çıkarılmakla Orta Asya ve Kazakistan'a mecburi göçe tabi tutuldu. İnsansever, barışsever bir rejim olarak kendini tanıtmaya çaba gösteren sosyalist rejim bin yıllarca meskun olan halkı her zaman eleştiri noktası olan kapitalizmden daha sert şartlar içinde tuttu. Sovyetler Birliği dağılana kadar mecburi göçler, başka deyişle, toplu sürgünler hep gizli tutuldu ve bu sürgünleri dile getirenler ise tutuklanarak cezalandırıldılar. Sürgün konusu daha çok Sovyetler dağıldıktan sonra dünya gündemine geldi. Bugün biz Ahıska halkının tarihi ile ilgili çok sayıda yazıya rastlasak da tahrir defterlerine dayanan araştırma yazıları maalesef yok derecesindedir. Oysaki tahrir defterleri tarih, coğrafya, ekonomi gibi alanlar hakkında bilgi veren en doğru ve en değerli belgelerdir. Biz tüm bunları göz önünde bulundurarak Azğur Nahiyesi'nin XVI. yüzyıl sosyal-ekonomi durumunu “Defter-i Mufassal Vilayet-i Gürcistan” tahrir defteri ışığında incelemeye çalıştık. Son 25 yılda tahrir defterleri üzerinde bir çok araştırma yapılmış ve şu anda da yapılmaktadır. Araştırılması yapılan yerlerin sosyal-ekonomi ve politik durumu, idari taksimatı, iskan, ticari ve sanayi faaliyeti mevcut kaynaklara dayanarak ön plana çekilmiştir. Biz de esas olarak 1595 yılı Osmanlı Tahrir Defteri olan “Defter-i Mufassal-Vilayet-i Gürcistan” ışığında bugün Türkiye dışında kalmış Ahıska Eyaleti'nin Ahıska Sancağı Azğur Nahiyesi'nin XVI. yüzyıl sonlarındaki sosyal ve ekonomi durumunu ele aldık.

XVI. yüzyılda Osmablı idaresine geçen Azğur Nahiyesi Ahıska Eyaleti Ahıska Livası'nın Çeçerek Nahiyesi'nden sonra 2. büyük nahiyesidir. Azğur Nahiyesi'nde 1 şehir, 56 köy, 1 Tazar Mahalle yerleşimi, 1 Seahase Kalesi Mahallesiyle, 1 Leknar Rabat'ı ve 1 Adabuk isimli mezra yer almaktadır. Nahiyede 438 hane bulunmakta ve nüfusun çoğu köylerde yaşamaktaydı. Nahiyenin merkezi Azğur Şehriydi. Azğur Nahiyesi'nde toplam 61 köy, mezra, kale, mahalle coğrafi birimlerden ibaret olup bunlardan 38 köyün tahriri yapılmıştır. Diğer 23 yerleşim yerinin ise ancak vergi miktarı gösterilerek reayasız olduğu yazılmıştır.

Konumuzu özellikle Azğur Nahiyesi olarak seçmekte amacımız, 1595 yılında hem yerli halkın geçimini sağlayan, hem de vergisini düzenli ödeyen bu nahiyenin bazı köylerinin - Ahıskalılar'ın 14 Kasım 1944 sürgününden sonra haritadan silinmiş olmasıdır, oysaki tarımsal üretimi, teknolojiyi ve onun gelişmesini insan kaynağı dışında düşünülmesi mümkün değildir.

Ahıska Vilayeti'nin her yerinde olduğu gibi Azğur Nahiyesi'nin de ekonomi durumu önemli ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmakta idi. Tahriri olan köylerden tarım ve hayvancılıktan alınan toplam vergi miktarı 312.330 akçe idi. Bu da nahiyeden toplanan verginin % 78,73'ünü teşkil etmekte idi. Nahiyede tahriri olan köylerden toplam 396.695 akçe, reayasız olmayan köylerden ise toplam 120.405 akçe vergi hasıl edilirdi. Bu ise Azğur nahiyesi genelinde toplam vergi hasılı 517.100 akçe olduğunu gösteriyordu.

Tebliğde önemli olan nokta Ahıska Vilayeti'nin XVI. yüzyıl ekonomi, sosyal ve politik durumu çok önemli bir konu olup, Tahrir Defterleri'ne göre günümüze kadar incelenmemiş ve bu çalışma bu yönde ilk adım olmasıdır. Bu yazı Ahıska Eyaletinin Osmanlı hakimiyetinde olduğu dönemle Rusya'ya bağlandığı dönem arasındaki farklılıkları ortaya koymak açısından da önem taşımaktadır. Amacımız bir de Rus Sovyet İmparatorluğu'nun gayri-Rus milletlere karşı aldığı tutumu ortaya koymaktır.

1920-1930 Halk Sütunlarına Yansıyan İstanbul

Ahmet YEŞİLYURT

Hacettepe Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Programı

29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyetle birlikte Ankara bu yeniliğin simgesi seçilmiştir. 1923 sonrası dönemde yüzyıllarca imparatorluklara başkentlik yapmış olan İstanbul erken Cumhuriyet döneminde mecburi bir ön kabul gibi görünse de, ikinci planda kalmıştır. 1923 sonrası İstanbul'unda sosyal ve ekonomik yaşamın en içeriden sesi olarak 1927 yılında Akşam Gazetesi'nden başlamak üzere ve daha sonra Cumhuriyet Gazetesi'nde de başlayan halk sütunları en mühim satırlar olarak görülebilir. Carlo Ginzburg'un da belirttiği gibi, gazetelerin bu sütunları bize tek tek kişilikleri yeniden kurma ve o kişiliklerin sesini duyurma imkanı veriyorsa bunu görmezden gelmek saçma olurdu. Bu kişilikler, bize yaşlı ve yorgun bir şehir olan İstanbul'dan, bu "küsmüş" şehrin insanların modernleşen yaşama da nasıl tepki verdiklerinin sesi durumundadırlar.

Bu çalışmada halk sütunları "aşağıdan tarih" yöntemini kullanmanın merkezi olarak seçilmiştir. 1927-30 yılları arasından çalışmaya tartışma ortamı sağlayabilecek okur mektupları, metnin ilk muhatabı kabul edilerek, İstanbul'un mimari öğelerinin de bir kenara itilmediği bir yansıma bulunmaya çalışılmıştır. Bu açıdan metin, İstanbul'un bu yıllar arasında geri planda kalmış sosyal ve ekonomik yaşantısından parçalar sunmak çabasıdır. Gündelik hayatın gazete sütunlarına yansıyan bütün karmaşası içerisinde seçebildiğimiz bu parçalar, kentli olmanın, bu kentte yaşamın getirdiği geçim sıkıntılarının aslında bir potada değerlendirilebileceğini gösteriyor. Aynı zamanda, modern olanın gündelik olanla nasıl bir ilişki içerisinde olduğunun da gösterme fırsatını sunuyor.

Okur mektuplarının modernlik algılamasının sıradan insanlar üzerindeki etkisinin önemli bir dışavurumu olarak görülebileceği yüksek volümde iddia edilmektedir. Cemal Kafadar "Sıradan insanlar deyiminin aldatıcı bir yanı var." "Seçkinlerden gayrisi, Tarih yapan, Tarih'e geçen insanlardan gayrisi" gibi bir şeylerin kastedildiği belli, ama sıradan herhangi birini ele aldığımızda o sıra dışı olmuştur zaten." Belki de halk mektuplarını ele alarak sıradan insanları bu metinde sıra dışı yapmaktadır. Modernleşme kavramının kurumlar ve sistemlerle ilgili olan çokça bilinen genellemelerini bir kenara bırakarak mektuplar üzerinden yeni bir okuma denenmiştir. Değişimi ve uygarlığın geldiği yeni noktayı gördüğü haksız durumlar ya da yaşadığı olumsuzluklar için tepki vermeyi kendisine görev bilen Bakkal Ahmet'in, otobüs şoförü Kemal'in, pazarcı Halil'in gözünde okumaya çalışmak heyecan verici ve heyecan verici olduğu kadar keyiflidir.

Sibel Bozdoğan, Doğan Kuban, Esra Akcan ve Zeynep Çelik'in erken cumhuriyet ve sonrası devirlere ait metinleri bu çalışmanın yazarının metnini şekillendirmesinde önemli bir yeri olmuştur. Ortaya çıkan metin aynı zamanda, Fernand Braudel, Henri Lefebvre, Harry Harootian gibi büyük isimlerin ciddi bir biçimde yeniden okumasını yazarına sağlatmıştır. Modern olan nedir? Modernizm kavramı nasıl ortaya çıkmıştır? gibi sorulara da yanıtlar aranmaya çalışılmış ve seçilen mektupların bu soruların yanıtlarını verebildiği savunulmuştur.

Çalışmanın amacı, ilerleyen yıllarda söz konusu çalışmanın metodunun farklı disiplinlerden gelen görüşlerle çok yönlü bir eleştirmeye tabi tutulması ve kapsamının bu sayede daha da genişletecek araştırmalara zemin hazırlamasıdır. Sıradan insanların gözünden cumhuriyet sonrası İstanbul'una kısa bir bakış atılmaya çalışılmıştır. Sıradan olanların hikayesi bizi çok heyecanlandırmaktadır, Ranke'nin sadece davulların sesini duyabildiği yılların çok ilerisinde olmanın mutluluğudur.

Gündelik hayatın gazete sütunlarına yansıyan bütün karmaşası içerisinde seçebildiğimiz bu parçalar, insanları içerisinde vakitlerinin çoğunu geçirdikleri "taş" tan yapıları da potaya katarak geçmişin bir an için bir daha asla geri gelmemek üzere parladıkları o anın görüntüsü yakalanmaya çalışılmıştır.

Salon C 09.30-11.00

Oturum

■ Eğitim, Çevre ve Psikolojik Sağlığımız

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Erol GÖKA

- Erhan ALABAY
Okul Öncesinde Bilim Öğretimi: Öğretmen Perspektifinden Bilim Öğretimi
- Kenan SEVİNÇ
Kentsel Mekanın İnsan Psikolojisi Üzerine Etkileri
- Yavuz GÜL
Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerde Dini Başa Çıkma
- Ayşe Şule YÜKSEL
Hikaye ile Tedavi Yöntemi Bağlamında Mesnevi Hikayelerine Psikoterapötik Yaklaşımlar
- 11.00-11.30 Kahve Arası

Okul Öncesinde Bilim Öğretimi: Öğretmen Perspektifinden Bilim Öğretimi

Erhan ALABAY

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlköğretim Bölümü

Çocuk doğduğu andan itibaren meraklı ve araştırmacı bir yapıyla dünyaya gelir. Bu meraklı ve araştırmacı yapı, çocukların merak ettikleri durum veya olgunun cevaplarını bulabilmelerini ve farkındalık kazanmalarını kolaylaştırır. Bu aşamada çocuk, duyu organlarından yararlanır. Çevresinde gerçekleşen durumları veya olguları görme, tatma, dokunma, duyma ve koklama gibi duyu organlarını kullanarak araştırır. Çocuğun formal eğitime başlamadan önce ailesine ve sosyal çevresine büyük görevler düşmektedir. Fakat çocuk bir okul öncesi kurumuna başladıktan sonra bu görevler öğretmeni ile paylaşılır. Bu aşamada öğretmenler, çocuğun merak ettiği bilimsel olaylara bilimsel açıdan doğru etkinlikler uygulayarak çocukların bilime karşı merakını arttırabilirler ve bilime karşı motivasyonlarını yükseltebilirler. Bu aşamada öğretmenin özellikleri çok önemlidir. Örneğin öğretmenin bilime olan tutumunun düşük olması, bilim ve teknolojiye karşı araştırmacı olmaması, bilimsel teorik bilgilere hakim olmaması gibi nedenler çocuklara uygulayacağı bilim etkinliklerinde istenilen veya beklenen başarıya götürmesi oldukça zordur. Bu nedenle çocukların bilime karşı motivasyonlarını yükseltmemek ve bileme karşı olumlu bir tutum sergilemelerinde artış planlanırken öğretmenin özellikleri göz ardı edilemez. Bu araştırma, okul öncesi öğretmenlerin okul öncesi programı kapsamında önemli bulup bulmama durumunu inceleme ve bilim öğretimi esnasında dikkat ettikleri hususları belirleme amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, 2011-2012 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılı içinde milli eğitime bağlı devlet ve özel anaokullarında veya anasınıflarında görev yapan 80 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile yapılmış olup nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu form 3 uzman tarafından incelenmiş olup, gerekli düzenlemeler gerçekleştirildikten sonra okul öncesi öğretmenlerine uygulanmıştır. Araştırmada öğretmenlerden toplanan görüşler 3 ayrı uzman tarafından incelenmiştir. Alt temaların oluşmasında ortak karara varılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerin görüşleri içerik analizi yapılarak alt temalar oluşturulmuştur.

Araştırma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin tamamına yakını okul öncesi eğitiminde bilim öğretiminin önemli olduğunu vurgulamıştır. Önemli bulma durumlarını ise okul öncesi öğretmenlerinin yarısına yakınının bilim öğretimi sayesinde çocukların yaparak yaşayarak öğrenebileceğini belirtmişlerdir. Bilim öğretimi önemli bulmayan okul öncesi öğretmenleri ise, genellikle eğitim ortamının fiziksel ortamını ve materyal eksikliğini bir neden olarak göstermişlerdir.

Bir diğer alt problem ise okul öncesi öğretmenlerinin eğitim ortamında bilim etkinliklerini gerçekleştirirken nelere dikkat ettiğiidir. Bu alt problem çerçevesinde ise, okul öncesi öğretmenlerinin eğitim ortamında bilim etkinliklerini gerçekleştirirken çocukların gelişim düzeyine uygunluğunu ve çocuk merkeziliğine dikkat ettiği belirtilmiştir.

Bu çalışma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerine okul öncesinde gerçekleştirilen bilim etkinliklerinin sadece çocuğa değil aynı zamanda öğretmene ve uygulanan program kapsamındaki amaç ve kazanımlara ulaşılması aşamasında yardımcı olabileceği vurgulanmalıdır. Bir başka öneri olarak ise, okul öncesinde bilim öğretimi ni önemli bulmayan öğretmenlere bilim eğitiminin hazır materyallerle veya düzenlenmiş bir fiziksel ortamlarla yapılabileceği gibi hazır materyal olmadan ve doğada planlanmış bir fiziksel ortam oluşturmadan da bilim etkinliklerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebileceği gerçeği anlatılmalı ve gerekirse uygulamalı olarak geliştirilecek bir öğretmen bilim uygulama programları geliştirilip, okul öncesi öğretmenlerine hizmet içi seminerleri olarak sunulabilir.

Kentsel Mekanın İnsan Psikolojisi Üzerine Etkileri

Kenan SEVİNÇ

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Din Psikolojisi Bölümü

Tarihte farklı kültürlerin inşa ettiği büyük kadim kentler olmakla birlikte, günümüzde kent derken kastedilen şey daha çok sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamış ve kırsalın karştı konumundaki sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bir düzeni ihtiva eden, insanı bireyselleştirdiği ve yabancılaştırdığı tartışılan büyük yaşam alanlarıdır. Kent, aynı zamanda modern dünyanın yaşamsal mekanının bir ismi olarak kullanılmaktadır.

Kent yaşamı içinde modernitenin bize sunduğu standartlar, hayatı birçoğumuz için daha kolay kılmakla birlikte, psikanalitik bakış açısıyla ifade edilecek olursa belli hoşnutsuzlukları beraberinde getirmiş ve günümüz bilimsel verilerine göre de psikolojik rahatsızlıkları artırmıştır. Bu hoşnutsuzlukların ve rahatsızlıkların sebepleri araştırıldığında boş zaman etkinlikleri, günlük zaman planlaması, üretim biçimi, sosyal iletişim tarzları, bireye yüklenen görevler, bireycilik-cemaatçilik, manevi değerler ve benzeri birçok konuda kırsaldan ayrışma görülebilmektedir. Bunların yanında kentsel mekanın büyüklüğü, kentin mimari yapısı, kurumsal binaların kent içinde konumlandırılması, kentsel mekanın estetik unsurları, kentin kalabalıklığı ve benzer başka sebepler de insan psikolojisi üzerinde etkili olmaktadır.

Modern dünyada insanın hoşnutsuzlukları ve rahatsızlıkları ele alındığında karşımıza belli problemler çıkmaktadır. Bunlardan birisi insanın mutluluk arayışının sonuçsuz kalması ve fiziksel ihtiyaçlarının sınırsız karşılanmasının beklenen mutluluğu sağlayamamasıdır. Bir diğeri, kökleri aydınlanma felsefesine dayanan modern yaşamın, doğaüstünü yok sayması ve insanı mekanik bir yapıda düşünmesidir. Dini, evrim sürecinin ürünü olan kültürel bir sistem ve fonksiyonel bir yapı olarak gören bu anlayış ölüm ötesi yaşamı yok saymış ama modern insanı ölüm ve yok oluş korkusuyla baş başa bırakmıştır. Bu gelişmeler dini mekanların ve ölümü hatırlatacak mekan, obje ve yapıların insanların her an yüz yüze gelmeleri söz konusu olmayan alanlara itilmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada, konuyla ilgili literatür taraması yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiş ve kentsel mekanın insan psikolojisi üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Geleneksel kentin mekansal yapılanması ile günümüz kentinin mekansal yapılanması arasındaki farklar ele alınmış, kentsel mekanın insan psikolojisi üzerinde olumsuz etkilerine ilişkin veriler ışığında bu farklar değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak, cami, mezarlık, türbe, tekke gibi dini mekanların kentsel mekan içinde konumlandırılmaları, bunun günümüzde ayrışan yönleri ve insan psikolojisi üzerindeki etkileri olup olmadığı ele alınmıştır.

Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerde Dini Başa Çıkma

Yavuz GÜL

Psikolojik Danışman, Mehmet Nuri Küçükköylü İlköğretim Okulu

Zihinsel engellilik ve engelli çocuk sahibi aileler, psikoloji ve sosyoloji başta olmak üzere birçok bilim dalı tarafından ele alınmış olmasına karşın konunun din ile ilgili boyutunu dikkate alan çalışmalar oldukça az sayıdadır. Ülkemizde ise konuyu bu şekilde inceleyen spesifik ampirik araştırmalar çok az sayıda yapılmış, konu daha çok teorik çalışmaların sınırlarında kalmıştır. Zihin engelli çocukların ailelere etkilerinin din psikolojisi açısından ele alınması için bu çalışmada, zihin engelli çocuğa sahip anne babaların dini tutum ve davranışları mülakat yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın evrenini Konya, örneklemini zihinsel engelli çocuklara eğitim vermekte olan Özel Portakal Çiçeği Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne devam eden öğrencilerin aileleri arasından seçilen 20 ebeveyn oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakat formlarından elde edilen verilere betimsel analiz uygulanmıştır.

Yapılan araştırmada, zihinsel engelli bir çocuğa sahip olduğunun öğrenilmesiyle birlikte ortaya çıkan olumsuzluklarla ve duygusal çöküntüyle baş etmede ailelerin dini kavramlara başvurduğu ve onlar için dini öğelerin rahatlatıcı bir güç olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca ailelerin zihinsel engelli çocuğa bakışları ve bu durumu algılayışları açısından kaderci bir anlayış içinde oldukları, buna bağlı olarak da içinde buldukları durumu teslimiyetle karşıladıkları tespit edilmiştir.

Bu tebliğ, zihinsel engelli çocuk sahibi olmuş anne babaların dini tutum ve davranışlarını saptamaya yönelik olarak yapılmış olan nitel çalışmanın sonuçlarını içermekte ve bu alanda yapılacak başka çalışmalar için yeni fikirler üretme potansiyeli taşımaktadır.

Hikaye ile Tedavi Yöntemi Bağlamında Mesnevi Hikayelerine Psikoterapötik Yaklaşımlar

Ayşe Şule YÜKSEL

İstanbul Üniversitesi, Din Psikolojisi Bölümü, Doktora Programı

Hikâyeler, eski çağlardan günümüze; ruhsal huzuru sağlama, davranış değişiklikleri yaratma ve rehber olma gibi işlevleriyle kullanılmış evrensel araçlardır. Çalışmamız, hikâyelerin insan psikolojisi üzerindeki bu iyileştirici ve olumlu yönde değiştirici özelliklerini konu almaktadır. Hikâyelerin bu yönlerini araştıran bir gözle tarihe baktığımızda onların, kültürler ve dinler içinde, psikolojik işlevleriyle kullanıldıklarını görürüz. Onlar, farklı kültürler içerisinde, benzer pedagojik amaçlar çerçevesinde kullanılmaktadırlar. Dinler için de durum farklı değildir. Başta uzak doğu din öğretileri olmak üzere, dünya üzerinde en fazla takipçiyeye sahip üç büyük dinin kutsal kitapları, çok sayıda metafor ve hikâye içermektedir. Dinler, hikâyeleri; ahlaki ve dîni mesajlarını takipçilerine iletmek ve mesajlarının daha iyi kavranmasını sağlamak için kullanmışlardır. Modern psikoloji de, hikâyelerin bahsettiğimiz kullanımının sonuçlarına tepkisiz kalmamış, onların insan psikolojisi üzerindeki etkilerini temellendirmek üzere pek çok araştırma yapmıştır. Ruhsal dengesizlik durumlarının düzeltilmesinde, çeşitli psikolojik vasıtalar kullanarak uygulanan ruhsal tedavi yöntemi/ yöntemleri olarak tanımlayabileceğimiz psikoterapiler içinde bazı yaklaşımlar, bu temellendirmelerden hareketle hikâyeleri, terapilerinde değişim ve iyileşmeyi destekleyici, yardımcı unsurlar olarak kullanmışlardır. Çalışmamız, bu psikoterapi ekollerini inceleyerek onların ortaya koyduğu özellik ve etkileri bir araya getirmiştir.

Sonuç olarak hikâyelerin etkileri; sezgisel düşünme gücünü harekete geçirmeleri ile davranış değiştirmede etkileyici ve rehber olmaları bakımından, psikoterapiler arası eklektik bir yöntemle bir araya getirilerek bir model oluşturulmuştur.

13. yüzyıl mutasavvıflarından Mevlânâ Celaleddin Rumi de, 'Mesnevi' adlı eserinde, hikâyelere sıkça yer vermiş ve onların kullanımı hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Hikâyelerin psikoterapötik yönleri üzerine elde ettiğimiz modelle Mesnevi'ye yaklaştığımızda, iki temel nokta ön plana çıkmaktadır. Birincisi, Mevlânâ'nın hikaye kullanımı konusundaki değerlendirme sistemidir. Çalışmamızda, Mevlânâ'nın, hikâye kullanımı hakkında yaptığı açıklama ve değerlendirmelerin, günümüz psikoterapi yaklaşımlarının ortaya koyduklarıyla paralel anlamlar içerdiği görülmüştür. Mevlânâ, hikâyelerin iyileştirici, kavramayı kolaylaştırıcı, özdeşleşme sağlayıcı özelliklerine vurgu yapmış; mecazi yönleri ile sahip oldukları suret-mana ikiliğinden hareketle, onların sezgisel ve ruhsal yönümüze olan etkilerine işaret etmiştir. O, dolaylı anlatımlar olarak hikâyelerin, içerdikleri tecrübi bilgilerle insanlara rehber olduklarını söyleyerek onların, davranışları değiştirme bağlamındaki etkilerinden söz etmiştir.

İkinci olarak tespit ettiğimiz şey, Mevlânâ'nın anlattığı hikâyelerin özellikleriyle alakalıdır. Mesnevi hikâyeleri; canlı, dikkat çekici fakat sade ve anlaşılır anlatımlarıyla okuyucuyu etkilerler. İlgî çekici olaylar, her türden karakterin bulunduğu hikâyelerde, sanatsal bir üslupla anlatılmıştır. Mevlânâ, hikâyelerinde yaptığı derin rûhi tahlillerde; insanın güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktadır. Muhataplarının seviyelerini gözeterек seçtiği hikâye anlatımını, her kültür ve ırktan insanı kucaklar şekilde, kültürlerarası bir düzlemde kullanmıştır.

Bu özellikler, Mevlânâ'nın hikâyelerinin, psikoterapilerde kullanılabilir oldukları izlenimini vermektedir. Çalışmamızda yer verdiğimiz hikâye tahlili ve psikoterapi uygulamaları da, bu tespitimizi destekler niteliktedir.

Örnek olarak sunduğumuz iki farklı psikoterapi uygulamasında psikoterapistler, Mesnevi'de geçen bir hikayeyi farklı psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde yardım edici unsur olarak kullanmış ve olumlu sonuçlar aldıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmamız, ortaya koyduğu modelle, İslam kültüründe örneğine sıkça rastlanan hikaye anlatımına dayanan kitapların, modern psikoloji ilmi çerçevesinde incelenmesi noktasında bir örnek oluşturmaktadır. Değerli bir miras niteliğinde sahip olduğumuz bu kaynakları, aynı zamanda psikoloji literatürü çerçevesinde yeniden okuyarak günümüzde de istifade edilecek bir düzleme taşımamız büyük gereklilik arz etmektedir.

Din psikolojisi alanında, 'hikaye' üzerine çalışmaların kısıtlı olduğunu da söylemeliyiz. Biz bu çalışmamızla, gerek din psikolojisi ve gerek din eğitimi alanında; Kur'an-ı Kerim'de, hadislerde ve İslam geleneği içinde öneme sahip pek çok eserde, sıklıkla kullanılan hikâyeler için, psikolojik açıdan; 'Hikâyeler insan psikolojisi üzerinde etkilidir' şeklindeki yüzeysel yorumun bir adım ötesine geçtiğimizi düşünüyorum. Çalışmamızın bu açıdan da, din psikolojisi alanına katkı sağladığını ümit ediyoruz.

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle elde ettiğimiz veriler, betimsel analiz yöntemi ve eklektik yöntemle analiz edilmiştir.

Salon A 11.30-13.00

10

Oturum

■ Kent, Mekan ve Değişim

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Lütfi SUNAR

- Ahmet Ayhan KOYUNCU
Kentte Mekan İmgesi ve Mekan Algısının Değişimindeki Temel Dinamikler
- İbrahim NACAĞ
Kentsel Mekanda Gündelik Hayat
- Sezgül KARCIOĞLU
Kentin Mekânla Etkileşimi, Kent Meydanları Örneği
- Seyit Ali EREN
Sivil Toplum ve Sivil İtaatsizlik Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve
- 13.00-14.30 Öğle Yemeği Arası

Kentte Mekan İmgesi ve Mekan Algısının Değişimindeki Temel Dinamikler

Ahmet Ayhan KOYUNCU

Arş. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Mekan konusu, son dönem kent sosyolojisinde başat konulardan birisi haline gelmiştir. Kente ilişkin önceki yaklaşımları Harvey, “kent sorunları yerine kentteki sorunlarla ilgilenen” yaklaşımlar olarak görür. Buna göre her disiplin kenti, kuram ve önermelerini deneyeceği bir laboratuvar olarak kullanmış, hiçbirisi kentin kendisi hakkında ortaya kuram ve önerme atmamıştır. Bu bağlamda kent ile ilgili herhangi bir kuram, bir şekilde, kentin yüklendiği mekansal biçimle kentteki toplumsal süreçleri bağdaştırmalıdır. Mekan bu anlamda, kentte ihmal edilmiş konuların başında yer alır.

Mekan, yakın döneme kadar daha çok fiziksel anlamı ile ele alınmış ve sosyologlardan daha ziyade kent planlamacılarının, mimarların, mühendislerin alanı olarak görülmüştür. Klasik sosyologlar, teorilerinde mekan konusunu ikincil plana atarak, zamansal boyutu vurgulamışlardır. Mekanı sabit, fiziksel bir olgu olarak ele alıp, gözlenerek verilerin elde edilebileceği statik bir yapı olarak düşünmüşlerdir. Ancak özellikle 1970’lerden sonra sosyoloji camiasında kent ve mekana ilişkin ilgi artmıştır. Harvey başta olmak üzere Neo-Marksist ekol, kentin mekansallığını keşfetmiş ve mekanı salt bir fiziksel boyuttan kurtararak, içinde toplumsal ilişkilerin şekillendiği, toplumsal üretim, tüketim ve yeniden üretim olduğu, toplumsal bir mekan olarak algılamaya başlamışlardır. Harvey’le birlikte Lefebvre ve Castels gibi düşünürler de mekan ve toplumsal süreçler üzerine düşünce üretmişlerdir.

Bu çerçevede, çalışmada, öncelikle mekana ilişkin genel bir açıklama yapılacak ve daha sonra bu düşünürlerin mekana ilişkin düşünceleri ve mekan algısındaki değişimin ana dinamikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Günümüzde toplumlar varlıklarını çoğunlukla, kendi tarihleri içerisinde bir yere dayandırır. Bu bir inanç, bir olay, bir kişi olabileceği gibi, bunların hepsini içerisinde barındıran ve bir kuşaktan diğerine sürekli aktarılan bir kültürde olabilir. Toplumlar kültürleriyle beraber var olurlar ve bu sayede bir aidiyet duygusu taşırlar. Dolayısıyla kültür, toplumların -tarihsel olarak- geçmişi ile bugününü hatta geleceğini birbirine bağlayan bir unsurdur. Kültür aktarımı çoğu zaman, insanın doğumu ile başlayan toplumsallaşma süreci içerisinde kendiliğinden(bilinçsiz olarak) gerçekleşir. İnsanın içine doğduğu toplumun kültürünü edinmesi sürecine sosyal bilim literatüründe kültürlenme denmektedir. Çoğu zaman farkında olunmadan gerçekleşen bu süreç, sadece insanlar arasında gerçekleşen bir süreç değildir. İnsanlar kültürlerini aynı zamanda çevrelerine, yaşadıkları mekânlara da yansıtırlar. Tarih boyunca insanlar yaşadıkları mekânları kültürleri dâhilinde oluşturmuşlar, hazır buldukları mekânları da zaman içerisinde kültürlerine bağlı olarak dönüştürebilmişlerdir.

İnsan, kültür ve mekân etkileşim halinde iken birbirlerinin nedeni oldukları gibi sonuçları da olabilirler. Sınırları açıkça belirlenemeyen insan-kültür etkileşimi belirli bir zaman ve mekânda gerçekleştiği için bu etkileşimin mekâna yansması ve mekânda bazı izler bırakması olağandır. Mekânlara yansıyan bu izler daha sonra dünyaya gelecek insanlar için bir kültürel sermayeyi oluşturmaktadır.

Herhangi bir toplum hakkında bilgi edinmenin çeşitli yolları vardır. Bu yollardan birisi, o toplumu oluşturan insanların gündelik hayatlarına dair gözlemler yapıp, tespitler sunmaktır. Kentte yaşayan insanların gündelik hayatının bir kesitini ortaya koymaya çalışmak, o toplum hakkında bilgi edinmeye yardımcı olacaktır. Çalışmanın konusunu genel anlamda mekân ve kültürün karşılıklı etkileşimi oluşturmaktadır. Çalışma kültürel değerlerden birer iz taşıdığı varsayılan mekânlara odaklanmaktadır. Günümüze kadar kentler ile ilgili çeşitli alanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar çoğunlukla mimari alandadır. Konya'nın fiziksel olarak merkezinde yer alan Alâeddin Tepesi ile ilgili ise hem mimari hem de tarihi alanda çalışmalar yapılmıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Müdürlüğü Yayınları tarafından 1996 yılında hazırlanan "Fotoğraflarla Geçmişte Konya" adlı eserde, Alâeddin Tepesi ile ilgili genellikle tarihi yapıların fotoğraflarının çekildiğini görebiliriz. Bu çalışmada Alaeddin Tepesi ile ilgili incelenecek olan tarihi yapıların dışındaki unsurlardır. Öncelikle Konya'nın bir İslam ve Osmanlı kenti olduğu varsayımından hareketle ilk olarak kentin genel özellikleri üzerinde durmak amaçlanmaktadır. Daha sonra Konya kentinin merkezinde yer alan Alâeddin Tepesinin diğer kent merkezlerinden ayıran özelliklerinden kısaca bahsedilecektir. Özetle bu çalışma; Alâeddin Tepesi'nin geçmişten günümüze yaşadığı yapısal dönüşümü göstermesinin yanında; kent, mekân ve gündelik hayatın birbiriyle olan ilişkisini göz ardı etmeden Alâeddin Tepesi'nde bugün gözlenen gündelik yaşamı ortaya koymaya çalışacaktır.

Kent ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların önemi kentlinin kentteki toplumsal yaşantısından daha önemli değildir. Çünkü ontolojik olarak kentlinin toplumsal hayatı için bilimsel çalışmaların varlığına gerek yoktur. Fakat kent ile ilgili bilimsel çalışmaların yapılabilmesi için kentlinin toplumsal hayatı olmak zorundadır. Günümüzde insanların çok azı gündelik hayatını uzmanların önerileri doğrultusunda yaşamaktadır. Yerel yönetimler aracılığıyla uzmanlar kentleşme sürecine etki etseler de bu daha çok fiziki alanda mümkün olmaktadır. Sosyolojik olarak gündelik hayatın önemini peşinen kabul etmek kolaydır. Fakat bir sosyal olgu olarak gündelik hayat incelenmek istendiğinde sosyoloji için dikkate değer, gözle görülür sosyolojik olguları ortaya çıkarmak zordur. Çünkü gündelik hayat bireyin yaşamında belirsiz bir yerde durur. Birey toplumsal yaşamını oluşturan diğer unsurlara göre gündelik hayatı daha rutin bir şekilde yaşar. Örneğin iş ve eğitim hayatı gündelik yaşamın bir parçası olarak belirli bir rutini ifade etse de bunlarında dışında kalan zaman dilimlerine göre daha bilinçli olarak yaşanır. Gündelik hayat ise bireyin aldığı kültür çerçevesinde çoğunlukla kendiliğinden gerçekleşir. Buna rağmen gündelik hayatın sosyolojisini yapabilmek, gündelik hayatı oluşturan öğeleri tek tek açıklamakla mümkün olmaktadır. Özetle gündelik hayatı ifade eden davranış örüntülerini gözlemleyip daha sonra sınıflandırarak ifade etmek çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışma; bir kentsel mekân olarak Alâeddin Tepesi'ni sosyo-kültürel özelliklerine vurgu yaparak çoğunlukla fiziksel/mimari alanda yapılan çalışmaların eksik kalan sosyolojik yönünü tamamlamaya çalışacaktır.

Kentin Mekânla Etkileşimi, Kent Meydanları Örneği

Sezgül KARCIOĞLU

Marmara Üniversitesi, İstanbul Araştırmaları Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Kent mekân ile anlam ve işlev kazanır. Kent meydanları ise, kentin kimliğinin oluşmasındaki en büyük etkindir. Meydanlar kentin mekânla etkileşimin en somut örneğidir. Meydanlar, Antik Yunan'dan günümüze kadar tarih boyunca süregelmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise, daha belirgin olarak kendini göstermiş, kentin yaşam alanı konumuna ulaşmışlardır. Bu yüzden kenti "meydan"dan ayrı düşünemeyiz. Bir mekânı okurken, mekânı sadece mimari ve kentsel açıdan ele almak yeterli değildir, mekânı sosyal, ekonomik ve politik açıdan da okumak gerekir. İnsanların ilk kamusal mekânları meydanlardır. Çünkü meydanlar, kent sakinleri ile kenti ziyaret edenlerin ortak paydada bulunduğu mekânlardır. Meydanlar, kent dokusu içinde, insanları hareketliliğe zorlamayan, insanların birbirleriyle ilişki kurmasına imkân veren mekânlardır. Bütün bileşenleri ile kenti okumaya çalışırken, kentin süregelen karmaşıklığının sadece meydanlarda çözüldüğü izlenmektedir. Bir meydanın boyutları, biçimleri, çevresindeki öğeler, meydana açılan sokaklar, mimari nitelikleri, o meydana yaşanan olaylar, meydanın nasıl bir kimliğe sahip olduğu hakkında bize bilgi vermektedir. Meydanlar, zamana karşı direnç gösterirler. Bu açık alanlar, zamana karşı binalara göre daha dirençli oldukları gibi, kimlik değiştirerek dönemden döneme devredilmişlerdir. Mesela, bir dönemin önemli bir anıtının önünde bir açık alan, meydan konumlanmış ise, şehrin diğer kalanına zaman içinde ne olursa olsun, meydana bir şey olmayacak, yaşamaya devam edecektir. Constantinople'nin "Hipodrom"u, Osmanlı Dönemi'nde "At Meydanı" olarak, günümüzde ise "Sultanahmet Meydanı" olarak varlığını devam ettirmiştir. Kent alanında yapılan değişimlerle beraber, meydanlar da değişime ve çeşitliliğe uğramıştır, pazar meydanları, oyun meydanları, toplantı meydanları, trafik meydanları, dini meydanlar, ticaret meydanları gibi işlevlerin çeşitlendiği meydanlar oluşmuştur.

Meydanlar, cadde ve sokakların zıttı özelliğe sahiptirler. Meydanlar, merkezidir, kapalıdır ve dinamik değildirler. Meydan, kentsel bütünlüğe cadde ve sokaklarla bağlanır, yeni bir yerleşme dokusu oluşturur. Meydanlar, antik dönemden Cumhuriyet'e kadar, her zaman kent kültürünün önemli bir ögesi konumundadırlar. Ancak, Cumhuriyet sonrası hızla gelişen kentleşmeyle beraber, meydanlar da nitelik değiştirmiştir. Bu alanlar kentlerimizin kimliğini ve kişiliğini ortaya koyan önemli bir kentsel yaşam odağı iken, şimdilerde taşıt meydanları veya otopark olarak kullanılmaktadır. Avrupa kentlerinde meydanlar, kent yaşamının odağı dış mekânlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında meydanlar, çağdaş bir sosyal yaşamın uzantısı olarak tasarlanmışken, zamanla kullanım alanları değişmiştir. Günümüzde daha çok park ve tören alanı olarak kullanılmaktadır. Doğan Kuban, eski Türk kentlerinde, genellikle meydan bulunmadığından, meydan işlevini camii ve cami avlularının yerine getirdiğinden bahseder.

Sivil Toplum ve Sivil İtaatsizlik Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve

Seyit Ali EREN

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Geçtiğimiz yüzyılı, insanlık tarihinin diğer dönemlerinden ayıran temel noktalardan belki de en önemlisi siyasal ve toplumsal yapının şekillenişinde etkili olan faktörlerin çeşitlilik arz etmesidir. Bu çeşitliliği sağlayan unsurlardan başlıcalar, kent hayatının gelişmesi ile ortaya çıkan sivil toplum ve 1900'lü yılların başından itibaren Thoreau ve Gandhi'nin ön ayak olduğu bir hareketin ürünü olarak ortaya çıkan Sivil İtaatsizlik edimidir. Sivil toplum en genel anlamıyla bireyin kendi kaderini belirleyebilmesi, devlet otoritesinin dışında kendisi hakkında kararlar vermesi, ekonomik anlamda engellemelerle karşılaşmadan rahatça girişimde bulunması, kültürel, dini özelliklerini gerçekleştirebilmesi anlamına gelmektedir. Kısaca sivil toplum, bireylerin gönüllü örgütlenmeler kurarak resmi ideolojiyi etkilemeye çalışmalarıdır. Sivil itaatsizlik ise karşılaşılan herhangi bir haksızlığa karşı şiddet içermeyen, kamuoyuna açık olan, yasal olmayan ama bütün yolların denenmesinden sonra bilinçli olarak oluşturulan herhangi bir hukuk normunun değiştirilmesi için oluşabilecek sonuçların tümüne katlanan birey ve grupların ulaşılacak istenilen hedefe varıncaya kadar gerçekleştirdikleri protesto hareketleridir. Sivil Toplum, zamanla gönüllü birlikliklerin sonucu oluşan örgütsel hareketin çerçevesi içine girince kurumsallaşan Sivil Toplum Örgütleri ön plana çıkmaya ve etkin olmaya başladı. Kısa zamanda gönüllülük esasına göre oluşan STÖ'ler dünyada ve ülkemizde işlevsel açıdan fark edilen bir gelişim gösterdi. Son yüzyıl düşünürleri demokrasinin, insan hakları anlayışının gelişmişliği ile toplumdaki Sivil örgütlenmelerin yaygınlığı- etkinliği arasındaki paralellığe dikkat çektiler. Günümüzde her ne kadar bu düşünce birçok toplumda yazılı olarak ön planda bulunsa da uygulamadaki pasiflik ve isteksizlikler toplumsal yapılarda önemli sorunların doğmasını engelleyememiştir. Bu durum ayrıca STÖ'lerin etkinliği sorununu da gözler önüne sermiştir. Araştırmalara göre; sivil toplum örgütleri (özellikle ülkemizde) hareket alanları daralmış bir durumda faaliyette bulunmaktadır. Her ne kadar zaman içinde nicelik olarak bir artış olsa da nitelik ve etkinlik olarak aynı değerlendirmeyi yapmak STÖ'ler açısından mümkün değildir. Gönüllü birliklikler sonucu meydana gelen STÖ'ler (sivil bir teşekkül olmaları, baskı unsuru gücüne sahip olmaları, demokratikleşmede birincil derecede rollerinin olması gibi) önemli yapısal fonksiyonlarından yoksun olarak varlıklarını sürdürmekle karşı karşıya kalmışlardır. Ülkemizde 1980 sonrasında bu tür kuruluşların toplumsal, siyasal, ekonomik vb. gibi sorunlara karşı birlikte karar alma hatta hareket etme süreci içerisine girdikleri görülmektedir. Bu dönemde, çeşitli sorunların, analitik yaklaşımlarla eşit alanlar ve aynı ortamlarda tartışılmaya başlandığı bir konjonktür oluşturulup daha etkin hareket etmek için üst yapılanmalara doğru yeni adımlar atılmaya başlandığı fark edilen bir gerçektir. Lakin bu durumun ötesinde sivil toplum ve sivil itaatsizlik hem kavramsal hem de olgusal açıdan farklı çerçeve ve gerçekliklerde tartışılmaktadır. Bu çalışmada; sivil toplum ve sivil itaatsizlik olgularının nasıl ortaya çıktığı, hangi anlamlara geldiklerini ve gerçek anlamda karşılıklarını özellikle 1980'den bu güne Ülkemizdeki sivil toplum ve sivil itaatsizlik olgularının işlevsel açıdan etkinliğini sorgulamaktadır. Sivil toplum ve sivil itaatsizlik son yüzyılda üzerine olumlu değer yüklenen seçkin kavramlardır. Sempatik ve dokunulmazlık kılıfına sahip bu kavramların önemi her geçen gün giderek artmaktadır. Ama ülkemizde bu kavramlar tarihsel süreç içerisinde oldukça farklı anlamlarda kullanılmıştır veya tanımlanmıştır. Bu çalışma, sivil toplum örgütleri ve sivil itaatsizlik gibi iki önemli kavram ve olgunun ülkemiz konjonktüründe tanımlanma ve anlamlandırma çabalarını sunma amacıyla olmasına rağmen, her iki kavramın tarihsel süreçte ve dünyadaki serüvenine de yer verilmiştir. Ortaya konulan bilgiler, ülkemiz açısından pek iç açıcı olmasa da sivil toplumun örgütlenmesi açısından önemli bir fonksiyona sahip olduğunu ve sivil itaatsizliğin de bu örgütlü durumun bir gereği olarak bazı toplumsal taleplerin yerine getirilmesi noktasında önemli bir işlev gördüğü gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Toplumumuz açısından bakıldığında, yaşanan bir takım kötü tecrübelerin de etkisiyle sivil itaatsizlik eylemleri çözüm noktasında başvurulması gereken ama bunu yaparken de resmi söylemin karşısında olmaktan kaçınma isteği dikkat çekmektedir. Bu görüntü, istenilen amaca ulaşmada toplum üzerinde olumsuz bir etki yaratmakta ve sivil itaatsizlik eylemleri sonuca ulaşmada eksik kalmaktadır. Genel olarak bu çalışma, sivil toplum ve sivil itaatsizlik kavramlarının tarihsel süreç içerisinde oluşumu, gelişimi ve kullanımını ayrıca bu kavramların hangi anlamları içerdiğini kısaca ortaya koymaktadır. Bu iki kavram üzerinde beyan edilen toplumsal-kuramsal bazı fikirlere de yer verilerek, sivil toplum-demokrasi-liberalizm etkileşimi ve sivil itaatsizliğin olgusal açıdan neleri ihtiva ettiği gözler önüne serilmeye çalışılacaktır.

Salon **B** 11.30-13.00

11

Oturum

Doğudan Batıya, Eğitimden Öyküye İslami İlimler

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Halit ÇALIŞ

- Yusuf Sinan ZAVALSIZ
Türkiye’de Hıristiyan Olan Müslümanlar: Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma (1990-2010)
- Osman YILMAZ
“Klasik Arapça” Öğretimi – Teliften Kavram Saptamasına
- Fatih ARSLAN
Hadislerde Eğitim Öğretim İlkeleri Üzerine Bir Deneme -Cibril Hadisi Örneği-
- Abdullah Esat BAĞCI
Suriye Öykücülüğü’nde er-Rakka Kenti
- Necmeddin GÜNEY
Batıda Hazırlanan İslam Ansiklopedilerine Genel Bir Bakış
- 13.00-14.30 Öğle Yemeği Arası

Türkiye’de Hıristiyan Olan Müslümanlar: Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma (1990–2010)

Yusuf Sinan ZAVALSIZ

Dr., İstek Özel Belde Anadolu Lisesi

Türkçede din değiştirme, şayet birey İslam dinine dahil oluyorsa hidayete erme ya da ihtida, İslam’dan ayrıлып başka bir dine geçiyorsa *irtidat* kavramıyla karşılanır. İngilizcede ise, *religious conversion* şeklinde ifade edilmektedir. Bireyin mensubu olduğu dinin emirlerini yerine getiremeyerek bunu yapmaktan vazgeçmesi veya daha önce inançsız olduğunu söylerken bir noktadan sonra ait olduğu toplumun dini kurallarını kabul ederek dindarlaşması ya da bir dini terk ederek bir başka dine inanması, *conversion* kelimesi ile tanımlanmaktadır.

Türkiye’de özellikle 90’lı yılların sonlarında, bir taraftan “İrtica hortladı.” denilerek 9–10 yaşındaki çocukların Kur’an kursuna gitmesi yasaklanmış, diğer taraftan 17 Ağustos Marmara Depremi sonrasında depremzedelere yönelik misyonerlik çalışmaları işaret edilerek “Din elden gidiyor.” serzenişleri yükselmişti. Üstelik irticanın hortladığını dile getirenlerle, dinin elden gittiğini ifade edenler aynı kesimden. Acaba misyonerlik çalışmaları sonucunda ne kadar insan din değiştirerek Hıristiyan olmuştu? Bu insanlar gerçekten din değiştirmiş miydi, yoksa başka amaçların peşinde mi sürükleniyordu? Hıristiyan olanlar açısından İslam dininde eksik kalan neydi ki din değiştirmişlerdi? Kısacası, din gerçekten elden gitmiş miydi? Araştırmamız boyunca bu soruların cevaplarını bulmaya çalıştık.

Türkiye’de din değiştirerek Hıristiyanlığı tercih edenlerin sayısında 90’lı yıllardan itibaren artış gözlenmiştir. Türkiye Protestan Kiliseler Birliği Basın Sözcüsü İsa Karataş, Türkiye’de 5.000 kadar Protestan Hıristiyan bulunduğunu söylemektedir. Din değiştirerek Hıristiyan olanların hangi sebeplerle Hıristiyanlığa geçtiği, sosyal olayların monist sebeplerle izah edilememesinden hareketle din değiştirme olgusunun psikolojik ve sosyolojik arka planını irdelemeyi gerektirmektedir.

Bu çalışma, 1990–2010 yılları arasında Türkiye’de Hıristiyan olan Müslümanları ele almaktadır. Bir alan araştırması olan çalışmamız, dokümantasyon metodu, katılımsız gözlem, anket ve mülakat yoluyla elde edilen verilerden oluşmaktadır. Çalışmamızda 32 denek 87 soruya cevap vermiş ve mülakatların % 84.4’ü ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda, araştırmamıza konu olan deneklerle ilgili kişisel bilgilere yer verilmiş, deneklerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinin yanı sıra her iki dönemde dinle ilişkileri incelenmiştir. İslam dinini hangi sebeplerle terk ettikleri irdelenmiş, Hıristiyanlığa geçiş süreci ele alınmıştır. Son olarak, deneklerin Hıristiyan olduktan sonra hangi durumlarla karşılaştığı ve neler yaşadığı anlatılmıştır. Ayrıca Batı’da ve Türkiye’de yapılmış olan benzer çalışmalar mukayese edilmiştir.

Bu sahada yapılan çalışmalar her ne kadar din psikolojisinin ilgi alanında olsa da aile psikolojisiyle birlikte ele alınmadan bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Dolayısıyla, din değiştiren bireyin çocukluk ve ergenlik döneminde ailesiyle ilişkisi başta olmak üzere birçok etken din değiştirmesine doğrudan ya da dolaylı olarak tesir etmiştir. Din değiştirme olgusunun arka planındaki kodlar; bireyin yetiştiği aile ortamı, ailesiyle diyalogu, ailesiyle birlikte yaşayıp yaşamadığı ve özellikle de babasıyla ilişkisinde gizlidir. Freud, dini tecrübeyi yorumlarken baba figürünü merkeze oturtmuştur. Onun geliştirdiği psikanalitik görüşe göre, dini inanç ihtiyacı anne-babanın çocuğu hayal kırıklığına uğratıp uğratmaması ile de ilgilidir. Anne-babasının her halükarda kendisini koruyabileceğini düşünen çocuk, bunun böyle olmadığını farkına vardığında bu algı ve umutlarını yeni bir süper varlığa transfer eder. İnsanlar babalarına atfettikleri özellikleri Tanrı’ya yansıtıp babalarıyla olan ilişkilerini Tanrı’yla aynı şekilde modellemiştir. Freud’a göre din değiştirme olgusu, endişeyi hafifletmek üzere devreye sokulan bir savunma mekanizmasıdır.

Bunun yanında çocuklukta ebeveyni tarafından dini konularda bilgilendirilip bilgilendirilmediği ya da baskı altında tutulup tutulmadığı, ergenlikte görülen çatışma ve kimlik krizi neticesinde kimlik değiştirme isteğini ortaya koyar. Kısacası çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan travmatik tecrübeler din değiştirmede çok etkilidir. Bütün bunlar Hıristiyanlığın hakim kültür olan Batı’nın dini olmasıyla aynı ortamda bulunduğu din değiştirmek, içinde bulunulan durumdan kurtulmak adına tercih edilen bir yol olabilmektedir.

“Klasik Arapça” Öğretimi – Teliften Kavram Saptamasına

Osman YILMAZ

Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Sâmî diller arasında yer alan Arapça, İslam’la birlikte bir din diline dönüşünce dilsel bakımdan yoğun biçimde incelenmiş ve işlenmiştir. Gaye; lehçeler üstü, çatısı değişmez, dini metinlerin izahında kullanılabilir, olabildiğince ilgili dönemin dilinin otantikliğine erişilebilecek ve hataları bertaraf edebilecek bir dil manzumesi oluşturmaktır. Din dili haline gelen Arapça halk arasında kullanılırken, dili hatalardan kurtarmak ve doğru şekilde korumak düşüncesiyle Arapçanın sınırlarının çizilmesi ve öğretilmesi için, ilk dönemlerden itibaren yapılan çalışmalar sistematikleştirilmiş ve böylece klasik öğretim metodu oluşmuştur. Kitap-birey eşleştirmesinden çok hoca-talebe-kitap üçlüsüyle bu usul, tüm İslam aleminde çatısı aynı olmak kaydıyla kimi değişikliklerle hala varlığını sürdürmektedir. Bu usulün işletilebilmesi için çeşitli eserler kaleme alınmış alandaki tedvin ve tercih eserlerinin ardından muhtasarlar telif edilmiştir. Gerek muhtasarlar gerekse zamanla birer edebiyat türü haline gelen şerh ve haşiyeler aslında aynı gayeye matuf telif faaliyetleridir. İşlev ve üretimleri farklılık arz etse de hareket noktaları bakımından her birisi ortaktır: Arapçanın öğrenim ve öğretimi. Tüm çabalara rağmen tarihte Arapça öğretimi meselesi daima sorun teşkil etmiştir. Bu sorunların giderilmesi ve yeni yöntemlerin geliştirilmesi için aralarında klasik yöntemi benimseyenlerin de yer aldığı pek çok kişi çeşitli denemelerde bulunmuştur. Bahse konu girişimlerden Osmanlı son döneminde cereyan eden bir deneme manzumesi gerek telif esası gerekse işleyişi bakımından bu günün çabalarına benzemesi hasebiyle dikkat çekicidir. Tasarlanan bu çalışmada tespit, mukayese ve tahlil esaslı bir okuma yapılarak Arapça-Nahiv öğretimi hususunda tekamül zincirinin halkaları denilebilecek telif geleneği; eserlerin dönüşümü, geçiş evrelerindeki basamakları ve işlevsellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bir medeniyetin tasdik ve tasavvurunu ortaya koyan Arapça-Nahiv öğretiminde “klasik yöntem” kavramının ilgili teliflerden hareketle sunulması amaç edinilmektedir. Ulaşılmaya çalışılan sonucun, bir kavram kargaşasında uzlaşma imkanı sorununa farklı bir yorum katacağı düşünülmektedir. Tarih aralığı bakımından uzun bir zaman dilimini içeriyor gibi görünse de konu, ilgili zaman aralığı içinde sosyal vakiyla paralellik arz eden din-dil-gelişim ilişkisinin eserler üzerinden hareketle öğretimdeki tezahürünün kavramsallaşmasını resmetmek ve örneklendirmekle sınırlıdır. Örneklem ilk edebiyat türlerinden mevcut eserlere kadar uzanan bir yelpazeden tespit edilerek ilk etapta konu değil işlevi ikincil konumda ise muhtevanın konu edilmesinin sebepleri doğrultusunda ele alınmaya çalışılacaktır. Öngörülen sonuçlar: 1. Klasik eğitim metodu isimsel bir yanılığ oluşturmaktadır. 2. Salt yeni yöntemler yada klasik bazlı öğretim sistemleri sıkıntılar içerse de her sistem kendi içinde tam ve tutarlı belki eksiktir. 3. Din-dil-gelişim düzeneğinde dinin tasdik ve tasavvur unsurları ele alınıp dile aktarılmış ve buradan hareketle dilsel gelişime yol açılmıştır. 4. Telif geleneği, diğer gelişmişin peşinde kendisine yer ararken medeniyetinde silikleşmiştir.

Hadislerde Eğitim Öğretim İlkeleri Üzerine Bir Deneme -Cibril Hadisi Örneği-

Fatih ARSLAN

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Din nedir diye sorulsa Cibril hadisini okuyup en son Hz. Peygamberin (s.a.v.) ifadesiyle Din işte budur diyebiliriz. Cibril hadisi içinde eğitim öğretimin birçok alanına ışık tutacak bilgileri havidir. Cebrail ve Rasul-ü Ekrem arasında bir hoca ve talebe ilişkisi içerisinde cereyan eden belki de şimdiye kadar eğitimciler tarafından ihmal edilen bir metotla bir öğretim tarzı söz konusudur. Dinleyicilerin önünde zahiren sanki birbirlerinden bir şeyler öğrenmek için sorulan ama aslında dinleyicileri eğitme gayesine matuf bir öğretim tarzı söz konusudur. Çalışmamızda Cibril hadisi özelinde eğitim-öğretim ilkeleri çıkarılacaktır. Bu alanda yapılan çalışmalarda daha çok peygamber efendimizin kullandığı eğitim öğretim metotları üzerinde durulmuş fakat hadislerden eğitimle ilgili genel ilkeler ve prensipler çıkarılması üzerinde fazla çalışılmamıştır. Cibril hadisinin arka planı ve satır aralarının da incelenmesi suretiyle eğitim öğretimle ilgili genel ilkelere ulaşılmaya çalışılacaktır. Mesela Cebrail'in (a.s) soru sorma tarzından hareketle –diğer hadislerle de irtibatlandırarak- soru cevap metoduyla ilgili ilke veya ilkeler belirlenecektir. Hadisteki ortamın tasvirinden hareketle –diğer hadislerden de istifade ederek- eğitim öğretim ortamlarıyla ilgili temel ilkeler belirlenmeye çalışılacaktır. Cibril'in kıyafetinden usul, tavır ve tarzından hareketle; öğretmenin giyim kuşamaı, hal ve hareketlerine kadar birçok konuda -bu konuyla alakalı diğer hadislerden de istifade etmek suretiyle- ilke bazında bir takım çıkarımlar yapılacak ve bu çıkarımlar temellendirilmeye çalışılacaktır.

Son olarak çıkarılan bu ilkelerle çağdaş eğitim öğretimdeki mevcut temel ilkeler arasında da bir karşılaştırma yapılacak farklılıklar ortaya konulacak, çalışmamız aynı zamanda hadislerin de ilke bazında anlaşılması yönünde bir adım olacaktır.

Suriye Öykücülüğü'nde er-Rakka Kenti

Abdullah Esat BAĞCI

Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Ülkemizin sınır komşusu olan Suriye'nin binlerce yıldır pek çok medeniyete, ulusa, ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Suriye, siyasal ve kültürel geçmişiyle pek çok farklı kültüre kucak açmış ve zaman zaman bu kültürlerin etkisinde kalmıştır. Tarihin neredeyse hiç bir döneminde sahipsiz kalmamış Suriye yıllarca Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yer almıştır. Suriye'nin hemen her köşesinde tarihten bir iz bulunmakta ve onun sahip olduğu bu tarihi doku bugüne de yansımaktadır. Suriye kültür dünyası çok önemli merkezlere sahiptir. Bunların başında kuşkusuz "Dimeşk" gelmektedir. Emeviler'e başkentlik yapmış olan Dimeşk, geçmişte ifâ ettiği kültürel ve siyasal fonksiyonu bugün de sürdürmektedir. Kültürel alanda pek çok sanatçı, şair, yazar yetiştirmektedir. Dimeşk'in bu aktiviteleri şüphesiz diğer vilayetleri etkilemektedir. Suriye'nin diğer kentlerinde de sanatsal ve edebî faaliyetler gelişmekte ve ürün vermektedir.

Biz çalışmamızda bu kentlerden birisi olan er-Rakka'yı ve er-Rakka öykücülüğünü konu edinmeyi uygun gördük. Suriye'nin son yıllarda öykü sahasındaki parlayan yıldızı olan er-Rakka, edebiyat sahasında da adından sıkça söz ettirmektedir. Edebiyat sahasının önemli ürünlerinden birisi de öyküdür. Kuşkusuz er-Rakka öykücülüğünün mimarı Suriye öykücülüğünün en önemli isimlerinden olan 'Abdusselâm el-'Uceylî'dir. Öykü alanına kattığı değer tartışmasız olan yazar, Suriye edebiyatının taklitten kurtulup modern boyutlara ulaşmasını sağlayan isimlerdendir. er-Rakka'da el-'Uceylî'yle başlayan öykü konusundaki hareketlenme önemli boyutlara ulaşmıştır. Öykü alanında ulusal ve uluslararası yetkinliğe kavuşmuş pek çok er-Rakkalı yazar el-'Uceylî'den devraldığı bayrağı taşımaktadır. Her geçen gün daha geniş ve daha güzel bir kültür hazinesine doğru yürüyen er-Rakka kenti üzerinde durulması gereken kentlerden birisi olmuştur. Sahip olduğu tarihi yapısı da onun kültürel zenginliğine katkı yapmaktadır. Günümüzde üzerinde en fazla araştırma yapılan yazar yine el-'Uceylî olmuştur. Gerek Suriyeli gerek Türk gerekse diğer ülkelerden edebiyatçılar, dilbilimciler bu yazarın hayatını ve eserlerini konu edinmektedir. Son yıllarda diğer yazarlar da ulusal ve uluslararası etkinliklerde ağırlıklarının hissettirmektedir. Hammûd el-Musa, Mâcid Reşîd el-'Uveyyid ve Necâh İbrahim bu yazarlardan sadece bir kağıdır. er-Rakka kenti öykü alanında ağırlığını her geçen gün daha belirgin şekilde ortaya koymaktadır. Sahip olduğu değerler açısından öykü alanında etkin bir konuma ulaşan şehir, ülkemizden de bazı edebiyatçıların dikkatini çekmiştir. Böyle bir çalışma yapılmasının nedenlerinden birisi de er-Rakka'nın dikkatleri çeken bu özelliğidir. Yetiştirdiği önemli isimler bu kentin adını duyurmakta ve bu kenti öykü konusunda cazibe merkezlerinden birisi haline getirmektedir.

Suriye öyküsü geçirdiği tarihsel dönemler sonucunda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Arap dünyasında XX. asrın başlarından itibaren yazılan öyküler ilk zamanlar batı âleminin birer taklidi niteliğindedir ve bu özellik zamanla değişmiştir. er-Rakkalı öykücüler Suriye öykü tarihinde isimlerinden söz ettirmişler ve ettirmeye devam etmektedirler. Çalışmamızda konu edindiğimiz isimlerden birisi olan Abdusselâm el-'Uceylî, modern Suriye öykücülüğünün en önemli temsilcilerindedir. Suriye öyküsünün gelişim safhalarında önemli rol oynayan diğer isimlerden bazıları şunlardır; Mâcid Reşîd el-'Uveyyid, Necâh İbrahim, Abdullah Ebû Heyf, İbrahim el-Halil, Sami Hamza, Halil Câsim el-Humeydî. Bu yazarlar altmışlı yıllardan itibaren öyküler kaleme almışlardır. Bir önceki kuşak olan el-'Uceylî ve diğer yazarların geliştirdiği teknikleri daha da ileri boyutlara taşımışlardır. Mesela taklit döneminde uzun ve karmaşık olan cümleleri daha kısa ve daha süslü bir şekilde ele almışlardır. Yukarıda adı geçen öykücülerin yanında Sami Hamza, İbrahim el-Cerrâdî, Musa el-Halûl, Subhî Sa'îd Kadîmatî ve son dönemde Seher Süleyman gibi isimler çalışmamızda yer almakta ve incelenmektedir. el-'Uceylî üzerinde yapılan araştırmalar diğer yazarlar üzerinde tam anlamıyla yapılmamıştır. Son zamanlarda Mâcid Reşîd üzerine de bazı çalışmalar yapılmıştır. Yine Necâh İbrahim'in bazı eserleri Türkçeye çevrilmiştir. Bütün bu isimlerin Suriye ve dünya edebiyatına az ya da çok katkıda buldukları açıktır. Adı geçen er-Rakkalı yazarlardan bazıları hakkında derinlemesine çalışma yapılmıştır. Ancak birçoğu bölgesel düzeyde tanınmakta, uluslararası tanınma fırsatını ise ya bulamamakta ya da çok az bulmaktadır. Son yıllarda Suriye öykücülüğü ile yapılan çalışmalara bir katkı olması amacıyla düşündüğümüz bu çalışma konuyu biraz daha özelleştirmekte ve er-Rakka ile sınırlamaktadır. Bu çalışmamız er-Rakka'nın öykü adına sahip olduğu değerleri içermesi bakımından önem taşımaktadır.

Batıda Hazırlanan İslam Ansiklopedilerine Genel Bir Bakış

Necmeddin GÜNEY

Arş. Gör., Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Batı dünyasının genel olarak doğu medeniyetlerini, özelde ise İslam'ı ve Müslüman kültürünü tanımaya yönelik çalışmaları eskilere gitmekle birlikte, temelde son iki yüzyılda yoğunluk kazanmıştır. Sömürgecilikle paralel olarak gelişen bu çalışmaların artmasında, ilmi merakla birlikte, ekonomik, kültürel, siyasi ve stratejik amaçlar da etkili olmuştur. Oryantalistler, İslam ve kültürü alanında yoğun mesai harcamışlar ve bu alanda geniş yelpazede çeşitli yayın türleri ortaya koymuşlardır. Bu yayın türlerinden birisi de, İslam ve toplumları hakkında hazırlanan çeşitli ansiklopedilerdir. Çok sayıda madde yazarınca kaleme alınan ve editörlerce düzenlenen bu ansiklopediler, gayr-i müslim araştırmacılar için uzun süredir ilk başvuru kaynakları olarak kütüphanelerde yerlerini almıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu ansiklopedileri tanıtan ve değerlendiren genel bir çalışma yapılmamıştır.

Tebliğimizde bu boşluğu doldurmak amacıyla, başta *Encyclopaedia of Islam* serisi (I, II ve III. edisyonlar) olmak üzere, *Encyclopaedia of the Quran*, *Encyclopaedia of Women and Islamic Cultures* tanıtılacaktır. Tebliğ çerçevesinde bu çalışmalar tanıtılacak, bu çalışmaların yayımında takip edilen yol, finansman kaynakları, yük- lendikleri misyon, bu eserlere yapılan bazı eleştirilere yer verilecek; bunlardan ilhamla İslam dünyasında neşredilen bazı İslam ansiklopedilerine de kısaca atıfta bulunulacaktır.

İslam ansiklopedisi serisi, günümüzde Batı'da İslam alemi hakkında en önemli kaynaklardan biri kabul edilmektedir. Bu serinin ilki olan *The Encyclopaedia of Islam* (1st edition), İslam dünyasının varlık mücadelesi verdiği XX. yüzyılın başında hazırlanmıştır (1913-1936). Bu ilk yayım, İngilizce, Almanca ve Fransızca olmak üzere üç dilde yayınlanmıştır. Diğer bazı doğu dillerine de çevrilen bu ilk yayım, 1939'daki I. Türk Neşriyatı Kongresi'nde alınan karar doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1940-1987 yılları arasında XIII cilt halinde "tercüme, ta'dil ve ikmâl yoluyla" Türkçeye kazandırılmıştır. MEB'in neşrettiği bu eser, sadece bir tercüme değildir; yeniden telif edilmiş veya önemli ölçüde elden geçirilmiş maddeler içeren genişletilmiş bir Türkçe neşirdir.

Serinin ikincisi olan *The Encyclopaedia of Islam* (New Edition) ise genişletilmiş ikinci yayımdır. 1954-2002 yılları arasında, İngilizce ve Fransızca olarak yayınlanmıştır. Serinin üçüncüsü olan ve sadece İngilizce olması düşünülen üçüncü yayım (3th Edition) ise halen devam etmektedir ve ilk birkaç cildi fasikül halinde basılmıştır. Bu ansiklopedinin ilk yayımının 1913-1936 yılları arasında hazırlanmasındaki hedeflerden biri, sömürge imparatorluklarının hakimiyeti altında bulunan İslam toprakları hakkında güvenilir bilgi toplamak ve buralara gidecek görevlilere yardımcı olmak idiye de; eserin ikinci yayımının, ilk yayımına kıyasla daha ilmi bir nitelik taşıdığı gözlenmektedir. Henüz başlamış olan üçüncü yayımın ise akademik açıdan daha da ileri bir merhale kaydedeceği düşünülmektedir.

Batıdaki diğer önemli bir çalışma, 2001-2006 yılları arasında tamamlanan *Encyclopaedia of the Quran*'dır (EQ). 6 ciltten oluşan eserin son cildi indekstir. Bu ansiklopedinin maddeleri de batıda çeşitli üniversitelerde görev yapan 200 civarında akademisyen tarafından kaleme alınmıştır. Bu maddelerin kontrol ve uyumunu ise geniş bir editörler kurulu sağlamıştır. Alfabetik olarak sıralanmış 1000 civarındaki madde başlığıyla, EQ İngilizce olarak Kur'an hakkındaki en kapsamlı başvuru kaynağı olma özelliği taşımaktadır.

Ele alacağımız son çalışma ise *Encyclopaedia of Women and Islamic Cultures*'dir (EWIC). Bu çalışma, 1000 civarındaki akademisyenin Müslüman kadınların yaşadığı dünyadaki bütün yerler ve tüm tarihi süreç hakkında yazdıkları değerlendirmeleri toplayan 5 ciltlik bir eserdir. 410 civarındaki temel başlığı kapsamaktadır ancak salt alfabetik bir tasnif söz konusu değildir. EWIC'in amacı ve tasnif mantığı, ansiklopedinin mukaddimesinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Salon C 11.30-13.00

12

Oturum

Edebiyat, Minyatür ve Musiki

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Berat AÇIL

- Özlem GÜNEŞ
Edebiyat- Minyatür İlişkisi (Fahri'nin Hüsrev u Şirin Mesnevisini Minyatürler ile Okuma Denemesi)
- Mukadder GEZEN
Zarf mı Mazruf mu? Osmanlı Şairlerini Mektuplardan Okumak
- Veysel DOĞANER
Tanzimat Dönemi Şiir Poetikası
- Zeynep YILDIZ
Tekke ve Tasavvuf Musikisinde Güfte: Kavvali Örneği
- 13.00-14.30 Öğle Yemeği Arası

Edebiyat- Minyatür İlişkisi (Fahrî'nin Hüsrev u Şîrin Mesnevisini Minyatürler ile Okuma Denemesi)

Özlem GÜNEŞ

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı

Fahrî, hakkında kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmayan XIV. yüzyıl şairidir. Onun 1367/h.768'de yazdığı Husrev u Şîrin mesnevisi günümüze tek nüsha olarak ulaşabilmiştir. Fahrî, Aydınolu İsa Bey'e sunduğu bu eserini oluştururken Firdevsî'nin Şehnâme'sinden ve Nizâmî'nin Husrev u Şîrin'inden faydalanmış ve hikâyeyi bazı motifler katarak zenginleştirmiştir. Fahrî, bu mesneviyi Anadolu'da tercüme eden ilk şair olması Türkçe kelimeler kullanmaya çalışması ve döneminin dil özelliklerini vermesi bakımından önemlidir. Doğu edebiyatlarında çok yayılmış ve tanınmış hikâyelerden biri olan Husrev u Şîrin'in konusu Sâsânî hükümdarı Husrev'in (m. 596-628) hayatına ve aşk maceralarına dayanmaktadır. Tarihî kaynaklar Husrev'in saltanatını, siyasi hayatını geniş bir şekilde ele aldıkları hâlde Şîrin ile ilişkisi noktasında çok az bilgi vermişlerdir. Esasen hikâyeye birinci planda ve en geniş ölçüyle aşk macerasını anlatmakla beraber, ikinci planda siyasi hadiselerle, mücadelelere temas ederek ve bu iki cepheyi birbirine bağlayarak Husrev'in hayatını ve maceralarını bir bütün hâlinde ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak XIV. yüzyıl mesnevi edebiyatı ve Husrev u Şîrin tercümeleri hakkında bilgi verilecektir. Sonra, Fahrî'nin hayatı hakkında eserinden elde edilen bilgiler tartışılacak, mesnevi şekil ve muhteva bakımından incelenecektir. Ayrıca Nizâmî ve Şeyhî'nin aynı adlı mesnevileri şekil özellikleri bakımından Fahrî'nin Husrev u Şîrin'i ile karşılaştırılacaktır. Yine Fahrî'nin eserinin Nizâmî ve Şeyhî'nin mesnevileriyle konu ve motifler bakımından mukayesesi yapılacaktır. Edebiyatımızda hemen hemen her yüzyılda ele alınan bu hikâyeyi edebiyat minyatür ilişkisini ön plana çıkararak farklı çevrelere ulaştırabilmek ve divan şiirini görsellikle birleştirip zihinlerde daha kalıcı kılmak amacıyla dünyadaki birçok dijital kütüphane taranmış Husrev u Şîrin mesnevisi bu kaynaklardan toplanan minyatürler ile yeniden okunmuştur. Bu okuma yapılırken eserin yazıldığı dönemin zihniyeti ile metni resimleyen minyatür sanatçılarının metne bakış açıları üzerinde özellikle durulmaya çalışılmıştır.

Zarf mı Mazruf mu? Osmanlı Şairlerini Mektuplardan Okumak

Mukadder GEZEN

İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Bütün klasik edebiyatlar gibi divan edebiyatı da şehir merkezlerinde gelişme imkânı bulmuştur. Klasik şairler İstanbul ile köklü bağlar kurmuşlar; kaside, şarkı, gazel, mesnevi, kıta gibi birçok türde İstanbul'a övgüler yazdıkları gibi bu şehirden ayrı düştüklerinde de özlemlerini şiirlerinde ve mektuplarında dile getirmişlerdir. Tezkirelerde hakkında geniş bilgi bulabildiğimiz Deli Birader lakaplı Gazali de Mekke'den İstanbul'a, memdûhuna mensur başlayıp manzum devam eden bir mektup göndermiştir. Bu mektuba, o dönemde, bugün bilebildiğimiz kadarıyla Zati, Rumi ve Kâtip Cafer Çelebi manzum cevaplar yazmışlardır. Bu mektup ve mektuba yazılan cevaplar Günay Kut tarafından yayınlanmıştır.

Çalışmamızı Kut'un yayınlamış olduğu bu mektuplar üzerinde gerçekleştireceğiz. Mektupların, kültür tarihine nasıl bir malzeme sağladıkları ve Osmanlı sosyal hayatını nasıl yansıttıkları üzerine yoğunlaşacağız. Mektupta geçen bazı deyim ve sözleri, Osmanlı hayatının adet ve geleneklerini anlamamıza yardımcı olması bakımından inceleyeceğiz. Mektubun girişindeki mensur kısımda hâmisinden kendisini "bir miktar surre ile" sevindirmesini rica eden Gazali, hünerini göstermek için manzum olarak devam ettiği mektubunun hal ve hatır sorma faslında, pay-i tahtın sahibi Kanuni Sultan Süleyman ile başlayarak sırayla vezir İbrahim Paşa'yı, şeyhülislamı, İstanbul'un dilberlerini, hazine kâtiplerini, mûsıkî-şinâsları, şair dostlarını ve onlarla buldukları yerleri; Vefa'yı, Beşiktaş'ı, Efo'nun meyhanesini ve diğer mekânları tek tek sorar. Gazali'ye yazılan yanıtlarda ise İstanbul şehrinin bir tasviri çizilir. O sıralarda Beşiktaş sahilinden kötü kokular yayılmaktadır ve Zati,

Rûmî, Katip Cafer Çelebi kaba sözlerle bu durumu Gazâlî'ye haber verirler. Beraber buldukları yerleri ve kişileri tek tek zikrederek, Gazali'ye, o gittiğinden beri İstanbul'da olan biteni anlatırlar. Bu manzum mektubun satırları arasından şairlerin İstanbul'u bize görünür. Biz mektuplardaki bu ifadelerden hem o dönemin İstanbul'unu hem de şairlerin birbirleriyle olan ilişkilerini okumaya çalışacağız. Mektupta sözü edilen şairlerin ve diğer kişilerin arasındaki bu ilişki ağlarını doğru okumayı başardığımız takdirde tezkirelere girmemiş bazı bilgileri de edinmemiz mümkündür. Mesela, Zati'nin cevabı ile Kâtip Cafer Çelebi'nin cevabı arasında geçen sürede Basiri'nin karısı Nevbahar ölür. Nevbahar'ın ölümü, tezkirelere girmeyen ufak bir bilgiyi bize verir. Basiri, Gazali'nin Mekke'ye gitmeden önce Beşiktaş'ta yaptırdığı hamama tarih düşürmüştür. Kâtip Cafer Çelebi'ye yazdığı mektupta Basiri karısının öldüğünü ve 'yeniden evlenmek için hamama düştüğü tarihin caizesini beklemektedir' ricasını yazdırır. Sadece devlet adamlarının şairlere değil şairlerin de birbirine hamimahmi olduğunu biliyoruz. Ancak Basiri'nin Gazali'den caize beklediğini bu mektuplardan öğreniyoruz. Fakat Gazali'nin hamî olduğu sadece Basiri değildir.

Özetle, mektupları, eski Türk edebiyatında edebi bir tür olmasının dışında taşıdığı belge değeri ile de okumak mümkündür. Bu çalışmada, Gazali'nin Mekke'den İstanbul'a gönderdiği manzum mektubu ve bu mektuba Zati, Rumi ve Kâtip Cafer Çelebi'nin yazdığı manzum cevapları karşılaştıracamız. Mektuplara şairlerin İstanbul'unu; şehirle kurdukları bağları soracağız. Mektuplardaki hâmi-mahmî ilişkilerini, mektupların yazıldığı ve okunduğu kültür ortamını okumaya çalışacağız.

Tanzimat Dönemi Şiir Poetikası

Veysel DOĞANER

Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Tanzimat Fermanı ile birlikte büyük bir dönüşüme adım atan Osmanlı, siyasi ve sosyal bir krize de kapılarını ardına kadar açmıştır. Her alanda hissedilen bu medeniyet krizi kendisini edebiyatta da göstermiştir. Köklü bir medeniyetin şiiri olan Divan şiiri, bu dönemde eski gücünü kaybetmeye başlar. Bu durum, Tanzimat dönemi ile birlikte şiirin yeni bir mecraya doğru akmasını beraberinde getirir. Bu dönemde, Divan şiiri etkisini tamamen kaybetmemekle birlikte, Tanzimat dönemi şairleri, şiire yeni bir ivme kazandırma arayışına girmişlerdir. Tanzimat döneminde temelleri atılan şiir anlayışı filizlenip günümüze kadar gelen sürecin ilk tohumlarıdır. Bu dönem şiirinin ana eksenini Divan şiiri karşıtlığı üzerinedir. Şairler, Divan şiirini her yönüyle tenkit ederek yeni bir şiir anlayışının doğuşuna zemin hazırlamışlardır. Bu amaçla yazılan yazılar şairlerin aynı zamanda şiir görüşlerini de ele alır. Bu durum Tanzimat döneminde birçok poetik metnin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Hem şairlerin şiirleri hem de şiir üzerine yazdıkları yazılar dönemin şiir perspektifini göstermesi açısından önemli birer malzemedir.

Poetik metinler, şairin bizzat işin başındaki kişi olarak, şiir üzerine yazdığı yazılardır. Kendi şiirini ya da savunduğu şiir anlayışını anlatan bu yazılar, dönemin şiir anlayışının kavranması noktasında önemli bilgiler sunar. Poetikanın amacı; herhangi bir dönemde belli metinlerin “edebiyat” olarak kabul edilmesine yol açan nedenleri incelemektir. Şiir üzerine söylenen her şey bu çerçevede poetikanın alanına girer. Todorov, poetikanın temel hedefinin eserdeki “edebiliği” ortaya çıkarmak olduğunu söyler. Bu edebiliğin ortaya çıkması için de gerekli olan, edebiyat söyleminin yapısı ve işleyişine dair bir teori ortaya koymaktır.

Bu çalışmada hem şairlerin şiirlerini (yani manzum poetikaları) hem de şiir üzerine yazdıklarını ele alarak bir dönemin “edebiliğini” teorik bir çerçevede ortaya koymaya çalışacağız. Poetika üzerine yapılan çalışmalar genelde şiir hakkında söylenenleri belli başlıklar altında verip, dönemin ya da şairin teorisine ya da “edebiliği” ortaya çıkarma tarzına değinmez. Ayrıca yapılan poetika çalışmaları şairin bizzat kendi şiiri hakkında yazdıklarını ele alıp, irdeler. Bu çalışma şairlerin şiir hakkında söylediği her şeyi poetika ekseninde kabul edecektir. Bize göre; şairinin şiire dair söylediği her şey onun poetikasıdır. Biz hem Todorov’un yapısalılık eksenini etrafında çizdiği poetika kavramından yararlanıp failin ve fi’lin sadece kendisinden yola çıkarak, herhangi başka yollara sapmadan dönemin şiir anlayışını ele alacağız hem de Orhan Okay’ın “Poetika Dersleri” adlı eserindeki tasnifi kullanarak deneyimlenmiş bir yöntemin üzerine yeni şeyler bina etmeye çalışacağız. Köklü bir şiir geleneğinin yerine kurulacak olan yeni bir şiir anlayışının çerçevesi poetikanın sınırları içerisinde hem soyut hem de içsel bir bağlam da irdelenecek ve sistematik bir tasnif yapılmaya çalışılacaktır. Yapılacak olan çalışmanın literatüre dair gidermeye çalışacağı başka bir eksiklik ise, Tanzimat dönemi şiirinin Divan şiiri karşıtlığı üzerine kurduğu eleştirel malzemeyi inceleyerek, iki dönemin kuramsal farklılıklarını ve şiir anlayışının değişme sürecinde yaşadığı kavramsal değişiklikleri ortaya koyması olacaktır. Böylece iki ayrı dönemin şiir teorisine nüfuz edilecek ve yeni bir dönemin ortaya çıkışında eskinin etkisi/etkisizliği irdelenecektir. Ana kaynak olarak, Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan ve Muallim Naci gibi dönemin önde gelen şairlerinin şiirlerinden ve şiir hakkında söylediklerinden yararlanılacaktır. Bunun yanında teori kısmının oluşturulmasında Yapısalılık kuramını ele alan kaynaklar, Todorov’un “Poetikaya Giriş” kitabından yararlanılacaktır. Çalışmada şairler tek tek ele alınmayıp, Orhan Okay’ın yapmış olduğu poetika tasnifi temel alınarak çalışmanın gidişatı çerçevesinde yeni başlıklar da açılacaktır.

Tekke ve Tasavvuf Musikisinde Güfte: Kavvali Örneği

Zeynep YILDIZ

Marmara Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Doktora Programı

Şiir ve musiki, ayrı ayrı fakat daima birbiriyle ilgili sanatlar olmuşlardır. Bu ilgi, onların bir arada değerlendirildiği, icracıların her iki sanata da vukufiyetini beraberinde getiren bir sanat ortamı yaratmıştır. Bunun en açık sebebi, musiki icrasının sadece nağmeler ve notalar yardımıyla değil, aynı zamanda sözlerle yapılıyor olmasıdır. Özellikle İslam dünyasında, nota yazımı ile aktarım yerine meşk sisteminin yaygın olduğu gelenekler içerisindeki repertuarların çok büyük bir kısmı, sözler üzerine yapılmış bestelerden oluşmaktadır. Bestelerin çoğunlukla sözler üzerine yapılması, bestekârları güfteyle bestenin her açıdan uyumuyla neticelenen eserler yazmaya teşvik etmiştir. İslam dünyasında şiir ve musikinin her ikisinde de yer alan ahenk, uyum, ölçü gibi kavramlar, şiirde “vezin”, musikide de “ika” terimiyle karşılanır. Musikide bir şiirin hangi ikada besteleneceği, o şiirin vezniyle doğrudan alakalıdır. İslam dünyası musikisinde güftenin değerini kanıtlayan en önemli vakia, yüzyıllar boyunca pek çok güfte mecmuasının yazılmış olmasıdır. Nota yazım geleneğinin olmadığı dönemlerdeki repertuarın tek yazılı kaynağı olan bu mecmualar, dönemin besteli güftelerini kayıt altına alırlar ve onların bestekâri, makamı, formu ve usulü hakkında bilgileri de içerirler. Hangi yüzyılda hangi şiirlerin bestelendiği ve rağbet gördüğü, güftelerin doğru şekilleri gibi bilgileri bize aktarması yönüyle güfte mecmuaları, bestelerin birinci kaynağının, yine onların güfteleri olduğunu göstermektedir. Elbette güftenin bu derece ön planda olduğu bir musiki medeniyetinde, güftelerin bestenin estetik değerini ve etki alanını güçlendirdiği sonucuna varmak yanlış olmaz. Bu bazen tam tersi de olabilir ama genelde, müzik gibi şiire göre daha soyut bir ifade aracını kullanan bestekârin, bestelediği eserin formuna göre şiirden yardım aldığı ve bu soyut ifade şeklini biraz daha somutlaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir.

İslam dininin yayıldığı bölgelerde kendine yer etmiş olan tasavvuf geleneği içerisinde, tasavvufi öğretinin aktarımında ve dini duyguları çoşturmada önemli bir rol üstlenen tekke ve tasavvuf müziği, güfteyi çok etkili bir şekilde kullanan müzik türlerindedir. Bu musiki yüzyıllarca, Müslümanların ibadete olan şevklerini, Allah’a ve Peygamber’e olan bağlılıklarını yönelişlerini artıran bir imkân ve bir yol olarak kullanılmıştır. Tekke ve camilerde müziğin, dinleyicilerin duygularını ve nefsini yumuşatmak, onları çoşturmak için bir araç olarak kullanılması, bu müzik türünde diğer türlere kıyasla daha somut bir şekilde ifade edilmesi gereken bir mesaj olması, güfteyi tekke ve tasavvuf müziğinin en önemli unsurlarından biri haline getirmiştir. Çeşitli coğrafyaların kültürel altyapısına ve müzik birikimine göre bir takım değişikliklere uğramış olan dini müzik alanının, günümüz coğrafi sınırlarına göre Hindistan, Pakistan, Afganistan ve İran’ın bir bölümünün içine alan bir bölgede, İslam dininin tasavvuf geleneği vasıtasıyla aktarılmasına ve yayılmasına aracılık eden tasavvufi bir müzik türü olarak varlığını sürdürdüğü şekline, Kavvali denmiştir.

Kavvali müzik türü, bütün tekke müziği türleri gibi, bir tasavvufi ekolün, tarikatın veya öğretinin çevresinde gelişen, esas itibarıyla bu gelenek içerisinde hem fikirlerin taşıyıcısı konumunda olan hem de müzik olgusunun uyandırdığı heyecan vasıtasıyla dini duyguların çoşmasına vesile olan bir müzik türüdür. Bu bağlamda, sözü geçen bölgelerde İslam’ın yayılmasında önemli roller oynayan, Çiştîyye, Kadiriyye ve Nakşibendiyye tarikatları, Kavvali müziğinin hem fikri altyapısını oluşturmuş, hem de gelişip yaygınlaşarak geniş kitlelerce sevilip icrâ edilmesine sebep olmuştur. Özellikle Çiştîyye tarikatının kurucusu Hoca Muinuddin Çiştî ve şeyhlerinden Şeyh Nizameddin Evliyâ bu tür müziğin güftelerinde ve terennümlerinde sıkça duyulan isimlerdendir.

Kavvali (Tr.), Qawwali (En.), قَوَالِي (Ar.) olarak isimlendirilen bu müzik türünün ismi, Arapça “söz” manasına gelen, قول (Kavl)/den türemiş, “söz söyleyen” manasındaki قَوَال (Kavvâl) kelimesine dayanmaktadır. Söz söyleyenlerin söyledikleri ezgilere, “söz söyleyene ait” manasında قَوَالِي (Kavvali) denmiştir. Tasavvuf musikisinde güfte unsurunu incelerken özellikle bu müzik türünü seçmemizin sebebi, isminin manasından da anlaşılacağı gibi, bu müzik türünde ezgilerin sözlerinin, yani güftelerin, icrada ve aktarımda çok mühim bir rol oynamasıdır. Türün yaygın olduğu bölgelerde ve dönemde, yazılan edebî eserlerde kullanılan diller Farsça ve Urduca olduğundan, Kavvali müziğinin güfteleri, çoğunlukla önemli şairler tarafından yazılmış Farsça ve Urduca şiirlerden oluşmaktadır. Bu güfteler arasında şiirleri en çok yer alan şair, Emir Hüsrev Dehlevî (ö.1325)dir.

Biz bu çalışmamızda, Kavvali müzik türünde yer alan güfteler ve icra şekilleri üzerinden, güfte – beste ilişkisini, güftelerin beste üzerinde ne gibi değişik etkilere yol açtığını, özellikle Tekke ve Tasavvuf musikisinin uyandırdığı heyecan vasıtasıyla dini duyguların çoşmasına vesile olmasında, tarikat değerlerinin, felsefi ve fikri altyapısının aktarılmasında güftelerin rolünü inceleyeceğiz. Bunu yaparken, Kavvali müzik türünün kaynağını kısaca açıklayarak, bu müzik türü bağlamında İslam dünyasında dini musiki güfteleri üzerine daha önce değinilmemiş olan bir meseleye giriş yapmış olacağız.

Salon A 14.30-16.00

13

Oturum

■ Türk Dış Politikası: Değişim, İmkanlar ve Tehditler

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Metin AKSOY

- Yunus SÖNMEZ
Türkiye'nin Ortadoğu'daki Arabuluculuk Rolü: İsrail-Suriye Örneği
- Arif Behiç ÖZCAN
Türkiye'de Think-Thank Kuruluşları: Avantajlar ve Sorunlar
- Mesut ÇAKAN
Türk Dış Politikasında "Kara" Açılım: Afrika
- Kürşat KAN
Türk Dış Politikası: Dışarının mı Politikası Dışarıya mı Politika
- Kemal GÖKÇAY
Türk Dış Politikasında "Sıfır Sorun"lu Değişim
- 16.00-16.30 Kahve Arası

Türkiye'nin Ortadoğu'daki Arabuluculuk Rolü: İsrail-Suriye Örneği

Yunus SÖNMEZ

Johns Hopkins Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Soğuk Savaş dönemi boyunca dünyadaki pek çok ülke dış politikalarını uluslararası sistemin yapısında yer aldıkları konuma göre şekillendirmiştir. Ülkeler arasında tarihten gelen problemler Soğuk Savaş bloklarının iç istikrarı için ikinci plana itildiği gibi daha önceleri birbirleri arasında hasmane ilişkileri olmayan devletler de karşı kutuplarda yer alabilmişlerdir. 1990'ların başından bu yana uluslararası sistemin geçirdiği dönüşüm pek çok ülkeyi dış politikalarını yeniden gözden geçirmeye itmiştir. Türkiye özellikle 2000'li yıllarda, cumhuriyet tarihinin başından itibaren izlediği dış politikanın sürdürülebilirliğini sorgulamaya başlamış ve dış politika paradigmasında önemli bir yenilenmeye gitmiştir. Bu çerçevede, 2002 yılı sonrasında Türkiye'nin komşu ülkelerle ilişkilerini geliştirmek üzere ortaya koyduğu «komşularla sıfır problem» ve «aktif diplomasi» ilkeleri pratikte Türkiye'nin bölgesindeki problemlere daha etkili müdahalesini hedeflemiştir. Bir yandan Türkiye'nin geleneksel dış politikasının bir gereği olan «sulh» kavramı korunmaya çalışılırken, diğer yandan bölgedeki olaylara aktif şekilde yön verme gayreti dış politika amaçları ile araçları arasındaki uyumluluk problemini de ortaya koymuştur.

Soğuk Savaş boyunca güvenlik merkezli bir dış politika refleksi oluşturan pek çok ülke gibi Türkiye'nin de dış politikadaki temel birikimi askeri yetenekleri idi. Bu yetenekler, Soğuk Savaş boyunca Türkiye'ye önemli avantajlar sağlarken, Soğuk Savaş sonrasında uygulanabilirlik alanları gittikçe kısıtlanan bir unsur haline gelmişti. Bu aşamada çatışma yönetimi disiplinin ortaya koyduğu yöntemler (arabuluculuk ve diğer üçüncü taraf rolleri) dış politika ilkelerinin bölgeye uygulaması açısından büyük bir kolaylık sağlamıştır. Türkiye, bölgesindeki çatışmalarda arabuluculuk rolünü üstlenerek hem geleneksel sulh ilkesini ihlal etmemiş hem de bölgedeki istikrarsızlıkları gidermeye yönelik aktif adımlar atma imkanı bulmuştur. Türkiye, tarihi arka planı ve kültürel farklılıklarından doğan imkanlarını üçüncü taraf rollerinde oldukça etkili bir biçimde kullanmış ve çok defa başarılı sonuçlar elde etmiştir. Ancak, İsrail – Suriye görüşmelerinde de görüldüğü üzere bu rol her zaman kusursuz olarak işlememiş hatta çatışma yönetimi literatürü içerisinde az rastlanan bir şekilde çatışmanın taraflarından birisi ile arabulucu arasında yeni bir gerginliğin doğmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu durum bazı çatışma yönetimi uzmanlarının ifade ettiği gibi Türkiye'nin arabuluculuk kategorilerinden 'tarafsız kolaylaştırıcılık' (neutralfacilitator) rolünden çıkıp 'güçlü ülke arabuluculuğu' (principlepowermediator) rolüne büründüğü görüşüyle açıklanabilir. Bu görüşe göre Türkiye'nin üstlendiği ilk rol tarafsızlığını ön plana çıkaran ve daha pasif, kolaylaştırıcı bir rol iken, ikinci rol Türkiye'nin gücünden kaynaklanan teşvik ve cezalandırma mekanizmaları ile çatışmayı çözmeyi isteyen daha aktif bir rol üstlendiğini ifade eder. Türkiye'nin pozisyonundaki bu değişikliğin başka bir izahı ise üçüncü taraf rolünü bazı alanlarda terk ettiği açıklamasıdır. Bu görüşe göre, bazı durumlarda Türkiye üçüncü taraf rolünde mahiyet değişikliğinden öteye geçerek arabuluculuk alanından tamamen ayrılmayı tercih etmiştir. Bu tercihin sebebi, arabuluculuk rolünün diğer bazı dış politika ilkeleri ile çatışması ve karar vericileri arabuluculuk rolü ile diğer dış politika ilkeleri arasında tercih yapmaya zorlaması olmuştur.

Bu çalışma, Türkiye'nin Ortadoğu'daki arabuluculuk rolünde gözlenen değişimleri İsrail-Suriye örneğinden yola çıkarak çatışma yönetimi disiplini literatürü çerçevesinde ele almaktadır. Konunun güncelliği göz önüne alındığında, araştırmada literatür taraması yöntemi ile elde edilecek kaynaklardan akademik makaleler ve gazete makaleleri ağırlıklı olarak kullanılacaktır. Çatışma yönetimi alanında çalışılan konuların genel olarak çatışmanın tarafları arasındaki ilişkiler ya da çatışmanın yapısı ve çözüm yolları olduğu göz önüne alındığında çatışma tarafları ile arabulucu arasındaki ilişkilerin incelenmesinin bu alanda farklı bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de Think-Thank Kuruluşları: Avantajlar ve Sorunlar

Arif Behiç ÖZCAN

Dr., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

“Türkiye’de Think-Thank Kuruluşları: Avantajlar ve Sorunlar” başlıklı bildiri temel olarak giriş, iki bölümden ve bir sonuç kısmından oluşacaktır. Giriş kısmında think-tank kuruluşlarının kavramsal ve teorik açıdan tam olarak hangi çerçeveye oturtulabileceği tartışılacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde, dünya genelinde ve özellikle bu kuruluşların sayısı ve kalitesi bakımından ön plana çıktığı ülkelerde think-tanklerin kamuoyu oluşturma ve dış politikaya ilişkin karar alma süreçlerine etkileri ele alınacaktır. Buradan yola çıkarak Türkiye’deki think-tanklerin bu iki fonksiyonu ne derece yerine getirebildikleri, niteliği bakımından ön plana çıkan kuruluşlar temelinde analiz edilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye’de think-tanklerin hem nitelik hem de nicelik bakımından gelişmelerinin önünde önemli birer engel olarak tespit ettiğim orijinal fikir üretme sorunu, ekonomik sorunlar ve kalifiye eleman temin etme sorunları mercek altına alınacaktır.

Sonuç bölümünde ise, özellikle 2000 yılından günümüze kadar geçen süreçte bu kuruluşların avantajlarını maksimize, sorunlarını ise minimize edecek bir yaklaşım geliştirmeye çalışılacaktır. Bu yaklaşıma ilişkin ön görüşler, yapılacak sunum sonrasında diğer katılımcıların ve dinleyicilerin yapacağı eleştiri ve katkılar çerçevesinde yeniden incelenecek ve nihai text içerisinde daha rasyonel bir ön görüşe ulaşılabilecektir. Bu bağlamda, çalışmamızın yöntemiyle ilgili olarak; Türkiye’deki think-tank kuruluşları ve karar alma mekanizmaları üzerindeki etkileri, dünyanın diğer ülkelerindeki (özellikle Amerika ve Avrupa kökenli) think-tanklerle karşılaştırmalı bir analize tabi tutulacaktır.

Bu analizde, Türkiye’yi temsilen iki (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı -TESEV ve Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi – EDAM), ABD’yi temsilen iki (Brookings Institution ve Council on Foreign Relations - CFR) ve Avrupa’yı temsilen de iki (Chatham House - CH ve Amnesty International) olmak üzere toplam altı think-tank kuruluşu örneğinden hareket edilecektir. Yine bu analiz boyunca, ilgili örnekler, çalışmanın temel vurgusu olan “avantajlar ve sorunlar” bağlamında ele alınacaktır. Bu analizden hareketle Türkiye’deki think-tanklerin geleceğine ilişkin genel sonuçlara ve ön görüşlere ulaşılabilecektir. Literatüre yapılması beklenen katkı doğrultusunda ise, bu çalışmadan iki önemli katkı beklenmektedir. Öncelikle, literatürde dünya ve Türkiye’deki think-tank kuruluşları hakkında bu tür bir karşılaştırmalı analiz sayısı yok denecek kadar azdır. Bu niteliğe sahip Türkçe olarak sadece bir tane makale çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmanın büyük bir kısmı, think-tank kavramına, bunların tarihsel gelişimine ve dünya üzerindeki think-tanklerin bütçeleri ve çalışma alanlarına ayrılmış, karşılaştırmalı analiz kısmı oldukça dar tutulmuştur. Hâlbuki örneğin ABD’nin think-tanklerden nasıl faydalandığı, Avrupa’da bu kuruluşların öneminin her geçen gün nasıl arttığıyla ilgili birçok kaynağa ulaşmak mümkündür. Bu nedenle, bundan sonra ilgili konuda yapılacak çalışmalara küçük de olsa bir zemin hazırlamak bağlamında, bu çalışmamızdan katkı beklenmektedir.

İkinci önemli katkıyı ise, özellikle elektronik ortamda think-tankler üzerinde deneme mahiyetinde yazılmış ve bu nedenle çoğu tespitleri “duyumlar” üzerine inşa edilmiş yazırlarla karşılaşılmaktadır. En azından bilimsel özellikleri haiz bir çalışmanın, bu tür bir bilgi kirliliğini gidermeye çalışmakla önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir. Bu açıdan, özellikle Pennsylvania Üniversitesi’nin think-tanklarla ilgili yıllık olarak hazırladığı rapordan ve incelenen örneklerin resmi web sitelerinde yer alan bilgilerden hareket edilecek, karşılaştırmalı analiz boyutunda ise diğer mevcut kaynaklardan faydalanılacaktır.

Türk Dış Politikasında «Kara» Açılım: Afrika

Mesut ÇAKAN

Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla uluslararası sistemde oluşan güç boşluğu 2000'li yılların başlarına kadar ABD tarafından doldurulmuş ve bu dönem içerisinde Türk dış politikasının tavrı genel olarak Avrupa ve ABD'ye yönelim olmuştur. 2000'li yılların başına kadar Türkiye'nin dış politikada izlemiş olduğu yol statükocu ve statik bir yapıyla ifade edilebilirdi. Fakat milenyumdan sonra Rusya'nın eski gücünü kazanmaya başlaması, Çin'in önlenemez ekonomik yükselişi ve G-20 ülkelerindeki ekonomik gelişmeler, gücün tek kutupta toplanması yerine bölgesel dağılımına zemin hazırlamıştır. Uluslararası sistemdeki bu gelişmeler Türkiye'nin de kendi bölgesinde etkili bir aktör olma yolunu açmış ve özellikle Türkiye'nin son 10 yıl içerisinde izlediği dış politika, Türkiye'yi bölgesel bir güç haline gelmiştir. Türkiye'nin bölgesel güç olma yolunda atmış olduğu adımlardan biride Afrika açılımıdır. Bu makalede Türk Dış politikasının genel eğilimleri ve son 10 yıl içerisinde yaşadığı değişim üzerinde kısaca durulduktan sonra Türkiye'nin bölgesel güç olma yolunda attığı adımlar arasında olan Afrika ile ilişkiler üzerine bir inceleme içermektedir.

Makalede asıl incelenecek konu Türkiye'nin bölgesel bir güç olma yolunda attığı adımlardan ve açılımlardan biri olan Afrika kıtasıyla ilgili izlediği dış politika ve ilişkilerdir. Türk-Afrika ilişkiler incelenirken izlenen yol Osmanlı İmparatorluğu zamanından günümüze kadar olan süreç tarihsel bir arka planla özetle/ana hatlarıyla anlatılmıştır. Çalışmanın asıl amacı yakın tarihimizde son 10 yıl içerisindeki özellikle 1998 yılında Afrika ülkeleriyle siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ilişkilerimize bir ivme kazandırmak amacıyla "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" ile başlayan süreç ve bu süreç sonrasında yaşanan ekonomik ve siyasi ilişkiler ve bu ilişkilerin günümüzde Türk-Afrika ilişkilerine etkileridir. Çalışma Türk-Afrika ilişkilerinde sadece ekonomik ve siyasi ilişkiler değil aynı zamanda bu ilişkilerin gelişmesine zemin hazırlayan sivil toplum kuruluşlarının (STK'ların) rolü ve önemine de değinilecektir. Türk-Afrika ilişkilerin dünü ve bugünü incelendikten sonra bir öngörü olarak, Afrika'nın Türkiye için günümüzdeki ve gelecekteki önemi üzerinde analitik bir çıkarım yapılacaktır.

Türk Dış Politikası: Dışarının mı Politikası Dışarıya mı Politika

Kürşat KAN

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Türk Cumhuriyeti'nin kurucuları, modern Türkiye için batı odaklı rota takip etti. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze değin, Türk Dış Politikasının(TDP) karar alıcıları Batı sisteminin bir üyesi olmayı amaçladılar. Bu sebeple iç politikada TDP'nin ekseninde dizayn edilen bir alan oldu çoğu zaman. Ancak bazı bilim insanları ve politikacılar, büyük halkoyu ile iktidara gelmiş bazı liderler döneminde bu dış politikadan sapmalar olduğunu iddia etmiştir. Güçlü liderler dönemi de diyebileceğimiz bu dönemlerde TDP'nin kırılmalara uğrayıp uğramadığı bugün çok fazla tartışılmamaktadır. Ancak son dönemin güçlü liderlerinden Recep Tayyip Erdoğan ve ekibinin tasarladığı dış politika için yine aynı iddialar tartışılmaktadır. Davos'ta yaptığı İsrail protestosu özellikle bu tartışmaları dışta olmasa da içte tekrar başlatmıştır. Bu tartışmaların tam zıddı söylemler ise Suriye gelişmeleri sonrası iyice alevlendirmiştir tartışmaları. TDP'nin İsrail eksenli olması Batı eksenli olmasıyla eşdeğer midir? TDP oluşturulurken kimlik eksenli analizlerden Neo Osmanlılık mı yoksa Türk devlet kimliği analizi mi daha doğrudur? Türkiye bölgesinde bir süper güç olmaya başladığı için mi bu tartışmalar çıkmaktadır yoksa TDP yörüngesinden mi sapmaktadır? Tüm bu tartışmalar nihayetinde son on yıl boyunca TDP'nin anlaşılmasında kullanılan tartışma argümanları olmuştur.

Bu çalışmada, siyasi iktidarların TDP'nin eksenini değiştirmedikleri/değiştiremeyecekleri kanıtlanmaya çalışılacaktır. Bunun içinde TDP'nin genel karakteri ve kişilere ve partilere bağımlı olmayan kendi izleği anlatılmaya çalışılacaktır.

Türk Dış Politikasında “Sıfır Sorun”lu Değişim

Kemal GÖKÇAY

Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Türkiye Cumhuriyeti kurulurken dönemin koşulları da göz önünde bulundurularak Türk Dış Politikasında (TDP) “Statükoculuk” ve “Batıcılık” fikri benimsenmiştir. 2000 öncesine kadar 80 yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca da bu düşünce etrafında hareket edilmiştir. –Özal dönemi ile birlikte Dış Politika’da açılım ve çok yönlü politik hamleler olmuşsa da temelde “Batıcılık” ve “Statükoculuk” politikası hâkim olmuştur. 1990’larda kurulan zayıf koalisyon hükümetlerinin yerini 2002’de tek parti iktidarı almış ve küreselleşmenin de etkileri ile Dış Politika’da çok yönlü politikalar izlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde 2002 yılında iktidar olan AKP/AK Parti/ Adalet ve Kalkınma Partisi bünyesinde bulunan ve şuan ki Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu’nun “Komşularla Sıfır Sorun” politikası da etkin şekilde kullanılmaya başlanmış ve kısa sürede de etkilerini göstermiştir. Türkiye Uzun süre Avrupa Birliği (AB) üyeliği ile uğraşmış –ve çabalamaya da devam etmekte- ve yönünün “Batı” olduğunu her fırsatta göstermiş fakat artık bu politikanın faydasını görememiş ve küreselleşen dünyada daha fazla “tek yönlü” kalamayacağı düşüncesi ile yönünü başka bölgelere de çevirmiştir. Başta Ortadoğu olmak üzere Orta Asya ve Afrika ülkeleriyle son dönemlere kadar ilişkilerinin olmadığı ya da çok az olduğu ülkelerle ilişkiler geliştirmeye başlamış, Afrika ülkeleri başta olmak üzere pek çok ülkede temsilcilikler açılmıştır. Uzun yıllar komşuları ile sürekli “savaşın eşliğine gelindi” ve “Türkiye 3 tarafı denizlerle 4 tarafı düşmanlarla çevrili” söylemlerinden sıyrılmış ve komşu ülkelerle yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır.

Onlarca yıl gerek Yunanistan gerekse Suriye ile savaş söylemleri gündemden düşmezken, bu dönem ve politikaları ile birlikte dünün düşman ülkeleri “dost” ülke konumuna gelmiş ve söylem ve eylemler bu yönde olmuştur. Başta ekonomi olmak üzere pek çok konuda işbirliklerine gidilmiş ve dostane ilişkiler kurulmuştur. Ancak yakın zamanda patlak veren ve “Arap Baharı” olarak adlandırılan İslam coğrafyasındaki halk ayaklanmaları kanlı iç savaşlara dönmüş, diktatörlükler yıkılmaya başlanmış ve bu durum domino etkisi yaratarak yayılmıştır. Nitekim Suriye de bu durumdan etkilenmiş ve en uzun ve en kanlı çatışmalar bu ülkede yaşanmaya başlanmıştır. İlk başlarda denge gözeten ve temkinli açıklamalar yapan Türkiye ise zaman ilerledikçe sertleşmiş ve çok uzun süren düşman ülke konumundan çıkıp kısa süreli dostane yakınlaşmasının yerini yeniden sertlik ve hatta savaşın eşliğine geldiği yönündeki söylemler almaya başlamıştır. Türkiye içerde olduğu gibi dış politikada da değişime istekli ve bu yönde hamlelere girişmiştir. Ancak teorideki pek çok fikir uygulamada istenilen başarıyı getirmemiştir. Uzun yıllar “Statükocu” ve “Batıcı” politikalar izleyen Türkiye 2000’lerle birlikte çok yönlü Dış Politika izlemeye başlamış, bunun yanında “Sıfır Sorun” politikasını da etkin kullanma yoluna gitmiş ve faydası da görülmüş. Ancak son yaşanan gelişmeler gerçekte “Sıfır Sorun”un olmayacağını göstermiş ve bu fikrin ancak Weberyan manada bir “İdeal Tip” olduğunu ortaya koymuştur. Bir ideal olarak hedefe “Sıfır Sorun” konulabilir ve bu bağlamda sifira ne kadar çok yaklaşırsa o oranda başarı sağlanabilir. Dış Politika, İç Politikanın aksine daha uzun yılları ve daha uzun süreli plan ve programları gerektirir. Uzun yıllar “Statükocu” politikalar izleyen Türkiye’nin de Dış Politikasında değişikliğe gitmesi elbette kolay ve sancısız olması beklenemez.

Küresel bir aktör olmak isteyen ve bu bağlamda 2023 hedefleri koyan Türkiye, öncelikle ilk 10 ekonomi içine girmek istiyor. Bunun gereği olarak da ilk başta ekonomik ilişkiler olmak üzere yakın komşuları ve ilişki kurabileceği tüm bölgelerle yakınlık kurma çabası içerisindedir. Bununla birlikte öncelik verdiği PKK sorununu da yine komşularıyla ilişkilerini geliştirerek “bölge ülkeleri için barış” ve “kazan kazan” politikalarıyla gerçekleştirmeyi istemektedir. Ancak bu noktada kendi iradesi dışında gerçekleşen olaylar yine teorideki politikaları uygulamaya koymakta sıkıntılar doğurmaktadır. Türk Dış Politikasındaki hissedilen değişim sorunlar, sıkıntılar getirmiş olsa da, ülke adına uzun vadede kazançlı bir politika olacaktır. Son 10 yıla kadar sürekli “düşman” ve “tehlike” söylemlerinden kurtulup, başkalarının da varlığını görme ve bununla birlikte “kendi varlığını, potansiyelini ve geleceğini görmek” adına artılarının eksilerinden daha fazla olacağı düşüncesi hakimdir.

Salon B 14.30-16.00

14

Oturum

■ İletişim Yönetiminde Yeni Yönelimler

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Emre BAĞCE

- İbrahim ÖZKAHYAOĞLU
Sosyal Medya Servisleri İle Gelen Farkındalık: İnsan Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir İnceleme
- Ahmet TOKLUCUOĞLU
Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda İletişim Yönetimi
- Filiz GÜNDÜZ - Süleyman GÜVEN
Postmodern Darbe Süreçlerinde Medya Söylemi
- Tuğba YÜRÜKOĞLU
Küreselleşme Bağlamında Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi
- 16.00-16.30 Kahve Arası

Sosyal Medya Servisleri İle Gelen Farkındalık: İnsan Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir İnceleme

İbrahim ÖZKAHYAOĞLU

Maltepe Üniversitesi, Radyo, Sinema ve Televizyon Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Geleneksel kitle iletişim araçlarından birçok yönden ayrılan internetin gündelik hayatta her geçen gün artan etkisi, bireylerden farklı olarak özel veya kamu kurum ve kuruluşların da özellikle sosyal medya olarak adlandırılan mecralarda bulunmasını bir bakıma zorunlu hale getirmiştir. Birey ve kurumları özne haline getiren vitrine çıkararak Facebook ve Twitter gibi sosyal medya mecraları kitlesel hareketler ve örgütlenmeler için birçok avantaj ve imkan sunmaktadır. Özellikle Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerde kitleler, iletişim olanaklarının sınırlandığı veya yasaklandığı anlarda sosyal medyayı kullanarak örgütlenmesini sürdürebilmiştir.

Yapılan araştırmalar Türkiye'de sosyal medya kullanımının dünya ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir. Türkiye, Facebook sosyal medya servisinde 30.884.880 kullanıcı ile dünyada altıncı sırada bulunmaktadır. Facebook, Türkiye'de internet kullanan nüfusun %88'ine ulaşmış durumdadır. Türk internet trafiğinin %4,07'si tek başına Facebook üzerinde gerçekleşmektedir. Oranlama web trafiğinin içindeki payı üzerine yapıldığında ise Facebook'un web trafiği içindeki payı %12,73'e yükselmektedir. Dünyaya paralel olarak Türkiye'de en yaygın biçimde kullanılan sosyal medya servislerinden biri de Twitter isimli servistir. Bağımsız araştırma şirketi ComScore Nisan ayı verilerine göre Türkiye, Twitter'ın en yoğun kullanıldığı ülkeler arasında bulunmaktadır. Türk internet kullanıcılarının %16,6'sı Twitter kullanmaktadır. Bu oranla Türkiye, sosyal medyanın en popüler servislerinden biri olan Twitter'da penetrasyonu en yüksek olan ülkeler arasında 8. sırada yer almaktadır. Özellikle mobil kullanıcıların artmasıyla birlikte Twitter servisinin kitlesi her geçen gün büyümektedir. Şubat-Mart ve Nisan aylarında atılan 150 milyonun üzerinde tweeti inceleyen sosyal medya araştırma şirketi Monitera'nın verilerine göre Türkiye'de 7.2 milyon tekil Twitter kullanıcısı bulunmaktadır. Üyelerin 5.3 milyonu aktif olarak Twitter kullanmakta ve günde 1.7 milyon Türkçe tweet atılmaktadır. Sosyal medya servislerinin kullanıcılarına sunduğu imkanlardan biri, kamu ve özel kurum ve kuruluşları hedef kitleleri buluşturmasıdır. Türkiye'de kamu veya özel kurum ve kuruluşlar sosyal medyada yerini almış hedef kitlelerine ulaşmaktadır.

Türkiye'de Avrupa Birliği'ne üyelik süreciyle birlikte sivil toplum kuruluşlarının sayısında büyük bir artış gözlemlenmektedir. Kar amacı gütmeyen, gönüllü ve hükümet dışı çalışan, farklı alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları da, yayınladıkları raporları, basın açıklamalarını, acil eylem çağrılarını sosyal medya servisleri üzerinden yapmaktadır. Günümüzde internet ve bilgi teknolojileri sivil toplum kuruluşlarının bilgi, anlık iletişim ve işbirliği ihtiyacını karşılamaktadır. Bilgi ve İletişim Teknolojisi, dünyanın herhangi bir yerindeki bir kişinin ihtiyaç duyduğu bilgiye veya kişiye hızlı ve doğrudan ulaşmasını mümkün kılmaktadır. Gönüllü faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları da, üye ve gönüllülerine iletmek istedikleri mesajı sosyal medya servisleri üzerinden iletebilmektedir. Bu çalışma insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları üzerine yapılacaktır. Türkiye'de insan hakları alanında faaliyet gösteren 4 önemli sivil toplum kuruluşu incelenecektir. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER), İnsan Hakları Derneği (İHD), Uluslararası Af Örgütü ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) sosyal medya servislerinde aktif şekilde paylaşımda bulunmaktadır. Bu çalışma için, dört sivil toplum kuruluşunun kurumsal iletişim direktörleriyle ön görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde her kuruluşun kurumsal iletişim direktörleri, sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşması ile birlikte kamuoyuyla kurdukları iletişim güçlendiğini, daha geniş kitlelere ulaşabildiklerini, faaliyetleriyle ilgili anlık geri dönüşleri alabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu kişiler, insan hakları ihlallerinin sosyal medya servisleri üzerinden sivil toplum kuruluşlarına iletebildiğini, dolayısıyla yeni bir iletişim kanalı oluşturduğunu dile getirmişlerdir. Ön görüşmelerin yapıldığı kurumsal iletişim direktörleri ayrıca, sosyal medya öncesinde zihinlerde muğlak bir ifade olarak yer edinen insan hakları kavramının, sosyal medya ile birlikte fark edildiğini ifade etmişlerdir.

Çalışma kurumsal iletişim direktörleri ile yapılacak derinlemesine ve sosyal medya servislerini kullanan insan hakları aktivistleriyle görüşmeleri içererek, insan hakları konusunda farkındalığı, daha geniş kitlelere ulaşma konusunda sosyal medyanın sunduğu imkanları tespit etmeye çalışacaktır.

Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda İletişim Yönetimi

Ahmet TOKLUCUOĞLU

İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Programı

İletişim yönetimi kurumlarca, belli bir amaca yönelik olarak plan dahilinde öncelik sırasına göre belirlenmiş hedef gruplara yönelik olarak gerçekleştirilen kısa ve uzun vadeli, planlı ve programlı iletişim çalışmalarıdır. İletişim yönetimi çalışmalarının amacı zaman ve mekana göre farklılıklar göstermektedir. Hedef kitle ile iletişimi güçlendirmesi, hedef kitle algısında olumlu bir imaj inşa etmesi ve kurumun insan kaynaklarını yönetmesine yardımcı olarak sürdürülebilir karlılığına katkıda bulunması, iletişim yönetimini önemli kılan yönetsel becerileridir. Gittikçe artan bir biçimde insan merkeziliğe kayan veya kaymak zorunda olan iş ve yaşam dünyası, bu açıdan bakıldığında iletişim yönetimine her geçen gün biraz daha yönetsel pay ayırmaktadır. Yönetim yapısındaki değişimler, iletişim sürecindeki gelişmeler, küreselleşme ve değişen değerler kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları ve kamu kurum ve kuruluşlarında da yeni anlayışların ortaya çıkmasına yol açmış ve kurumlar açısından insan faktörünün daha fazla önem kazanmasını sağlamıştır. İnsanlar artık, yönetimde hizmet üretimine değer verdiği kadar imaja da değer vermektedir. Bu süreçte iletişim yönetimi, yönetimlerin ve kurumların çevre ile kurdukları ilişkilerde olumlu imaj üretimi için stratejik bir fonksiyona sahiptir.

İletişim yönetimi kuruluşların; halkla ilişkiler, reklam ve sosyal sorumluluk gibi iletişim disiplinleri ile gazete, internet, outdoor ve telefon gibi iletişim araç ve mecralarını koordine olarak kullanmaları ile gerçekleştirilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için iletişim yönetiminin iki önemli anlamı bulunmaktadır. Bunlar; kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşların tanıtım çalışmasını yapmak ve hizmet üretmek amacı ile yürütülen iletişim yönetimi ilişkiler çalışmalarıdır. Hizmet üretmek amacı ile yürütülen iletişim yönetimi çalışmaları, kamu kurum ve kuruluşlarının hedef kişilerine verdiği değer göstergesi olmaktadır.

Bu çalışmada, kamu kurum ve kuruluşları açısından iletişim yönetimi çalışmaları incelenecek ve iletişim yönetiminin kamu kurum ve kuruluşları için sunduğu imkanlar örneklendirilerek değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Postmodern Darbe Süreçlerinde Medya Söylemi

Filiz GÜNDÜZ, Süleyman GÜVEN

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İletişim Bilimleri Bölümü - Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Türkiye’de Medya çalışmaları hakkındaki literatüre baktığımızda medya ve iktidar ilişkileri ile ilgili çalışmalarda ağırlıklı olarak gazetelerin bir bütün olarak veya parça parça incelendiği ile karşılaşmaktayız. Yani belli bir olay hakkında basın tavrı ya haber ve köşe yazıları birlikte incelenmek suretiyle ortaya konulmakta ya da yalnızca haber veya köşe yazıları incelenmek suretiyle ele alınmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı söz konusu olay veya olgunun haber söylemine ve köşe yazılarına nasıl yansıdığı, olayın nasıl ele alındığı, olaya yaklaşım tarzı üzerinden basın kuruluşlarının söz konusu olay veya olgular karşısındaki konumu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bazı çalışmalar ise basın kuruluşlarının belli olay veya olgular karşısındaki politikalarını çeşitli kriterler üzerinden karşılaştırmalı olarak ortaya koymaya yönelik çalışmalardır. Bu çalışmalarda ağırlıklı olarak aynı tarihlerdeki basın yayın kuruluşlarının söz konusu olaylar hakkındaki politikalarının karşılaştırılması yapılmaktadır. Ancak literatürde basın yayın kuruluşlarının aynı konu hakkında farklı tarihlerdeki tavrı alışlarına, politikalarına ve bunların kendi aralarındaki tutarlılığa yönelik çalışmalara rastlanmamaktadır.

Tarihsel bir süreç içerisinde basın yayın kuruluşlarının sahiplik yapılarının değişmesi, konjonktürel değişim ve dönüşümlerin yaşanması sıkça karşılaşılan durumlar olmaktadır. Bu amaçla bu çalışmada konjonktürel değişimlerin yaşandığı ancak sahiplik yapılarının değişmediği belli basın kuruluşlarının tarihsel süreç içinde aynı olay hakkındaki konumları incelenecektir. Aynı olay hakkındaki olayın meydana geldiği zamanki basın kuruluşlarının olayı ele alışları, olaya karşı tavrı alışları ortaya konmaya çalışılırken aynı olayın konjonktürel değişiminin yaşandığı özellikle söz konusu olay hakkında hukuki sürecin yaşandığı bir zamandaki yansımaları yine aynı basın kuruluşları üzerinden geçmiş ve günümüz baz alınmak şartıyla karşılaştırmalı olarak ortaya konmaya çalışılacaktır. Bu amaçla “postmodern darbe” olarak ifade edilen 28 Şubat sürecinin ele alınacağı bu çalışmada darbenin yapıldığı tarihteki basın kuruluşlarında darbenin ele alınışı ile özellikle 28 Şubat sürecinin yargısal soruşturmaya konu olduğu 2012 Nisan ayındaki aynı basın kuruluşlarındaki işleniş karşılaştırmalı olarak yapılacaktır. Aynı basın kuruluşlarının aynı olay hakkında farklı zamanlardaki tavrı alışlarının ortaya konması medya-iktidar ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasına, basının konjonktüre göre bir tavrı ve politika değişimini benimseyip benimsemediğinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte bu tür karşılaştırmalı ve tarihsel analize dayalı medya çalışmalarına bir katkı sağlamak da amaçlanmıştır.

Bu amaçla çalışmada aşağıdaki varsayımlar oluşturulmuştur. Medya içinde bulunduğu konjonktüre göre pozisyon alır ve politika belirler. Medyanın haber kaynakları içinde bulunulan dönemin iktidar yapıları tarafından belirlenir ve medya iktidarın sürdürülmesine ve yeniden üretimine iktidarı haber kaynağı olarak seçmekle destek verir. Çalışmada yukarıdaki varsayımlar çerçevesinde niteliksel içerik analizi yöntemiyle araştırma yapılacaktır. Bu yöntemin seçilme nedeni hem belli konular hakkındaki, özellikle çalışmamız açısından önem arz eden iktidar yapılarını ortaya çıkarmaya müsait olması hem de sosyal fenomenleri çözümlemeye imkân vermesidir. Ayrıca niteliksel içerik analizi araştırmacıların ideoloji ve iktidarla ilgili yapıların çözümlemesini yapmaya müsait olduğundan konumuz açısından yararlı bir çözümleme yöntemi olarak görülmüştür.

Çalışmanın örnek olayları postmodern darbe sürecinin miladı olan 28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu kararı, 27 Nisan 2007 tarihli Genelkurmay’ın internet sitesinden verilen elektronik muhtıra ve 28 Şubat sürecini mahkemeye taşıyan 2012 Nisan ayında açılan 28 Şubat Davası’dır. Söylem analizi çalışmasında bu üç olayın meydana gelmesinin ardından yazılı basındaki bir hafta süreli nüshaları ele alınacaktır. Nüshalardaki köşe yazıları, haberler ve bütün yorumlar incelenecektir. Nüshaları ele alınacak gazeteler ise olayların olduğu dönemde etkili olan ana akım, sol ve muhafazakar tandanslı gazeteler arasından seçilecektir. Bu doğrultuda Hürriyet ve Zaman gazetelerinin 1-15 Mart 1997 ve 15-30 Nisan 2012 tarihli nüshaları analiz edilecektir.

Küreselleşme Bağlamında Uluslararası İletişim ve Kamu Diplomasisi

Tuğba YÜRÜKOĞLU

Marmara Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Tarihsel süreç içerisinde kişinin kendisiyle başlayan iletişim serüveni kişilerarası, gruplar arası ve kitle iletişimi boyutlarına ulaşarak genişlemiş ve gelişmiştir. Yeni iletişim teknolojileri de bu gelişime hız kazandırarak dünyanın sanal ağlar ile birbirine bağlanmasını sağlamıştır. Bu bağlantının, kişinin kendisiyle olan iletişimi kadar özel, kitle iletişimi kadar kamusal bir yapıyı içerisinde barındırması, internetin yeni bir medya olarak karşımıza çıkmasında büyük rol oynamaktadır.

İnternet; görsel, işitsel ve yazınsal her şeyin paylaşılabilirdiği ve bunlar üzerine kitlelerin bir şeyler söyleyebilme imkanlarının olduğu, karşılıklı iletişime geçilebilen bir medya oluşmuştur. Bu medyaya da -yeni medya ve dijital medya da denildiği gibi- interaktif medya adı verilmektedir. Küresel bir köy haline gelen dünya, uluslararası iletişim kavramının değişikliğe uğramasını da kaçınılmaz hale getirmiştir. Mekanın ortadan kalkması sonucu interaktif medyada bir araya gelen kamuoyları, uluslararası iletişim alanında etkili bir güç olarak ortaya çıkmaya başlamışlardır. Uluslararası iletişim alanında yaşanan değişimlerle birlikte, gizliliğin esas olduğu eski diplomasi anlayışı, içerisine kamuoyu kavramı ile birlikte açıklık ilkesini de alarak yeni diplomasi anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu diplomasi anlayışının devletten halka ve halktan halka olmak üzere iki ana koldan yürütülüyor olması kitle iletişim araçlarının kullanılmasının yanında interaktif medyanın geri besleme imkanının da kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle hız kazanan küreselleşmeden yola çıkılarak, uluslararası iletişim bağlamında kamu diplomasisi ve interaktif medya faaliyetleri irdelenecektir.

Salon C 14.30-16.00

15

Oturum

■ İktisat Tarihi ve İktisadi Düşünce Tarihi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Feridun YILMAZ

- Ü. Serdar SERDAROĞLU
Kurumsal İktisat Yaklaşımı Bağlamında II. Meşrutiyet Döneminde Ekonomide Müdahalecilik Tartışmaları: İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası Programlarında İktisat Politikaları
- Gürsu Galip GÜRSAKAL
Seyl-i Huruşân Karşısında Devlet-i Âliye: Sanayi Devrimi ve Osmanlı
- Murad Alpaslan KASALAK
Girişimcilik Kavramının Oluşumunda İktisat Biliminin Rolü ve Selçuklu Döneminden Günümüze Türkiye'de Girişimcilik
- Emin Ahmet KAPLAN
Kent Değişimi Üzerine Özel ve Devlet Binaları Sayısının 2012 Yılı Ocak Ayı İçin Öngörülleri
- 16.00-16.30 Kahve Arası

Kurumsal İktisat Yaklaşımı Bağlamında II. Meşrutiyet Döneminde Ekonomide Müdahalecilik Tartışmaları: İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası Programlarında İktisat Politikaları

Ü. Serdar SERDAROĞLU

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet dönemiyle (çalışmanın devamında bu dönem için "Meşrutiyet" dönemi ifadesi kullanılacaktır) başlayan süreçte yaşanan ve temelde siyasi yaklaşımlar üzerinden gelişen düşünce ayrılıkları iktisat politikası önerileri açısından da bir takım farklılıklar içermektedir. Tarihi arka planıyla dönemin iktisat politikası öneri baktığımızda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bu cemiyete muhalif olan oluşumların fikir ve yaklaşımlarının incelenmesi dikkat çekici olabilir. Temelde Tanzimat Fermanı ile başlayan Osmanlı modernleşme sürecinde var olan amaç ve yöntem, Meşrutiyet sonrası dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından da benimsenmiştir. Tanzimat ile başlayan ve kabaca batı kurumlarının Osmanlı Devleti'ne uyarlanması olarak tarif edilebilecek olan bu yaklaşımın ekonomik boyutları kurumsal değişim ile kurumsal devamlılık kavramları yardımıyla Meşrutiyet döneminin siyasi oluşumları üzerinden tahlil edilebilir. Bu anlamda siyasi oluşumlardan birisi kabul edilen Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Meşrutiyet döneminin içerisinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalefet bayrağı açmış en güçlü yapılanmadır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın bu gücü İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 sonrası dönemde, özellikle ilk 3 yıllık dönemde, takip etmiş olduğu politikalara muhalif çevreleri kendi çatısı altında toplamış olmasından ileri gelmektedir. Bu muhalefetin unsurlarından birisi hiç şüphesiz ki iktisadi politik yaklaşımlardır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden iktisadi manada daha fazla serbesti yanlısı olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, aynı zamanda "adem-i merkeziyetçi" bir yapıyı savunması bakımından da önemlidir. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın programları iktisat-devlet ile kurumlar-üretim ve büyüme ilişkisi bakımından aydınlatıcı bilgiler içermektedir. Bu bilgiler farklı iki görüşün iktisadi kurumlara bakış anlamında nasıl ayrıştığını da göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Yeni kurumsal iktisat okulu tarafından dillendirilen kurumlar ve kurumsal değişim üretim faaliyetlerinin uzun ömürlülüğü ile büyümeyi sağlayıcı bir unsur olarak Osmanlı iktisadi modernleşmesi içerisinde incelenmesi gereken bir yer teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet dönemi içerisinde devlet aygıtı olarak etkilediği kurumsal değişiklikler iktisat politikalarının nasıl şekillendiği noktasında fikir vericidir. Devletler iktisat politikalarını oluştururken belli kurumları tanzim etme yoluyla iktisadi büyüme ve gelişmeyi sağlayabilirler. İşte tam bu noktada teorik olarak çeşitli tartışmalar yaşanmakta ve farklı görüşler ileri sürülmektedir. İktisat politikaları belirlenirken veya bu politikaların uygulayıcısı-örgütleyicisi olan çeşitli kurumlar inşa edilirken devletlerin müdahaleciliğinin boyutları ne olmalıdır? Devletlerin iktisadi norm ya da hukuksal çerçeveyi oluştururken olumsuz bir rol oynaması mümkün müdür? Devlet eliyle bir kurumsal değişim Osmanlı Devleti özelinde Meşrutiyet döneminde kabul görmüş bir uygulama mıdır? Kabul görmesinin yanında bu anlamdaki görüşlere muhalefet edilmiş midir?

Yukarıda sıralanan sorular ışığında şekillenen bu çalışma içerisinde 1908 sonrası dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ona muhalefet eden cemiyet veya fırkaların iktisat politikası anlamında yaklaşım farklılıkları kurumsal iktisat temelinde incelenmeye çalışılacaktır. Kurumsal manada iki cephenin devlet aygıtına dair görüşleri arasında hangi noktaların benzerlik gösterdiği ve hangi noktalar temelinde ayrıştıkları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın temel amacı olan bu karşılaştırma analizi İttihat ve Terakki Cemiyeti ile dönemin en güçlü muhalif hareketi olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın programlarının tahlil edilmesi yöntemi ile yapılmaya çalışılacaktır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin programında yer alan görüşlerin hazırlık süreci olarak bilinen 1902 ve 1907 Paris kongrelerindeki tartışmalar cemiyetin iktisat politikalarında belirleyici olmuştur. Bu anlamda iki kongre'deki kararlara değinilerek tarihi arka planın ve tartışmaların bir resmi çizilmeye çalışılacaktır. Tam manasıyla iktisadi programı olmayan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktisadi meselelere dönemin koşulları üzerinden yaklaştıkları bilinmektedir. Bu nedenle dönemin siyasi-iktisadi koşulları üzerine bir değerlendirme yapılarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın hangi noktalar üzerinden farklılaştığı daha iyi anlaşılacaktır. Bu anlamda yapılacak bir karşılaştırma devlet-kurumlar ve devletçilik-serbesti arasındaki ilişkileri göstermeye de yardımcı olacaktır. Bahsi geçen karşılaştırmayı yapabilmek için ise İttihat ve Terakki kongre kayıtları ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Ahmet Reşit Bey tarafından yazılmış programı temel düzlem olarak kabul edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma ile var olan literatürde yer aldığı şekli ile "İktisadi Devletçilik" in Meşrutiyet döneminde farklı gruplarca nasıl görüldüğüne dair bulguların elde edilmesi sonucu ortaya çıkmış olacaktır. Osmanlı Devleti'nin son dönemi kabul edilen Meşrutiyet dönemi içerisinde yaşanan siyasi tartışmalara iktisat politikaları temelinden bakmak ve yaşanan tartışmaları anlayabilmek imkânına kavuşulacaktır. Böylece kurumsal iktisat gözlüğü ile Osmanlı Meşrutiyet dönemi iktisat politikaları ve devlet ilişkisine dair var olan boşluk giderilmeye çalışılacaktır.

Sey-i Huruşân Karşısında Devlet-i Âliye: Sanayi Devrimi ve Osmanlı

Gürsu Galip GÜRSAKAL

Dr., Uludağ Üniversitesi, Tarih Bölümü

XIX. yüzyılda büyük ölçüde artan Avrupa etkisi, bugün devasa bir akademik Emperyalizm ve Koloniyalizm literatürü oluşturmuştur. Özellikle “emperyalizm”, her ne kadar bugün XIX. yüzyıldaki biçiminin nedenleri hakkında çeşitli tartışmalar olsa da, çıkış noktası itibariyle iktisadi kökenlidir. Kavramın fikir babası 1902’de konuyu etraflıca ele alan İngiliz ekonomist John Hobson’dur ve eserinde emperyalizmin kültürel-düşünsel yönlerine de değinmekle beraber nihayetinde kapitalizmin bir sonucu olarak görmektedir Hobson’un eseri özellikle emperyalizmi “kapitalizmin son aşaması” olarak gören Lenin’i derinden etkilemişti. Bugün emperyalizmin olası başka sebeplerine vurgu yapan birçok araştırmacı bulunmasına rağmen halen ekonomik yorumlar ve “ekonomik emperyalizm” kavramı literatürde çok önemli bir yer tutmakta. Emperyalizmin kapitalizmin kaçınılmaz bir sonucu ve kapitalist sistemin varlığı için gerekli olduğu çizgisindeki Marksist düşünce, 50’li ve 60’lı yıllarda modernleşme ve klasik kalkınma ekonomisi teorilerine bir tepki olarak popülerleşen “bağımlılık teorisi”ne kaynaklık etmişti. Bu görüşe göre gelişmiş ülkeler (merkez) ile az gelişmiş ülkeler (çevre) arasındaki ekonomik ilişkiler klasik iktisadın salt teknik piyasa mekanizmasıyla açıklanamazdı zira piyasa ilişkisi doğası itibariyle eşitsizdi. Yine aynı dönemde ham maddelerin mamul mallara göre olan ticaret hadlerinin uzun dönemde düştüğünü ortaya koyan “Prebisch-Singer Tezi” de teoriye teknik alanda destek sağlıyordu. 1970’ler ise “Bağımlılık Teorisi”ndeki nedenselliği alıp tersine çeviren Immanuel Wallerstein’in “Dünya Sistemleri” teorisinin parlamasına sahne oldu. Bu ekole göre merkez, çevreyi sadece birincil ürünlerin üretiminde uzmanlaştırıp, mamul maddelerini piyasadan silerek sanayisizleştirmekle kalmıyor, aynı zamanda merkez-çevre arasındaki güç ilişkileri bütün bir ekonomik sistemi belirliyordu. Kapitalizm bu güç ilişkileri ile XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştı. Coğrafi genişleme, işgücünü kontrol etmenin farklı metotlarının geliştirilmesi ve güçlü devlet aygıtlarının ortaya çıkması gibi bir dizi olgu kaynakları çevreden merkeze dağıtan bir dünya sistemi oluşturmuştu. Bütün bu teorik çerçeve bize merkez ve çevre ülkelerin arasındaki ekonomik ilişkilerin doğasının ayrıntıları ile incelenmesi gerektiğini hatırlatmakta.

Gerek “Dünya Sistemleri” gibi “Grand Teorilerde” gerekse daha orta ölçekte, çevre ülkeler ve ekonomik emperyalizmle ilgili literatürde genelde öne çıkan sanayisizleşme kavramının iki ana parçası bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi merkez ülkenin mamul mallarının çevre ülkede pazar payını arttırması ise diğeri de çevre ülkenin birincil ürünleri ve ucuz iş gücü için bir talep yaratılmasıdır. Bizim esas üzerinde durmak istediğimiz mamul mal ithalatını içeren bu birinci mekanizmadır. Osmanlı İmparatorluğu bu çerçeveden bakıldığında nasıl bir görünüm arz etmektedir? Bu sunumda bu sorunun cevabını vermeye çalışacağız. Daha spesifik olarak cevap arayacağımız soru, istatistiki analiz için gerekli verilerin mevcut olduğu XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı ithalatı ile Avrupa’nın merkez ülkelerinin sanayi üretimleri arasında nasıl bir ilişkinin bulunduğu sorusudur. Acaba bu ülkelerin sanayi üretimlerindeki artış Osmanlı ithalatında bir artışa yol açmakta mıdır? Yoksa Osmanlı ekonomisinin ithalat ile yarattığı talep de bu sanayi üretimini arttırmakta etkili midir? Kısacası talep çekişi-arz itmesi modellerinden hangisi bu ilişkiyi tanımlamaktadır bunu inceleyeceğiz.

Elimizde XIX. yüzyıl için sanayi üretim endeksleri bulunan İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya, Rusya ve İtalya, 1830-1913 döneminde İmparatorluk ithalatının yarısından fazlasını karşıladığı için önemli bir temsil kabiliyetine sahiptir. Sanayi üretim endeksleriyle Lindert-Williamson, Bowley’nin, Lawrance Officer’ın ve Phelps-Hopkins’in fiyat serileriyle reel hale getirilmiş Osmanlı ithalat serilerine herhangi bir zaman serisinin bir diğer zaman serisinin geçmiş değerleri tarafından tahmin edilebilirliğini ölçen bir test olan Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Fransa için 2-7 sene arasında, Almanya için ise 3-10 sene arasında kuvvetli bir nedensellik bulunurken İngiltere, Avusturya ve İtalya için ise genelde zayıf olan bu nedensellik 3-5 yıl gecikme döneminde yoğunlaşmaktadır. Rusya için ise 3-7 sene arasında kuvvetli bir nedensellik gözlemlenmektedir.

Girişimcilik Kavramının Oluşumunda İktisat Biliminin Rolü ve Selçuklu Döneminden Günümüze Türkiye’de Girişimcilik

Murad Alpaslan KASALAK

Öğr. Gör., Muğla Üniversitesi, Köyceğiz Meslek Yüksekokulu

Popüler bir isim olarak sıklıkla kullanılan girişimci ve girişimcilik kavramları, ülkelerin ekonomik gelişmesinin lokomotifidir. Günümüzde birçok ekonomist ve davranış bilimci, toplumda girişimci rolünün politikacılar kadar etkili olacağını kabul etmektedirler. Girişimciler, yeni fikirleri ortaya sürmeleri ile ekonomik gelişmenin yolunu ellerinde tutarlar. Bu fikirler, üretim için yenilik, yeniliğin yöntemi, pazarlama yeniliği ve organizasyon el yenilikleri kapsar. Girişimciler tarafından başarılı hale gelmeye başlamak müşterilerin yeni fikirlerden memnun olmasıyla ve yeni firmaların yaratılmasıyla oluşur. Yeni yaratılan firmalar ekonomik gelişme ve çalışan topluma iş imkânı sunma işlemini meydana getirir. Üretim ve iş piyasasını teşvik ederek, girişimciler ekonomiye önemli katkılar sağlayabilirler. Bu durum başarılı girişimciliğin faydalarını gösterir. Tabii ki girişimcilerin hepsi başarılı değildir. Birçoğu, çalışanlarının gelişiminin gerçekleşmesini, iş hayatında karlı bir organizasyon haline işlerini dönüştürmeyi başaramamakla birlikte işletmelerini tehlikeli bir periyoda sürükleyebilirler. Bunlar, başarısız girişimcilik ile ilgili özel, sosyolojik ve çok önemli sonuçlar doğurabilirler. Mali yapı, sosyal durum ve eğitim politikalarının sonuçları girişimciliği etkileyen enstrümanlardır. Piyasanın etkileri başarılı girişimcileri arttırabilir ya da girişimcileri başarısızlığa itebilir.

Girişimcilik faaliyeti, ekonomik büyüme için hayati ve ekonomiyi eyleme geçirmede önemli bir etken olarak tanımlanır. Girişimcilik, bireysel ve toplumsal anlamda bir refah yarattığı için pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Girişimcilik alanında yapılan araştırmalar şu tür sorulara yanıt aramıştır: Neden bazı insanlar yeni fırsatları görme ya da yaratma yeteneğine sahipken diğerlerinin bu tür bir özelliği yoktur? Neden bazı kişiler iş fikirlerini ya da hayallerini gerçek bir işletmeye dönüştürürken diğerleri bunu başaramaz? Neden bazı girişimciler başarılı iken diğer bazıları başarısızdır. Bu soruların yarattığı ilham ile birçok bilim adamı, sanayi devriminin de etkisiyle başta 18. Yüzyıl olmak üzere girişimcilik kavramı ve kapsamı üzerine yoğunlaşmıştır. Üretim ve rekabet olgusunun önemi de dikkate alındığında üretim faktörlerinden biri olan girişimci kavramının doğuşundan günümüze nasıl oluştuğunu incelemek gerekmektedir.

Bu çalışmada girişimci ve girişimcilik kavramlarının ünlü İktisat bilim adamı Richard Cantillon tarafından kullanılmasından itibaren kimler tarafından, nasıl incelendiği ve Selçuklu Devleti döneminden itibaren süregelen Anadolu’daki girişimcilik faaliyetleri ve günümüzde Türkiye’de uygulanan girişimciliği arttırmaya yönelik uygulamaların ne şekilde olduğu ortaya koyulmak istenmiştir.

Kent Değişimi Üzerine Özel ve Devlet Binaları Sayısının 2012 Yılı Ocak Ayı İçin Öngörülleri

Emin Ahmet KAPLAN

Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Ekonometri Bölümü

Bir yerleşim yeri olarak şehir, yapısal ve kültürel bakımdan disipline adici ve hayata hazırlayıcı bir mekandır. Bu yüzden Türkiye'nin kentleşme politikaları Türkiye'nin bir "sosyal devlet" özelliğini bire bir yansıtmakta mıdır ve sosyal kentleşme politikasının uygulanmasına sahne olmakta mıdır? Çalışmamız bu sorular çerçevesinde şekillenerek özel sektör bina sayısı ile devlet sektörü bina sayısının analizi yapılacaktır. Bu çalışmada Türkiye'nin kentleşme politikaları çalışılacaktır. Çalışmamızın amacı elimizde bulunan veriler çerçevesinde 2012 yılı Ocak ayına ait devlet bina sayısı ile özel sektör bina sayısının öngörüsü yapmaktır. Böylece kentleşme politikaları ile ilgili çalışma yapan araştırmacılara yardımcı olunacaktır.

Öngörü çalışmalarında farklı yöntemler kullanılmakla beraber zaman serisi analizinden yararlanılmaktadır. Çalışmamıza ait veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden temin edilmiştir. Veriler 2002:1-2011-12 dönemini kapsamaktadır. Çalışmamızda zaman serisi modelleri ile özel sektör ile devlet bina sayılarının öngörüsü yapılacaktır. Zaman serisi analizinde ilk olarak ilgili serinin birim kök içerip içermediği Augmented Dickey Fuller (ADF) testi ile incelenecektir. Serimizin durağan çıkması analizimiz için istenilen bir özelliktir, ancak ilgili seri durağan çıkmadığı takdirde farkı alınarak seri durağanlaştırılır. Böylece fark alınmış seri ile çalışılacaktır. Birim kök yapıldıktan sonra korelagram yardımı ile ilgili serilerimizin otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonu bulunmaya çalışılacaktır. Serimiz otoregresif (AR) yoksa hareketli ortalama (MA) süreci mi göstermektedir? Böylece öngörü yapacağımız modelin yapısı belirlenecek, öngörü sonuçları daha tutarlı olacaktır. Sonra, Ljung-Box Q testi uygulaması ile uygun model seçimi yapıp yapmadığımızı inceleyeceğiz. Böylece seçtiğimiz modelimizde herhangi bir sorun (otokorelasyon) var mı yok mu bunu belirlemiş olacağız. Uygun model seçimi ve model belirlenmesinden sonra öngörümüzü rahatlıkla yapabiliriz. Öngörü sonucunda Theil eşitsizlik katsayısı gibi değerlerin de öngörü başarısı için önemli olduğunu unutmamalıyız. Böylece ilgili katsayıların analizi de çalışmamızda sunulacaktır. Zaman serisi öngörü analizi e-Views paket programı ile yardımıyla gerçekleştirilecektir.

Salon A 16.30-18.00

16

Oturum

■ Varlık, Bilgi, Değer İlişkisi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa AYDIN

- Mehmet Ata AZ
İbn Sînâ'nın Varlık-Mahiyet Ayırımının Eleştiriler Bağlamında Değerlendirilmesi
- İbrahim AKSU
İnsanda Madde ile Mananın Bütünlüğü: İbn Sînâ'da Mizâc-Nefs İlişkisi
- Tuba Nur DÖNMEZ
Değer Merkezli Teknoloji Değerlendirmeleri Bağlamında Teknoloji-Dini Değerler İlişkisine Felsefi Bir Bakış
- Vedat ÇELEBİ
N. Hartmann'ın Yeni Ontolojisinde Varlık ve Değer İlişkisi

İnsanda Madde ile Mananın Bütünlüğü: İbn Sînâ'da Mizâc-Nefs İlişkisi

İbrahim AKSU

Arş. Gör., Erzincan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Bu tebliğimizde, İbn Sînâ'nın insanı maddi ve manevi yönüyle nasıl bir bütün olarak gördüğünü, insanı oluşturan unsurlardan maddi olanın yani beden-in-o bedene ait mizâcın ve manevi olanın yani nefsin bir birleri üzerinde nasıl ve ne tür etkilerde bulduklarını, birindeki olumlu-olumsuz değişimin diğerini nasıl ve ne şekilde etkilediğini mümkün olduğu kadar anlaşılır ve özet bir biçimde sunmaya çalışacağız. İbn Sînâ, "yan yana bulunan unsurlarda/cisimlerde/maddelerde yer alan bir-birine zıt niteliklerin karşılıklı etkileşiminden ortaya çıkan bir keyfiyet" olarak tanımladığı mizâcın, tüm varlık türlerine (maden, bitki, hayvan, insan) ait "madde" ile varlığa gelme, varlığını devam ettirme ve varlık sahnesinden çekilme yönlerinden birebir ilişki içerisinde olduğunu düşünmektedir. Genel olarak canlılar ve özelde insan söz konusu olduğunda bu madde "beden" ismini almaktadır. Fakat İbn Sînâ'ya göre bir tür olarak insandan bahsedebilmemiz için tek başına madde yani beden yeterli değildir. İlave bir unsura ihtiyaç vardır ki o da "Nefs" diye isimlendirilen manevi bir cevherdir. Buna göre, yalnızca beden-nefs birlikteliğinin oluşturduğu "bütün", insan olarak isimlendirilebilir. Bir bütün olmak demek, bütünü var eden parçaların karşılıklı fiil ve infiale, etki ve edilgiye açık olmaları demektir. İbn Sînâ'ya göre maddi temelli bir keyfiyet, bir yapı olan mizâcın tamamen manevi bir cevher olan nefis ile ilişkisi de bu durumun bir neticesidir.

Yaklaşık 2500 yıllık bir tarihe sahip Ahlât-ı Erbaa (Dört Sıvı) teorisini benimseyenlerden bir olarak İbn Sînâ'ya göre insan bedeni fert bazında, temelinde dört nitelik (sıcak-soğuk-yaşlılık-kuruluk) ve dört temel element (ateş-su-hava-toprak) bulunan dört temel sıvının yani kan, balgam, sarı ve siyah safranın imtizacından, karışımından meydana gelmektedir. Yalnız her insanda bu sıvıların karışımı farklı nitelik ve niceliklerde gerçekleştiğinden, her insanın mizâcını yani bedenini oluşturan maddi yapısı da farklı farklı olmaktadır. Filozofumuza göre gerek bizatihi mizâcın varlığı gerekse farklılığı insana ait nefsin varlığını, türünü ve yokluğunu, bunun yanı sıra nefsin yardımcıları konumundaki kendisine ait kuvvetlerin işlevini doğrudan etkileyebilmektedir. Hakeza nefsin tasarrufları neticesinde gerçekleşen insanın bilgi ve huy elde etmesi ile mizâc arasında da yer yer doğrudan yer yer ise dolaylı ilişkiler söz konusudur. İbn Sînâ'ya göre her hangi bir tür nefsin var olabilmesi ve Faal Akıl'da sudur edebilmesi için öncelikle o nefsi kabule hazır bir mizâcın oluşması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, maddi elementler imtizac edip, karışıp bir beden ortaya çıkardıklarında bu bedene hangi tür suretin/nefsin (madeni, bitkisel, hayvani, insani) bahşedileceğini, bedeni oluşturan mizâcın niteliği belirlemektedir. Karışım yeterli saflıkta ve nitelikte ise o bedene insani nefis, değilse derecesine göre diğer nefis türlerinden biri verilmektedir. Nefs bir şekilde bedenle birleştikten sonra, beden mizâcını bozulup beden fonksiyonları işleyemez hale gelinceye kadar orada kalır. Ne zaman ki bedene ait mizâc tamamen bozulur, o vakit ölüm gerçekleşir ve nefis de bedeni terk eder. Tür, varlık ve yokluk itibarıyla mizâc ile nefis arasındaki bu ilişki nefsin kuvvetleri söz konusu olduğunda da kendisini farklı şekillerde gösterir. Nefs var olduğundan itibaren kuvvetleri vasıtasıyla bedeni yöneten bir varlıktır. Kendisine ait bu kuvvetlerin işlerini iyi yapabilmemesi-yapamaması, içinde bulunduğu beden mizâcına bağlıdır. Bedenin mizâcını göre bazı kuvvetleri fonksiyonlarını iyi yerine getirebildiği halde bazıları zorlanabilmektedir. İbn Sînâ'ya göre insanın bilgi ve huy edinmesi, nefsin ve o nefse ait kuvvetlerin tasarrufları neticesinde meydana gelir. Nefs kendisinden üstte bulunan aşkın alemle (ay-üstü) kurduğu irtibatın bir neticesi olarak bilgi elde ederken, kendisinden aşağıda bulunan süfli alemle (ay-altı, beden) ilişkisi neticesinde de huylar (ahlak) edinmektedir. Bizatihi varlığı ve kuvvetleri ilişkili olan mizâcın, nefsin bu türlü tasarruflarını etkileyebileceğini öngörmek pek de zor olmasa gerekir. Nitekim araştırmamız neticesinde nefsin her iki aleme (ay-üstü, ay-altı) yönelik eylemleri ile mizâc arasında doğrudan ve dolaylı bir takım bir bağların olduğunu tespit ettik.

Tüm bunlar bizim, İbn Sînâ'nın "insan"ı nasıl anladığını ve evrende nasıl konumlandığı sorularına verilmiş sınırlı cevaplarımız olarak görülmeli ve filozofun kurmuş olduğu bütüncül felsefi sistemde insanın yerini sağlıklı bir şekilde tespitte doğru atılmış küçük adımlar şeklinde değerlendirilmelidir.

Değer Merkezli Teknoloji Değerlendirmeleri Bağlamında Teknoloji-Dini Değerler İlişkisine Felsefi Bir Bakış

Tuba Nur DÖNMEZ

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Programı

İlk insandan beri alet yapabilme yeteneğiyle teknoloji üretebilen bir varlık (homo faber) olan insanoğlunun gündeminde teknoloji her zaman yer almıştır. Antik Yunan'da genellikle kuramsal bilimden ayrı bir alan olarak görülen ve 'pratik bilgi' şeklinde nitelendirilen teknoloji, Sanayi Devrimi sonrasında, XVIII ve XIX. yüzyıllarda ise bilimle iç içe girmiş, bilim ve teknoloji özellikle gelişim süreçleri açısından birbirini etkileyen alanlar haline gelmiştir. Bilimsel keşifler teknolojinin gelişmesini sağlarken, teknolojideki gelişmeler de bilimsel ilerlemeye katkıda bulunmuştur. Gelişen teknolojinin hayatımızın pek çok alanında yer bulması, teknolojinin git gide kültürel gelişmenin ayrılmaz bir parçası haline gelişi, insan yaşamını kolaylaştırıp destekleyen; ama bununla beraber insanı yabancılaştıran bir olgu haline gelmeye başlaması; felsefecilerin bu alana dikkat çekmeleri sonucunu doğurmuştur. Özellikle son yüzyılda teknolojik gelişmenin ve değişimin oldukça hızlı bir şekilde yaşanması, insanoğlunu bu gelişimin ortaya çıkardığı ahlaki, dini, çevresel pek çok problemle yüz yüze getirmiştir. Böylesi problemlere ilişkin sorgulamaların sistematik olarak yapıldığı alan olarak teknoloji felsefesi; teknolojinin özünü, doğasını, amaçlarını, insan ve toplumun gelişimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini araştıran, teknolojinin neden olduğu toplumsal, kültürel ve ekonomik sorunlara odaklanarak teknolojinin anlam ve değerini sorgulayan, özelliğini tam anlamıyla XX. yüzyılda kazanan bir felsefe dalıdır. Hem kendisini hem kendisi dışındaki varlıkları değerlerine göre değerlendiren insan, teknolojiyi değerlendirirken de birtakım değerleri esas almaktadır. Gerek teknoloji felsefesinin ortaya çıkıp geliştiği batı düşüncesinde, gerekse Müslüman düşünürlerce bilim ile teknolojinin değerler alanına olumsuz tesirde bulunup bulunmadığı sorgulanmış; bu husustaki tartışmalar önemli bir yer teşkil etmiştir.

Bu tartışmalara bakıldığında teknolojinin değerler sahasına etkisi olmadığı ve nötr olduğu varsayımlarının fazla kabul görmediği, teknolojinin değerleri etkilediği üzerinde sıklıkla durulduğu görülmektedir. Bu çerçevede pek çok düşünür, insanoğlunun toplum makinesinin bir parçası haline gelmeye başladığını dile getirmekte, insan için bir araç olması gereken teknolojinin; ürettiği dünya görüşü ile insan amaçlarında, duygularında, ahlaki ve dini değerlerinde değişime yol açtığına vurgu yapmaktadır. Kendisiyle ve yaşamla olan bağını büyük ölçüde yitiren insanın bu süreçte tinsel ölümünün gerçekleşeceğinden endişe eden pek çok felsefeci ve toplumbilimci, bu meseleyi sorgulamakta, çözümler aramaktadır. Teknolojinin değerler sahasını özellikle ahlaki ve dini değerleri deforme etmesi yanında, teknolojinin hedef tayininde, üretim aşamasından ortaya çıkış ve kullanım sürecine kadar değerlerin göz önünde tutulması, değerlerin teknolojik gelişime etkide bulunması gereği de pek çok düşünürce dile getirilmektedir. Tekniğin araçları amaçlara; amaçları da araçlara dönüştüren bir hal aldığı günümüz medeniyetinde felsefe, değerleri devreye sokarak teknolojinin amacını tayinde etkili olma gereği üzerinde durmaktadır. Ülkemizde bilim felsefesi üzerine çalışmalar yapılmış ve nispeten bilim felsefesi-etik ilişkisine sistematik olarak değinilmişse de Batı'da ayrı bir alan olarak gelişen teknoloji felsefesi için ülkemizde böyle bir zemin oluşmamıştır.

Bu alanın ülkemizdeki gelişimine mütevazi bir katkı sağlayacak olan tebliğimizde, özellikle teknoloji felsefesinin gelişmeye başladığı XIX. Yüzyıl sonlarından itibaren teknoloji-değer ilişkisi üzerine yapılan tartışmalara ana hatlarıyla yer verilecek ve özellikle dini değerler ile teknoloji arasındaki ilişki hususunda ifade edilen görüşler çerçevesinde bazı değerlendirmeler ortaya konulacaktır. Bu çalışmada gerek teknoloji felsefesi alanında önemli tartışmaların bulunduğu batı düşüncesinden, gerekse İslam coğrafyasından bu konuda görüş serdetmiş bazı düşünürlerin fikirlerinden istifade edilecektir. Tebliğimizde teknolojinin, değerler üzerindeki etkisini bilinçli bir şekilde inceleme konusunda kritik bir bakış açısı sunmayı hedeflemekte, bu alandaki gelişim ve değişime dair bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktayız.

N. Hartmann'ın Yeni Ontolojisinde Varlık ve Değer İlişkisi

Vedat ÇELEBİ

Arş. Gör., Nevşehir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

N. Hartmann, bütün felsefi düşüncülerin temelinde ontolojik yapı olduğunu kabul etmesiyle yeni ontolojinin kurucusu olmuştur. Eski varlık öğretisinin genel görüşü, varlığın maddesel suret olarak yoğunlaşmış, düşüncece kavranabilen, nesnelere belirleyici ve biçim verici özü olduğu idi. Bu durum, içinde insanın da olduğu nesnelere dünyası yanında, zaman ve maddesi olmayan, yetkin ve yüksek varlıklardan oluşan bir özler dünyasını oluşturuyordu. Eski varlıkbilimin metafizik saplantıları nedeniyle açıklayamadığı reel varlığı, yeni varlıkbilim bu metafizik saplantılara düşmeden gerçekleştirmek durumundadır. Hartmann, önümüzde sayısız duran ve bir çokluk teşkil eden varlığın, aynı zamanda bu çokluğu ve çeşitliliği içinde taşıyan bir birliğin ve bütünlüğünün olduğunu söyler. Bu bütünlüğü ya da birliği sağlayan şeyse, varolanın tabakalı bir yapıya sahip olmasıdır. Yeni varlıkbilimin çalışma sahası gerçek dünyanın içerisinde yer alan bu somut varlıkların tabakalı yapısıdır. Hartmann'ın varlık tabakası cansız, canlı, ruhsal ve tinsel olmak üzere dört katmanlı bir yapı arz eder. Bunlardan ilki, yani cansız tabaka, birbiri içine girmiş yapıların farklı şekillerde derecelenmediği bir düzen olarak bize kendini gösteren bütün evreni kapsar. Kısaca bu tabaka cansız olanın tabakasıdır. Cansız varlık tabakasının üzerinde canlı varlık tabakası yükselir. Canlı varlık da bitkilerden, en basit tek hücrelilerden insana kadar uzanır. Organik tabaka, inorganik tabakaya göre daha yetkin bir şekil almıştır. Canlı varlığın üzerinde ise ruhsal tabaka yükselir. Bu tabaka artık bilinçlidir, ancak henüz tinsel varlık değildir; ruhsal tabaka, altındaki diğer iki tabaka olmadan gerçekleşemez. Bu tabaka, diğerlerinden uzayda yer kaplamamasıyla ve içsel oluşuyla ayrılır. Hartmann'a göre cansız ve canlı tabakada hüküm süren doğa yasaları ruhsal tabakada sona erer. Bundan sonra nihai katman olan tinsel varlık tabakası gelir. Ruhsal tabaka olmadan tinsel tabaka gerçekleşemez. Tinsel varlıklar bireylerin ruhsal yaşamlarının ürünüdür. Hartmann, tinsel tabakayı da kendi içinde kişisel, nesnel ve nesnelleşmiş tin şeklinde tabakalara ayırır. Nicolai Hartmann'a göre, değişik nitelikler taşıyan varlık alanlarını kavrayabilmek için evren bir bölümüyle değil, bütünlüğüyle ele alınmalı; olgular ve olaylar arasındaki varlık bağlantıları araştırılmalıdır. Varlık, kendi bütünlüğüyle ortadadır ve iki temel kategorisi (belirleyici ilkesi) vardır. Birincisi, zaman ve mekan boyutlarının dışında kalan ve değişmeyen ideal varlık kategorisi, ikincisi ise mekan ve zaman boyutları içinde yer alan real varlık kategorisidir.

N. Hartmann öznel-idealizmden beslenerek kendi orijinal düşünceleri olan nesnel-idealizme ulaşmıştır. Hartmann hem etikte hem de estetikte bir değerler etiği ve estetiği kurmaya çalışmıştır. Hartmann, değer sınıflarını sistematik bir prensibe göre değil, tamamen empirik olarak ele alır. Hartmann, değerler alanında öznellik bulunduğu görüşlerine karşı çıkarak değerler alanında bir nesnellik ve mutlaklık olduğu düşüncesini savunur. Hartmann'a göre değerler ile gerçeklikte bulunan bir varlık olan insan arasındaki bağlantının temelinde «değer duygusu» bulunmaktadır. Fakat Hartmann değerler ve normatif yargılar olan değer yargıları arasında ayırım yapmadığı için değer duygusunun her zaman değere ve değerlere bağlı olduğunu düşünmektedir. Hartmann değer felsefesinde değer «öznel», değerler ise «görelî» olduğunu savunan görüşlere karşı çıkarak, değerlerin görelî, değişken sayılıp da insan dünyasında ölçüt olmaları engellenmesin diye onların mutlaklığını, nesnellliğini savunuyor. Estetik değeri temelde bir görünüş ilişkisi ve duyu algısının bir niteliği olarak tanımlayan Hartmann onun etik, dirimsel vb. diğer değer sınıflarıyla olan varlıkbilimsel bağının ve birbirleriyle bir temellendirme ilişkisi içerisinde olduğunu altını çizmektedir. Hartmann, değerleri şu şekilde tasnif eder: Birincisi iyi değerleridir. Ona göre bu değerler tüm yarar ve araç değerlerini kapsamakla beraber, daha pek çok bağımsız, özgün değer alanlarını, hatta geniş hal ve keyfiyet değerler sınıfını da kapsar. İkincisi keyif ya da zevk değerleridir. Bunlar yaşamda çoğu zaman hoş olarak adlandırılan değerlerdir. Üçüncüsü dirimsel değerlerdir. Hartmann bunları canlılara ilişki olan ve yaşamın yüksekliği, açıklığı ve gücüne göre canlıda derecelenen değerler olarak tanımlar. Dördüncüsü, ahlaki değerlerdir. Bu değerler iyi olan altında bir araya toplanmış değerlerdir. Beşincisi, estetik değerlerdir. Bunlar da "güzel olan" altında bir araya gelmiş değerlerdir. Altıncısı ve son değer sınıfı, bilgi değerleridir. Hartmann, bu değerlerin aslında sadece bir değerden ibaret olduğunu, bunun da hakikat olarak adlandırıldığını söyler.

Bu çalışmada N. Hartmann'ın varlık felsefesine getirdiği yeni ontolojik yaklaşım ve bunun değer ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Hartmann'ın değerler ile gerçeklik arasında nasıl bir bağlantı kurduğu problemi ele alınacaktır.

Salon **B** 16.30-18.00

17

Oturum

■ Türkiye'nin Sivil Anayasa Arayışı

Oturum Başkanı: Dr. Enver ARIKOĞLU

- Cihan TÜRKER
Kurucu İktidarın Yetkisi Bağlamında Meşruiyet Mukayesesi: 1876 ve 1982 Anayasaları
- Mustafa Burak ÇELEBİ - Hayati ÜNLÜ
Türkiye'nin Sivil Anayasa Arayışı ve Kurucu İktidar Tartışmaları
- Samet İLDEŞ
Yeni Anayasa Tartışmaları Bağlamında Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılması Yasağı ve Militan Demokrasi Anlayışı
- Engin ŞAHİN
"Vatandaşlık" Kavramı ve Türkiye'nin Yeni Anayasasında Vatandaşlık Tanımı Önerisi

Kurucu İktidarın Yetkisi Bağlamında Meşruyet Mukayesesi: 1876 ve 1982 Anayasaları

Cihan TÜRKER

Arş. Gör., Doğu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Bu tebliğde Osmanlı Devleti'nin modern/batılı anlamda ilk ve son anayasası ile Türkiye Cumhuriyeti'nin son anayasasını (1876 ve 1982 anayasalarını), anayasaların hazırlanma nedenleri ile birlikte hazırlayanların yasama yetkisi ve ilgili anayasaların meşruyetini sorgulamak/karşılaştırmak hedeflenmektedir.

Özellikle Mithat Paşa'nın şiddetli arzularıyla meşrutî rejim ve Kanun-i Esasi meselesini gündemine alan Abdülhamit, öncelikle böyle bir anayasa hazırlamanın ve belli konularda yasama yetkisine sahip bir meclis kurmanın, Osmanlı hukukunun temeli olan "Şer-i Şerife" aykırı olup olmadığını öğrenmek için İslam hukukçularından konuyla ilgili lâyhalarını kendisine arz etmelerini istemiş ve bu hususta iki farklı kanaat oluşmuştu. Birinci kanaat, 'Kavanin-i siyaset' veya 'usul' denilen böyle bir anayasa hazırlamanın ve bu anayasaya göre kurulan meclisin çıkardığı kanunlara uymanın İslam hukukuna aykırı olduğu yönündedir. Bu kanaatte olanlar, hazırlanacak anayasanın açıkça şer'î hükümlere aykırı kanun ve uygulamalara (örneğin mecliste Müslüman olmayanların da bulunacak olması) neden olacağını zikretmişlerdir. İkinci kanaat, ülül-emre tanınan sınırlı yasama yetkisi dairesinde kalmak ve mevcut şer'î hükümlere aykırı olmamak şartıyla 'şûra meclisi' mahiyetinde bir yasama meclisi kurmak ve bunun esaslarını düzenleyen ve 'usul' denilen bir kanun-i esasi hazırlamanın caiz olacağı, hatta bir bakıma zaruri olduğu yönündedir. Tahta çıktığı zaman ülkenin içinde bulunduğu şartları çok iyi bilen Abdülhamit, belki de bu ağır şartların sorumluluğunu üstlenecek organların olacağı bir sistemin de taraftarı olarak, lehdeki görüşleri esas kabul etmiş ve böylece anayasa ve meşrutiyet kabul ve ilan edilmiştir. Burada dikkat çeken husus, devlet başkanı/halife sıfatı ile bir padişahın yeni bir uygulamayı şeriata (hukuka) uygunluğu açısından sorgulamasıdır.

Devletin daha ilk zamanlarında, ilk örfi vergi olan Pazar vergisinin (bâc) konması sırasında, Osman Gazi: «Bu Allah'ın emri değildir» (Hukuka aykırıdır) diyerek böyle bir vergiye karşı çıkmıştır. Ancak hukukçuların gerekçeli izahı ile bu verginin şer'î esaslara aykırı olmadığını anlayan Osman Gazi, böyle bir verginin konmasını kabul etmiştir. Osmanlı Devleti'nin zaman itibarıyla her iki ucundaki bu iki hadise, devlet başkanının (iktidarın) bir uygulamayı hayata geçirmeden şeriata (hukuka) uygunluğunu sorgulaması açısından benzer olup, iktidarın otorite olarak en başta şeriati (şeriat dairesindeki sabiteleri, tabii-ilahi ilke ve kuralları, kısaca hukuku) kabul ettiğini gösterir ki bu durum hukuk devletini ve nihai kertede adalet devletini gerçekleştirme hedefi bakımından son derece önemlidir.

Osmanlı devleti 1876'dan önce anayasal nitelikte bazı belgeler ilan etmiştir (Sened-i İttifak, Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı). Kanun-i Esasi, bir bakıma bu üç anayasal nitelikte belgenin kendisine muhteva itibarıyla yansımış olduğu (iktidarın kısmen sınırlandırılmış olması, temel hak ve hürriyetlerin anayasal düzleme taşınması/alınması, Müslüman olmayanlara ilişkin haklar, meclisi ayan vs.) bir kurallar manzumedir. Bu yönüyle 1876 Kanun-i Esasi'si anayasalı düzene geçişin ilk cesur adımıdır. Bu anayasanın hazırlanmasında iki temel neden etkili olmuştur: (a) Meşrutiyeti sağlamak üzere parlamenter sisteme geçmek ve böylece Babiâli'nin keyfi uygulamalarına son vermek. (b) Türk ve Müslüman olmayan vatandaşların maruz kaldığı dış müdahalelerin sebep olduğu sıkıntılı durumu bertaraf etmek. Çünkü bu dönemde milliyetçilik akımı Osmanlı'daki çeşitli etnik ve dinsel kimlikleri de etkilemişti. Osmanlı da çağın vebası olan milliyetçiliğe karşı ve bu akımdan en az hasarla çıkmak amacı ile, birleştirici/bütünleştirici bir rol oynayabilmesi ümidi ile Kanun-i Esasi'yi ilan etmiştir.

Halbuki 1982 anayasası milliyetçilik akımının bir sonucu/ürünüdür. 1982 Anayasasında ulusçuluk, başta başlangıç kısmı olmak üzere anayasanın tamamına sinmiş bir ideoloji olmuştur. Kısaca Kanun-i Esasi, merkezin bir haykırışı, yönetimi altında olan milletlere bir çağrısıdır. Bu çağrının özünde uluslaşma biçimindeki parçalanmaya karşı bir hareket yatmaktadır. 1982 Anayasa'sı ise özünde ulusçu, milliyetçi ve faşist ideoloji barındıran bir anayasadır. Bu yönüyle 1982 Anayasa'sı Kanun-i Esasi'nin aksine, ayrıştırıcı, parçalayıcı ve bölücü rolü olan bir anayasadır.

Anayasalar yasama yetkisinin bir sonucudur ve yasama organının bir tasarrufudur. Osmanlı'da da padişah yasama yetkisini haiz olan bir kişidir. Bu bakımdan padişahın anayasa hazırlamak ve ilan etmek gibi bir yetkisi de vardır ki 1876 Anayasa'sı böyle bir yetkinin sonucudur. Halbuki 1982 Anayasa'sı "seçimle iktidar olamayan azınlığı her daim iktidarda tutma amacı ile düşünülmüş/hazırlanmış" askeri darbe ürünü olan bir anayasadır. Bu Anayasa yasama yetkisi ile hiç alakası olmayan/olmaması gereken, yasamanın emrinde olması gereken ordunun bir tasarrufudur. Bu tasarruf ise malum olduğu üzere askeri bir darbe neticesidir.

Türkiye'nin Sivil Anayasa Arayışı ve Kurucu İktidar Tartışmaları

Mustafa Burak ÇELEBİ, Hayati ÜNLÜ

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi - Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü

Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçmiş olduğu 1950'li yıllardan sonra iki anayasa yapılmıştır. Bunlardan ilki 1961 Anayasası, ikincisi ise 1982 Anayasasıdır. Yapılmış olan her iki anayasanın ortak özelliği ise darbe ürünü olmaları ve anayasa yapımı sürecine halkın ve sivil toplum kuruluşlarının ya hiç dahil edilmemesi ya da çok sınırlı alanda bu süreçte temsil edilmeleridir. Bu özelliklerinden dolayı her ne kadar halkın %50'nden fazlasının «evet» oyunu almış olsalar da, her iki anayasa da, yapılış aşamasında mevcut askeri yönetimlerin baskısı altında hazırlanmıştır. Şu anda yürürlükte bulunan 1982 Anayasası, darbe sonucu oluşturulmuş ve asli kurucu iktidar tarafından yapılmıştır. 1982 Anayasası'nın otoriter niteliği ve çağın gereksinimlerine uymayan özelliği, uzun yıllar boyunca ülkemizde yeni sivil bir anayasa yapılması yolunda önemli beklentilerin oluşmasına sebep olmuştur. Özellikle son dönem parlamentoda halkın büyük oranda temsil gücüne sahip olması ve muhalefet partilerinin de seçim meydanlarında yeni bir anayasa konusunda olumlu söylemlerde bulunmaları, uzun süredir devam eden yeni anayasa beklentilerinin hayata geçirilmesi konusunda toplumsal olarak bir umut ışığının doğmasına sebep olmuştur. Yeni sivil bir anayasa toplumun tüm kesimleri tarafından dile getirilirken bir başka tartışma konusu da anayasanın meşruiyeti noktasında yaşanmıştır.

Türkiye'de yeni bir anayasayı asli kurucu iktidarın yapması gerektiğini, mevcut anayasada yeni bir anayasanın nasıl yapılacağı konusunda hiçbir hükmün bulunmadığını ve dolayısıyla yapılacak olan yeni sivil bir anayasanın hukuki dayanaktan yoksun olacağını ileri sürenlerin yanı sıra; son dönem parlamentoda ortaya çıkan yüksek orandaki halk katılımının bir sonucu olarak, "ihtilal", "hükümet darbesi", "işgal sonrası yeniden kurulma" gibi olayların sonrasında, anayasa yapmakla görevli olarak oluşturulan asli kurucu iktidara gerek kalmadan, meşruiyetini halk egemenliğine dayandıran, yeni bir anayasa yapmanın pekala mümkün olabileceğini savunan görüşler ortaya atılmıştır.

Bu çalışmada, ilk olarak, Türkiye'de çok partili hayata geçildikten sonra, asli kurucu iktidarlar tarafından 1961 ve 1982 Anayasalarının nasıl yapıldığını inceleyeceğiz. Çalışmanın ikinci aşamasında, Türkiye'de yeni sivil bir anayasanın yapılması açısından asli kurucu iktidarın kurulup kurulmaması yönündeki tartışmalara değineceğiz. Söz konusu tartışmaları inceledikten sonra sonuç bölümünde, yeni sivil bir anayasanın hangi yöntemle yapılması ve hangi özellikleri taşıması gerektiği konusu tartışılacaktır.

Hakkın kötüye kullanılması yasağı köken itibarıyla özel hukuk temelli bir kavramdır. Hak sahibinin hakkını yasal ve olağan sınırlar dâhilinde değil de bu sınırları aşar bir tarzda kullanması durumunda gündeme gelir. Böyle bir halde bu aşkın kullanım hukukça himaye görmeyecektir. Zira bu durum hakkın kötüye kullanılması kavramıyla çok ilişkili olan dürüstlük kuralının bir ihlalini teşkil etmektedir. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması da bireylerin bu haklarını kullanırken kullanılan hakkın objektif sınırlarına riayet etmemeleri halinde söz konusu olur.

Temel hak ve hürriyetlerin kazanılmasında bireylerin aktif bir davranışta bulunmaları gerekmez. Kişiler hak ve hürriyetlere, insan olmaları hasebiyle, zaten sahiptirler. Her insan hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın bu hakların süjesidir. Hal böyle olunca bireylerin haklarının birbirleriyle çelişmesi, çatışması ihtimali gündeme gelebilecektir. İnsanların haklara sahip olma bakımından eşit durumda olması sebebiyle bu çatışmaların çözüm yolu olarak karşılıklı haklara saygı duyulması zorunluluğu gündeme gelmektedir. Yani her insan hakkının sınırının bir diğer insanın hakkı olduğunu kabul etmeli ve ona göre davranmalıdır. Şayet temel hak ve hürriyetlerden bir kısmı başkalarının haklarına tecavüz amacıyla kullanılırsa; bu davranış haklar düzeni tarafından kabul görmeyecektir. Bu tür fiiller cezai yaptırımlara tabi tutulabilecektir.

Temel hak ve özgürlükler alanında bu tür bir yaklaşım, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa demokrasileri için bir denge unsuru olarak kullanılmıştır. Savaş öncesinde sosyalizm, komünizm, nasyonal sosyalizm, faşizm gibi akımlar demokratik zeminlerde fikri mücadelelerle doğmuşlar yine demokratik vasıtalarla taraftar toplayabilmişlerdi. Ülkelerinde bu ideolojilerin temsilciliğini yapan partilerin büyük bir kısmı seçimlerle siyasal iktidarı elde etmişler ve savaşı doğuracak politikalarını uygulayabilmişlerdi. Savaş büyük yıkımlara sebebiyet vermiş ve insan hak ve özgürlüklerinin küresel anlamda korunması gerekliliği doğmuştur.

Devletler ise yıkıcı akımlar ve demokratik haklar arasındaki dengeyi kurmak için temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması yasağına başvurmuşlardır. Birçok ülke anayasalarında hak ve özgürlüklerin yıkıcı ve bölücü amaçlara ulaşmak için kullanılmayacağını, kullanılırsa bunların cezai yaptırımlarla karşılanacağı düzenlemeye başladılar. Demokratik haklar düzeninin korunması için bazı hak ve özgürlüklerin kullanılmasının engellenebilmesine siyaset biliminde militan demokrasi anlayışı adı verilmektedir.

Militan demokrasi yaklaşımı hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması yasağının farklı bir formudur. Bir temel hakkın kötüye kullanılması o hakkın objektif sınırlarının dışına çıkılmasını ifade eder. Bu taşma başkasının hak alanına yahut haklar düzeninin tümüne tecavüz anlamına gelir. Militan demokrasi anlayışına göre ise hakkın sınırı; “devletin bütünlüğü”, “milli güvenlik”, “demokratik-laik düzen” gibi kavramlar, kısaca rejim ve rejimin kutsal saydığı değerlerdir. Görüldüğü üzere aslında militan demokrasi anlayışının, hakların norm alanlarının daraltılması gibi bir işlevi vardır. Hakların sınırlarının, bu gibi kavramlar olabileceği düşüncesi özellikle siyasal örgütlenme ve düşünce özgürlüğü üzerinde olağandışı bir sınırlama anlamına gelir.

Türk anayasa tarihinde ise militan demokrasi anlayışına ilk defa 1961 Anayasası’nda 1971 yılında yapılan değişiklikler sonucunda rastlıyoruz. 1982 Anayasası’nda da bu anlayış aynen devam ettirilmiştir. Ülkemizde böyle bir gerekliliğin duyulmasının ana saikleri irticai ve bölücü faaliyetlerdir. Nitekim ülke siyasi hayatında, bu tür hedefleri olan siyasi partilerin iktidarı ele geçirme yolunda ciddi adımlar atmış olması, demokratik düzenin kendisini koruması ihtiyacını pekiştirmiştir. Bu endişe birçok siyasi partinin kapatılmasına, düşünce özgürlüğünün de ciddi şekilde baskılanmasına sebebiyet vermiştir.

Anayasamızda, temel hak ve hürriyetler lehinde 2001 ve 2010 yılında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bununla birlikte yeni bir anayasa ihtiyacı toplumun büyük bir kesiminin talebi olarak belirmiş ve yasama organı tarafından 2011 yılından bir uzlaşma komisyonu oluşturulmak suretiyle aktif bir şekilde yeni anayasa yapım sürecine girilmiştir. Beklentiler arasında en temel başlık olarak mevcut anayasanın toplum ve devlet kurgusundan vazgeçilmesi zorunluluğu yer almaktadır. Yeni anayasanın daha çağdaş, daha özgürlükçü ve bireyci olması umulmaktadır. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarına ve meclis anayasa uzlaşma komisyonuna ulaştırılan talep listelerinde bu istekler hemen hemen her toplum kesimi için geçerli talepler olarak görülmektedir.

Pekala, yeni anayasanın gerçekten daha özgürlükçü olması için militan demokrasi anlayışından vazgeçilmesi gerekli midir? Şüphesiz bu soruya evet cevabı vermekteyiz. Zira bir dönem, belirli korkulara mebnî olarak icat edilmiş ve artık batılı anlamda demokrasilerde vazgeçilmiş bir sınırlama rejiminin benimsenmesi anlamsızdır. Haklar yalnızca kendilerine has sınırlama sebepleriyle sınırlanmalı, doğal haklar teorisinin öngörmediği siyasal kavramlar, hakların sınırı olarak düşünülmemelidir. Zaten bu tarz bir sınırlama anlayışı demokratik düzenin sürekliliğine hizmet edecektir.

“Vatandaşlık” Kavramı ve Türkiye’nin Yeni Anayasasında Vatandaşlık Tanımı Önerisi

Engin ŞAHİN

Öğr. Gör., Fatih Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Vatandaşlık kavramı siyasi, hukuki ve sosyolojik yönü bulunan ve bilimsel araştırmalarda uzun dönemdir tartışılan konuların başında gelmektedir. Vatandaşlık, siyasi ve sosyolojik olarak en kısa ifadeyle “aidiyet, sadakat, tatmin” gibi ifadelerle tanımlanabilir. Hukuksal açıdan Roma Hukuku’na kadar geriye götürülebilen vatandaşlık, imparatorlukların parçalanması ile ortaya çıkan modern ulus-devletlerin kendi içlerinde homojen toplum yapısına sahip olmadıkları ve ülke sınırları içinde yaşayan bireyler ile devlet arasındaki ilişkinin resmi boyutu olarak kabul edildiği için önemi daha da arttırmıştır. Diğer bir ifadeyle birey ile devlet arasında bağ vatandaşlık kavramından başlar ve sonrasında tanınmış vatandaşlık üzerine hukuksal ilişki kurulur.

Normlar hiyerarşisinde en üstte bulunan, devlet organlarının görev ve yetkilerini belirleyen ve temel hak ve özgürlükleri otorite karşısında koruma altına alan siyasal/hukuksal toplumsal uzlaşma metinleri olarak kabul edilen anayasalar ile vatandaşlık kavramı arasında sıkı bir ilişki vardır. Devletin bireyi tanımladığı nokta vatandaşlık ise bu ilk olarak anayasadan başlamaktadır. Ulus-devletler kendi ulusal sınırları dâhilinde egemenlik gücüne dayanarak bu ilişkiyi kurgularken diğer yandan Avrupa Birliği gibi uluslar arası örgütler de hak temelli vatandaşlık tanımı üzerinde yoğun mesai harcamışlardır. Ancak kabul edilmesi gereken vatandaşlık tanımlaması öncelikle yerel olmak zorundadır.

Türkiye, 12 Haziran 2012 genel seçimleri sonrasında yaklaşık % 96 temsil gücüne sahip parlamento kompozisyonunu fırsat bilmiş yeni, sivil, demokratik ve insan haklarına dayanan anayasa yapma işine soyunmuştur. Anayasanın giriş/dibace kısmı, temel hak ve özgürlükler, merkezi yönetim-yerel yönetim, cumhurbaşkanının seçimi, görev ve yetkileri, vesayet makamlarının kaldırılması, başkanlık sistemi gibi birçok konu üzerinde akademisyenler, yazarlar, aydınlar, Meclis Uzlaşma Komisyonu ve tabii ki –en başta sayılması gereken- sivil toplum/halk çalışmaları yapmaktadır. Kanaatimizce farklı etnik grupların içinde yaşadığı ve bu farklılığın 1980’li yıllardan günümüze büyük sorun haline geldiği Türkiye için, 1982 Anayasasının 66. maddesinde yapılan vatandaşlık tanımı da tekrardan gözden geçirilmelidir.

Bu çalışmada öncelikle vatandaşlık kavramının tarihselliği siyasi, hukuki ve sosyolojik yönleriyle anlatılacaktır. Sonrasında günümüz ulus-devletlerinin anayasalarında yapılan vatandaşlık tanımlarına karşılaştırmalı yer verilecektir. Son olarak Türk anayasa tarihinde 1876 Kanun-i Esasi’nden başlamak üzere yapılan vatandaşlık tanımları sıralanacak ve çalışmalarını devam eden yeni anayasa sürecine katkı sağlamak amacıyla “vatandaşlık” tanımı önerisinde bulunulacaktır.

Salon C 16.30-18.00

18

Oturum

Yeni Medyada Güncel Gelişmeler

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

- Ahmet GÜVEN - Muhammed Akif ALBAYRAK
Türkiye ve Dünyada Tüketim Karşıtlığı Kavramı: Sosyal Medya Bağlamında Bir İnceleme
- Tuğçe ERTEM
Bir Yeni Medya Olarak Karekod
- Neslihan YÜKSEL
Siber Uzamda Siyasal İletişim: Olanaklar, Sınırlar
- Halil İbrahim İZGİ
Medya, Yeni Medya, Yepyeni Medya: İnternet Çağında Değişen İletişim Alışkanlıkları ve Sosyal Medya

Türkiye ve Dünyada Tüketim Karşıtlığı Kavramı: Sosyal Medya Bağlamında Bir İnceleme

Ahmet GÜVEN, Muhammed Akif ALBAYRAK

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Kapitalizmin gelişmesi, kendini gelişimin yegâne kriteri varsayan modernizmin kendisi dışında kalan her şeyi “öteki” ilan etmesi, seri üretimle birlikte Fordizm’in kitleleri “seri tüketiciler” konumuna yerleştirmesi ve ardından gelen Post Fordizm, Üçüncü Dalga gibi kavramlarla bunalan insanlık, iletişim teknolojilerindeki muazzam gelişmeyle birlikte yeni bir çağın kapısından artık içeriye girmiştir. Baudrillard’ın son aşama olarak gördüğü bu simülasyon çağında ürünlerin kullanım değerleri değil tokuş değerlerinin gerisinde kalmış, gösterilen ile gösterge birbirinden kopmuş, nesnesiz göstergeler yığını sosyal hayatın boşluğunda asılı kalmış ve anlam yitirilmiştir. İnsanlık; köleliğinin farkında olmayan, medyanın yönlendirmesiyle ihtiyaçları belirlenen, “kaybeden” (looser) olmamak için durmaksızın çalışan fakat boş zamanları bile reklamlar aracılığıyla işgal edilmiş bir “homo economicus” haline gelmiştir. Tüm bu olumsuzluklara tepki olarak tüketim karşıtlarının sesleri son dönemde daha fazla çıkmaya başlamıştır.

1960’larda, tüm Marksist ve liberal kuramcıların günah keçisi ilan ettiği medya ve özellikle televizyon hakkında en iyimser değerlendirmeyi yapan McLuhan, dijital medya teknolojilerinin gelişmesiyle tipografik insandan yazı öncesi dönemlerin insanına ve dolayısıyla daha demokratik bir dünyaya doğru gidildiğini söylemiştir. Bu durum Foucault’un panoptik kavramını da altüst eder. Sosyal medya kullanımının günlük hayatın vazgeçilmezi haline geldiği günümüzde artık büyük göz yukarıdan insanları gören fakat kimsenin onu göremediği bir bilinmez değildir. Artık gözetleme yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya, çaprazlama kısacası her yerden her yere doğrudur. Sosyal medya geleneksel hiyerarşiyi yıkıma uğratmıştır. Böyle bir çağda medya, Hitler Almanya’sının, Stalin Rusya’sının veya her dönemin kapitalist Amerika’sının sahip olduğu belirleyiciliğe sahip değildir. İletişim tek yönlü ve yönlendirici olmaktan çıkmıştır. Twitter, Facebook, Youtube gibi sosyal medyalar sayesinde artık herkes hem seyirci hem yayıncıdır. McLuhan’ın tabiriyle artık yolcu yoktur, herkes mürettebat olmuştur.

Tarih boyunca çeşitli şekillerde daima var olan ancak kapitalist toplumların yükselişle tüm kalelerini tek tek kaybeden tüketim karşıtlığı kavramı yeni medyaların gelişmesiyle sesini tekrar duyurabilir olmuştur. Modernizmin, şehir hayatının, tüketimin ve anlam yitiminin altında ezilen insanlar özellikle Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde tüketim karşıtı oluşumlar meydana getirmeye başlamışlardır. Her ne kadar bu oluşumlar marjinal kalmaya devam ediyor olsalar da artık seslerinin daha gür çıkabiliyor olması yeni medya teknolojileri sayesinde.

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de gündeme gelen tüketim karşıtı oluşumlar ele alınacaktır. Zeitgeist Hareketi, Wall Street İşgali Hareketi, alış veriş yapmama, televizyon izlememe, otomobil kullanmama günleri gibi kitlesel ve daha agresif tüketim karşıtlıkları; gönüllü sadelik, freeconomy, unconsumption, freecycle, prosumer, produsage, zaman bankacılığı gibi bireysel ve dayanışmacı tüketim karşıtlıkları; küresel ısınma, çevre kirliliği gibi konuları daha fazla merkeze alarak ekolojik temelli girişimler olan ecovillage, imeceevi, tohum paylaşımı gibi tüketim karşıtlıkları çalışmanın temel dayanak noktalarını oluşturmaktadır.

İskoçya’daki Finhorn topluluğu, Thich Nhat Hahn’ın Plum Köyü Topluluğu, Amerika’da nüfusları bir milyonu bulan Amish Tarikatı gibi grupların tüketim karşıtlığıyla olan yakınlıkları ve farklılıklarında olduğu gibi neyin tüketim karşıtlığı kavramı içinde yer aldığı neyin dışında kaldığını, bu bağlamda tüketim karşıtlığının kriterlerinin ne olması gerektiği, bu davranış kalıbının dini inanç ve felsefi görüşlerle münasebeti gibi konulara açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın bir diğer ayağı ise Türkiye’deki tüketim karşıtı faaliyetlerin mahiyeti hakkında olacaktır. Türkiye’deki tüketim karşıtı faaliyetlerin Türkiye orijinli mi yoksa yabancı kaynaklı mı olduğu, Türkiye’deki faaliyetlerin daha çok hangi tür tüketim karşıtlığı içinde yer aldığı ve yeni medyaları ne ölçüde ve nasıl kullandıkları tartışılacaktır. Türkiye’deki tüketim karşıtı hareketlerin Batıdakilerden farklı taraflarının sebepleri ise konumuz dışındadır. Amacımız, günümüzdeki tüketim karşıtlığı hareketlerinin bir fotoğrafını çekmeye çalışmaktır.

Çalışmada literatür araştırmasının yanı sıra internet taraması ile güncel tüketim karşıtı faaliyetler ortaya konacaktır. Bu faaliyetlerin aralarındaki farklar ve yeni medya teknolojilerinden ne ölçüde ve nasıl yararlandıkları incelenecektir. Tüketim karşıtlığı kavramını yeni medya teknolojileri bağlamında inceleyerek kuramsal temellerinin oluşturulmasına yönelik çalışmalara destek vermeyi umuyoruz.

Bir Yeni Medya Olarak Karekod

Tuğçe ERTEM

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

İletişim insanlık tarihi kadar eski bir kavram olarak ele alındığında tarihsel olarak geçirdiği dönüşümler göz ardı edilememekte ve bu dönüşümlerin bilginin niteliği, paylaşımı gibi konulardaki farklılıkları da dikkate alınmaktadır. Bugün yeni medya olarak adlandırılan medyanın en çok dikkat çeken ve konuşulana internettir. Yeni iletişim teknolojilerinden biri olan internet ile geleneksel iletişim teknolojilerinden birçok farklı nokta ortaya çıkmış, iletişim biçimleri değişmiş; bu durumu olumlu karşılayanlar olduğu kadar bu değişimlere eleştirel yaklaşanlar da olmuştur. Yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmeler internetin daha fazla kullanılmasına yol açarken Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım ağlarının iPhone, iPad gibi araçların da popülerliği artmıştır. Tüm bu gelişmeler büyük bir hızla devam etmekte ve bunun doğal sonucu olarak da her geçen gün yeni iletişim teknolojileri bağlamında yeni kavramlar yeni gelişmeler karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi de “karekod”.

Yeni iletişim teknolojileri kapsamında karşımıza çıkan karekod kelimesinin kullanımı her geçen gün artmaktadır. İki boyutlu barkodlara verilen Türkçe isim olan karekod daha fazla veriyi içerisinde barındırabilmekte ve kullanıcı ile daha fazla bilgi paylaşabilmektedir. Yeni bir gelişme olarak karşımıza çıkan karekodların yeni iletişim teknolojileri bağlamında değerlendirilmesi bu bildirinin temel çıkış noktası olacaktır. Karekodun, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı farklı içeriklere farklı zamanlarda etkileşim içerisinde ulaşabilme imkanını sağlayıp sağlamadığı geleneksel iletişim araçlarından hangi yönleriyle ayrıldığı incelenecektir. Ayrıca karekod aracılığıyla hangi içeriklerin paylaşıldığı, karekodun farklı sektörlerde nasıl kullanıldığı, sosyal medya açısından nasıl değerlendirildiği ve hangi teknoloji ile uyumlu olduğu gibi konular kapsamında avantaj ve dezavantajları tartışılacaktır. Tüm bunlar kapsamında yeni iletişim teknolojileri bağlamında seçilecek inceleme nesnesi doğrultusunda bir söylem analizi gerçekleştirilecek, karekod aracılığıyla farklı sektörlerden seçilen uygulamaların ne söylemeye çalıştıkları incelenecektir.

Siber Uzamda Siyasal İletişim: Olanaklar, Sınırlar

Neslihan YÜKSEL

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

İnternet kullanımının yaygınlaşması ile anlık ileti gönderim programlarının iletişim kurma yöntemi olarak sıkça kullanılması, cep telefonları üzerinden sosyal medya ağlarına kolaylıkla erişilmesi, anında ve eş zamanlı olarak enformasyona ulaşabilme ve enformasyonun paylaşılabilmesi özellikleriyle iletişim teknolojileri gündelik yaşamın bir parçası haline gelmektedir. Bu durum dünyadaki tüm bireyler arasında küresel iletişim ağının kurulmasını ve zaman-mekan farkının ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Alışveriş pratiklerini değiştiren e-alışveriş, kitap ve gazete okuma alışkanlığına dijital boyut kazandıran e-kitap, farklı kullanımlara ve doumlara imkan tanıyan, sosyal olmanın anlamını değiştiren Facebook, Twitter ve bloglar “Yeni Dünya Düzeni”nin inşasında önemli rol oynamaktadırlar. Yeni nesil telefonlar, Web 2.0 teknolojisi ve bunun üzerine kurulu olan yeni medya, sosyal ve siyasal etkileşimde yeni bir dönem başlatmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin siyasal iletişim alanında önemli bir araç olmaya başlaması ile siyasal iletişim kavramı daha da karmaşık bir anlam kazanmıştır.

Siyasal iletişim tarihinin dayandığı Eski Yunan agoralarının, günümüzde “sanal agoralar” olarak karşımıza çıkması ve demokrasi, yurttaşlık, siyasal propaganda gibi kavramları dönüştürmesi, konunun çok daha geniş ve kapsamlı bir biçimde ele alınmasını gerektirmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri, seçmenin eleştirilerini dile getirebileceği, istediği partiyi destekleyebileceği, siyasilerin de eylem planlarını seçmene iletebilecekleri teknik imkanı sağlamaktadır. Kısa sürede seçmene ulaşmasını, mesajların interaktif biçimde verilmesini sağlayan internet destekli kampanyalar, seçim propagandasının vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmektedir.

İnternet ve sosyal paylaşım ağlarına olan ilginin her geçen gün artması, siyasal aktörlerin yeni iletişim ortamına kayıtsız kalamayarak sürece dahil olmalarını sağlamaktadır. Özellikle internetin hızlı, ucuz ve sınırsız erişim sağlaması sanal mekanlarda bilgi ve fikir paylaşımını artırmakta, siyasetçi ve seçmen arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmaktadır. Siyasal partilerin seçmen kitlesine ulaşabilmeleri, onların oy verme davranışlarını etkilemeleri ve kendilerini diğer partilerden farklılaştırabilmeleri uyguladıkları seçim kampanyasının başarısına bağlıdır. Kamuoyunun oluşturulması, adayların tanıtılması ve seçmenin gündeminde kalması ancak hedef kitlenin doğru analiz edilmesi ve etkili iletişim araçlarının kullanılması ile mümkündür. Son yıllarda sosyal medya (blog, video paylaşım siteleri, twitter, facebook,) seçmen kitlesine ulaşmada en etkili ve doğru araç olarak görülmektedir. Yeni iletişim teknolojileri, siyasal partilere dair bilginin hızla yayılmasına ve seçmenlerin birbirlerini etkilemelerine imkan tanımaktadır. İnternetin, sosyal ağların siyasal iletişim alanında kullanılması, siyasal partilerin kemikleşmiş yapısını değiştirmek, yurttaşların siyasa yapım aşamasında etkili olmalarını sağlamak için önemli bir fırsattır. Ancak, yurttaş katılımını mümkün kılan internet ve yeni medyanın Türkiye’de etkin bir biçimde kullanıldığını söylemek zordur. Sadece tek taraflı içerik paylaşımının mümkün olduğu web 1.0 teknolojisinden web 2.0’a geçiş, partiler tarafından yurttaş katılımını zenginleştirecek bir araç olarak değerlendirilememektedir. Yeni medya siyasal iletişime karşılıklı etkileşim boyutu kazandırarak başka bir siyaset anlayışı yaratmakta ve dolayısıyla siyasilerin sadece seçim döneminde, tek taraflı enformasyon aktarmak amaçlı kullandıkları web siteleri, günümüz seçmenin taleplerine cevap verememektedir. Bloglar, mikrobloglar ve sosyal ağlar aracılığıyla yurttaşlar siyasal icraatlar hakkında eleştirilerini, beğenilerini, önerilerini rahat bir şekilde ifade etmeyi ve karar alma sürecine dahil olmayı istemektedirler. Ancak, siyasal partiler ise sosyal medyayı ya geleneksel medya formatında kullanarak kendi söylemlerini pekiştirme ya da hiç kullanmama eğilimindedir.

Bu çalışmada amaç, sosyal medyanın dinamik yapısının siyasal iletişime etkisinin hangi yönde olduğuna dair literatüre katkı sağlamaktır. Yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Birinci bölümde kavram ve içerik olarak sosyal medya ele alınacak, özeld ise Türkiye’de sosyal medyanın siyasal iletişimde yarattığı olanaklar ve internet, sosyal medya kullanımındaki sınırlar incelenecektir. İkinci bölümde ise dünyada siyasal iletişim çerçevesinde sosyal medya ve yeni iletişim teknolojilerinin hangi ölçüde kullanıldığını ve hangi oranda başarı sağlandığını görmek için, kitle örgütlenme hareketinin başarılı bir örneği olan Filipinler’deki Gabriela Kadın Partisi (Gabriela Women’s Party) incelenecektir. 2007 yılındaki seçimlerde iki koltuk elde eden partinin sosyal medyayı, hangi imkanlar dahilinde kullanmaya çalıştığı ve nasıl bir sonuç elde ettiği üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Medya, Yeni Medya, Yepyeni Medya: İnternet Çağında Değişen İletişim Alışkanlıkları ve Sosyal Medya

Halil İbrahim İZGİ

Yalova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Programı

“Medya mesajdır” şeklinde özetlenen McLuhan yaklaşımı günümüzde “mesaj medyadır”ı da içerecek şekilde genişliyor. İletişim araçlarındaki teknik gelişmeler iletişim süreçlerinin kendisini de dönüştürecek bir süreci tetikliyor. Geleneksel medya araçlarının yanına her geçen gün yenileri eklenirken içerik üretim biçimleri ve editöryal süreçler de bu süreçten fazlasıyla etkileniyor. İnternetin yaygınlaşmasıyla gündeme gelen yeni medya tanımı, sosyal medyanın yükselişiyle birlikte yerini yepyeni bir medyaya bırakıyor. Yeni medya iletişimi biçim olarak değişime uğratarak yepyeni medya ise mesajların özü de dahil olmak üzere bambaşka bir ortama işaret ediyor.

Medya pratiğinde daha fazla yer tutmaya başlayan vatandaş gazeteciliği, okuyucu etkileşimi ve dijital gazetecilik kavramları iletişimin yeni biçimleri hakkında ipuçları veriyor. İletişimin hızla değişen doğası, beraberinde yeni kuramlara ihtiyaç duyuyor. İletişim formlarının çeşitlenmesi ve habere erişim yöntemlerinin farklılaşması habersizce gerçekleşen bir iletişim devriminin temel karakterini yansıtıyor.

Yeni medya olarak tanımlanan internet ortamındaki yayıncılık şimdi sosyal ağlarla çok değişik karışımlar sunuyor. Geleneksel iletişim çalışmalarının etkileyen yeni medya girişimleri aynı zamanda kendisinde bir sonraki adım olan ve kişiden kişiye haberciliğe de zemin hazırlıyor. İletişimin endüstriyel mekanizmasının tam olarak oturmadığı bu yeni ortamlar düşünce özgürlüğü ve kaotik iletişim arasında gel-gitler yaşıyor. Algoritmaya dayalı habercilik anlayışının gelişim göstermesi beraberinde editöryal süreçleri yeniden tanımlanma ihtiyacını getiriyor.

Medya çeşitliliğinin haber dili kadar kullanılan cihazlarla da tanımlandığı “yepyeni medya” dönemi kreatif endüstrilerin kendilerine yeni alanlar açtığı benzersiz bir çağ anlamına geliyor. Diplomasiden şehir yönetimine, kültür sanattan sivil toplum örgütlenmesine kadar birçok alanda iletişim üçüncü parti bir disiplin değil bizzat sürecin kendisini oluşturuyor. Politikaçılardan sanatçılara birçok kişi eşik beklileri olmaksızın kendi süreçlerini yönetebiliyor. Kamuoyu oluşturma gücünü paylaşmak zorunda kalan medyanın yeni süreçlere uyum sağlaması neredeyse bir ölüm kalım meselesi haline alıyor. Kişiselleştirilebilen medya seçenekleri reklam ve haber arasındaki dengeyi ve ilişkiyi de köklü biçimde değiştiriyor.

Tüm bu gelişmeler ışığında ana akım medya, kamu yayıncılığı ve alternatif medya gibi alanlar kendilerini yeniden sorguluyor ve iletişimin değişen coğrafyasına ayak uydurmaya çalışıyorlar. Yakın zaman öncesine kadar okuruna yenilikleri taşıyan medya kurumları mevcut yapıları ile haber aktardıkları kitlelerin gerisinde kalma ve “demode olma” tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlar.

Tüm bu süreçler değişen parametrelerle ele alındığında iletişimin diğer disiplinlerle hiç olmadığı kadar iç içe geçtiğini görüyoruz. Yüksek devir hızıyla süren bu yolculuğun doğasını anlamak, değişkenleri kadar değişmeyenlerini de ele almak iletişim bilimcilerin yeni çalışma alanlarından birini oluşturuyor. Yeni medyanın evrimini anlamak için ortaya çıkan ürünlerden çok sürecin kendisine odaklanmak gerekiyor. Toplumsal katmanların her birinin değişen ölçülerde katkılar sunduğu “yepyeni medya dönemi” içinde bulunduğu kaotik ortamdan kendi kuramlarıyla çıkabilir.

İletişimin disiplinler arası kimliği gittikçe daha çok belirginlik kazanırken yeni ve yenilenmeye devam eden medyanın yeni süreçleri, aktörleri ve araçlarını tanımlamak da bir zorunluluk haline geliyor. Yarının iletişim dünyasının biçimlendiği bu süreci tanımlamak ve temel izleğini görünür kılmak yeni medya çalışmalarının öncelikli görevleri arasında bulunmaktadır.

1**TEMMUZ**PAZAR

Salon A 09.30-11.00

19

Oturum

Felsefe-Bilim-Din İlişkileri

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Cüneyt KAYA

- Ömer Ali YILDIRIM
Yaratıcı Bir Yıkım Olarak Felsefe Eleştirisi ve İbn Sînâ Felsefesine Yönelik Eleştiriler
- Yasin APAYDIN
Klasik Dönem Sonrası Varlık Tartışmalarına Bir Örnek: Muhammed Hüseyin Tabâtabâî'nin Varlık Anlayışı
- Betül AKDEMİR
Mistik Tecrübenin Özü İle İlgili Çağdaş Kuramlar Bağlamında Türkiye'de Mistik Tecrübe Çalışmaları
- Mehmet ULUKÜTÜK
Osmanlı Öncesi İslam Düşünce Geleneğinde Din-Felsefe, Akıl-Vahiy, Akıl (Re'y)-Nakil (Eser/Hadis) İlişkileri: Bir Literatür Denemesi
- 11.00-11.30 Kahve Arası

Yaratıcı Bir Yıkım Olarak Felsefe Eleştirisi ve İbn Sînâ Felsefesine Yönelik Eleştiriler

Ömer Ali YILDIRIM

Arş. Gör. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi

İnsan zihninin varlığı ve var oluşu anlama çabalarından biri olan İbn Sînâ felsefesi, filozofun ölümünün ardından farklı değerlendirmelere tâbi tutulmuştur. Geniş entelektüel çevreleri etkileyen bu felsefe, İslam düşüncesinde farklı yorumlarıyla hâkim çizgi olmuştur. Yüzyıllar boyu süren geleneklere kaynaklık eden bu felsefeye yaklaşım her zaman onun olumlanması şeklinde olmamış, ona karşı eleştirel yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Bu eleştiriler ise her zaman felsefi alandan gelmediği gibi, hareket noktaları da felsefi kaygı olmamıştır. Onun felsefesi farklı çevrelerden ve farklı düzlemlerden hareketle eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin en fazla dikkat çekenlerinden bazıları Gazzâlî, Şehristânî, İbn Rüşd, İbn Haldun gibi düşünürlerin eleştirileridir. Bu eleştiriler birçok farklı çalışmada konu edinilmiştir.

İbn Sînâ felsefesine yönelik eleştiriler son yıllara kadar menfi ve yıkıcı bir karakterde değerlendirilmekteydi. Hatta çok kaba bir söylemle, İslam dünyasındaki felsefi bilginin “gerilemesi”ne sebep olarak da, İbn Sînâ çizgisindeki felsefeye yönelik eleştiriler gösterilmiştir. Ancak son yıllarda yapılan bazı çalışmalar bu söylemin kusurağını açığa çıkarmış, İbn Sînâ felsefesinin doğrudan kendisine yönelen eleştirilerden sonra dahi nasıl bir etki ve yaygınlıkla varlığını sürdürdüğü yolunda önemli veriler sunmuştur.

Biz, bu çalışmada İbn Sînâ felsefesinin sürekli genişleyen ve yayılan karakterini göz önüne alarak, ona yönelen eleştirel yaklaşımın “yaratıcı bir yıkım”a dönüşerek felsefi bilginin yaygınlaşmasına hizmet ettiğini ortaya koymaya çalışacağız. Temel tezimiz, İbn Sînâ felsefesine yönelik eleştirilerin felsefenin kendi doğasının bir sonucu olduğu ve bundan dolayı da ona yönelen eleştirilerin bu felsefeyi yıkmaya ya da mahkum etmeye değil, onu yaygınlaştırmaya ve yer yer de sağlamlaştırmaya hizmet ettiğidir. İşte bundan dolayıdır ki biz bu eleştirileri “yaratıcı bir yıkım” olarak ifade edeceğiz. Tezimizi ortaya koyarken iki temel noktadan hareket edeceğiz.

Öncelikle, felsefenin doğasıyla eleştiri arasındaki yakın ilişkiyi göz önüne sererek bunların bir birini yadsıyan ya da mahkum eden iki muâzır olmadığını, bilakis felsefenin devamının eleştirel yaklaşımla nedenli yakın bir ilişki içerisinde bulunduğu noktasına vurgu yapacağız. Bunu ortaya koyarken hareket noktamızda, insanoğlunun zihnini sürekli yeni açılımlara doğru kıskırtan hakikatin kendini doğrudan açmaması ve onu belirlemeye/açığa çıkarmaya yönelik felsefi yaklaşımların doğası olacaktır. Burada felsefe, insan zihinin temel işlevlerinden olan hakikat arayışında, kendine has düşünme ve sorgulama biçimi olan bir “tür” olarak belirginleşecektir.

İkinci olarak İslam Dünyası özelinde konuyu ele alacak, felsefe ve eleştiri arasında kurduğumuz korelasyonu İbn Sînâ felsefesine ve ona yönelen eleştirilere uyarlayacağız. Bu noktada İbn Sînâ felsefesine yönelik eleştirileriyle öne çıkan düşünürler ve eserlerine değineceğiz. Bu düşünür ve eserleri hakkında tanıtıcı bilgilerle, onların geniş bir düzlemde ortaya çıkardıkları sonuçtan bahsedeceğiz. Yine bunu yaparken, yukarıda kusurlu olduğuna işaret ettiğimiz tezlerin, aksi yönde ortaya koyduğumuz bilgi ve verilerle geçersizliğine işaret edeceğiz. Bu bölümde bilhassa Gazzâlî, Şehristânî, Fahrettin er-Râzî, Ebü'l-Berekât el-Bağdâdî, Beyhakî, Mesut Mesûdî, Sahlan es-Sâvî gibi düşünürlerin tezimizi destekleyen eserlerinden bahsedeceğiz. Bahsi geçen eleştirmen ve eserlerinin sonrasında İbn Sînâ felsefesinin entelektüel çevrelerdeki konumuna işaret edilecek, bu eleştirilerin neticelerine dair veriler sunulacaktır.

Sonuç bölümündeyse, varlığın hem karşısında hem de içindeki bir zihnin üretimi olan felsefenin temel meselelerinden biri olan varlığı/kendini anlama noktasında, zihinlerin ferdi varlıklarıyla müşahhaslaştıkları bir yerde farklı teorilerle karşılaşmanın tabii bir durum olduğuna, İslam düşüncesi tarihinde İbn Sînâ felsefesine yönelik eleştirilerin, felsefenin bir doğası olarak tezahür ettiğine ve bu eleştirilerin onun felsefesinin farklı entelektüel çevrelere yayılmasına ve etkisinin pekişmesine katkı yaptığına vurgu yapılacaktır.

Klasik Dönem Sonrası Varlık Tartışmalarına Bir Örnek: Muhammed Hüseyin Tabâtabâî'nin Varlık Anlayışı

Yasin APAYDIN

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İslam Felsefesi Bölümü

İslam Felsefesinin İbn Rüşd sonrası bir duraklama ve gerilemeye düçar olduğu görüşü uzun yıllar müsteşrikler tarafından savunulmuş ve hem İslam dünyasında hem de Batı'da bu görüşü savunan birçok düşünür ortaya çıkmıştır. Bu hâkim görüşe paralel şekilde İslam felsefesi tarihleri yazılmış, İbn Rüşd sonrası dönemdeki Müslüman düşünürler adeta yok sayılmış, şerh-haşiye geleneği adı altında bu döneme küçümsenerek bakılmıştır. İslam düşüncesinin XII. asırdan itibaren yaklaşık dokuz asırlık bir gerileme ve çöküşe maruz kalmasının makul olmadığını, şerh ve haşiye geleneği olarak adlandırılan literatürün kendine has bir felsefe geleneği yarattığını düşünenlerin ortaya çıkması çok uzun sürmemiştir. Özellikle İran merkezli İslam felsefesi araştırmaları Henry Corbin, Seyyid Hüseyin Nasr, Mehdi Eminrizavî, Hüseyin Ziyâî, John Walbridge gibi batı dilleriyle eserlerini kaleme alan araştırmacılar elinde hız kazanmış ve Meşşâî, İşrâkî ve İrfânî düşünce geleneklerinin terkihi ile oluşmuş yepyeni bir felsefe okulunun mirasını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. İbn Sina sonrası İslam Felsefesinin en önemli özelliği ve alâmet-i fârikası, varlık üzerine bir yoğunlaşmanın vaki oluşu ve farklı varlık felsefelerinin ortaya çıkışıdır.

17. asırda Molla Sadra (ö. 1640) tarafından kurulan Aşkın Hikmet Okulu da varlığı, felsefi sisteminin merkezine yerleştirmesi ve varlığın asıllığıyla dereceliliği üzerine bir felsefi yaklaşım getirmesi ile diğer felsefe okullarından ayrılmaktadır. Yirminci asra kadar genellikle İran havzasında varlığını sürdüren bu felsefi gelenek, Muhammed Hüseyin Tabâtabâî (ö. 1981) ile daha geniş bir açılım fırsatı bulmuştur. Tefsir, tarih, hadis gibi İslami ilimlerde otoritesini ispatlayan Tabâtabâî, esas olarak felsefe alanında yoğunlaşmış ve klasik felsefeye dair Bidâyetü'l-Hikme ve Nihâyetü'l-Hikme adlı iki temel kitap yazmıştır. Bu kitaplar Sadra'nın kurmuş olduğu ve Sebzevârî'nin eklemeleri ile bütüncül bir felsefi sisteme dönüşen aşkın hikmetin en temel konularını ele almaktadır. Bize de tebliğimizde bu iki kitabı temel alarak, Tabâtabâî'nin genel felsefesi içerisinde varlığın kavramsal ve gerçeklik düzeyinde kazandığı nitelikler, delilleri ve karşıt eleştirileri ele alarak, Tabâtabâî özelinde, aşkın hikmetin varlığa bakışını tahlil etmeye çalışacağız. Özellikle varlığın asıllığı (asâlet) ve dereceliliği (teşhik) gibi iki temel yargının tarihsel analizlerini yaparak, Tabâtabâî'nin felsefe tarihi içindeki konumunu belirlemeye gayret edeceğiz.

Mistik Tecrübenin Özü İle İlgili Çağdaş Kuramlar Bağlamında Türkiye’de Mistik Tecrübe Çalışmaları

Betül AKDEMİR

İstanbul Üniversitesi, Din Felsefesi Bölümü, Doktora Programı

Mistik, bilgisini, filozoftan farklı olarak rasyonel akıl yürütme yerine, belirli yöntemlerle edindiği tecrübesine dayandırır. İnsanın gerçekle karşı karşıya gelmesine aracılık eden her türlü bilinç içeriğini ortadan kaldırmayı hedefleyen bu yöntemlerin, mistiği saf bilinç haline mi yoksa yeni biçimli başka bir yapılandırılmış bilinç durumuna mı ulaştırdığına karar vermek oldukça zordur. Özellikle, mistiğin tecrübesine eşlik eden bilincin şartlandırma işlemlerini dikkate aldığımızda, tecrübenin kendine ait özel bir alanı olan ve yegane bir tecrübe olduğu iddiasını sürdürmek pek de kolay değildir. Mistiklerin bu görüşleri, felsefe tarihinde, hakikate ulaşmak için sarf edilen çabaları hatırladığımızda, oldukça iddialı görünmektedir. Ama diğer taraftan da, bu iddialarını destekleyecek dikkate değer pek çok örnek vardır. Mistisizmle ilgili her iki husus da, mistisizmin felsefi analizini kaçınılmaz olarak gündeme getirmektedir. Bu çerçevede mistik tecrübe “Günlük tecrübelerimizden farklı, anlaşılması güç ve daha çok anormal durumları hatırlatan bu tecrübeler ne anlama gelmektedir? Bu tecrübeler yalnızca mistik bir özlem midir? Ya da psikosomatik bir durum mudur? Yoksa nöral bir dürtü müdür? Yoksa Gerçek’e ulaştıran, kendine has mahiyeti olan özel tecrübeler midir?” soruları kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir. Mistik tecrübenin doğası ile ilgili bu ve benzeri sorulara cevap bulma çabaları farklı yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşımların geliştirdikleri kuramlar bağlamında “Mistik tecrübenin kendine ait bir alanı var mıdır?” sorusu çerçevesinde, Türkiye’de mistisizm konusundaki felsefi çalışmaların incelemesini içeren bu çalışmamız, iki kısımdan oluşmaktadır.

İlk olarak, çağdaş mistisizm tartışmalarına hakim olan ve mistik tecrübe ile ilgili çeşitli tartışmalara yol açan, mistisizmin insan tecrübesinin kendine yeten ve müstakil bir alanını oluşturması ve buna kaynaklık eden, kendine has, sui generis bir yapısının olması meselesini, çağdaş yaklaşımların öne sürdüğü kuramlar bağlamında inceledik. Söz konusu yaklaşımlardan biri perennialist ve/veya evrenselciler diye isimlendirilmektedir. Bu yaklaşımı benimseyen düşünürlere göre, mistik tecrübenin kültürel çeşitlilikleri aşan ortak ve kendine has bir özü vardır. Dahası mistik tecrübesi ile genel olarak varlık ve bilginin mukayyet biçimlerini aştıkları gibi kendi kavramsal yapılarını da aşarak gerçek nihai bilgiye ulaşmaktadırlar. William James, Eveleyn Underhill, Joseph Marechal, William Johnson, Hustan Smith James Pratt, Mircea Eliade, W. T. Stace bu grubun öne çıkan isimleridir. Diğer bir yaklaşım ise perennialist ve/veya evrenselci yaklaşımı eleştirerek görüşlerini ortaya koyan yapılandırmacı (constructivist) yaklaşımdır. William Wainwright, Ninian Smart, John Hick, S. Katz, Terence Penehelum, Jerry Gill, Peter Moore, Wayne Proudfoot öne çıkan isimlerdendir. Bu düşünürler her türlü tecrübenin bir takım yapılandırmalara maruz kaldığını, bu yüzden de tecrübe ile gerçek bir bilgiye ulaşamayacağını iddia etmektedirler. Tecrübenin doğası ile ilgili epistemolojik bir tezden yola çıkan araştırmacılar, mistik tecrübenin de tıpkı diğer tecrübeler gibi olduğunu, kendine ait bir alanının olmadığını yani sıradan birer tecrübe olduğunu iddia etmektedirler.

İkinci kısımda, Türkiye’de, mistisizm ve mistik tecrübe konusundan yapılan çalışmalar merkezinde, söz konusu yaklaşımların ileri sürdüğü kuramların ülkemizdeki araştırmalara nasıl yansıdığı ve hangi yaklaşımın benimsendiğini ele aldık. Araştırmamızda, Cavit Sunar ve Nurettin Topçu gibi mistik tecrübeye olumlu ve daha çok açıklayıcı bir perspektiften yaklaşan düşünürlerin görüşlerine kısaca yer verdikten sonra, Din Felsefesi alanında yapılan müstakil çalışmalar temelinde aynı soruya, “Mistik tecrübenin kendine ait bir alanı var mıdır?”, verilen cevapları değerlendirdik. Ülkemizde mistik tecrübelerle ilgili müstakil çalışmaların sayısının bir elin parmaklarının sayısını geçmemesi, konunun daha dar çerçevede ve derinlemesine çalışılabilmesini zorlaştırmakta ve öncelikle temel tartışmaları ortaya koymayı gerektirmektedir. Bu bakımdan, araştırmamız daha çok çağdaş din felsefesi literatüründeki tartışmaları yansıtacak ve konuya bir giriş niteliği taşıyacaktır. Böylece mistik tecrübelerle ilgili çağdaş yaklaşımları bilmek, mevcut düşüncelere yeni yaklaşımlar geliştirebilmemize olanak sağlayacaktır. Öte yandan Din Felsefesi, ülkemizde yeni gelişmekte olan ve imkanına dair tartışmaların daha netleşmediği bir alandır. Bu bakımdan, bu alanda yapılan tartışmaların ülkemizde nasıl karşılık bulunduğunu görmek, aynı zamanda benimsenen tavrın anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte, ülkemizdeki tasavvuf alanındaki çalışmaların derinliği ve yaygınlığı dikkate alındığında, bu durumun mistik tecrübe konusuna nasıl etki ettiğini değerlendirmeye katkı sağlayacağı ümidindeyiz.

İslam düşüncesinin klasik döneminde bir problematik olarak çeşitli kavramsallaştırmalar halinde geçen akıl-vahiy, akıl-sem', akıl-nakil, akıl-haber ilişkisi meselesi İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren tartışılmış ve özellikle de fetihler sonucu Müslümanların yabancı kültür, din ve felsefe unsurlarıyla karşılaşmasıyla birlikte konunun boyutları genişlemiş ve mesele daha farklı yönlerden alınır olmuştur. Özellikle Mu'tezile'nin gayr-ı İslamî akım ve görüşlere karşı rasyonel yoldan İslam'ı savunma çabaları ve böylece aklen nübüvvetin gerekliliği ve Kuran'ın akla uygun olduğu şeklindeki tezleri ilk defa Kindî ile birlikte İslam felsefesinde çok farklı ve detaylı ele alınıp işlenecek olan akıl-vahiy ilişkisi probleminin de bir anlamda temelini atacaktır. Ayrıca konunun İslam felsefesi içerisinde bir problem olarak ele alınışında bilhassa tercüme yoluyla Arapça'ya aktarılan Yunan kaynaklı felsefe ve bilimlerinde önemli etkileri olmuştur. İslam dünyasında Yunan kaynaklı felsefeyle karşılaşmak Müslüman zihinlerde önceleri paradigma içi bir mesele olarak gündeme gelen din-akıl, akıl-nakil ilişkilerinin yanında paradigma dışından bir sorun olarak din-felsefe ilişkisini gündeme taşımıştır. Tüm bu sorun ve tartışmalar ve din-felsefe, akıl-nakil ilişkisi sorunsalları İslam düşüncesinin gelişimi açısından önemli işlevler de görmüştür. Zira her semavî din gibi İslam da evrenselleşme sürecinde kısaca akıl-nakil ilişkisi olarak ifade edilen iman ile akıl veya din ile felsefe gerilimini yaşamıştır. Bu gerilim günümüzde modernizmin dinî inançlara ilişkisi bağlamında yeniden anlaşılmalı ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bu tebliğde İslam düşünce geleneğinde disiplinlerarası bir bağlama ve problematiğe sahip olan, din-felsefe, akıl-vahiy, akıl (re'y)-nakil (eser/hadis) ilişkilerinin tarihsel ve tematik serencamına dair bir resim çizilmeye çalışılacak ve söz konusu ilişkiler konusunda Türkçe, Arapça ve İngilizce çalışmalar hakkında literatür bilgisi verilecektir. Literatürde verilecek söz konusu çalışmalar tematik bütünlükleri göz önünde bulundurularak verilecek olup çalışmalar hakkında görece kısa bilgiler de verilecektir.

Son olarak bu çalışmanın temel tezini, gerek fıkıh, kelim ve hadiste gerekse de felsefe ve mantık alanında tartışılan din-felsefe, akıl-vahiy, akıl (re'y)-nakil (eser/hadis) ilişkileri ancak disiplinlerarası bir çabayla, bir bütün ve birbirleriyle ilişkili olarak ele alınırsa bugün için asıl anlamını ve ruhunu bulacağı şeklinde ifade etmek mümkündür. Ayrıca ele alınan konuyla ilgili olarak Osmanlı öncesi dönemi ele almamız, konunun Osmanlı ve Osmanlı sonrası dönemdeki işlenişleri arasındaki farkları görmemiz ve İslam düşüncesinin tarihsel süreçteki geçirdiği anlama ve yorumlama farklılıkları anlamamız açısından da önemli olacağı kanaatindeyiz.

Salon **B** 09.30-11.00

20

Oturum

■ Ulusal ve Uluslararası Hukuka Dair Bazı Meseleler

Oturum Başkanı: Adem SELEŞ

- M. Yusuf EREN
Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Libya ile Suriye Örneği
- Mehmet AKÇAAL
Yeni Borçlar Kanununda Satış Sözleşmesine Getirilen Yenilik ve Değişiklikler
- Fatih KORAŞ
Francisco de Vitoria'nın Uluslararası Hukuk Kuramında İslam Dünyasının Etkisi
- Saliha Merve KAYA
Strasbourg Organları Kararları Işığında Türkiye'de Üniversitelerde Yaşanan Başörtü Yasağı/Sorunu
- 11.00-11.30 Kahve Arası

Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Libya ile Suriye Örneği

M. Yusuf EREN

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Hukukun temel amacı toplumsal düzenin sağlanmasıdır. İç hukuk bakımından gerekli olan düzen uluslararası toplum bakımından da gereklidir. Çünkü insanlığın başlangıcından bu yana şiddet kullanıldığı bir gerçektir. Uluslararası alanda ise şiddet en klasik biçimiyle devletlerarasında çıkmakta, bunun en bariz biçimini de savaş oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk, bir devletin başka bir devlete karşı kuvvet kullanmasını ilke olarak yasaklamıştır. Bu yasak, mevcut uluslararası hukuk sisteminin temelini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması md. 2/4'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağı, BM üyesi olan ve olmayan tüm devletler için geçerlidir. Ancak kuvvet kullanma yasağı devletlerin egemenliği ilkesine getirilen yeni bir sınırlamadır. Kuvvete başvurmak, XX. yüzyılın başlarına kadar devletlerin istedikleri zaman kullanabilecekleri bir hak olarak görülmüştür. Bu dönem içerisinde tüm devletler, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmasını uzun süre hukuka uygun kabul etmişlerdir.

İnsanlığa çok büyük acılar yaşatan I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti Sistemi bile genel olarak savaşı yasaklamamış; sadece devletlerin savaşa başvurma yetkilerini belli noktalarda sınırlandırmıştır. BM Antlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası gibi çok önemli bir görevle, yeni bir örgüt kurmuştur. Antlaşma sadece örgütün yapısına yönelik değil; aynı zamanda örgütün muhtevası ve çalışmasına ilişkin kural ve prensipleri içeren düzenlemelerden oluşurulmuştur. Özellikle kuvvet kullanma başta olmak üzere, üye devletlerin tutumlarının belirli kurallara veya çerçeveye oturtulması için özel ilkeler öngörülmüştür. Kuvvet kullanma denildiği zaman, savaş gibi en geniş çaplı ve yoğun olan kuvvet kullanma yollarından, abluka, ambargo, bombardıman gibi sınırlı zararlar-karşılık yollarına; geniş çaplı ya da sınırlı da olabilen değişik nedenlerle karışma yollarından kuvvete başvurma yasağının hukuka uygun bir istisnasını oluşturan meşru savunma durumlarına kadar tüm yollar anlaşılmaktadır. BM Antlaşması, II. Dünya Savaşı'nda yaşanan büyük acıların tekrarlanmasını engellemek ve uluslararası barış ve güvenliğini korumak için kurulan BM sisteminde ilke olarak devletlerin birbirlerine karşı kuvvet kullanmasını yasaklamakla birlikte, bazı istisnai durumlarda kuvvet kullanmaya izin vermiştir. Bunlardan biri, ülkelerin silahlı saldırıya uğraması karşısında meşru savunma haklarını kullanmaları, diğeri ise, BM Güvenlik Konseyi'nin, uluslararası barış ve güvenliğini tehdit eden ya da bozan ülke ya da ülkelere karşı güç kullanılmasına izin vermesidir. Bu ve ilgili diğer BM belgeleri ve uluslararası hukukun genel prensipleri, sözü geçen istisnalar dışında bir ülkeye karşı saldırı savaşı başlatmanın ve yürütmenin 'uluslararası suç' oluşturduğunu ve bunu yapan ülke ya da ülkelerin cezai sorumluluğu gerektirdiğini öngörmektedir. Bunun da ötesinde, saldırı suçunu işleyen ülkenin yöneticilerinin kişisel cezai sorumluluğunun doğduğu da artık uluslararası hukukun yerleşmiş ilkelerinden birisidir.

Söz konusu çalışmamızın ilk bölümünde, kuvvet kullanmaya ilişkin uluslararası hukuk kurallarının tarihi gelişimi kısaca gözden geçirilecek, BM Antlaşması'nın kuvvet kullanmaya ilişkin sistemi ele alınacaktır. Bu çerçevede BM Antlaşması md. 2/4'te yer alan kuvvet kullanma yasağının kapsamı ve niteliği üzerinde durulacak, BM amaçları ışığında kuvvet kullanma yasağı ilkesine değinilecek ve hususen söz konusu sisteme göre kuvvet kullanmaya izin verilen durumlar anlatılmaya çalışılacaktır. Birinci başlığın son kısmında da savaşın başladığı hukuki tartışmalar ve savaş ile ilgili hukuki tezler üzerinde durulmaktadır. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise güncelliğini halen korumakta olan Arap Baharı neticesinde iç savaş yaşayan ülkelere Libya ve Suriye örnekleri üzerinde "kısaca" durulacaktır. Libya'da Kaddafi rejimine isyan ile başlayan süreç, kısa süre içerisinde kanlı bir iç çatışmaya dönüşünce, BM son derece etkili bir karşılık vererek süreç müdahil oldu ve meşruiyetini uluslararası hukuka dayandırarak kuvvet kullanma yoluna gitti. Suriye'de ise Libya ile hemen hemen aynı zamanda başlayan iç çatışmalar halen devam etmekte ve ülkede yaşanan olaylar insanlık dramına dönüşmüş bulunmaktadır. Buna rağmen Libya'ya müdahalede bulunan aynı BM örgütü, Esad yönetimine karşı kuvvet kullanma yoluna gitmemeyi tercih etmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde, bu konudaki ihtilafın nedenleri üzerinde kısaca durulacak, uluslararası hukukta kuvvet kullanımının objektif temellere mi yoksa siyasi temellere mi dayandırıldığı üzerinde tartışılmaya çalışılacaktır.

Yeni Borçlar Kanununda Satış Sözleşmesine Getirilen Yenilik ve Değişiklikler

Mehmet AKÇAAL

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

22 Nisan 1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanunu, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar geçen 80 yıllık süreçte 818 sayılı Borçlar Kanununun içeriğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Fakat söz konusu değişiklikler köklü ve önemli değişiklikler değildir. Hâlbuki Borçlar Kanunu gibi temel kanunların baştan sona gözden geçirilerek, o günün şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale getirilmesi bir zorunluluktur. Bu zorunluluk gereğince, 818 sayılı Borçlar Kanununu baştan sona gözden geçirmek, tamamlayıcı olarak ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu ile uyumunu sağlamak ve özellikle günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilmek için 6098 sayılı Borçlar Kanunu (TBK.), 11 Ocak 2011 tarihinde kabul edilmiştir. Buna göre, 818 sayılı Borçlar Kanunu, 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlükten kaldırılacaktır (TBK. m. 647). Böylece aynı tarihte 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu yürürlük kazanmış olacaktır (TBK. m. 648). 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu, özellikle satış sözleşmesi bakımından önemli gelişme ve yenilikler ihtiva etmektedir. Satış sözleşmesi, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun "İkinci Kısım"ının "Birinci Bölüm"ünde (TBK. m. 207-281) düzenlenmiştir. Bu kapsamda, satış sözleşmesi, "Genel Hükümler (TBK. m. 207-208)", "Taşınır Satışı (TBK. m. 209-236)", "Taşınmaz Satışı ve Satış İlişkisi Doğuran Haklar (TBK. m. 237-246)" ve "Bazı Satış Türleri (TBK. m.247-281)" şeklinde dört ayırmda düzenlenmiştir.

Satış sözleşmesi, çalışmamızda 6098 sayılı Borçlar Kanunundaki bu sistematığe uygun bir şekilde ele alınacaktır. Buna göre, ilk olarak, "Genel Hükümler (TBK. m. 207-208)" kapsamında satış sözleşmesinin tanımı ve hükümleri ile hasar ve yararın intikaline ilişkin değişiklikler, 818 sayılı Borçlar Kanunu ile mukayeseli bir biçimde açıklanacaktır. Bu kapsamda satış sözleşmesinin tanımındaki terimsel değişikliklerin uygulamadaki sonuçları belirtilecektir. Ayrıca satış sözleşmesinde hasar ve yararın hangi ana kadar satıcıya ait olduğuna ilişkin değişiklik de incelenecektir. İkinci olarak, "Taşınır Satışı (TBK. m. 209-236)"ndaki yenilikler ortaya konulacaktır. Çünkü kanun koyucu, bu ayırmda da 818 sayılı Borçlar Kanunundan farklı ve önemli bazı düzenlemelere yer vermiştir. Bu kapsamda satıcının temerrüdü, zapttan sorumluluğu ve ayıptan sorumluluğu hususları üzerinde durulacaktır. Çünkü 6098 sayılı Borçlar Kanunu ile birlikte adi satışlarda da satıcının temerrüdü halinde, alıcıya, somut yönetime göre hesaplanacak zararını satıcıdan isteme hakkı tanınmaktadır. Diğer taraftan satıcının ayıptan sorumluluğu bakımından alıcıya diğer haklara ilaveten yeni bir hak tanınmıştır. "Satılanın onarılmasını isteme hakkı" şeklinde ifade edilen bu hakkın Türk Hukukuna kazandırdıkları da çalışmamız bakımından önem arz etmektedir. Üçüncü olarak, "Taşınmaz Satışı ve Satış İlişkisi Doğuran Haklar" ayırımında 818 sayılı Borçlar Kanununda karşılığı bulunmayan, yeni bazı hükümler düzenlenmiştir. "Satış İlişkisi Doğuran Haklar" alt başlığı altında yer verilen bu hükümlerin Türk Hukuku bakımından ne gibi yenilikler getireceği de bu kapsamda ifade edilecektir. Son olarak, satış sözleşmesinin diğer bazı türleri, 6098 sayılı Borçlar Kanununda dördüncü ayırmda düzenlenmektedir. Bu kapsamda örnek üzerine satış, beğenme koşuluyla satış, kısmî ödemeli satış ve açık arttırma yoluyla satış sözleşmelerinin tanımları, 818 sayılı Borçlar Kanunundan farklı olarak, 6098 sayılı Borçlar Kanununda açıkça belirtilmiştir. 6098 sayılı Borçlar Kanununda sayılan bu satış türleri bakımından diğer yeniliklerin neler olduğu da çalışma kapsamında incelenecektir.

Satış sözleşmesinin ele alınma yöntemi bakımından çalışmada göz önünde bulundurulacak bir diğer nokta da Yargıtay uygulamasıdır. Bu kapsamda Yargıtay uygulamasının bugüne kadar ne şekilde geliştiği ve 6098 sayılı Borçlar Kanunu ile birlikte nasıl gelişeceği hakkında tespit ve öngörülerde bulunulacaktır. Sonuç itibarıyla, yeni Borçlar Kanununda satış sözleşmesine ilişkin, özellikle hasar ve yararın intikali, satıcı temerrüdünde uygulanabilecek metotlar, ayıptan sorumlulukta seçimli hakların kapsamı, satış ilişkisi doğuran haklar ve satış sözleşmesinin türleri bakımından önemli değişiklik ve yenilikler mevcuttur. Çalışmamız bu değişiklik ve yeniliklerin Türk Hukukuna katkısını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Francisco de Vitoria'nın Uluslararası Hukuk Kuramında İslam Dünyasının Etkisi

Fatih KORAŞ

Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Konumuz, uluslararası hukukun ilk teorisyenlerinden biri olarak kabul edilen Francisco de Vitoria'nın kendi kuramını oluştururken İslam dünyasından etkilenip etkilenmediğidir. Uluslararası hukukun ortaya çıkışında ve gelişiminde İslam dünyasının bir katkısının olup olmadığına dair Türkiye'de ve yurtdışında kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bazı araştırmacılar, Avrupa'nın hukuk alanında İslam dünyasından ciddi şekilde etkilendiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak bunlar, eserlerinde bu konuya çok yüzeysel olarak değinmişlerdir. Bu araştırmacıların öne sürdükleri iddialar da yoğun bir tetkike muhtaçtır. Diğer bazı araştırmacılar ise, genel olarak Avrupa hukukunun ve daha özeldede Uluslararası hukukun tamamen Avrupa'nın bir ürünü olduğunu açıkça öne sürmekte ya da zımni olarak böyle bir ön kabulde araştırmalar yapmaktadırlar. Araştırmamız bu genel sorunsalın başlangıcı, yani Avrupa'da uluslararası hukukun ilk teorisyeni olarak kabul edilen Vitoria'nın kuramı üzerine yoğunlaşmaktadır. Vitoria'nın uluslararası hukuk kuramını oluştururken İslam dünyasından etkilenip etkilenmediğini tespit etmek ise çok kolay değildir. XV. yüzyılın sonu XVI. yüzyılın başında yaşamış bir Hıristiyan din adamının görüşlerinde İslam dünyasının izlerini sürmek çetrefilli bir meseledir. Bu nedenle böyle bir araştırma ancak şu şekilde mümkün olabilecektir: İlk olarak, yazarın eserlerinde doğrudan İslam dünyasına bir şahsın eserine atfa rastlamak mümkün olabilirdi. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi Vitoria, bir Hıristiyan din adamıdır. İbn Rüşdçülüğün bile Avrupa'da Papalık tarafından yasaklandığı düşünülürse, Vitoria'nın bu şekilde doğrudan bir atıf yapması mümkün görünmemektedir. Başka bir yol, Vitoria'nın Avrupa dünyasında ilk defa bahis konusu olan fikirlerini tespit etmektir. Bu özgün fikirlerin temelleri Avrupa dünyasında atılmamışsa o zaman Avrupa'ya komşu olan ve sürekli bir etkileşimin olduğu İslam dünyasına bakılır. Orada benzer tartışmalara ve fikirlere rastlanırsa Vitoria, muhtemelen İslam dünyasından etkilenmiş demektir.

Araştırmamızda biz daha çok bu yolu benimsedik ve Avrupa'da Uluslararası Hukuk'un oluşumunda İslam dünyasının önemli katkılarının olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bunu yaparken, Avrupa'da özellikle Vitoria'nın düşünceleri üzerinde etkili olmuş düşünürleri inceledik. Bu kapsamda hukuk alanında Vitoria'nın en çok etkilendiği isim Aquinalı Thomas'tır. Dolayısıyla Aquinalı Thomas da bu çalışmada eserlerine ve düşüncelerine değineceğimiz bir düşünür olarak ortaya çıkmıştır.

Strasbourg Organları Kararları Işığında Türkiye’de Üniversitelerde Yaşanan Başörtü Yasağı/Sorunu

Saliha Merve KAYA

İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı

Çalışmamızda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Strasbourg organları (Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi) içtihatları çerçevesinde inanç özgürlüğünün bir görünümü olarak Başörtü yasağı/sorunu incelenecektir. Konu kendi içinde dahi çok geniş bir yere sahip olduğundan konunun sınırlandırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu yüzden başörtü yasağı üniversitedeki öğrenciler açısından ele alınacaktır. Konu 3 bölümde ele alınacaktır. İlk Bölümde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin inanç özgürlüğüne ilişkin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü kenar başlıklı 9. Maddesi (inanç özgürlüğünün sınırları) ve bu maddenin AIHM tarafından ne şekilde yorumlandığı üzerinde durulacaktır. Strasbourg organları herhangi bir başvurunun md. 9 kapsamına girip girmediğini saptamak için bazı kriterler kullanmaktadır. Bu kriterler çalışmamızın ana çerçevesini de çizer niteliktedir; Öncelikle mahkeme önüne gelen vakianın 9. maddenin koruma alanına girip girmediğini saptamaktadır. Başvurucunun haklarına bir müdahalede bulunulmadığı tespitinde bulunmuş ise mahkeme kararı “kabul edilemez” bulur. Bu aşamadan sonra Sözleşme organları ilk olarak 9. maddede koruma altına alınan özgürlüğe “bir müdahalenin olup olmadığını” saptar, eğer bir müdahale söz konusuysa ikinci olarak bu müdahalenin “hukuken öngörülebilir” olduğuna, üçüncü olarak müdahalenin “meşru bir amacının bulunup bulunmadığına” ve son olarak “demokratik bir toplumda bu müdahalenin gerekli olup olmadığını” değerlendirmektedir. Mahkeme demokratik toplumda gerekli olma unsurunu incelerken, “sosyal ihtiyaç baskısı” karşılayıp karşılamadığını ve izlenen meşru amaçla orantılı olup olmadığını tespit etmektedir.

İkinci bölümde çalışmamızın da ana çerçevesini oluşturur nitelikte olan Mahkemenin vermiş olduğu Şahin kararı yukarıda Mahkemenin yukarıda belirtmiş olduğumuz kriterleri çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Çünkü AIHM, Türkiye’deki üniversitelerde yaşanan başörtü yasağını Leyla Şahin kararında değerlendirmiştir. Belirtmek isteriz ki; “Hukuken öngörülebilir” olma şartında konuyla ilgili Danıştay, AYM ve İdare Mahkemesi kararlarına, kolluğun böyle bir müdahalede bulunup bulunamayacağına ve idarenin düzenleyici işlemleriyle temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanıp kısıtlanamayacağı (farklı görüşler ortaya konularak) da ayrıca üzerinde durulacaktır. Son bölümde ise Leyla Şahin kararı Strasbourg organlarının vermiş olduğu benzer kararlarla karşılaştırarak incelenecektir. Bu kararlar ise; Dahlap (İsviçre), Karaduman (Türkiye) ve Lautsi (İtalya) kararlarıdır. Sonuç bölümünde ise, Türkiye’de üniversitelerde başörtülü öğrencilerin üniversiteye alınmamasının hukuken yerinde olup olmadığı konusunda genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Salon C 09.30-11.00

21

Oturum

■ Türkiye Ekonomisi I: Makroekonomik Sorunlar

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Fuat OĞUZ

- Gökhan UMUT
*Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İhracat Işığında
Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği*
- Şerife ÖZŞAHİN
*Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği Üzerine Ekono-
metrik Bir Analiz*
- Emine Nida KOL
*Türkiye'de Kriz Sonrası Uygulamaya Konulan Politikaların
İstihdam Üzerine Etkileri*
- Yıldırım Beyazıt ÇİÇEM
*Türkiye'de Sermaye Akımlarının Bankacılık Sektörü Üzerine
Etkileri*
- 11.00-11.30 Kahve Arası

Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İhracat Işığında Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği

Gökhan UMUT

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İktisat Bölümü

Türkiye ekonomisi, dünya ekonomisindeki değişimlere paralel olarak, önemli değişimler yaşamıştır. 1980 yılı itibariyle ticaretin liberalizasyonu ile başlayan dışa açılma süreci bu değişimin önemli bir parçasıdır. Dışa açılmayla birlikte, ekonomik büyümenin temel dinamiklerinin değiştiğini söylemek mümkündür. 1970'li yılların ithal ikameci ekonomik yapısında büyümenin temel dinamiğini iç talepler belirlerken; 1980 yılı itibariyle, ithalat, ihracat ve doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyümenin önemli bir parçası olmuştur. Mezkûr yıllarla birlikte, bir ülkeye daha çok doğrudan yabancı yatırımın girmesi ve ülkenin ihracatının artması, ekonomik büyümenin çok önemli bir parçası olmuştur. Bu sayılan değişkenlerin ekonomik büyümeye etkisi ampirik olarak da incelenmiş ve genel itibariyle bu değişkenlerin ekonomik büyümeye önemli bir etkisinin olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada, ihracatın ve Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların ülkenin ekonomik performansına etkisi incelenecektir. Ekonomik performanstan kasıt, ülkenin ekonomik büyümesi olacaktır.

Çalışma, 1980-2010 yıllarını kapsayan yıllık veriler yardımıyla yapılacaktır. Bu anlamda, bahsedilen değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup/olmadığı Johansen Eşbütünleşme Testi yoluyla test edilecektir. Ayrıca değişkenler arasında nedensellik olup olmadığı Granger nedensellik testi yardımıyla analiz edilecektir. Çalışmanın temel iddiası, doğrudan yabancı yatırımların ve ihracatın ekonomik büyümeye olumlu bir katkısı olduğudur. Bu anlamda çalışmada genel olarak 1980-2010 yılları arasında, değişkenlerin birbiriyle ilişkisi incelenecektir. Çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli özellik, bu çalışmanın 2000 yılından sonraki döneme daha ağırlık vermesi olarak açıklanabilir.

Bu bağlamda, 2000 yılı öncesi göze alındığında, görece yüksek büyüme oranlarının gözlemlendiği bu zaman diliminde ekonomik büyümenin sağlanmasında doğrudan yabancı yatırımın ve ihracatın etkisi analiz edilecektir. Diğer bir ifade ile çalışmada, 2000 sonrasında elde edilen ekonomik performansın ne kadarının doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracat sayesinde olduğu incelenecektir.

Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği Üzerine Ekonometrik Bir Analiz

Şerife ÖZŞAHİN

Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisat Bölümü

Ödemeler bilançosunun önemli kalemlerinden biri olan cari işlemler hesabı, bir ülkenin dış dünya ile ekonomik ilişkilerini özetlemesi açısından hem politika yapıcılar hem de yatırımcılar için önemli bir gösterge niteliğindedir. Bir ülkenin dış dünyaya yaptığı ödemelerin ülkeye yapılan ödemelerden daha fazla olması halinde cari işlemler hesabı açık verecek aksi durumda ise ülkeye döviz girişi daha fazla olacağı için cari işlemler hesabında fazla oluşacaktır. Kuşkusuz cari işlemler hesabının açık vermesi halinde ise oluşan açığın ekonomide yaratacağı etkiler, bu açığın geçici veya sürekli olmasına göre farklılaşacaktır. Türkiye ekonomisinin özellikle son on yıllık sürecine baktığımızda ise özellikle 2001 krizinin ardından ekonomik ve finansal yapıda ciddi iyileşmeler sağlanmasına rağmen cari açığın hala çözüm arayan önemli bir sorun olduğu görülmektedir. 2011 yılı cari açık düzeyini veren 77,236 milyar \$, küresel krizin başlangıcı olan 2008 yılındaki değerin yaklaşık 2 katı iken 2002-2006 dönemine ait toplam açığa yaklaşık olarak eşit bir değerdir. Türkiye ekonomisinde son on yıllık süreçte 2009 yılı haricinde sürekli artış trendi sergileyen cari açık ciddi bir sorun olarak tartışılmaktadır.

Türkiye ekonomisinin cari açık vermesine yol açan faktörlere baktığımızda ise bu faktörlerin temel olarak ithalatı ve enerjide dışa bağımlılıktan kaynaklandığını görmekteyiz. Üretim yapabilmek için elektrik, petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına olan gereksinim, özellikle petrol ve doğalgaz kaynaklarının yetersiz olduğu Türkiye ekonomisinde ithalatı, dolayısıyla da cari açığı beraberinde getirmektedir. Ayrıca sanayi sektöründe kullanılan bazı ara girdiler ve sermaye mallarının, ülke içinde bu girdilerin olmaması veya üretilmesinin daha maliyetli olması nedeniyle ithal edildiği düşünüldüğünde cari açığın Türkiye ekonomisi için kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bazı iktisatçılar ise ortaya çıkan bu açığın büyüklüğünden ziyade nasıl finanse edildiğinin daha önemli bir sorun olduğuna dikkat çekmektedirler. Zira bu açığın Türkiye’de finansmanını sağlayan yabancı sermaye akımlarının büyük bir kısmı, yüksek yurtiçi faizler nedeniyle ülkeye giriş yapmakta ve uzun vadeli bir finansman aracı niteliği taşımamaktadır. Bu durum ise özellikle açığın sürdürülebilirliği tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Açığın sürdürülebilirliği konusunda genel bir konsensüs olmamasına rağmen GSYİH’nın %5’ine ulaşan cari açığın sürdürülemez olacağına yönelik çeşitli açıklamalar mevcuttur. Ancak ülkede bulunmayan bazı girdilerin yurt dışından ithal edilmesi, bazı ülkelerde üretimin devamlılığı açısından kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Ülkede bulunan bazı ürünlerin yurtdışından ithalatının sürdürülmesi ise uygulanan kur politikasındaki yanlışlıklar neticesinde cari işlemler dengesini bozucu bir etki yaratmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye ekonomisi için özellikle son on yıldır kendini ciddi bir sorun olarak hissettiren cari açığa yol açan etmenler, açığın finansman yöntemleri ve sürdürülebilirliğine yönelik teorik açıklamalara değinilecektir. Ayrıca cari açığın sürdürülebilirliği, Husted’in ve Wu’nun çalışmalarındaki metodoloji kullanılarak, Türkiye ekonomisine ait 2000 Ocak-2012 Mart dönemine ait aylık verilerle, yapısal kırılmalı birim kök testleri ve eşbütünlüşme analizleri yardımıyla ekonometrik analizlere tabi tutulacaktır.

Türkiye’de Kriz Sonrası Uygulamaya Konulan Politikaların İstihdam Üzerine Etkileri

Emine Nida KOL

Dr., Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Konya Bölge Birliği Müdürlüğü

En geniş anlamıyla, ani ve beklenmedik bir anda ortaya çıkan olumsuz gelişmeler veyahut buhran olarak adlandırılan kriz kavramını iktisadi sistemde veyahut sistemin alt bileşenlerinde beklenmedik bir zamanda ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan ve sistemin işleyişini önemli ölçüde ve olumsuz yönde etkileyen durum” olarak ifade etmek de mümkündür. Daha çok sanayileşmiş ülkelerde baş gösteren bu dalgalanmalar, piyasanın zaman zaman fazla iyimserlik havası içinde gelişmesi, yatırımların buna bağlı istihdamın, gelirlerin, ulusal paranın tedavül hızının ve hacminin vb. artması gibi ekonomik göstergelerde değişikliğe yol açmaktadır. Ekonomiler için önemli tehdit ve fırsatlar içeren bu önemli olaya ilişkin literatürde pek çok çalışma yapılmış olup, krizleri temelde finansal ve reel sektör krizleri olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bununla birlikte oluşum sebebine ve içeriğine göre krizler; bankacılık, döviz, borsa, mal ve hizmet piyasaları, işgücü piyasası, enflasyon ve durgunluk krizleri olarak detaylandırılabilir.

Geçmişten günümüze krizler bir ülke için ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olmak üzere birçok alanda önemli riskler içerirken, bu durum küreselleşmenin de etkisi ile yalnızca krizin meydana geldiği ülke ile sınırlı kalmayıp, hızla diğer dünya ülkelerine yayılmakta ve daha da kapsamlı olarak ülkeleri etkilemektedir. Krizle birlikte ekonomik göstergelerde yaşanan zayıflıklar, finansal kırılganlıkların artmasına, toplumu oluşturan bireylerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik olarak içinde buldukları durumdan ziyadesiyle etkilenmelerine neden olmaktadır.

Çalışmada, krize ilişkin teorik çerçeveye değinilmesinin ardından Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye ekonomisi ve krizler başta olmak üzere burada yaşanan önemli olaylar incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye ekonomisini incelerken, devletin ekonomik kararlarda ve kaynakların tahsisinde egemen olduğu ve sermaye birikiminin az olduğu Cumhuriyet’ten 1980 yılına kadar olan süreç genel, 1980 sonrasındaki süreç ise daha kapsamlı olmak kaydıyla ele alınmıştır. Söz konusu ayrımın nedeni ülke ekonomisi için büyük önem arz eden, daha çok istihdam imkanı oluşturmak için doğrudan yabancı yatırımların teşvikine yönelik oluşturulan liberal ekonomik önlemlerin alındığı ve finansal serbestleşmenin başladığı 24 Ocak 1980 Kararlarının uygulamaya konulmasıdır ve bu şekilde ekonomi hızlı bir değişim ve gelişim içine girmiştir. Buna eş zamanlı olarak ortaya çıkan ve ülkelerin sahip oldukları milli ve manevi değerlerin tüm dünyada yayılması, farklılıkların ortadan kalması ve dünyanın bir köy haline gelmesi anlamına gelen küreselleşme kavramı da eklenince krizlerle birlikte oluşan tehdit ve fırsatların kapsamı ve yayılma hızı da bu denli artış göstermiştir. Ayrıca, ulus devletin güç ve etkinliğinde azalma, buna bağlı olarak da ekonomi politikalarında kontrol mekanizması zayıflığı ortaya çıkmış ve ekonomik yönetimde bölgesel düzeydeki siyasi ve ekonomik birlikler veya bu maksatla oluşturulan uluslar arası kuruluşlar rol oynamaya başlamıştır. Bununla birlikte küreselleşmenin kişisel, kurumsal ve ulusal rekabet edebilirlik gücüne olumsuz yansımaları, nitelikli işgücünün ülke dışına göç etmesi ve mevcut gelir dağılımı bozukluğunun daha da artması gibi bir takım olumsuzluklar da gündeme gelmiştir. Küreselleşme sürecinin başlaması üzerine dünya ekonomisinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de önemli bir yapısal değişim ve dönüşüm baş göstermiştir. Bu süreç içerisinde mal, para ve sermaye piyasalarında istenilen düzeyde rekabet gerçekleştirilememiş, kamu kesiminde yeterli etkinlik sağlanamamış ve özellikle orta ve büyük ölçekli imalat firmalarında kaydedilen işgücü verimlilik artışına rağmen, istihdam oranlarında bir artış kaydedilememiştir. Kısacası makro ekonomide yaşanan dengesizlikler ile kamu maliyesinde gözlenen bozukluklar, kriz öncesi dönemin ortak özelliğini oluştururken, 1990-1999 yılları arasında sorunların daha da artması 1994, 2000 ve 2001 yıllarında krizlerin meydana gelmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, çalışmada krizler sonrasında uygulamaya konulan politika ve programlar irdelenmeye çalışılmış ve söz konusu politika ve programların önemli bir makro ekonomik göstergesi olan istihdam oranları üzerindeki etkileri istatistikî veriler yardımıyla ele alınmıştır. Ancak temeli ekonomik istikrarı sağlamak ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamak olan politika ve programların içeriğinde istihdamın geri planda bırakıldığı, eksik planlama ve uygulama yetersizliklerinin var olduğu, meydana gelen büyümenin ise istihdam ve işsizlik üzerindeki etkisinin zayıf kaldığı durumların gözlenmesi üzerine istihdama ilişkin beklenen gelişmelerin gerçekleşmediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Son olarak, istihdamın geliştirilmesine yönelik faaliyetlerden bahsedilmiş ve bu faaliyetler sonucunda doğabilecek olumlu gelişmelere yer verilmiştir.

Türkiye’de Sermaye Akımlarının Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri

Yıldırım Beyazıt ÇİÇEM

Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisat Bölümü

Bu çalışmada, Türkiye’de sermaye akımlarının bankacılık sektörüne etkileri incelenmiştir. Literatürde, sıcak paranın gelişmekte olan ekonomiler üzerindeki etkisi tartışma konusudur. Özellikle Türkiye’de 1989 yılının ardından serbestleşen sermaye akımlarının bıraktığı finansal kesime bıraktığı etki gündem oluşturmaktadır. Çalışmamızda, öncelikle bankacılık bilanço yapıları ve riskleri bütünü itibariyle incelemeye tabi tutulmuş, örnek olay çerçevesinde Şekerbank verileri incelenmiş ve sonrasında 1996–2002 yılları arasında Ödemeler Dengesi İstatistikleri kullanılarak tanımı yapılan Sıcak Para değişkeninin hangi değişkenlerden etkilendiği ekonometrik model vasıtasıyla ortaya konulmuştur. Sıcak Para’nın içsel faktörlerden etkilenecek ülkemize aktığı ve mali yapısı tam oturmamış bankacılık sektöründe izler bıraktığı söylenebilmektedir.

Salon A 11.30-13.00

22

Oturum

Medya Okumaları

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet KALENDER

- Metin EKEN
Görsel Politik İmgelerle Bir Suriye Okuması: Beşar Esad Resimleri
- F. Betül AYDIN
Türk Yazılı Basınında Nefret Söylemi "Mavi Marmara Baskını" Örneği
- Asem ALJARADAT
Arap Baharında Facebook'un Rolü (Suriye Örneğinde)
- Yenal GÖKSUN
Karşılaştırmalı Medya Okuması: Bölge Medyasının Suriye Olaylarına Bakışı
- 13.00-14.30 Öğle Yemeği Arası

Görsel Politik İmgelerle Bir Suriye Okuması: Beşar Esad Resimleri

Metin EKEN

İstanbul Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Suriye kendine has tarihi, siyasal yapısı ve kültürel zenginlikleriyle Ortadoğu'nun önemli devletleri arasında yer alır. Başkenti Şam olan Suriye Arap Cumhuriyeti, 1946'da Fransız mandasından ayrılmış ve bağımsızlığına kavuşmuştur. Bünyesinde birçok etnik ve dini grubu barındıran; rejim problemleri, askeri darbeler ve siyasal olaylarla anılan bu kadim Arap ülkesi, otoriter-totaliter bir yönetim biçimine tabidir.

Kendisine has siyasal yapısını yukarıda kısaca betimlediğimiz Suriye, bu yapının doğurduğu özgün siyasal uygulamalar ve propaganda çalışmalarının netlikle görüldüğü bir ülke haline gelmiştir. Bu uygulamaların bir tanesi de şehrin hemen hemen her yerinde sıklıkla rastlanılan Beşar Esad resimleridir ve neredeyse ülkedeki tüm caddelerde, dükkânlarda ve hatta arabaların camları üzerinde sıklıkla görülebilir.

Görsel iletilerin önce görülme ve sonra algılanma biçimleri, alımlama kültürünü ve alılmama alışkanlıklarını doğrudan belirler ve alımlayanı çeşitli biçimlerde etkiler. Bu anlamda, ülkenin dört bir yanında görülen fotoğrafların ülkenin siyasal yapısı ve imgesel arka planı çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Siyasal İktidarın, insanlar üzerinde etki oluşturmak ve otoritesini pekiştirmek amacıyla erken zamandan beri kullandığı imgeler günümüzde kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yeni teknolojik imkânlar sayesinde farklı araçlar ve bu araçların çeşitli ürünleriyle yeniden yapılandırılmıştır (Ancak bu yeniden yapılanma sadece imgelerin sunulduğu araçlarda ortaya çıkmış, imgelerin üretilme süreci hiçbir değişikliğe uğramamıştır). Bu ürünlerden bir tanesi de fotoğraftır ve uzun yıllardan beri diğer birçok niteliğinin yanında bir propaganda aracı olarak kullanılmış ve siyasal iktidarların amacına hizmet etmiştir.

Bununla birlikte, "fotoğrafın propaganda açısından bir silah olarak kullanıldığı" üzerine tezler geliştirilmeye başlanmış ve fotoğrafın propaganda unsuru olma noktasında ne derece ilerilere gidilebileceği tartışma konusu haline gelmiştir. Vurgulanan bu noktalar Suriye özelinde sıklıkla rastladığımız Beşar Esad fotoğraflarının, planlanmış birer politik imge olarak değerlendirilmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Esad fotoğrafları, ideolojinin yüksek derecede etkili olduğu bir siyasi imge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriye özelinde ele alacağımız ve kendi özel perspektifi ile değerlendireceğimiz Beşar Esad fotoğraflarını daha iyi anlamlandırabilmek ve hatta çözümlenebilmek amacıyla sınırları çizilmiş yönetsel bir tutumağa başvurmak durumundayız. Wittgenstein'in dile getirdiği üzere, "resim bizi esir aldı" ve felsefe buna şu değişik kaçış yollarına yönelerek karşılık verdi: semiyotik, yapısalcılık, dekonstrüksiyon, sistem teorisi, konuşma edimi teorisi, gündelik dil felsefesi ve günümüzde artık imaj bilimi veya eleştirel ikonoloji. Bu bağlamda ele alacağımız resimleri ikonolojik bir yaklaşımla değerlendirecek ve simgebilimin sınırlarında dolaşarak bir görsel çözümleme gerçekleştireceğiz.

Türk Yazılı Basınında Nefret Söylemi: “Mavi Marmara Baskını” Örneği

F. Betül AYDIN

Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

Medyada milliyetçi, ırkçı, cinsiyetçi vb. gibi kendinden başkasını öteleyen ideolojik söylemler haberlerin söylemleriyle inşa edilmekte ve böylelikle egemen ideoloji aktarılmaktadır. Kültürel kimlikler ve grup özellikleri gibi unsurları etkileyen, milliyetçilik ve farklı olana tahammülsüzlük gibi koşullarda, söyleminin dozajı yükselen “Nefret Söylemi” de bu bağlamda ideolojik olarak “öteki”leri daha da öteleyen bir söylemi barındırmaktadır.

Gündelik yaşamda nefret söyleminin en yaygın hatta belki de en meşru olarak kullanıldığı mecranın haberler olduğu söylenebilir. Çünkü haberler, insanlara içinde buldukları mevcut ekonomik, politik ve sosyo-kültürel düzenin nasıl anlaması gerektiğini, neleri bilme(me)leri gerektiğini, farklı ırk, topluluk, kültür vs. dair düşüncelerinin şekillenmesinde önemli paya sahiptir. Kısacası haber medyası insanların bilinçlerini şekillendirmede etkili bir kurumdur. Böylelikle medya, egemen ideoloji bağlamında milliyetçiliği, ırkçılığı yeniden üretirken toplumsal öfke ve nefret duygularını da üretmekte ve bu duyguların ötekilere karşı yöneltilmesinde rol oynamaktadır. Egemen ideoloji bunu yaparken gündelik söylem ve pratiklerle çatışmayı, şiddeti yeniden üretmek toplumsal parçalanmayı süregelen kılmaktadır. Egemen ideolojinin temsilcilerinin söylemleriyle, karşıt olduğunu düşündükleri veya etkilendikleri değerleri içeren söylemlere göndermeler yapmaktadırlar. Bunu da, kışkırtıcı, küçümseyici, kaba, saldırgan, öfkeli, kızgın, sert, küfürlü, argo gibi söylemlerle yapmaktadır. Böylece toplumsal alanda daha rahatlıkla hareket edeceği, güçsüz bir yapı oluşturmakta ve iktidarının şiddet aygıtını meşrulaştırmaktadır. Yani muhalifler ve “öteki”ler üzerinde uyguladığı baskının, şiddetin doğallaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Şüphesiz bu söylemleri yalnızca egemen söylemin sahibi olan iktidar sahiplerine (seçkinler, hükümet temsilcileri, entelektüeller, STK’lar, kanaat önderleri vs) atfetmek olmaz, herkesin farklı bireysel ve kolektif aidiyeti (cinsiyet, ırk, dini inanç) olduğu gibi, gazetecilerin de çeşitli önyargıları ve koşullanmaları vardır ve bunlar gazetecilik pratiklerine yansımaktadır. Nefret söyleminin, ideolojik bir mücadele alanı olmasında “Toplumsal bellek”in kültürel biçimlerde kendisini nasıl gösterdiği ve bu çerçevede basında yeniden nasıl üretildiği de nefret söyleminin kendisine uygun bir zemin bulmasında önemli sacayaklarından birisini teşkil etmektedir. Çünkü Toplumsal bellek, (ya da toplumsal bilinç) gerçekliğimizin dışında var olan bir yapılanımda değildir, aksine gündelik yaşam dâhil tüm gerçekliğimizi belirleyen ve etkileyen toplumsal pratiklerde, kültürde kendini göstermektedir.

Toplumsal anlamda iktidarın kurulabilmesi için başta medya olmak üzere farklı ideolojik aygıtların kullanımıyla toplumsal bellek kurgulanmaktadır. Radikal alternatif medyalar toplumsal bellekte ezilenlerin iktidarlara karşı verdikleri özgürlük mücadelelerini, farklı etnisite ve dinlerden toplumların barış içerisinde bir arada yaşadıkları tarihsel dönemleri anımsatarak, şimdiki iktidarın toplumsal politikalarının karşısına eşitlikçi ve barışçı bir alternatifin mümkün olduğunu gösterebilmektedirler. Toplumsal bellek faşizan bir biçimde yapılandırılmakta, sıradan bir insan farklı düşünen, farklı inanan, farklı cinsel tercihe/eğilime sahip olanlardan, kısacası “öteki”lerden korkmakta, nefret etmekte ve söylemsel, eylemsel şiddeti kullanarak, bu “öteki”lerden kurtulmak istemektedir. Bu bağlamda medya organları da toplumsal belleği çatışmacı, savaşı bir mantıkla yeniden üretmektedir. Bu süreçte birbirine karşı tarafların birbirine ilişkin önyargıları giderek güçlenmekte ve toplumsal iletişim olanaksızlaşmakta, şiddet tek iletişim biçimi olarak görülmeye başlanmaktadır.

Nefret söylemi aslında Türkiye’de medya araştırma alanında en az çalışılan alanlardan biri olup, Türkiye’deki nefret söylemine dair literatür henüz yeni yeni oluşmaktadır. Bu nedenle ortaya konacak çalışmayla Türk Basınında nefret söyleminin nasıl, ne şekilde ve hangi oranlarda kullanıldığının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bunun saptanması için ortaya elbette somut veriler konacaktır. İki yıl önce yaşanan ve neredeyse Türk medyasının büyük bölümünün ağız birliği etmişcesine nefret söyleminde bulunduğu örnek bir olay olarak, “İsrail’in Mavi Marmara Baskını” ele alınacaktır. İsrail’in yardım gemisi olarak Gazze’ye gitmek üzere olan Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırı, başta Türk medyası olmak üzere dünya medyasında da geniş yankı uyandırmıştı. Bu bağlamda, İsrail’in “Mavi Marmara” yardım gemisine saldırısının Türk basınında İsrail’e karşı nefret söylemi, bu çalışmanın nicel verilerini oluşturacaktır. Bu çerçevede Taraf, Vakit, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri üzerinden haberlerin söylem analizi edilmesi amaçlanmaktadır. Hükümete yakınlığı nedeniyle Taraf, İslamcı söylemleri ağır bastığı için Vakit, hükümete yakın muhafazakâr bir gazete olması nedeniyle Yeni Şafak, haberleri ılımlı söylemlerde ürettiği için ise Zaman gazetesi seçilmiştir. Bu çalışma bu gazetelerin nefret söylemlerinin dozajlarının seviyesini ortaya koymayı amaçlasa da, bu çalışmanın nefret söylemine dair literatürüne kaçzane bir katkı sağlaması temel amaçtır.

Arap Baharında Facebook'un Rolü (Suriye Örneğinde)

Asem ALJARADAT

İstanbul Üniversitesi

Bu çalışmada, 2011 yılında Suriye'de meydana gelen olaylarda popüler bir sosyal paylaşım ağı olan Facebook'un bir nasıl bir rol oynadığını ve Suriye halkını nasıl etkilediğini ele alacağız. Çalışmada sunulan veriler anket tekniğiyle toplanmıştır. Suriye'nin başkenti Şam'da 100 kişide üzerinden yapılan anket çalışmasının sonucunda ankete katılanlardan sadece 6'sının Facebook sosyal paylaşım sitesini kullanmadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte ankete katılanların %35.10'lük bir kesiminin Facebook'ta oluşturulan Suriye Devrimi koordinasyon sayfalarında yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca katılımcılardan 16'sı Suriye'deki gelişmelerin dünya kamuoyunda duyurulmasında, çeşitli bağlantılar ve kanallar aracılığıyla Suriye hakkındaki haberlerin yayılmasında ve Suriye'de gerçekleşen olayların ortaya çıkmasında Facebook'un önemli bir rolü olduğunu dile getirmişlerdir.

Karşılaştırmalı Medya Okuması: Bölge Medyasının Suriye Olaylarına Bakışı

Yenal GÖKSUN

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Ortadoğu coğrafyasında bir yıldan uzun süredir devam etmekte olan toplumsal hareketler, uluslararası toplumun ana gündem maddesini oluşturmaktadır. Uzun bir aradan sonra Arap halklarını kitlesel olarak harekete geçiren olaylar bölge ve dünya basınında geniş yer bulmaktadır. Her gün konu hakkında bir devlet yetkilisinin görüşü, bir vaka haberi ya da köşe yazısına rastlamak mümkündür. Ortadoğu'daki bu toplumsal hareketlerin dinamiklerine ilişkin akademik çalışmalar genellikle sosyal medyanın rolü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Genç toplulukların örgütlenmesi ve koordinasyonunda sosyal medyanın rolü göz ardı edilemeye de, geleneksel medyanın kitleler üzerindeki baskın etkisi halen geçerlidir. Bu sebeple bölge ülkelerindeki yazılı ve görsel basının olaylara bakış açısı büyük önem taşımaktadır.

Ortadoğu'daki toplumsal hareketlere sahne olan ülkeler arasında Suriye ayrı bir öneme sahiptir. Dera bölgesinde ilk muhalif gösterilerin başlamasından bu yana bir yıldan uzun süre geçmesine rağmen herhangi bir neticeye varılamamış olması, durumun karmaşıklığını göstermektedir. Ülkedeki toplumsal hareketler kimine göre özgürlük amacıyla diktatör rejime başkaldıran muhalifler tarafından yürütülmekte, kimine göre dış destekli aşırı gruplar tarafından provoke edilmektedir. Suriye ve komşu ülkelerdeki yayın organları da bu iki uç bakış açısı arasında konumlanmaktadır.

Bu araştırmada, medyanın bölgedeki olaylara bakışı üzerinde durulacak, Suriye ve komşu ülkelerdeki başta Arapça yayın yapan gazeteler olmak üzere medyanın haber dilindeki farklılık ortaya konulmaya çalışılacaktır. Suriye, Lübnan, İran ve Türkiye'deki bu haber kaynaklarında Suriye'deki gelişmelerin yansıtılma biçimi, olayların yorumlanması ve birbiri ile ilişkilendirilmesi, haber metinlerinde kullanılan dil gibi konular irdelenecektir. Tüm bu veriler ışığında bölge medyasının Suriye'deki toplumsal olaylara bakış açıları farklı okuma biçimleriyle ele alınacaktır. Suriye'deki olaylara ilişkin medyada yer alan haberlere karşılaştırmalı bir bakış, hem konunun farklı boyutlarını görmemize yardımcı olmakta hem de bölge üzerinde yürütülen politikalarda medyanın konumunu ortaya koymaktadır. Türkiye, Suriye, Lübnan ve İran'da devlete bağlı yayın yapan haber ajansları konuyu daha çok ulusal çıkarlar kapsamında ele alırken yine bu ülkelerde yayın yapan özel gazeteler ise ait olduğu medya kuruluşunun yayın politikası çerçevesinde haber yapmaktadır. Bu veriler, medya tarafından yaratılan söylem konusunda sonuçlar elde etmemize de yardımcı olmaktadır. Uluslararası gazetecilerin Suriye'de serbestçe haber yapmalarına izin verilmemesi, Suriye olayları üzerindeki bilgi karmaşasının artmasına ve haber kaynaklarının güvenilirliğinin sorgulanmasına da neden olmaktadır. Haber kaynakları üzerindeki bu muğlaklık, konunun medya organları tarafından ele alınırken farklılıkların ortaya çıkmasını da teşvik etmektedir. Suriye'de hükümet güçlerince bombalandığı iddia edilen bir köye askerler eşliğinde girerek halkla röportajlar yapan gazetecilerin farklı izlenimlerle geri dönmelerinin sebebi de budur. Suriye'deki toplumsal olaylar sebepleri ve sonuçları açısından uluslararası ilişkiler alanıyla da yakından ilintilidir. Jeopolitik konumu ve komşuları ile ilişkileri açısından bakıldığında Suriye, özellikle bölgedeki politik dengelerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Suriye içerisinde yürütülen muhalif hareketlerin yanı sıra uluslararası toplumun kanaat ve girişimleri de önem taşımaktadır. BM ve Arap Ligi bünyesinde alınan kararlar, Suriye'ye gönderilen uluslararası gözlemciler ve raportörler, farklı ülkelerde Suriye hakkında düzenlenen toplantılar, medya için diğer bir haber kaynağı görevi görmektedir. Dolayısıyla Suriye dışındaki girişimlerin bölge basınında haberleştirilmesi ve bunların yorumlanması da çeşitlilik göstermektedir. Sonuç olarak Suriye olaylarının medya tarafından okunması hem bölge basınında hem de uluslararası basında farklılık arz etmektedir. Özellikle Suriye ile komşu olan ülkelerdeki medyanın konuya bakışını irdelleyen bu çalışmanın bölge medyasını ve olayları daha iyi anlamamıza katkıda bulunacağını düşünmekteyiz.

Salon **B** 11.30-13.00

23

Oturum

■ Toplumsal-Kültürel-Ekonomik Tarih

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Bekir BİÇER

- Nigar BABAYEVA
Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Verilerine Göre XVII. Yüzyıl Osmanlı Sosyal Hayatında Din ve İnanışlar
- Ahmet DENİZ
Erkeğin Himayesinden Devletin Himayesine: Osmanlı'da Aile Modernleşmesi
- Funda KOCA
Tarih Ders Kitaplarında Kadın İmaji
- Ahmet KARAKAYA
Şark Medreselerinde Sosyal Hayat
- 13.00-14.30 Öğle Yemeği Arası

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Verilerine Göre XVII. Yüzyıl Osmanlı Sosyal Hayatında Din ve İnanışlar

Nigar BABAYEVA

Marmara Üniversitesi, İslâm Tarihi Bölümü, Doktora Programı

Tarih ve sosyoloji araştırmaları için mühim birer kaynak niteliği taşıyan seyahatnâmeler seyahat edilen bölgelerin tarihi, sosyokültürel, sanatsal, ekonomik, dini ve siyasal yönleriyle ilgili önemli veriler sunmakla birlikte tarih ve sosyal hayatın çoğunlukla bilinmeyen yönlerini ortaya koymaktadır. Bu gün Türkiye'de büyük, küçük herkes tarafından bilinen ve dünyanın birçok bölgesinde ün kazanan Evliyâ Çelebi'nin kaleme aldığı "Seyahatnâme" adlı eseri de bahsi geçen kaynaklara bir misaldir. Bu araştırmanın amacı Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnâme'si üzerinden XVII. yüzyıl Osmanlı sosyal hayatında hâkim olan din ve çeşitli inanç sistemlerine kuşbakışı nazar eylemek ve böylece bir sosyolojik okuma gerçekleştirmektir.

1611 yılında İstanbul'da doğan ve 1682 yılında Mısır'dan dönerken veya İstanbul'dayken vefat ettiği tahmin edilen seyyah Evliya Çelebi'nin gezi merakı daha çocuk yaşlarında babasından ve yakın akrabalarından dinlediği öyküler, söylenceler ve masallardan kaynaklanmıştır. Eserinin giriş kısmında gezmeye olan ilgisinin bir rüya ile başladığını yazmıştır. Kendi anlatımına göre, bir gece rüyasında Hazreti Muhammed'i görmüş, ona "Şefa'at ya Resulallah" diyecekken, şaşkınlıkla "Seyahat ya Resulallah" demiş, gördüğü bu rüyayı yordurduktan sonra da seyahat etmeğe karar vermiştir. Böylece yarım asırlık bir süre boyunca sadece Osmanlı topraklarını değil, bunun yanı sıra birçok bölgeyi gezmiştir. Evliyâ Çelebi bu gezi sonucunda yazdığı Seyahatnâme kitabında seyahat ettiği bölgelerin sosyal yapısı, ekonomik durumu, idari yönü, dinî durumu, dili vs. hakkında bilgiler vermiştir. Seyahatnâme, Evliyâ Çelebi'nin bizzat görüp işittikleri ve tespit ettikleri yanında, konuştuğu insanlardan naklettikleri, halk arasında inanılan ve anlatılan olağanüstü yaratıklar, olaylar, büyüler ve başka yazarlardan bazen değiştirerek, bazen kısaltarak ve çoğu zaman müellif zikretmeyerek aktardığı bilgileri de ihtiva etmektedir. Maalesef Evliyâ Çelebi ile ilgili bilgiler çok genel hatlarıyla ve çoğu zaman da bazı yanlışlarla topluma yansımıştır. Bunun sebebi Seyahatnâme'nin anlatımındaki mübalağa sebebiyle güvenilir bulunması ve eserde olağanüstü olaylara ve kişilere çokça yer verilmesi olmuştur. Seyahatnâme'de de sosyal hayatın çeşitli safhalarına değinilmiş, toplum gelenek ve görenekleri, din ve çeşitli inanışlar, hurafeler, fal oyunları hakkında da bilgiler verilmiştir. Zamana karşı yazılmış, eksikliklerden hâli olmayan bu çalışmada el yordamıyla Evliya Çelebi'nin Osmanlı sınırları dâhilinde müşâhede ettiği dini geleneklere ve ilginç gördüğü inanış sistemlerine değinilecek, okuyucunun dönemin inanç sistemlerine dair kabataslak bir tasavvura sahip olmasına çalışılacaktır.

Erkeğin Himayesinden Devletin Himayesine: Osmanlı'da Aile Modernleşmesi

Ahmet DENİZ

Milli Eğitim Bakanlığı, Şırnak Lisesi

Toplumun en küçük birimi olan aile kurumu Osmanlı Devleti'nin modernleşme döneminde özellikle merkezileşme çabalarının yoğunluk kazandığı Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde değişime uğramıştır. Devletin merkezileşmesi ve toplumsal dönüşüm politikaları her ne kadar tepeden başladıysa da, özellikle aydınların sosyoloji ilmine olan ilgileri ve o dönemde sosyolojizm diye de ifade edilen toplumsal mühendislik çabaları toplumun ancak aileden başlayarak dönüştürülebileceği sonucunu da doğurmuştur. Bilinçli veya bilinçdışı bir yönelim de olsa batılılaşmayla birlikte aile yapısında ciddi değişimler yaşanmıştır. Ancak bahsedilen dönüşüm ilk olarak modernleşmenin ve batılılaşmanın hissedildiği şehirler olan İstanbul, İzmir, Manastır, Selanik gibi yerlerde devlet ricalinin görüşünde ve aile yaşamında meydana gelen değişim sonraki dönemlerde, özellikle Cumhuriyet döneminde devlet politikaları olarak Anadolu'da da değişimlere neden olmuştur. Dönemin İslamcı, Batıcı, Türkçü düşünürlerinin makalelerinde ve edebiyatçıların romanlarında bu değişim hakkındaki ifadeleri görmek mümkündür.

Aile tarihi çalışmaları sosyal tarihçilerin son yıllarda ilgi göstermeye başladığı bir alan olmakla birlikte Osmanlı zamanındaki dönüşümle ilgili çok fazla veri olmasına rağmen akademik alanlarda henüz bu konuyla ilgili çok fazla çalışma yapılmamıştır. Konuyu araştırırken disiplinler arası bir yöntem gözetilmiştir. Dönemin yazarları, fikir akımları, iktisadi, siyasi, dini algı konularında meydana gelen değişimler paralel okunarak konu sunulmaya çalışılmıştır. Konu sunulurken öncelikle batılılaşmanın, medenileşmenin ve dolayısıyla modernleşmenin devlet adamlarının zihniyetinde ne ifade ettiği üzerinde durulmuştur. Özellikle II. Mahmud ile birlikte başlayan merkezileşme çalışmaları ve bu merkezileşmenin dayanak noktaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Osmanlı'da tepeden başlayan modernleşme hareketi ve her şeye kadir olma çabaları, devlet adamlarının toplumun en küçük birimi olan aileyi de tıpkı batıda olduğu gibi kamusal alan olarak görmeleri ve aileye müdahale etme gerekçeleri açıklanmıştır. Modernleşme algısı anlatıldıktan sonra Osmanlı'da klasik anlamda ailenin durumu, aile fertlerinin aile içindeki görevleri, toplumun ve devletin aileye yükledikleri anlam üzerinde kısa durulmuştur. Klasik dönemde ailenin mükemmelliği toplumun güçlülüğünü sağlayan en önemli faktörlerden birisidir. Bu sebeple Osmanlı düzeninin başarısı, bir bakıma ailenin sağlam esaslarıyla yakından ilgilidir. Osmanlı dönemi ailesini, kuruluşun sona kadar bir bütün içinde görmek nerede ise imkânsızdır. Çünkü ülkenin siyasi tarihi gibi, sosyal yapısı da yüzyıllara bağlı olarak bazı farklılıklar göstermektedir. Öncelikle bunun üzerinde durulduktan sonra ailenin zaman içinde geçirdiği değişimler ifade edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Avrupa görülen burjuva tipi aile Osmanlı'da Tanzimat Ailesi olarak ifade edilmiştir. Tanzimat dönemiyle birlikte başlayan değişim devletin aileye müdahale etmeye başladığı dönemdir aynı zamanda. Özellikle resmi nikah zorunluluğu, önceden haber verilmek şartıyla yapılacak evliliklerden devletin haberdar edilmesi, nişanlılık müessesesinin hukukta yer almaya başlaması, erkeklerin ve kadınların toplumsal statüsünde ve davranışlarında meydana gelen değişimler, çocukların eğitimine önem verilmesi ve özellikle yabancı mürebbiyelerin çocuk yetiştirmeleri, geniş aile tipinden çekirdek aile yapısına geçiş, kadınların iş hayatına girmesiyle birlikte aile yapısının değişimi, aile büyüklerinin aile içinde ifade ettiği anlam, değişimle birlikte ailenin iktisat ve aile yaşantısı içinde meydana getirdiği değişimler, kadınlara boşanma ve evlilikte tanınan haklar, aile reisinin fonksiyonunun değişmesiyle birlikte aile reisiliğini zaman içinde otoritesini kaybetmesi, İttihat ve Terakki döneminde "milli aile" oluşturma teşebbüsleri ve fikri yapısı, dayanışmacı toplumlarda en büyük öneme sahip olan "mahalle" algısının ve yapısının değişimi ve konakların dışarıya kapanması, görücü usulü evlilikten aşk evliliklerine geçiş, 1917 Aile Kararnamesi ile modern anlamda ilk medeni kanunun oluşturulması vb. konular çalışmanın içeriğinde bahsedilen temel konuları oluşturmaktadır. Bu konular anlatılırken öncelikle günümüzde ve o dönem yazarlarının çalışmaları ve makaleleri temel olarak alınmıştır. Yine dönemin edebiyat eserlerinde modern aile oluşturulmaya çalışılırken geleneksel ailenin eleştirildiği görülmektedir. Dönemin aydınları ve günümüzde modernleşme çalışmalarından bahsedenlerin temel aldıkları konulardan birisi de kadının Osmanlı toplumu ve ailedeki fonksiyonunun ehemmiyetinden dolayı temel tezler "kadın özgürleşmesi" üzerinden ifade edilmektedir.

Bütün bu çalışmalar özellikle günümüzde hâkim olan aile yapısının temelini oluşturduğundan bunun kökeninin bilinmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu tür aile yapılarının aynı zamanda Avrupa'da olduğu gibi ailenin dağılmasını ve ahlaki çöküntüyü de beraberinde getirdiğinden dolayısıyla toplumun da fesada uğramasının temel nedenlerinden biri olarak ailenin değişimi görülmektedir. Osmanlı aile yapısıyla ilgili çok fazla eser olmaması bu alanda bir eksikliği gidereceğine inanmaktayım.

Tarih Ders Kitaplarında Kadın İmaji

Funda KOCA

Marmara Üniversitesi, Tarih Bölümü, Doktora Öğrencisi

Geleneksel tarihyazımında savaştan, kahramanlıklar yaratan ve günlük hayatta – çalışma hayatında sürekli ön planda olan – ya da ön planda gösterilen- “erkek” özne olarak konumlandırılmıştır. Bu yüzden geleneksel tarihyazımı gereği incelenen siyasi tarih aslında erkeklerin tarihi olmuştur. Ancak göz ardı edilen durum, tarihin oluşmasında kadının da rol oynadığıdır. Geleneksel tarihyazımına alternatif olarak çalışılan postmodern tarihyazımında siyasi tarih yerine toplumsal olayların tarihi, siyasi kişilikler yerine toplumsal grupların ya da bireylerin tarihini yazmak ön görülmüştür. Bu durum kadınların tarihine de yansımış ve kadın tarihi konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu durumun bir yansıması olarak öğrencilere kadın tarihi konusunda eğitim vermek ise doğal olarak tarih dersi kapsamında ele alınmıştır. 2005 yılından itibaren kademeli olarak uygulanan müfredat kapsamında, kadınların tarihteki rolüne değinilmeye başlanmıştır. Okul eğitiminde önemli bir araç olan ders kitapları bu bağlamda değişmiş ve kadının tarihteki varlığı vurgulanmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada ortaöğretim 9 ve 10. sınıf tarih ve 11. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında kadın imgesinin nasıl ele alındığı konu, etkinlik ve görseller bağlamında incelenecektir. İncelemede doküman ve söylem analizi teknikleri kullanılarak veri toplanacaktır. Bulgular, durumu betimlemek için yoğunlukları açısından frekans-yüzde halinde sunulacak ve örnek alıntılara yer verilecektir.

İslam tarihinde ilim ve tedrisat hayatı öncelikle camilerde belirli alimlerin etrafında talebelerin toplanmasıyla başlamıştır. Her ne kadar Hazreti Peygamber (a.s.m) devrinde O'nun bulunduğu her yer, çarşı, harp meydanı, mescid, evler, birer medrese hüviyeti kazanmış olsa da Medine'de bulunan Mescid-i Nebevi İslam tarihindeki ilk medrese sayılabilir. Sonraki yıllarda Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin de geliştirdiği bu kurumlar, dönemlerinin temel eğitim kurumları olmuştur. Osmanlı Devleti'nin farklı kurumlarında XVI. yüzyıldan itibaren başlayan aksaklıklar medreseleri de etkilemiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde medreseleri islah çalışmalarına girilmiş fakat istenilen başarı yakalanamamıştır. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte de medreseler bütünüyle kapatılmıştır. Ancak Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatılan medreseler, sosyolojik bir gerçek olarak varlıklarını bir şekilde sürdürmüştür. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte devletin, dini bilginin aktarımına mesafeli yaklaşımı neticesinde yöre halkı farklı şekillerde bu ihtiyacı giderme arayışına girmiştir. Bu sebeble Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla beraber resmîyetini kaybedip illegal konuma düşen medreseler eğitim faaliyetlerini bir şekilde devam ettirmişlerdir. İlegal duruma düşmelerine rağmen eğitim faaliyetlerini devam ettirmelerinde, bölgenin merkeze uzak olmasının etkisi oldu kadar halkın medresenin, talebe ve hocaların ihtiyaçlarını gönüllü olarak karşılama çabası da etkili olmuştur.

Bu çalışmada, sözlü tarih çalışması yapılarak, İslami ilimlerin eğitimi ve öğretimi alanında önemli katkılarda bulunmuş ancak modernleşme süreciyle beraber unutulmakla yüz yüze bırakılmış Şark medreselerindeki sosyal hayat; medrese hayatını Muş'un muhtelif köylerinde tamamlamış müderrislerin belleklerinde yer aldığı biçimiyle ve anlatılanların kaydedilmesi aracılığıyla açığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Osmanlı Devleti'nin temel eğitim kurumu olan medreseleri ve süreç içinde geçirmiş olduğu aşamaları, 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla kapatılmalarına kadar incelemek, konu ile ilgili sınırlı kaynaklar olsa da mümkündür. Ancak Cumhuriyetin ilanından sonraki süreç içerisinde faaliyetlerini devam ettiren söz konusu medreseler üzerine derinlemesine bir araştırmanın yapıldığı görülmemiştir. Dolayısıyla bölgede varlık gösteren bu eğitim kurumları üzerine yapılacak bir, araştırma eğitim faaliyetleri açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmada, 'mekanın' hocaların varlığıyla beraber nasıl 'medrese'ye dönüştüğü ve bunun Cumhuriyet döneminde medrese sisteminin devamı açısından nasıl bir önem arz ettiği bu konuya dair yazılmış kitap, makale gibi yazılı belgelerle, sözlü tarih çalışması neticesinde elde edilen şifahi bilgiler karşılaştırılarak incelenecektir. Bu çerçevede, medreselerdeki ders takrir saatleri, teneffüsler, yemek toplama usulü ve yemek saatleri, namaz vakitleri, etkinlikler, tatil günleri, talebelerin kendi aralarında anlattıkları ve günümüze kadar gelmeyi başarmış mizah, tekerleme ve fıkrâ gibi müderris ve talebenin eğitim hayatı sürecindeki günlük yaşamı ve medreselerdeki sosyal hayat izah edilmeye çalışılacaktır. Yapılan gözlem ve incelemelerden elde edilen sonuçlara göre bu eğitim kurumlarında, Osmanlı dönemi medreselerinde okutulan dersler büyük ölçüde okutulmaya devam edilmektedir. Eğitim programlarında şer'î ilimler (fıkıh, hadis, kelam, tefsir, siyer) ve alet (dil öğretimi) ilimleri mevcuttur. Bireysel öğretimi esas alan bu medreselerde ezber, müzakere ve mütalaa en çok başvurulan öğrenme yöntemlerindedir. Sınıf geçme sistemi yerine ders geçmenin ölçütü alındığı medreselerde öğrenciler ortalama yedi yıllık bir eğitimden sonra mezun olmaktadır. İcazet geleneği bu kurumlarda devam etmektedir. Düzenlenen icazet töreninden sonra öğrencilere diploma verilmektedir. Ayrıca toplumun yaşadığı sosyal sorunlara karşı ilgili olan medrese hocaları ve halk arasında sıkı bir ilişkinin ve iletişimin olduğu gözlenmiştir. Böylece yıllarca yokmuş gibi davranılan medreselerin, karşılaştıkları onca zorluklara rağmen sağladıkları eğitim imkanları, eğitim sistemlerinde takip ettikleri yöntem, kullandıkları araç-gereçler ve çalışma usulleri gibi modern eğitim sistemine mensup kişilerin de faydalanabileceği bazı hususlar akademik düzeyde değerlendirilerek eğitim sistemimiz açısından yeni ve faydalı sonuçların ortaya çıkmasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Salon

11.30-13.00

24

Oturum

■ İdeoloji, Tarih ve Çatışma

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Birol AKGÜN

- Muhammet Tahir KILAVUZ
*İç Savaş ile Etnik Temizlik Arasındaki İlişki:
Lübnan ve Yugoslavya Örnekleri*
- Murat SEZİK
*Muhafazakar Siyaset İdeolojisi ve Türkiye'de
Muhafazakarlık*
- Erol FIRTIN
*"Medeniyet" Kavramının Çoklu Anlamları Üzerine
Bir İnceleme*
- Süleyman GÜDER
ErichHobsbawm ve Anthony Smith'te Tarih ve Geçmişin Rolü
- 13.00-14.30 Öğle Yemeği Arası

İç Savaş ile Etnik Temizlik Arasındaki İlişki: Lübnan ve Yugoslavya Örnekleri

Muhammet Tahir KILAVUZ

Arş. Gör., Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

İç savaş ve etnik temizlik konuları son dönemde artan oranda çalışılmaktadır. Etnik temizlik vakalarının 20. yy'da, özellikle de 90'larda artarak birkaç kez yaşanması bu konuya olan ilgiyi daha da arttırmıştır. İç savaş ve etnik temizlik vakaları birbirinden bağımsız gerçekleşebileceği gibi bazı örneklerde de görüldüğü üzere birbirlerini takip edebilirler. Ancak çalışmalar bu iki kavram arasındaki muhtemel ilişkiye odaklanmamaktadır. Bu yüzden, bu çalışma iç savaşta etnik temizliğe dönüştüren faktörleri incelemek suretiyle iki kavram arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla son dönemlerde şahit olunmuş iki iç savaş olan Lübnan İç Savaşı ve Bosna Savaşı seçilmiştir. İki örnekte de toplumların iç çeşitliliğinin son derece yüksek olduğu görülmektedir. Bu çeşitlilik Lübnan örneğinde din ve mezhepler üzerinden, Bosna/Yugoslavya örneğinde ise etnik kimlikler üzerinden oluşmuştur. Ayrıca iki toplumda da iç savaş öncesi kutuplaşma söz konusudur. Bu kutuplaşma dönem dönem gruplar arası şiddet eylemlerine de yol açmıştır. İki örnek bu yönlerden birbirine benzeşirken, bu iki yıkıcı iç savaştan Lübnan İç Savaşı bir etnik temizlikle sonuçlanmamış ancak Bosna Savaşı bu eylemin en bilinen örneklerinden birine dönüşmüştür. Öyle ki etnik temizlik kavramı literatüre bu vaka sonucunda ciddi anlamda girmiştir.

Çalışma, bu soru işaretinden hareket ederek Lübnan İç Savaşı için geçerli olmayan, ancak Bosna Savaşı'nın sonunda etnik temizliği doğuran sebepleri incelemektedir. Çalışma, bu iki vakayı literatürdeki tartışmalar doğrultusunda demokratikleşme, savaş öncesi hâkimiyet/hegemonya ve etnik-dini nefret üzerinden incelemiştir. Buna göre demokratikleşmenin niteliği önemli bir konudur. Vakalar demokratikleşmenin siyasal rejim değiştirme yönünde mi yoksa demokrasinin sağlaştırılması yönünde mi olması bakımından incelenmiştir. Savaş öncesi hâkimiyet başlığı altında da siyasal-bürokratik hâkimiyet, askeri hâkimiyet ve sosyoekonomik hâkimiyet olmak üzere üç hâkimiyet ilişkisi incelenmiştir. Bunlardan siyasal-bürokratik ve askeri hâkimiyet konularında beklenti etnik temizliğin faili olan tarafın savaş öncesi hâkim olması, sosyoekonomik hâkimiyet konusunda da failin savaş öncesi toplumda çoğunluk olmasına rağmen ezilen taraf olması yönündedir. Çalışma dâhilinde örnek vakalar karşılaştırmalı ve nitel metotla incelenmiştir. Öncelikle literatürde iç savaş, etnik temizlik, etnik şiddet, toplumsal şiddet gibi konularda, üzerinde durulan sebepler tartışılarak hipotezler oluşturulmuştur. Ardından hipotezler vakalar üzerine yazılmış literatürün taranması sonucu, vakalarla ilgili sayısal veriler ve anlatımlar doğrultusunda test edilmiştir.

Bu çerçevede çalışmada Correlates of War, Polity Project IV, PRIO Armed Conflict Dataset ve Freedom House Index gibi veri gruplarından faydalanılmıştır. Sonuçlar göstermektedir ki, Lübnan örneği yerine Bosna örneğinde etnik temizliğin var olmasının sebepleri siyasal rejim değişikliği doğrultusunda gerçekleşmiş demokratikleşme ve savaş öncesi siyasal-bürokratik alanda görülen hâkimiyettir. Buna göre Lübnan'da demokratikleşme demokrasinin güçlendirilmesi yönünde gerçekleşmiş, ancak 1980'ler Yugoslavya'sında demokratikleşme otoriter rejime küçük de olsa tehdit oluşturabilecek ölçüde gelişmiştir. Siyasal-bürokratik güç dağılımına baktığımızda Lübnan'da dini ve mezhepsel gruplara göre daha eşit bir dağılım olduğu görülmektedir. Ortaklaşmacı demokrasi (consociational democracy) ilkesi doğrultusunda parlamentoda koltuklar nüfus sayımı verilerine göre belirlenirken, hükümetlerde de oldukça eşit paylaşımlar yapılmıştır. Ancak Yugoslavya örneğinde siyasal ve bürokratik alanda Sırpların ciddi hâkimiyeti göze çarpmaktadır. Sırplar nüfus içerisindeki paylarının üstünde bir oranda siyasal ve bürokratik mevkilerde temsil edilirken Bosnalı Müslümanların da kendi paylarının oldukça altında temsil edildikleri göze çarpmaktadır. Bu veriler ışığında Yugoslavya'da iç savaş öncesi dönemde, otoriter rejimin yıkılarak demokrasi kurulması yönünde ilerleyen bir demokratikleşme eğilimi olması ile Sırp ve Müslüman Boşnak toplumların siyasal ve bürokratik mevkilerde temsili konusunda ciddi bir uçurum olması, Bosna Savaşı ile beraber Sırpların faili olduğu bir etnik temizlik vakasının yaşanmasına sebep olmuştur.

Muhafazakar Siyaset İdeolojisi ve Türkiye’de Muhafazakarlık

Murat SEZİK

İnönü Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Doktora Programı

Siyasi literatürde 19. yüzyıldan beridir kullanılmakta olan Muhafazakârlık terimi, kelimenin kökünden da anlaşılacağı üzere koruma ve muhafaza etme anlamalarına gelmektedir. Çağdaş siyasi ideolojilerden biri olan Muhafazakârlık, mevcut statükonun korunmasını, reformlara ve yeniliklere mesafeli yaklaşması nedeniyle değişime karşı direnen bir siyaset ideolojisi olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu anlamda Muhafazakârlık, insanın akıl, bilgi ve birikim bakımından sınırlılığına inanan, bir toplumun tarihsel olarak sahip olduğu aile, gelenek ve din gibi değer ve kurumlarını temel alan, radikal değişimleri ifade eden sağ ve sol siyasi projeleri reddederek ılımlı ve tedrici değişimi savunan ve siyaseti, bu değer ve kurumları sarsmayacak bir çerçeve içinde sınırlı bir etkinlik alanı olarak gören bir düşünce stili, bir fikir geleneği ve bir siyasi ideolojidir. Siyasi sorunların temelinin toplumdaki moral değerlerin zayıflaması olduğunu belirten muhafazakârlık siyaseti; kültürel çoğulculuk, adaleti anlama ve uygulama sanatı olarak tanımlanır. Kültürel değerler bakımından muhafazakâr siyasal tavır, değişimi tamamen reddetmemektedir fakat alışılmışın dışına çıkmanın yabancılaşmaya yol açacağı endişesini taşımaktadır. Bu siyasi ideolojiye göre her toplum, kendine özgü değerlere sahiptir. Dolayısıyla toplumların gelişme ve değişme süreçleri de farklı olacaktır. Toplumların tamamına özgün evrensel bir gelişme süreci söz konusu olmamalıdır. Örneğin Amerikan muhafazakârlığı sürekli bir değişimi savunurken İngiliz muhafazakârlığı tedrici değişimi savunmaktadır.

Türkiye siyasetinde önemli ağırlığı olan Muhafazakar siyaset ideolojisi yapısı ve toplumsal olaylara yaklaşımı açısından batıdaki muhafazakarlarla birçok açıdan ayrılmasına rağmen çoğu kez onların maruz kaldığı gerici, tutucu, irrasyonel, kötümser gibi olumsuz nitelermelere maruz kalmıştır. Bu anlamda Türkiye muhafazakârlığı çoğunlukla “gericilik”le özdeş kılınmış ve sıklıkla gelişmenin önündeki engel olarak algılanmıştır. Bu algılama Osmanlı’dan günümüze kadar süren tarihsel dönemlerde hep var olmuştur.

Bu çalışmada Türkiye deki Muhafazakarlığın Batı coğrafyasındaki muhafazakarlık algısının çok ötesinde ve esasında değişimi önceleyen bir yapısı olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Dinsel ve toplumsal konularda muhafazakar olan Türk muhafazakarlığı konu iktisadi ve demokratik meseleler olunca liberal tavırlar takınması alışıl gelmiş muhafazakarlığın dışında bir durum olarak değerlendirilmelidir.

“Medeniyet” Kavramının Çoklu Anlamları Üzerine Bir İnceleme

Erol FIRTIN

Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Sunumun temel olarak üzerine oturtulduğu iddialardan biri şudur; “Medeniyet” kavramı sömürgecilik sonrası içeriğinden kurtulamadığı sürece ancak ideolojik bir kurgu olarak var olabilir. İlk kısımda kavramın geçmişte ve günümüzdeki kullanımlarına dair çeşitli gözlemler üzerine durmayı planlıyorum. Burada cevap aramaya çalışacağım sorular şunlar: “Medeniyet” kelimesine kullanıma girdiği zamandan günümüze kadar atfedilen anlamlar ile “İslam Düşüncesi”ne yüklenen anlamlar arasındaki farklar nasıl bir sosyal ve siyasal dünya görüşünü temsil ediyor? “Medeniyet” nasıl bir zamansallık ve mekânsallık üzerine kuruludur? Bu kurgu İslam düşüncesi ile ne derece örtüşür ve ne derece ayrışır? İslam düşünürleri bu kavramı hangi anlamlarda kullanmışlardır? Günümüzde bu kavramın popüler olması ne anlama geliyor? Bu popülerlik “İslam geleneği” ile bir bağ oluşturma olarak mı değerlendirilmeli yoksa basitçe bir tepki olarak kendi kendini yeniden üretme aracı mı?

“Medeniyet” kavramının entelektüel dünyamıza yeni girdiğini iddia etmiyorum, aksine Osmanlı modernleşmesi olgusunun önemli bir parçası bu kavramın üzerine yapılan tartışmalardır. Anlamaya çalıştığım şey şu; Türkiye’de son on yıldır gerçekleşen sosyal ve siyasi dönüşümler sonucunda bu kavram tekrar gündeme geliyor, ancak kavram bugün geçmişteki tartışmalardan çok farklı bir yere, daha olumlu bir zemine oturtularak yapılıyor. Bu sunum ise bu süreçte yapılan tartışmaları belirli bir bağlama oturtma çabasıdır. Sunumun ikinci kısmında ise “İslam geleneği” ile “Medeniyet” kavramı arasında kurulan bağlar hakkında konuşacağım. Arapça ve Türkçede farklı algılanan bu iki kavram dindarlık açısından ne anlama geliyor? Neden mesela “İslam Medeniyeti” tamlaması bugün birçokları için anlamlı hale geldi? Bu kavram İslam düşüncesi ile bağlantı kurmanın makul bir yolu mudur? Eğer öyleyse, neden İslam düşüncesi bugün kendini Müslüman olarak gören biri için Medeniyet tasavvuru içinde anlamlı bir hale geliyor? Medeni olmak ile şehirli olmak arasında birbiriyle bağlantılı ise eğer; gökdelenler “İslam Medeniyet”inin bir parçası olabilir mi? İslam Medeniyeti nerede başlar nerede biter? (Ya da bir yer de biter mi?) Medeniyet geçmişte ulaşılmış olan yüksek seviyeyi, günümüzde ise ulaşılacak istenen seviyeyi mi ifade eder?

Bu soruların sunum için önemi şurada yatıyor; bu sorulara verilecek cevaplar bize kendimizi nasıl konumlandığımız hakkında ipuçları verebilir. Çağdaş Müslüman zihninde etnisite ve modern devlet fikri önemli bir yer tutuyor. “Modern Vatandaş” kavramının bugün seküler akıl ve devlet tahayyülü üzerine kurulduğu kabul edilirse günümüzdeki “Medeniyet” kavramı da böyle bir tahayyüle dâhil ediliyor mu? Ediliyorsa ne şekillerde bu düşünce normalleştiriliyor ve benzer bir şekilde bu kavram (ve muhtevası) hangi söylemsel pratikleri kolaylaştırıyor (ortaya çıkmasına zemin hazırlıyor?), hangilerini dışarıda bırakıyor? Bu kavram ile modern devlet iktidarı ile arasında bir ilişki varsa şayet bu neye tekabül etmektedir? Klasik dönemdeki İslam düşünürleri ile yöneticiler arasındaki gerilim bugün ne derece farklılaşmıştır veya benzeşmektedir? Bu kavramın bu ilişkinin mahiyetine yönelik etkisi nedir? Son olarak sunumun başında iddia ettiğim “Medeniyet” kavramının ideolojik kurgu olması meselesi üzerinde duracağım. Kavramın ideolojik kurgu olmasıyla neyi kast ettiğimi ve bu kurgunun etki alanından çıkmanın mümkün olup olmadığını tartışacağım. İslam düşüncesinin “Medeniyet” tasavvuru içinde konumlandırmamız gerektiğini savunacağım bu sunumu modern devlet ve etnisiteyi merkeze koymayan bir “Medeniyet” kavramsallaştırmasının imkanı üzerine bir yan tartışmayla bitireceğim.

Eric Hobsbawm ve Anthony Smith'te Tarih ve Geçmişin Rolü

Süleyman GÜDER

Yıldız Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Programı

Milliyetçilik, günümüz Sosyal Bilimler çalışmalarında en fazla tartışılan konuların arasında sayılmaktadır. 19. yüzyıl sonrası yeni ulusal devletlerin ortaya çıkmasıyla gündeme gelen milliyetçilik tartışmaları, 20. yüzyıl'ın ilk yarısında hatta 1970'lere kadar ulus devletlerin sayısının gittikçe artmasıyla önemli bir tartışma konusu olagelmıştır. Özellikle Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (1945-1992) parçalanması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla yeni çıkan devletler ile milliyetçilik meselesinin tekrardan canlandığını bir döneme tanıklık edilmiştir. Nicelik olarak çalışma sahasında bir genişleme olsa da, gerek önceki çalışmalar gerekse sonradan ortaya çıkan çalışmaların odağında aslında genelde millet ve milliyetçilik kuramlarının yönlendirmiş sorulardan belki de en esaslı olanı milliyetçiliğin insanlık tarihinde nereye tekabül ettiği sorunsalı yer almaktadır. Bu durum daha da berraklaştırılırsa, milliyetçiliğin "kadimlik-modernlik" sorunsalı olarak ele almak mümkündür. Bu bağlam karşımıza çıkan temel soruların kökeninde ulusu kadim ve evrim geçiren bir olgu olarak mı ele alınacağı; yoksa modern çağın özel koşullarının bir ürünü olan yeni sosyal kurgular ve kültürel inşalar olarak mı ele alınacağı meselesi yatmaktadır. Diğer bir deyişle, milliyetçiliğin kültürel mi, siyasal mı; modern mi, antik mi? soruları gündeme gelmektedir. Bu sorular, aynı zamanda günümüz milliyetçilik kuramlarında cereyan eden tartışmaların temelinde yatan görüş ayrılıklarının temel nedeni olarak varsayılır. Bununla beraber milliyetçilik çalışmalarında modernlik-kadimlik meselesini de kapsayan önemli bir çalışma konusu "geçmiş" (past) ve "tarih" (history) nasıl algılandığı tartışmasıdır. Milliyetçilik tartışmalarında sürekli kullanılan kadimlik, modernlik; milliyetçiliğin meşrulaştırıcı zemini ve dayandığı temel dayanak vb. gibi tartışmaların odağında ya tarih ya da bununla ilintili olarak geçmiş meselesi tartışmaların ortak paydası olarak yer almaktadır. Bu sebeple, Carvalho ve Gemenne'ye göre, tarih bugünü meşrulaştırması açısından milliyetçiliğin bel kemiğini (backbone) oluşturmaktadır. Kültür, siyasi, etnisite ve ırk gibi farklı yönleriyle tartışma konusu olan milliyetçiliğin bu yönü itibarıyla yeterince gün ışığına çıkarılmadığı bir gerçektir. Bu tebliğ ile milliyetçiliğin "tarih" ve "geçmiş" ile ilişkisi ele alınarak bu konuda katkı yapması düşünülmektedir.

Konunun sınırlarını belirleme ve odağının kaymasının engellenmesi açısından milliyetçilik tartışmalarından iki ismin, Eric J. Hobsbawm ve Anthony D. Smith, çalışmalarında "geçmiş"i ve "tarih"i nasıl yorumladıkları ve bunlara biçmiş oldukları roller tartışmanın ana konusu olacaktır. Geçmişin ve tarihin milliyetçilik kuramlarında bir açıklama birimi olarak rolünün ne olduğu ve bu tartışmalarda nereye karşılık geldiği incelenecektir. Bu yönüyle tebliğ, milliyetçilik konusunda farklı düşünülen iki bakış açısını karşılaştırma denemesi olacaktır. Hobsbawm ve Smith'in seçilmesinde tartışmasız her iki ismin de buldukları ekollerin (ilki modernist; ikincisi etno-sembolist) önemli temsilcilerinden olması ve son zamanlarda literatürde en fazla tartışılan isimlerin başında gelmeleridir. Tüm bunlara rağmen bu iki ekole mensup düşünürlerin geçmiş ve tarih hakkında farklı anlayışları ve nüans farklılıkları vardır; ama yazarların seçilmesinde belirleyici olanın "iki farklı ekolden düşünürün 'geçmiş' ve 'tarih' hakkındaki fikirlerini karşılaştırmak olduğu" düşünülürse aynı ekol içindeki yazarların kendi aralarındaki farklı anlayışlar bu çalışma için ikincil bir öneme sahip olduğu görülecektir. Bu iki kuramcının "geçmişin ne olduğuna" dair vermiş oldukları yanıtlara göre modernist ve etno-sembolcü olarak sınıflandırılır. Tebliğde Hobsbawm ve Smith'in kendi eserlerinden konuya ilişkin spesifik okuma yapılarak bazı çıkarımlarda bulunulacaktır.

Salon A 14.30-16.00

25

Oturum

■ Türkiye Ekonomisi II: Yapısal Sorunlar

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Tamer ÇETİN

- Tacinur AKSOY
*Yeni Teşvik Paketi ve Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES),
Sanayileşme Stratejimiz Açısından Ne İfade Ediyor?*
- Aliye Gözde EREN
*Teoride ve Uygulamada Türkiye Ekonomisinde
Sürdürülebilir Büyüme Engellenen Temel Yapısal Sorunlar*
- Sedef ŞEN
*Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığı'nın
Yapısal Analizi*
- Emel İŞTAR
*Ekonomik Faaliyetlerde Ahlaklı Davranış ve
Katılım Bankacılığı*
- 16.00-16.30 Kahve Arası

Yeni Teşvik Paketi ve Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES), Sanayileşme Stratejimiz Açısından Ne İfade Ediyor?

Tacınur AKSOY

Arş. Gör., Ordu Üniversitesi, İktisat Bölümü

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ocak 2011’de yayınladığı Türkiye sanayi stratejisi belgesinde temel amacın, Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilecek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknoloji ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak olduğunu açıklamıştır. Sanayi strateji belgesiyle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, becerilerini sürekli geliştirebilen şirketlerin ekonomideki ağırlığının artırılması, orta ve yüksek teknoloji sektörlerin üretim ve ihracat içindeki ağırlığının artırılması ve düşük teknoloji sektörlerde katma değeri yüksek ürünlere geçilmesi gibi temel stratejik hedefler belirlenmiştir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın sorumluluğunda otomotiv, makine, beyaz eşya, elektronik, demir çelik, ağaç işleri, kâğıt ve mobilya ile kimya sektörlerinde olmak üzere sektörel stratejiler hazırlanmıştır. Sanayi stratejisi belgesinde, öngörülen hedeflere ulaşılması ve özel sektörün bu stratejinin gerekleri doğrultusunda yönlendirilmesini sağlamanın en önemli mekanizmalarından birinin, firmalar için sağlam bir teşvik yapısı kurabilecek nitelikteki devlet yardımlarının olduğu ve uygun bir devlet yardımı ve teşvik mekanizması, hazırlanan bu sanayi stratejisinin uygulanabilirliği için kritik bir role sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle, sektörlerin rekabet gücünü arttıracak teknoloji ve Ar-Ge içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımlara destek olmak açısından yardımlar ve teşvikler, bu belgede belirtilen amaç ve hedeflere uygun bir şekilde ve başta AB ve DTÖ’den kaynaklanan uluslararası yükümlülükler de dikkate alınarak uygulanacağı belirlenen amaçlar arasında yer almaktadır.

Türkiye sanayi stratejisi belgesine binaen, Ekonomi Bakanlığı, Ekim 2011’de, tüm tedarik zincirinde daha fazla katma değer Türkiye’de bırakılması, ara malı ithalat bağımlılığının azaltılması, tedarik sürekliliği ve güvenliği ile ihracatta sürdürülebilir küresel rekabet gücü artışının sağlanması amaçları doğrultusunda “Girdi Tedarik Strateji Belgesi” yayınlamıştır. Girdi tedarik stratejisinin 2023’te dünya ticaretinde Türkiye’nin payının artırılması ve ihracatın 500 milyar dolara çıkarılması ve bununla birlikte sektörel bazda Türk sanayisi yatırım teşvik politikalarıyla şekillendirilmesi ana hedefler arasındadır. Aynı amaçlar doğrultusunda, Nisan 2012’de Ekonomi Bakanlığı, girdi tedarik stratejisi (GİTES) ve ithalat haritası çerçevesinde, cari açığın azaltılması, ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretimine yönelik yatırımları teşvik ederek uluslararası rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli yatırımları teşvik etmek amacıyla “Yeni Teşvik Sistemi” kamuoyuna bir basın toplantısıyla duyurulmuştur. Bu kapsamda yeni teşvik uygulamasıyla, bölge ayrımı yapılmaksızın, teşvik edilmeyecek yatırım konuları ile diğer teşvik uygulamaları kapsamında yer almayan ve belirlenen asgari sabit yatırım tutarı şartını sağlayan yatırımların, KDV istisnası ve gümrük muafiyeti destekleri ile desteklenmesine devam edilecektir. Yeni sistemle bölgesel teşvik sisteminin etkinliği artırılarak, bölgesel harita belirlenmiştir. İller sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre 51 il, 6 bölgeye sınıflandırılmıştır. Yeni uygulamada bölgesel sistem yerine il bazlı bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. Yeni sistemde az gelişmiş illere (6. Bölge) yapılacak yatırımlar daha avantajlı şekilde desteklenecektir. Yatırımın, sanayi olarak en düşük seviyede olan 6. bölgede yapılması halinde yeni bir uygulama olarak asgari ücret üzerinden hesaplanan gelir vergisi stopajı desteği ve sigorta primi işçi hissesi desteği sağlanacaktır. Yatırımcı vergi indirimi desteğini yatırım döneminde elde ettiği kazançlara da uygulayabilecektir.

Çalışmamızın ana amacı yayınlanan girdi tedarik stratejisi ve teşvik paketiyle, Türkiye’nin yeni sanayileşme stratejisi belgesi arasındaki ne gibi bir uyumun söz konusu olduğunu ortaya koymaktır. Bunu yaparken gerek girdi tedarik stratejisi belgesinde gerekse teşvik planında yer alan sayısal veriler ortaya konularak, sanayileşme stratejisi belgesiyle karşılaştırılması ve aralarındaki benzer yönlerle birlikte uyumsuzluklar da çalışmamızda yer alacaktır.

Teoride ve Uygulamada Türkiye Ekonomisinde Sürdürülebilir Büyüme Engellenen Temel Yapısal Sorunlar

Aliye Gözde EREN

Dr., Denizbank AŞ.

Bu tebliğin amacı, Türkiye Ekonomisi'nin makroekonomik istikrarsızlık koşulları altında cereyan eden büyüme dinamiklerinin yapısal özelliklerini ve istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme süreci yakalayabilmesine engel olan temel yapısal sorunları ortaya koymaktır. Çalışma (a) mikro ve makro iktisat literatürü kapsamında büyüme olgusunun teorik çerçevesine, (b) temel büyüme teorilerine ve sürdürülebilir büyüme olgusuna (c) doğrudan Türkiye Ekonomisi'nin 1950 ve 2010 yılları arası büyüme sürecine odaklanılmıştır. Son olarak 1998 ve 2010 yılları arasındaki çeyrek dönemlik istatistiksel verilere, ekonomik modelleme tekniği olarak Vektör Otoregresif (VAR) Model uygulanmıştır.

Türkiye Ekonomisinin sürdürülebilir büyüme açısından karşı karşıya kaldığı temel yapısal sorunlara bakıldığında şu hususlar göze çarpmaktadır: Gerek 1980 öncesi İthal İkameci Büyüme, gerekse 1980 sonrası süreçte İhracata Dayalı Büyüme Modellerinde öncelikle ülke içinde kendine yeten ve ikinci fazda ihracat kanalı ile dışa açılan yerli bir sanayi yapısı yaratılamamıştır. Bu durum dış ticarete bağlı döviz gelirlerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. "Düşük Kur-Yüksek Faiz" uygulaması, ülke içinde ihracat yapmanın cazibesini azaltırken, ithal girdi kullanımını teşvik etmiştir. Böylelikle ihracata yönelik büyüme hedefinde yol alınamamış ve de yerli endüstrilerin istihdam yaratmadığı tespit edilmiştir. 1989 sonrası finansal serbestleşme süreci ile hedeflenen durum dış fazla yaratma yolu ile bütçe açıklarının kapatılması iken ülke içi yerel tasarruf açığı ve ihracat gelirlerinin yetersizliği nedeni ile dış ticaret fazlası yaratmak yerine, sıcak para kanalı ile sermaye hareketleri hesabında yaratılacak fazla ile kamu açıkları kapatılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte yüksek faiz ortamı özel sektörün kredi olanaklarını daraltırken, sıcak para girişleri ise ekonominin yabancı sermayeye olan duyarlılık ve kırılganlığını tetiklemekte idi. Reel faiz oranları, sanayileşmeye kaynak sağlayacak ve reel üretimi teşvik edecek şekilde büyüme hedefleri ile uyumlu makul seviyelere çekilememiştir. Dış borçla tüketim yapan verimsiz bir ekonomik yapının varlığı oluşmuştur. Özel kesim tüketim ve yatırım harcamalarındaki hızlı artış (2003 sonrası süreçte) söz konusu kesimin tasarruf eğilimini azaltmış, reel kesimin fon kaynağı doğrudan dış tasarruflardan karşılanmıştır. Finansal serbestleşme süreci ile ülke içi faiz politikası reel piyasanın ihtiyaçlarına göre şekillenmekten çıkmış, doğrudan yabancı sermaye akışını yönetmede bir politika aracı haline getirilmiştir. Ekonomide her ne kadar 2002-2007 yılları arası pozitif ve yüksek oranlı bir büyüme kaydedilse de, büyüme yapısının karakteristik özellikleri itibarıyla, "İki Açıklı Büyüme Modeli" olduğu görülmektedir. Ulusal düzeyde bir türlü kapatılmayan tasarruf açığı borçlanma ile finanse edilmeye çalışılmıştır. Kamu açıkları özelleştirme ve iç borçlanma ile finanse edilmeye çalışılırken, döviz açığı ise dış borçlanma ile telafi edilmeye çalışılmıştır. 2003 sonrası özel sektörün sürekli borçlanması yolu ile yapay bir tüketim ortamı yaratılmış ve gelinen son noktada dış açıklar rekor boyutlara ulaşmıştır.

Çalışmanın ekonometrik bölümünde kullanılan veri seti içerik açısından, büyümenin göstergesi olarak "Gayrisafi Yurtiçi Hasıla" zaman serilerini, enflasyonun göstergesi olarak "Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)" zaman serilerini, faiz oranlarının göstergesi olarak "Hazine İskontolu İhaleleri Yıllık Bileşik Faiz Oranları" zaman serilerini, reel döviz kuru göstergesi olarak "TÜFE Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi" zaman serilerini, kamu kesimi borçlarının göstergesi olarak "Aylık Merkezi Yönetim İç Borç Stoku" verilerini, "Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Hareketleri" zaman serilerini ve cari açıkların göstergesi olarak "Cari İşlemler Dengesi" zaman serilerini kapsamaktadır. Ekonometrik çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, modelde yer alan her bir değişken kendisinin bugünkü ve geçmiş değerlerinden etkilendiği gibi, benzer şekilde modelde yer alan diğer değişkenlerin de bugünkü ve geçmiş değerlerinden etkilenmektedir. Değişkenler birbirleri üzerinde karşılıklı ve eşanlı bir etkiye sahiptirler. Yani büyüme, kendisinin geçmiş değerlerinden olduğu kadar, analize dahil edilen diğer değişkenlerin de (enflasyon, kısa vadeli yabancı sermaye hareketleri, cari açıklar, reel döviz kuru, reel faiz oranı, kamu kesimi iç borçları) hem cari hem de gecikmeli değerlerinden etkilenmektedir. Granger Nedenselliği çerçevesinde, büyüme kendi gecikmeli değerlerine olduğu kadar aynı zamanda Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Hareketlerinin de geçmiş değerlerinden büyük ölçüde etkilenmektedir. Bir diğer ifade ile büyümenin bugünkü değerleri KVVSH nin geçmiş değerlerine göre şekillenmektedir. Etki-Tepki Analizi sonuçlarına göre büyüme üzerinde en fazla istikrarsızlık yaratan değişkenler; Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Hareketleri, Reel Faiz, Reel Döviz Kuru ve Cari İşlemler Dengesi Açıkları'dır. Kendi şoklarına istikrarsızca tepki veren değişkenler; Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Hareketleri ve Reel Faiz Oranları'dır. Varyans Ayrıştırması sonuçlarına göre analizde kullanılan değişkenlerin en fazla kendi içsel şoklarından etkilendiği görülmektedir. Bir diğer ifade ile değişkenler en fazla kendi şokları tarafından açıklanmaktadır. Bu bağlamda büyüme ortalama %84'ler civarında kendi şokları açıklanırken, daha sonra ağırlıklı olarak KVVSH ve cari açıklar tarafından da açıklanmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığı'nın Yapısal Analizi

Sedef ŞEN

Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İktisat Bölümü

Finans sistemi içerisinde kendine yer bulan Katılım Bankacılığı, İslami bankacılık, faizsiz bankacılık, özel finans kurumları gibi isimlerle adlandırılmaktadır. 1975 yılında dünyada ilk modern Katılım Bankası'nın kuruluşundan beri mali sistem içerisinde gelişmeler gösteren Katılım Bankaları'nın Türkiye'ye girişi 1985'li yıllara denk gelmektedir. Ticaret ve sanayide ihtiyaç duyulan finansmanı karşılamada ticari bankacılık sistemine yardımcı niteliğinde olan bu kuruluşlar Türkiye'de kendine yer bulabilmiş ve benimsenmiştir. Bankacılık işlemlerinin faizsiz finansman tekniği ile yapılmasına ilgi gösteren müşterilerin tasarruflarını toplamada etkili olan Katılım Bankaları'nın gelişmesi, alternatif yollar kullanmasıyla birlikte ticarete aktif rol almaları ve fon akışına katkıda bulunmaları önemli olarak kabul edilmektedir. Katılım Bankaları mali sektör içerisinde piyasayı finanse eden, ticari işlemlerde bulunan, fon toplama ve kullandırma gibi temel bankacılık işlemlerinin yanı sıra, fatura ödeme, çek düzenleme, akreditif ve benzeri bankacılık işlemlerini, faizsiz ilkeler doğrultusunda yürüten bir bankacılık türüdür. Bu bankalar, ticari işlemler sonucunda elde edilen kâr ya da zararları mudîleri (banka müşterileri) ile paylaştıkları için kâr ve zarar ortaklığı biçiminde de algılanmaktadır.

Katılım Bankacılığı'nın doğuşunu gerektiren en önemli sebeplerden biri dini kısıtlamalar nedeniyle tasarruflarını kullanamayan duyarlı ve hassas kesimi ticarete yönelik işlemlerde aktif duruma getirmek, yol gösterici ve uygulamacı olarak mali sistem içerisinde kendine yer bulmaktır. Üç büyük dinde faizin haram ve yasak olması yönündeki emirlere uygun ekonomik faaliyetlerde bulunmak isteyen bu kesimin fonlarını kullanması için önlerine açılmış bir kapı olarak nitelendirilmektedir.

Katılım Bankaları kuruluşundan günümüze kadar geçen süre içerisinde hızlı bir gelişme potansiyeli göstermiştir. Katılım Bankaları, sadece Müslüman nüfusun ağırlıklı olduğu ülkelerde faaliyetlerine devam etmemekte, diğer dinlere mensup kişilerin ağırlıkta olduğu ülkelerde de faizsiz bankacılık ilkelerine uygun bir şekilde bankacılık işlemlerini sürdürmektedir. Türkiye'de ilk defa 1985 yılında faaliyete başlayan Katılım Bankacılığı 26 yıllık bir geçmişe sahiptir. Katılım Bankaları'nın Türkiye'ye girişi 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılarının bir sonucu olarak doğmuştur. Bu süreçte ülkenin ihtiyacı olan döviz girdisi ve yabancı kaynak sorununa çözüm bulabilmek amacıyla 24 Ocak 1980 kararları çerçevesinde bir dizi kararlar alınmış, yabancı bankalar ile birlikte Arap kökenli bankaların da ülkede bankacılık faaliyetinde bulunup işlemler yapabilmesine izin verilmiştir. Katılım Bankaları, ilk olarak Özel Finans Kurumları olarak adlandırılmaktaydı. Daha sonra, "özel" kelimesinin bu bankaların aracı bir kuruluş gibi algılanmasına neden olması ve dünyada kabul görmesinin zor olması gibi gerekçelerle Katılım Bankası olarak değiştirilmiştir. Türkiye'de Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Özel Finans Kurumları günümüzde 5411 sayılı bankacılık kanununa tabi olarak Katılım Bankacılığı adı altında diğer ticari bankalar gibi işlemlerine devam etmektedir.

Katılım Bankaları'nın gelişim süreci içerisinde Türkiye'de gösterdiği değişimler ve gelişmelerin yer aldığı bu çalışmada amaç Katılım Bankacılığı'nın gelişim sürecini araştırmak, Türk mali sektörü içerisindeki büyüklüğünü göstermek, Katılım Bankaları'nın ortaya çıkış nedenlerini sorgulamak, dünyadaki gelişimi ile ilgili bilgiler verebilmek, Türkiye ekonomisine katkılarını incelemek ve bu bankacılık türü ile ilgili akıllarda oluşan bazı sorulara cevap bulmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda öncelikle Türk bankacılık sektörü incelenmiştir. Katılım Bankacılığı sisteminin açıklanmasıyla devam edilen araştırmada ağırlıklı olarak Türkiye'deki Katılım Bankacılığı uygulaması üzerinde durulmuş ve çalışmanın son kısmında nitel araştırma yöntemi çeşitlerinden biri olan sözlü görüşme tekniğiyle, Katılım Bankaları'nda çalışan ve iç paydaş olarak nitelendirilen kişiler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada geçen İslami bankacılık, faizsiz bankacılık ve özel finans kurumları kelimeleri Katılım Bankacılığı anlamında kullanılmıştır.

Toplumun ekonomik bünye itibarıyla dengeli bir hal almasında, ahlaklı davranış tarzına sahip ideal insan tipinin yetiştirilmesinin önemi büyüktür. Büyük çoğunluğu Müslüman bireylerden oluşan günümüz Türkiye'sine baktığımızda, halen ekonomik faaliyetlerin İslam ahlakından uzak bir halde şekillendiği görülür. Bu nedenle öncelikle toplumun yapısını oluşturan bireylerin İslam İktisadı ve ahlakı hususunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Tarihte, bankacılığın temeli milattan önceki çağlara dayanmaktadır. İnsanların para kullanımından önce, tasarruflarını biriktirmeye başlamaları ve böylelikle onları emanet edebilecekleri bir yer arayışı içinde olmaları, banka faaliyetlerinin başlamasına sebep olmuştur. Emanet edilen ödüncüler ilk başta aynı iken, daha sonra paranın icadıyla birlikte nakdi hale gelmiştir. Bankacılık işlemleri önceleri tapınaklar içindeki din adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonraları bu işlemler, toplumdaki güvenilir kişiler, bazı zengin aileler, ardından da kurumlar tarafından yapılmıştır. İslamiyet'in gelişi ve faiz yasağı sonrası faizsiz bankacılık işlemleri İslami prensiplere dayandırılmış ve katılım bankalarının temelleri şekillenmeye başlamıştır. Murabaha, mudaraba, müşareke, icare gibi katılım bankalarının temel fon kullandırma yöntemleri İslam coğrafyasında önceleri sarraf ve cebhez denilen kişilerce yapılırken, Osmanlı zamanında esnaf sandıkları ve para vakıfları tarafından yapılmıştır. Çağdaş İslami bankacılık düşüncesinin ortaya çıkışı 1940'lara dayanmaktadır. 1940-1974 yılları arasında klasik bankalara karşı kurulması gereken İslam bankaları konusunda fikir ortaya atılmış ve raporlar yazılmaya başlamıştır.

1963'de Myt-Gamr'da ilk İslami bankacılık denemesi yapılmış ve bu tecrübenin olumlu gelişmeleri göstermesinin ardı sıra dünyanın dört bir tarafında faizsiz bankalar kurulmaya başlamıştır. Körfez bölgesinde faaliyete geçen İslam Kalkınma Bankası ve Dar Al- Maal Al-İslam faizsiz bankacılık faaliyetleri için kurulan ilk çağdaş İslami bankalardır. Türkiye'de İslami bankacılık, Albaraka Türk'ün faaliyete geçmesi ile görülmeye başlamıştır. Önceleri Özel Finans Kurumu adı altında faaliyete geçen bu kurumlar kar-zarara katılmayı esas aldıkları ve klasik bankaların yaptığı bankacılık işlemlerini (İslami usuller çerçevesinde) gerçekleştirebildikleri için katılım bankası ismini almışlardır. Türkiye'deki katılım bankacılığının kurulmasındaki amaç, ekonomiye katılmayan mali değerleri yastık altından çıkararak faizsiz finansman esasları çerçevesinde ekonomiye kazandırmak ve İslam ülkeleri ile olan ilişkileri geliştirerek ülkelerin petrol zengini olanlarının kaynaklarını Türkiye'ye aktarmayı sağlamaktır. Bu bankaların, şube-personel sayıları ve mevduat toplamlarının artış seyri incelendiğinde bu amaçlarını önemli ölçüde gerçekleştirdikleri söylenebilmektedir. İslami bankacılığın, insanlık için önemli bir deneyim olduğu gerçektir. Günümüze kadar bu bankalarının gösterdikleri olumlu gelişmelerin, önümüzdeki yıllarda da hızla devam edeceği düşünülmektedir. Ancak bu gelişmenin ülkemizde devam edebilmesi için öncelikle katılım bankalarının işleyişinin ve özellikle faiz- kar payı ayırımının banka personeli ve müşterilerine öğretilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sektördeki en büyük ihtiyaç, İslamiyet'i iyi bilen, İslam'ın iktisadi zihniyetini iyice hazmetmiş ve bu dava yoluna idealist bir şekilde çalışacak, "İslam Bankacılığı"na uygun ahlaka sahip kadroyu yetiştirebilmektir. Dünya üzerindeki İslami bankacılık uygulamasının Türkiye'deki bir yansıması şeklinde görülen katılım bankalarının, çeşitli modern bankacılık hizmetlerini sunmaya başlaması ile talep edilirdiği gündün güne artmış ve klasik bankalarla rekabet edebilir seviyeye ulaşmıştır.

Katılım Bankaları, toplumda çalışma hayatı ile inanç arasında meydana gelen çatışmayı önleyici olması ve faiz gelirinden sakınanların istihdam edilebileceği çalışma ortamlarının geliştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Çalışmada öncelikle ekonomik faaliyetlerde ahlaklı davranışın uygulanabilirliği incelenmiş, sonra İslami bankaların ortaya çıkışı ve dünyadaki konumuna yer verilmiştir. Son bölümde ise, katılım bankalarının çalışma yöntemleri ve İslami ahlak ekonomisine uygunluğu tartışılmıştır.

Salon **B** 14.30-16.00

26

Oturum

■ Siyasi Tarih

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Köksal ALVER

- Orçun Can OKAN
Selim Ali Selam'dan "Abu Ali"ye: İmparatorluk'tan Ulus Devlet'e Geçişte Bir "Ara Nesil" Mensubu Olarak Selim Ali Selam
- Gündüz DERER
Tarih ve Siyasi Meşruiyet Bağlamında İki Karşıt Görüş: Ubeydullah Kuşmani-Ebubekir Efendi (III. Selim'in Tahttan İndirilme Vakası)
- Hilal LİVAOĞLU
Mısır Milliyetçiliğinin Temel Kaynaklarından Biri Olarak Tevfik el-Hakim ve Avdetü'r-Rüh
- Nurettin ÜRÜN
Erken Cumhuriyet Döneminde Din-Devlet İlişkilerinde Dinin Merkezileşmesi: Cuma Hutbeleri
- 16.00-16.30 Kahve Arası

Selim Ali Selam'dan “Abu Ali”ye: İmparatorluk'tan Ulus Devlet'e Geçişte Bir “Ara Nesil” Mensubu Olarak Selim Ali Selam

Orçun Can OKAN

Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü, Yüksek Lisans Programı

Bu çalışma, Beyrut Şehreminiği ve Osmanlı Meclis-i Mebusan Azalığı da yapmış olan Selim Ali Selam'ın hatıratını merkeze alarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde adeta bir “ortakyasarlık merkezi” olan Beyrut'ta 1876-1914 yılları arasında yaşanan toplumsal-ekonomik ve siyasal gelişmeleri irdelemeyi amaçlamaktadır. Türkçe, Arapça, İngilizce ve Fransızca birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak Selim Ali Selam'ın hatıratında detaylı bir şekilde anlattığı ve kendisinin de önemli liderlerinden olduğu Beyrut'taki siyasal hareketlilik, dönemin hakim “İsahat” söylemi çerçevesinde ve bu söyleme oluşturuca etkisi olan toplumsal-ekonomik ilişki ağları içerisinde değerlendirilecektir.

Hayatının erken döneminde pek bir siyasal nüfuzu olmayan Selim Ali Selam'ın, Birinci Dünya Savaşı öncesinde zeamet siyasetinin bölgedeki başat aktörlerinden biri haline nasıl geldiği hem Selam'ın hayat tecrübesini hem de dönemin siyasal dinamiklerini anlama açısından çok önemli bir sorudur; fakat bu soru, hatıratında Selam'ın yanıt verdiği veya yanıt vermeye çalıştığı bir soru değildir. Dolayısıyla Selim Ali Selam'ı ve dönemini anlamaya yönelik bu çalışma, sadece Selam'ın hatıratında dile getirdiklerini tartışmakla yetinmeyecek, örneğin Selam'ın 1913-1914 yılları itibarıyla elde ettiği toplumsal statü ve siyasal itibarın kaynaklarını da tarihsel bağlamında göstermeye çalışacak ve bir tarihsel figür olarak “Selim Ali Selam”ı yaşadığı çevre ve mensubu olduğu ilişki ağları içerisinde konumlandırmaya çalışacaktır. Böyle bir çabada Beyrut'un İzmir ve Selanik gibi İmparatorluğun diğer önemli liman şehirleriyle benzerlik ve farklılıkları da tabii ki gereken hassasiyet içerisinde göz önünde bulundurulacak, Beyrut ve Selim Ali Selam tekillleştirilmeyecektir. Sadece Selam üzerinde şimdiye kadar yapılmış birkaç nadir çalışmada değil Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde toplumsal-ekonomik ve siyasal alanda aktif rol oynamış, liderlik vasfı üstlenmiş Arap Osmanlılar üzerine yapılan birçok çalışmada da toplumsal-ekonomik olgularla siyasal olgular arasındaki bağ açıklayıcılık temelinde maalesef yeterince iyi kurulamamış, bahsi edilen tarihsel dönem ve bireyleri anlama çabasında betimleme safhasından ilerisine nadiren gidilebilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Türk-Arap ilişkileri incelenirken milliyetçilik ideolojisinin toplumsal yaşamdaki etkisi kanımca olması gerektiğinden daha güçlü bir vurguyla işlenilegelmiş ve bu da özellikle Arap milliyetçiliğinin anlaşılması noktasında önemli eksiklikler doğurmuştur. Bu çalışma da esasen bu eksikliği doldurmakta mevcut literatüre bir katkı sunabilmek ümidiyle, yaşamının son döneminde çevresi tarafından “Abu Ali” ya da “Seyyid Selim Ali Salam” olarak anılır hale gelecek kadar nüfuz ve saygınlık kazanan Selim Ali Salam'ın bu nüfuz ve saygınlığı nasıl kazandığı, siyasal yaşamında nasıl bu itibarı gördüğü sorusuna kendisinin hatıratından yola çıkarak, ama bu hatıratı birincil ve ikincil kaynaklarla beraber anlamlandırarak, açıklama önerileri sunmayı amaçlanmaktadır.

Kısacası bu çalışmada esas gaye ideolojik temelde ikilem ve karşıtlar üzerine inşa edilen betimlemeler yapmak değil, açıklayıcı olmaktır. Selim Ali Selam gibi hayatının büyük bölümünü 1880-1940 yılları arasında yaşamış olan ve Osmanlı devlet bürokrasisinde, ordusunda, parlamentosunda görev almış olan Arap Osmanlılar, İmparatorluk'tan ulus devletlere geçiş sürecinde muazzam dönüşümleri mühim benzerliklerle tecrübe etmişlerdir. Dolayısıyla Selam'ın yaşamı aynı zamanda 1880-1940 arasında yaşamış, birer Osmanlı vatandaşı olarak doğmuş fakat Orta Doğuda kurulan yeni Arap ulus devletlerinin vatandaşları olarak yaşama gözlerini yummuş bir neslin, tabiri caizse bir “ara neslin” mensuplarının tarihsel tecrübelerine de örnek teşkil etmektedir. Hatırat türündeki eserlerin tarih çalışmalarına ne ölçüde kaynaklık edebileceği, bu eserlerden istifade ederken nelere dikkat edilmesinin daha verimli sonuçlar doğurabileceği de tartışılarak bu çalışma esasen yukarıda bahsi edilen “tecrübe”yi ve bu tecrübenin anlatılarını anlamlandırmaya çalışacaktır.

Tarih ve Siyasi Meşruiyet Bağlamında İki Karşıt Görüş: Ubeydullah Kuşmâni-Ebubekir Efendi (III. Selim'in Tahttan İndirilme Vakası)

Gündüz DERER

Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

Dihkânizade Ubeydullah Kuşmâni hakkındaki bilgiler sadece kendi eserlerinde verdiği bilgilere dayanmaktadır. Kendisini “seyyah bir derviş” olarak niteleyen Kuşmâni'nin doğum yeri ve tarihi belli değildir. Bununla birlikte Zebire'deki muhtelif kayıtlardan bazı meclislerde ve Nizam-ı Cedid'e sohbetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. 1803-1805 yılları arasında bulunduğu İstanbul'da Nizam-ı Cedid hakkında yaptığı sohbetler bir takım kimseleri rahatsız etmiş. Ayrıca bu dönemde Tayyar Mahmut Paşa'nın casusu olmak töhmetiyle hapsedildiyse de bir müddet sonra III. Selim'in müdahalesiyle kurtarılmıştır. 1806 yılında Zebire'nin zeylini yazdığını söyleyen Kuşmâni Efendi bu sene çıkan Rusya Seferi münasebetiyle yapılan Dua'da kendisinin de hazır bulunduğunu ifade eder. Buna göre müellif bu tarihte İstanbul'dadır. Ekim 1808'de camide yaptığı bir vaaz esnasında yeniçerileri çok ağır bir dille tenkit edince İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. Kuşmâni'nin bundan sonraki hayatı, ölüm yeri ve tarihi ile ilgili bilgi yoktur.

Ubeydullah Kuşmâni'nin eserleri, yaşadığı döneme ışık tutması açısından çok önemlidir. Çünkü anlattığı olayları bizzat yaşamıştır. Ayrıca bir seyyah olduğu için gezip gördüğü yerlerle devletin durumunu kıyaslayarak anlattığı düşünülürse kendi dönemine de kaynaklık yapmış olabilir. Tarih yazıcılığına önemli bir katkısı olduğunu, Ahmet Cevdet Paşa'nın onu kaynak olarak kullanması ispatlar niteliktedir.

Diğer taraftan Ebubekir Efendi ile ilgili çok fazla bilgi yoktur. Sadece III. Selim döneminde yaşadığı ve bu dönemde gerçekleşen Kabakçı Mustafa İsyanında bizzat Et Meydanı'nda dolaştığı, asileri desteklediği bilinmektedir. Ebubekir Efendi'nin ilim irfan sahibi olduğu ve yaşadığı dönemde meşhur bir zat olduğu söyleniyor. Bu dönemde devlet ricali ona hürmet etmiş ancak o bunun kıymetini bilememiş kötü ahlaklı kötü huylu olması yüzünden bu insanların kendisinden soğumasına sebep olmuştur. Ebubekir Efendi Risalesi, Osmanlı tarihinde bir isyanı haklı çıkaran kaynak olması sebebiyle önemlidir. Ayrıca Osmanlı tarih yazımı daha çok merkezîdir. Ebubekir Efendi bu bakımdan da önemlidir. Çünkü Kabakçı Mustafa İsyanında Yeniçerileri müdafaa eder. Ebubekir Efendi sultanın etrafındaki devlet adamlarını suçlar.

Tebliğde, III. Selim'in tahttan indirilmesi bağlamında Ubeydullah Kuşmâni ve Ebubekir Efendi üzerinden tarih yazımının farklılaşması ele alınacaktır.

Mısır Milliyetçiliğinin Temel Kaynaklarından Biri Olarak Tefvik el-Hakim ve Avdetü'r-Rûh

Hilal LİVAOĞLU

Marmara Üniversitesi, İslam Tarihi Bölümü, Doktora Programı

Tevfik el-Hakim (1898-1987), Mısır romanının doğuşuna önemli ölçüde katkı sunmuş ve Mısır'ın bağımsızlığını kazanarak ulus olma sürecine yakinen şahitlik etmiş etkili entelektüellerden biridir. Hakim, 1933 yılında kaleme aldığı *Avdetü'r-Rûh*'ta, İngilizlere karşı gerçekleştirilen 1919 devrimine doğru ilerlemekte olan Mısır'ın öyküsünü anlatır. Eserin önemi, sadece devrime uzanan yolda Mısır'ı canlı biçimde betimlemesine değil, aynı zamanda Arap kimliğinden bağımsız olarak Mısırlı kimliğinin ortaya çıkışını tasvir etmesine dayanmaktadır. *Avdetü'r-Rûh*, hem kurgusuna konu olan dönem hem de karakterlerinin inşasında kullanılan referanslar bakımından Hakim'in Arap milliyetçiliğinin bir alternatifi olarak ortaya çıkan Mısırcılık düşüncesine edebi anlamda önemli bir katkısıdır. Hakim'e göre 1919 devrimi, yıkılmaya yüz tutan, yenilgi ve aşağılanma ile dolu Firavunlar sonrası Mısır'ının yok oluşunun işaretçisidir. Yok olmakta olan Mısır, Yunan, Arap ve Türk tarihlerinin bir parçası olarak tasvir edilir, kendisine ait bir tarihinin olmadığı beyan edilir. Devrim, antik Mısır ruhunun yeniden ortaya çıkışını sağlamış, böylece Mısır'ın tarihini yeniden gözden geçirmesine ve 'yanlışlıkları' düzeltmesine, 1919 öncesini hafızasından silmesine, kökenleriyle yani Kadim Mısır'la bağlarını onarmasına olanak tanımıştır. Kırsala geri dönüş, köy hayatı ve fellah figürünün Mısırlı özü temin eden unsurlar olarak idealize edilmesi, her türden sömürgeciliğe karşı Mısır'ın 'kendi' tarihiyle bağının restore edilmesi, antik ve otantik olanla buluşma arzusu, Hakim'in bu eserde işlediği temalardır. Çalışmada *Avdetü'r-Rûh* yanında, yazarın bazı makalelerinin toplandığı *Tahte şemsi'l-fikr* adlı eserinden de yararlanılmıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Din-Devlet İlişkilerinde Dinin Merkezileşmesi: Cuma Hutbeleri

Nurettin ÜRÜN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

Bu çalışmanın amacı ulus-devlet oluşum sürecinde iktidarın yeni bireyler oluşturmak için kullandığı araçların en önemlisi olan din üzerinde, hermenötik bir bakış açısıyla laiklik tartışmalarının nereye oturduğunu Cuma Hutbeleri özelinde okumaktır. Yapılmak istenen Türkiye'deki Laiklik tartışmalarının Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumun devlete bağlı olmasının kendi iç dinamikleriyle -yani tarihsel olarak şeyhülislamın İktidara tabi olması- açıklanması gerektiğiyle ilgilidir.

Bu çalışmada devletin seküler bir yapı taşımadığı, bunun nedeninin sekülerizmden anlaşılan şeyin aslında onu yapmaya çalışanların zihinsel altyapısından bağımsız olmadığı kabulü ile devletin dini bir kontrol aracı olarak kullandığı, bunun da ciddi bir şekilde dinin değer yetirmesine neden olduğu tartışılacaktır. Ana kaynakçaların Diyanetin Erken Cumhuriyet Dönemine dair yayımladığı Cuma Hutbeleridir. Bunun dışında Laiklik tartışmaları üzerinde yayımlanmış çok sayıda teorik tartışmalar mevcuttur (örnek olay olarak da Sevgi Adak'ın yüksek lisans tezinde bunu Ramazanlar özelinde incelemesidir).

Bu çalışma, ülkemizde de 1980'den sonra gelişen "Sosyal Tarihin Tarihi", yaklaşımını esas alarak hazırlanmıştır Buna göre tarih, bir olaylar kronolojisi ya da isimler-olaylar dizisi yerine konjoktüre bağlı olarak bugünkü yapının anlaşılmasıdır. Bu teorik perspektiften bakarak; Erken Cumhuriyet Dönemi göz önüne alındığında devletin toplumu kontrol etmesi için onların en kutsalına «müdahalesi» incelenebilir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsallaşması ve mesajlarını tek bir din algısı üzerinden vermesi kaçınılmaz olarak Cuma hutbelerine yansımıştır.

Salon C 14.30-16.00

27

Oturum

■ Değişen Dünyayı Algılamak: Sistem ve Parçaları

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Nezir AKYEŞİLMEN

- Gizem Ceren PİRİ
*Arap Baharı Sonrası Libya'ya Müdahale Çerçevesin-
de
Birleşmiş Milletler Kararları*
- Ahmet ATEŞ - Muhammet Cemal ŞAHİNOĞLU
Suriye'de Arap Baharı ve İnsani Müdahale
- Yusuf ÇINAR
*Tamil ve Kürt Sorunu Örneğinden Hareketle Toplumsal Kinin
Çatışmalardaki Rolü ve Etkisi*
- Şeyma AKIN
28 Şubat ve Batı Medyasındaki Algılanması
- 16.00-16.30 Kahve Arası

Arap Baharı Sonrası Libya'ya Müdahale Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Kararları

Gizem Ceren PİRİ

Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları daha sonra Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün'e sıçramış ve "Arap Baharı" olarak adlandırdığımız Ortadoğu'daki çatışmalı süreç böylece başlamıştır. ABD'nin etki alanındaki hareketlenmeler diğer muhalif devletlerde de aynı fırsatları vermiş ve Libya ve İran'da da halk sokağa dökülmüştür. Mısır ve Tunus'ta halkın talepleri bir şekilde sonuç verirken Libya'da devletin kendi halkına karşı şiddet kullanması; 19 Mart 2011 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararına göre Libya'ya hava operasyonu ile başlayan müdahaleyi gündeme getirmiştir. Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik algılamasının değişimi ve BM'nin askeri müdahale gerekçelerinin insancıl müdahale kavramı içerisinde değerlendirilmesi konusuna odaklanmaktadır ki asıl çatıyı BM Antlaşması ve Kararları belirlemektedir. Bunun için öncelikle BM'nin yapısı ve Güvenlik Konseyi'nin işlevi ve Libya'nın tarihine kısa bir bakıştan sonra devletlerarası ilişkilerine değinerek konuya başlayacağız. Soğuk Savaş sonrası değişen parametreleri, insancıl müdahale kavramı; son olarak Libya'ya müdahalenin nedenleri ve sonuçlarının değerlendirmesi NATO'nun genişleme sürecini nasıl etkilediği ve BM'nin yetkilerinde bir tartışma yaratıp yaratmadığına değineceğiz. Başlıkta belirttiğimiz kavramlar çerçevesinde bir kritik yapmamız insani müdahale kavramının hem hukuki hem de ahlaki çatısının değerlendirilmesiyle mümkün olacaktır.

ABD, AB ve Arap Birliği üyesi ülkeler, Kaddafi güçlerinin sivil isyancılara yönelik saldırısını BM'nin verdiği yetki çerçevesinde durdurmak üzere Libya'ya yapılacak askeri müdahaleyi görüşmek için Paris'te 19 Mart 2011'de toplandıklarında, NATO'nun da Libya'daki uçuş yasağına yönelik askeri planları görüşmek üzere "olağanüstü" toplantısında NATO'nun, Paris zirvesinin sonuçlarına göre pozisyon alacağına altı çizilmiştir.

Bu aşamada meşruiyet sorunu ile ilgili ele almamız gereken kavram "insani müdahale kavramı"dır. Libya'ya uluslararası koalisyonun askeri müdahalesi, ülkedeki insan hakları ihlallerini önlemedeki başarısı Libya halkını ve dünya kamuoyunu tatmin ettiği ölçüde meşruiyet sağlayacaktır. Devletlerin birçoğu özellikle ABD ve Fransa'nın bu konuda vahim sonuçlar doğuran müdahaleleri mevcuttur. Meşruluk zemininde eleştirilen bir noktada, gerekçe olmasının ve yürürlüğe konmasının diye Kaddafi'nin ilk ateşkesinin kabul edilmemiş olmasıdır. Müdahale bu noktada oldukça eleştirilmektedir. Liberal bir perspektif sunan, insan hakları, demokrasi, ulusal ve uluslararası barış ve güvenliğin tesisi, korunması ve devam ettirilmesi gibi amaçlarla 11 Eylül sonrası "başarısız devlet" olarak adlandırılan ve teröre destek veren devletlere müdahalede olduğu gibi amacın realist varlığından söz edilmektedir. Ortadoğu'nun ve Afrika'nın sahip olduğu kaynakları etki alanında tutmak ve nüfuz elde etmek gibi amaçların altına gizlenen "sivil" kavramı işin içine girince müdahaleyi meşrulaştırmak mümkün olabilmektedir. Askeri müdahale; konseyin yetkileri ve uluslararası hukuk açısından hukukidir. Ancak bir çok kavramın muğlaklığı ve BM Antlaşması içerisinde net bir tanımın yapılmaması dolayısıyla yaşanan gelişmeler dahilinde görece subjektif açıklamaların yapılacağı ortadadır. Kosova Operasyonu sonrasında yaşanan süreçte, insani müdahalenin meşrulaştırılması konusunun BM tarafından gündemde olması; Libya operasyonu konusunda sonuç vermiş görünmektedir. Çünkü BM'nin 1973 sayılı kararı sivilin korunması için BM üyeleri ve bölgesel organizasyonlara gerekli tüm önlemleri alma yetkisi vererek insani müdahale beyanında bulunmasa bile insani müdahalenin hukukî dayanağını sunmuştur. Ayrıca BM Antlaşma metninin 7. Bölümü çerçevesinde ve kuvvet kullanmaya ilişkin yukarıda belirttiğimiz maddelere referansla gündeme getirilmiştir. Konsey devletlere sınırlama getirmiş ve toprak işgalinden devletler kesinlikle men edilmiştir. Ancak bu yaklaşımda verilen taahhütlerin mutlaka yerine getirileceğini düşünmek Polyannacı bir yaklaşım olur. Şeklen hukuka uygun olmasıyla beraber, silahlı bir müdahalenin gerekli olup olmaması, zamanlaması ve sınırlarının ne olması gerekliliği tartışılmalıdır. Devletlerin Libya konusunda bu kadar hızlı davranması ancak birçok Ortadoğu devletinde yaşanan gelişmelerde daha yavaş hareket etmesi ve süreci kendi haline bırakması çifte standardın var olduğu ve büyük devletlerin muhaliflerinin başını ezmek için kullandıkları bir gerekçe olarak insancıl müdahale kavramını gündeme getirdiği yapılan eleştiriler arasındadır.

Suriye’de Arap Baharı ve İnsani Müdahale

Ahmet ATEŞ - Muhammet Cemal ŞAHİNOĞLU

Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Programı

17 Aralık 2010’da Tunuslu bir üniversite mezunu olan ve seyyar satıcılık yapan Muhammed Bouazizi’nin zabıcalar tarafından görmüş olduğu kötü muameleyi protesto etmek amacıyla kendini yakmasıyla başlayan ‘Arap Baharı’ tüm Ortadoğu’daki dikta rejimleri üzerinde o güne değin görülmemiş bir etki yaratmıştır. Önce Tunus, ardından Mısır ve domino etkisiyle diğer Arap rejimlerinde de, gelişen olaylar silsilesi kimi otoriter Arap rejimlerini yıkmış kiminde de -kısmi de olsa- değişiklikler meydana getirmiştir. Geçen bir yıl içerisinde bunun en büyük iki örneği olarak kabul edilen Tunus ve Mısır’daki dikta rejimleri en azından barışçıl bir şekilde düşerken Libya’daki Kaddafi rejimi NATO’nun himayesinde yapılan müdahale ile ortadan kalkmıştır. Arap baharının getirmiş olduğu değişim rüzgârının çatışma zeminli olması yönüyle Libya’ya da yaşananlara benzer bir sürecin varlık gösterdiği bir ülke olarak Suriye, Arap Baharının son halkası olarak kabul edilmektedir. Ülkede 1973’te Askeri bir darbe ile iktidarı ele geçiren Nusayri Alevilerince kurulan rejiminin başında olan Beşşar Eset yönetimi ile büyük çoğunluğunu Sünnilerin oluşturduğu muhalifler arasındaki çatışmalar son hızıyla devam etmektedir. Sivil kayıpların oranı rejimin uygulamış olduğu sansür nedeniyle tam olarak bilinmemekle birlikte çeşitli kaynaklardan alınan bilgilere göre on binleri bulmuştur. Suriye rejiminin sivilleri hedef alan şiddet eylemleri insani müdahale olasılığını da gündeme getirmiştir. Kaldı ki benzer sahnelere şahit olunan Libya’da Uluslararası aktörlerin devreye girmesi noktasında yaşanan hızlı sürece karşı, aynı aktörlerin Suriye konusunda olabildiğince yavaş ilerlemesi birçok soru işaretini beraberinde getirmiştir. Ancak başta Türkiye olmak üzere pek çok ülke Suriye’ye dönük müdahaleyi geçerli bir seçenek olarak tartışmaktadır. Konuyla ilgili Arap Birliği ve Körfez İşbirliği Örgütünün değerlendirmeleri ise insani müdahale sorunsalını daha çetrefilli bir hale getirmektedir. Arap Baharı’nın Suriye’de ne derece başarılı olabileceği, Suriye’ye dönük insani müdahale olasılığı ile doğrudan ilintilidir. Suriye’de insani müdahale şartlarının ne ölçüde oluştuğu ve insani müdahalenin başarısının hangi koşullara bağlı olduğu konusu teorik analiz ve saha çalışması harmanlanarak analiz edilmeye çalışılacaktır.

Tamil ve Kürt Sorunu Örneğinden Hareketle Toplumsal Kinin Çatışmalardaki Rolü ve Etkisi

Yusuf ÇINAR

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Toplumsal kin çatışmaların çıkmasına veya çatışmaların şiddetinin artmasına neden olabilecek önemli unsurlardandır. Toplumsal kinin oluşmasında etnik gruplar arasında derin ayrımcılıkların, ötekileştirmenin ve devamında aşışılama, çatışma, şiddet odaklı olayların toplumda yoğun olarak yer alması ve bunun toplumsal travma şeklinde toplumda yer edinmesi etkilidir. Bu çalışma Tamil ve Kürt Sorununda çatışmayı alevlendiren toplumsal sebepleri Türk ve Kürt toplumlarını analiz ederek ortaya koymaya çalışacaktır. Savaş ya da benzeri koşullar sonucunda oluşan ağır travmada tanımlanabilir bir düşman ya da kasten kurbanı acı veren, baskıcı geniş bir grubun varlığı söz konusudur.

Travma'nın kuşaktan kuşağa aktarımı ve ortak utanç duygusu, her iki etnik grup arasında toplumsal kine dönüşebilmektedir. Ortak utanç duygusu ile birlikte travmanın toplumda kuşaktan kuşağa aktarımı, toplumların birbirlerini ötekileştirmelerine sebep olabilir. Ötekileştirilen toplumlar geçmişteki yaşamış olduğu olayları toplumsal kin haline dönüştürmesi sonucunda, çatışmaların şiddeti artabilmektedir. Bir toplumun kimliğinin oluşmasında iki ana unsur olarak dil ve din bulunmaktadır. Bu iki unsurdan bir tanesinin veya her ikisinin gelecek kaygısı çekmesi toplumların birbirine olan güvenini azaltmakta ve toplumları çatışmaya itmektir. Bu noktada Sri Lanka'da meydana gelen Sinhalese-Tamil etnik çatışmasının kök sebepleri incelendiğinde, Budizm'in çatışmadaki etkisi yadsınmaz. Bu bağlamda travmanın kuşaktan kuşağa aktarımında dinler önemli bir rol oynayabilmektedir. Türkiye'de süregelen Kürt Sorunu ise, ortaya çıkış aşamasında ve günümüzde daha çok etnik ve ideolojik bir çatışma olarak devam etmektedir. Sri Lanka'daki Tamil Sorunu'nun aksine, Kürt Sorununda dinsel sebepler yer almamaktadır.

Bu bildiri, Türk toplumu ve Kürt toplumu arasında toplumsal bir kinin var olup olmadığı üzerine analitik bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Tamil Sorunu ile Kürt Sorunu benzeşen noktaları ve farklılıkları ortaya konulacaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere, çatışmaların ortaya çıkmasında veya çözümünde dinsel, kültürel farklılık ve benzerliklerin önemi üzerinde durulacaktır. Bu bildiri ile Kürt Sorunu çerçevesinde çatışmanın çözümünde müzakere yolunu açacak Türk ve Kürtler arasındaki kültürel benzerliklere değinilecektir. Ayrıca bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri'nin geçmişte Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine uygulamış olduğu zorunlu göçlerin bölge halkında meydana getirdiği toplumsal travmayı ele alacaktır. Böylelikle bu analiz hem Türkiye'de, hem de Sri Lanka'da toplumsal kinin çatışmalarda rolünün ve etkisinin karşılaştırılmasını sağlayacak, hem de çatışmaların çözümünde toplumsal kin kavramının etkisi üzerinde duracaktır. Türkiye'de medyada sürekli gündeme gelen Tamil Sorunu ve Kürt Sorunu karşılaştırmaları çoğu zaman bilgi kirliliğine sebep olabilmektedir. Bu bildiri Türkiye'de çok az bilinen "Tamil Sorunu" hakkında çatışmanın kök sebeplerine dair Türkçe literatürü zenginleştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca Türkiye'de Kürt Sorunun toplumsal sebeplerinin açıklanmasına yönelik literatürde bir boşluk gözlenmektedir. Bu bildiri Kürt Soru'nun toplumsal sebeplerine yönelik bir bakış açısı vermeyi hedeflemektedir. Böylece Türkçe uluslararası ilişkiler literatürüne, Kürt Sorunun toplumsal sebeplerine ilişkin katkı sunacaktır. Bu bağlamda Tamil Sorunu ve Kürt Sorunu'nun kök sebeplerinin değerlendirilmesi iki farklı bölgede meydana gelmiş iki etnik sorunun karşılaştırılmasını sağlayacaktır. Sri Lanka'da yaklaşık 33 yıl süren Sinhalese-Tamil etnik çatışmasının ana sebebini toplumsal kin olduğu yadsınmaz. Bununla birlikte, Türkiye'de süre gelen Kürt Sorunun ana sebebinin toplumsal kin olduğuna dair iddialar bulunmaktadır. Bu bildiri, Kürt Sorunu ve Tamil Sorun arasında kurulan ilişkiye dair çelişkileri giderecek olmakla birlikte Kürt Sorununda toplumsal kinin rolünü ele alınacaktır.

28 Şubat ve Batı Medyasındaki Algılanması

Şeyma AKIN

Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Doktora Programı

28 Şubat postmodern darbesi, önceki askeri müdahalelerden farkı nedeniyle ülke içinde uzun yıllardır tartışmalara neden olmuş ve etkileri hem yavaş yavaş hissedilmiş hem de uzun sürmüştür. Antidemokratik olmasından ötürü askeri müdahalelere karşı olan Batı, Türkiye söz konusu olduğunda biraz daha farklı bir yaklaşım sergilemiştir. 28 Şubat süreci başlangıcında askeri müdahale veya darbe gibi bir algılama yerine İslamcı tehdidi üzerinden bir Türkiye okuması tercih etmiştir. Ancak 2000'li yılların başlamasıyla askere yönelik eleştiriler seslendirilmeye başlamış ve bu süreç bazı basın yayın kuruluşlarında darbe olarak nitelendirilmiştir. Hatta İslamcılar başta olsa da askerin geri plana çekilmesine yönelik talepler gündeme getirilmiştir. Özellikle 11 Eylül düşünüldüğünde bu bir paradoks gibi görünmektedir, çünkü Batı İslamcılık tehdidini daha sık vurgular hale gelmiş ve buna göre siyasi gündemler belirlemeye başlamıştır. Ancak buna rağmen askerin geri çekilmesi talepleri önde gelen kişiler ve kurumlar tarafından ifade edilmiştir. 28 Şubat'ın Batı'da nasıl algılandığına bakmak için medya kuruluşları önemli ipuçları vermektedir, ancak burada doğrudan 28 Şubat değerlendirmeleri yerine asker-devlet-hükümet ilişkilerine bakış açısını ve değerlendirmelerine bakmak daha doğrudur. Bunun bir nedeni, bu sürecin bizde de oldukça geç algılanıp tanımlanmasıdır ve diğer nedeni de demokrasinin güvencesi olarak algılanan askerin özellikle siyasal İslam'a karşı aldığı tavrın yorumlanmasıdır. Burada Batı medyası kavramı oldukça geniş bir yelpazeyi içine almaktadır, ancak çalışmada Alman ve İngiliz medyası ile sınırlı kalma tercih edilmiştir.

Bu iki ülke farklı demokratik geleneklere sahip olduklarından iki farklı bakış açısını sağlamakta ve böylece Batı içinde bir karşılaştırma imkanı sunmaktadır. Yine Alman ve İngiliz basını içinde de bir ayırım söz konusudur; buna göre sağ ve sol görüşlü basın yayın kuruluşlarından örnekler ele alınmıştır ve benzer konuları ne şekilde okuyucularına aktarıldığı incelenmiştir. 90'lı yılların sonunda İslamcı hükümet Batı medyasında eleştirilirken, askere dair eleştiriler genel anlamda ön planda değildir. Ancak 2000'li yılların yeni hükümetiyle ve AB sürecinin hızlanmasıyla basında çıkan haberler daha çok askere yönelik eleştiriler barındırmıştır. Yine İslamcı olan hükümete yönelik bu bakış açısının değişmesinde çeşitli faktörler rol oynamıştır. Örneğin Türkiye AB müzakerelerini başlattığında Almanya'da AB'nin içinde bir Müslüman devletin olmasında sakınca görmeyen bir sosyal demokrat hükümet vardı. Bu süreçle beraber Türkiye yoğun bir dış diplomasi trafiği yürütmüş ve kısmen başarı sağlamıştır. Daha önceleri Türkiye'de «laik» olarak bilinen kişilerden görüş alınıp gazete haberlerinde bu görüşlere yer verilirken, 2003 veya 2004'ten sonra liberal kesimlerin bakış açılarına yer verilmiştir.

Salon A 16.30-18.00

28

Oturum

■ Küreselleşmeyi Okumak: Eski Küre Yeni Dünya

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Davut ATEŞ

- Gülizar SAMUR
Küreselleşme ve Küresel Yönetişim: Akademi ve Ötesi
- Deniz SÖZÜAK
Orta Sınıf Aktivizminin Küresel Kapitalizmle İmtihanı
- Segâh TEKİN
Modern Bir Milliyetçilik Projesi Olarak Geleceğin Avrupa Devletinin İnşası
- Sinan YILMAZ - Can ŞEKER
Jeokültürel Perspektifler Üzerine Düşünmek

Küreselleşme hem akademide hem de ötesinde, sosyal hayattaki çekişmeyi körükleyen bir kavram olarak karşımızda durmaktadır. Akademi içerisinde küreselleşme üzerine yürütülen fikirler ve ortaya konan argümanlar gerçeklik ve modern küreselleşmenin önemi üzerinde, özellikle sosyal bilimlerin klasik paradigmalarında yaratabileceği devrimsel nitelikteki değişimler konusunda ayrılmaktadır. Daha geniş perspektifte, kamusal alanda ise farklı politik projeler ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte kamu politikaları giderek daha kompleks, çoklu ve iç içe geçmiş, hem ulus-üstü hem de ulus-altı politik ve ekonomik ağların etkileşiminin ortasında yer almaktadır. Bu toplam, ulus-devletin yeniden inşası gündeminde kamu politikalarının küreselleşme kapsamında ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışmada akademide ele alınan küreselleşme ve yönetim kavramlarının gerçek hayatta uygulanan kamu politikalarıyla olan paralellikleri ve/veya çelişkileri, Türkiye'den örneklerle incelenecektir. Böylece, akademik dünyadaki küreselleşme ve küresel yönetim üzerine yapılmaya çalışılan tanımlamaların, özellikle son dönem kamu politikalarıyla kesiştiği veya ayrıştığı noktalar literatüre yansıtılmaya çalışılacaktır. Küreselleşme, teknolojik devrimlerin, ideoloji ve politika değişimlerinin, uluslararası finans kurumlarının ve değişen jeopolitiğin rolünü güçlendirdiği ekonomik, ideolojik, politik ve kurumsal bir proje olarak algılanabilir. Öte yandan 'yönetişim'in tanımı üzerindeki tartışmalar farklı akademik alanlarda ve farklı kurumlarda farklı yorumlarla ortaya çıkmıştır. Yönetişim, Türkiye yönetim gelenekleri açısından yeni bir kavram olarak kabul edilebilir. 1980'ler ve sonrasında gündemimize giren kavram, ulus-devlet, geleneksel devlet bürokrasisi, sivil toplum ve küreselleşme tartışmalarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bu kavramın Türkiye'ye gelişinin, küreselleşme, geniş çaptaki ekonomik entegrasyonlara yönelme, devletin küçülmesi, özelleştirmeler vb. gibi kavramlarla birlikte ele alınması teknik nitelikleri ağır basan bir yazının oluşmasına yol açmıştır. Fikir ve ideoloji olarak yönetişimin sosyal hayattaki yansımaları ise henüz irdelenmemektedir.

Küreselleşme, yerel-evrensel spektrumunda her iki yöne doğru ilerleyen bir süreci tarif etmekte, statik bir yapıdan ziyade son derece dinamik ve değişken bir kavrama işaret etmektedir. Devlet analizindeki gelişmeler, devlet otoritesinde yönetimden yönetime geçiş, hiyerarşik ve bürokratik devletten iletişim ağlarıyla yönetime doğru olan değişim iddialarında küresel değişimlerin getirdiği reformların etkisi kaçınılmazdır. Küreselleşme, bilgi teknolojisi, ekonomik ve siyasal liberalleşme, dış yatırımlar, dijitalleşen ekonomiler ve daha birçok gelişme, sosyal güçlenmenin yanı sıra yöneten-yönetilen arasındaki değişen ilişkinin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu yeniden tanımlamayla birlikte verimlilik, sorumluluk, katılım ve etkinlik artık kamu yönetimi yazınında yadsınamayacak ilkeler olmuştur. Bunların birbiriyle uyum içinde yer alabileceği kavramsal çerçevenin ise yönetim kavramıyla hayata geçirilebileceği kabul görmektedir. Yönetişim, esneklik, demokratiklik, çoğulculuk, açıklık, hesap verme ve yerellik, performans ve toplam kalite unsurlarını barındırmaktadır. Gücün nasıl kullanıldığını, kararların nasıl alındığını ve vatandaşların yönetim sürecine nasıl katıldığını belirleyen bir süreçte, yönetimlerin giriştiği yönetim çabaları gerek yerel, bölgesel, ulusal gerekse uluslararası alanda destek görmek zorundadır. Yönetişim, kamu-özel ve sivil toplum işbirliğinde yönetime katılmak anlamında, ideolojik temelleri aynı ancak katılımın mekansal boyutlarına göre yerel, ulusal ve küresel alanda gerçekleşmektedir. İyi yönetişimin uygulanmasında ise anahtar kavram, o yöre halkına kendileri hakkında alınacak karar süreçlerine katılabilecekleri ortamın varlığı, merkezi yönetimden buna olanak sağlayıcı yetki ve görevlerin yerele aktarılması anlamında 'yerinden yönetim'in sağlanmasıdır.

Alandaki küreselleşme ve yönetim tanımlamaları bu kadar kapsamlıyken, uygulamaların belirsizliği ve iç içe geçmişliği küreselleşme, küresel yönetim ve kamu politikalarının pratikteki olumlu veya olumsuz uygulama yorumlarını da zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak küresel yönetim konusunda önemli olan, söz konusu yaklaşımın yaşanan sorunlara ne ölçüde yanıt verebildiğidir. Bunun da teorik ve pratik anlamda incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da, bu yaklaşımların Türkiye'deki son dönem örnekleri ele alınarak küreselleşmenin beraberinde getirdiği değişimlere hangi ölçüde yanıt verebildiği ele alınacaktır.

Orta Sınıf Aktivizminin Küresel Kapitalizmle İmtihani

Deniz SÖZÜAK

Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı

Ulus-devletleri küçülten, esneten küresel süreçler, metropol şehirleri devletlerden özerk yeni bir tür feodal birime dönüştürmektedir. Beyaz yakalı orta sınıfların rengini verdiği ve hizmetler sektörü merkezli örgütlenmiş neo-liberal mekansal dönüşümle, küresel kent modelinin ulus-devletlerden bağımsız bir kent devleti formuna büründüğü gözlemlenmektedir. Türkiye’de de seksenli yıllarla birlikte üretimi esneterek dışarı atan, sanayi sektörünü çevre kentlere transfer ederek bankacılık, finans, turizm, medya, iletişim, eğlence gibi hizmetler sektörü üzerinden kendisini yeniden organize eden küresel kentler, kentin sınıfsallığını büyük ölçüde dönüşüme uğratmıştır. Kentsel yeniden yapılanma gibi süreçlerle alt sınıflar kent merkezlerinden dışlanırken aynı merkezlerin uluslararası sermayeyle bütünleşmiş büyük şirketlerle ve devasa gökdelenlerle doldurulması küresel kent manzarasını iyiden iyiye ortaya çıkartmıştır.

Metropol kentin mekansal ve sınıfsal kompozisyonundaki bu dönüşümle etlenmeye başlayan yeni orta sınıflar ise küresel kent olgusunun kitle tabanını oluşturmuşlardır. İyi eğitilmiş, yüksek ücretlerle çalışan, beyaz yakalı profesyonellerin kendi kültürel sermayesini oluşturarak markalaşmasına katkı sunduğu küresel kentlerin, son dönemde ve özellikle küresel ekonomik kriz koşullarında *occupy* eylemlilikleri ve büyük meydanlarda gerçekleştirilen devrimlerle siyaseti ve uluslararası ilişkiler sistematikliğini biçimlendiren merkezler olarak ön plana çıkması dikkate değerdir. Türkiye’de 2001 yılında gerçekleşen ve küresel ölçekte de 2008’den bu yana yaşana gelen finans krizinin etkilerine maruz kalan ve sosyal medyayı kullanmadaki yüksek becerileri ile de yaşadıkları travmayı sistem ya da rejim karşıtı hareketlere dönüştürebilen bu yeni tür orta sınıf aktivizmi, yeni toplumsal hareketlilik biçimleri olarak göze batmaktadır.

Bildiri küresel kent olgusunu, Türkiye’de metropol kentlerdeki sınıfsal dönüşümler ve oluşturulan kültürel sermaye üzerinden işlemeye çalışacaktır. Weber’yen sınıf analizine dayanılarak irdelenecek yeni orta sınıf kategorisi ve onun ürettiği dil kadar küreselleşme denilen sürecin kendisini en bariz biçimiyle hissettirdiği sosyal medya - kentli orta sınıf ilişkilerinin siyaset ve uluslararası siyasete etkisi, katkısı değerlendirilecektir. Bildirinin iddiası; çok uluslu şirketleri, yüksek ücret politikaları ile bağlı oldukları ülkenin yetişmiş insan gücünü mıknatıslama kapasiteleri, çokkültürlü yapılanmaları ile hantal, bürokratik, tek tipçi ulus-devlet yapılanmalarına kafa tutan küresel kentlerin, 2008 finans krizinin sosyal, siyasal sonuçları itibariyle günümüzde küresel kapitalizme isyanın merkezleri olarak öne çıkacağı yönündedir.

Modern Bir Milliyetçilik Projesi Olarak Geleceğin Avrupa Devletinin İnşası

Segâh TEKİN

Arş. Gör., Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Günümüzün bütünleşmiş Avrupa idealinin kökenleri Avrupa'da on sekizinci yüzyıldan bu yana etkisini sürdüren iki düşünce akımına dayanır. İlki modern ulus devleti aşacak bir kozmopolit Avrupa'ya, ikincisi ise ulus devletlerin Avrupa'sını öngörür. Avrupa Birliği'ni oluşturan şartlar ve geleceği hakkında Birliğin kuruluşundan bu yana şüphesiz ki çok sayıda görüş öne sürülmüştür. Avrupa Birliği'nin Avrupa bütünleşmesi (European Integration) süreci çerçevesinde anlamlandırıldığını görüyoruz. Uluslararası İlişkiler disiplini açısından devletlerin bir topluluk oluşturma yolundaki faaliyetleri bütünleşme olarak adlandırılmaktadır. Avrupa Birliği'nin temellerinin atılışının ardından, Avrupa bütünleşmesinin teorik bir çerçeveye oturtulması yönünde çeşitli çabalar gösterilmiş, bunlardan ilki uluslararası kurumlara işlevsel açıdan yaklaşan yeni-işlevselcilik akımından gelmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa bütünleşmesi çeşitli bakış açıları çerçevesinde analiz edilmiş; federal, ulus üstü veya uluslararası gibi yapılar üzerinden AB'yi ele alan yaklaşımlar üye devletlerin ve AB kurumlarının kendi aralarındaki ve birbirlerine karşı olan durumları gibi konuları ele almışlardır. Öncelikle siyasal ve ekonomik bütünleşme aşamaları üzerinden Avrupa Birliği'ni tahlil eden bu teorilerin yanı sıra konstrüktivizm ve postmodernizm gibi daha yakın tarihte ortaya çıkan ve AB'yi ele alan yaklaşımlar işbirliği kültürünün oluşması, sınırların değişebilirliği, aşınan ulus devlet sınırları ve bölgelerin, kültürel farklılıkların önem kazanması gibi konular üzerinde yoğunlaşmışlardır. Oysaki Avrupa Birliği, modernist milliyetçilik yaklaşımının öngördüğü milletlerin milliyetçiliği ve devleti değil, devlet eliyle benimsetilen milliyetçiliğin milletleri meydana getirdiği düşüncesi açısından ele alınmaya açık bir projedir.

Avrupa Birliği'nin bütünleşme süreci hakkındaki literatürün egemenlik devrinin hukuki sınırları üzerinde yoğunlaşması veya tarihsel, ekonomik, siyasal, coğrafi ve kültürel özellikleriyle özgün bir örnek teşkil eden AB'yi diğer bölgesel entegrasyon hareketlerine örnek kılma çabası içinde olması, Avrupa örneğinin özgünlüğünün görülmesini ve modern bir milliyetçilik projesi olarak ele alınmasını kısıtlamıştır. Kendi ulusunu inşa etmekte olan bir devletin iki özelliği olduğunu söyleyebiliriz. İlki, ekonomik ve siyasi faaliyetlerin yönetilmesinin yanı sıra kültür, dil ve nüfus yapısının da devlet eliyle korunmasıdır. İkinci olarak ise devletin kendi ulusunu inşa etmesi sürecinin paralelinde ulusun da ulus devleti benimsemesi gerekir. Bir devletin halk tarafından benimsenmesini sağlayan şey, sağladığı ekonomik ve siyasal olanakların ötesinde duygusal boyuttur. Ancak "biz" duygusunun varlığı sayesinde toplum devlete karşı değişen siyasal ve sosyal şartlardan bağımsız bir aidiyet duyabilir. Günümüzde Avrupa bütünleşmesi konusunda gelinen noktada, halkta Avrupa vatandaşlığı kavramı aracılığıyla Birliğe aidiyet duygusunun oluşturulması için çaba gösterilmektedir. Avrupa vatandaşlığının içi ise ortak kültür, tarihsel geçmiş, değerler gibi unsurlarla doldurulmaya çalışılmaktadır. Sembolik açıdan baktığımızda Avrupa Birliği'nin kendi bayrağı, marşı, resmi para birimi ve her yıl kutlanan (9 Mayıs) bir Avrupa Günü ve farklılıkta birleştik sloganlaştırılan bir Birlikse hedefi bulunmaktadır. AB'nin vatandaşları ile olan ilişkisini şekillendirmekte rol alan bu Hobsbawm'ın kastettiği manada icat edilmiş sembolik öğelerin yanı sıra AB'nin vatandaşlarıyla ekonomik ve siyasal ilişkilerini doğrudan etkileyen iki önemli aracı daha vardır; kendi para birimi ve AB pasaportu. Sayılan öğeler yalnızca modern ulus devletle özdeş olmayıp genel anlamda bir siyasal yapının belirli bir coğrafya ve bu alanda yaşayan nüfus üzerindeki hâkimiyetini sembolize ederler. Bir ulusu oluşturanın ne olduğuna dair yazan çoğu kişi, nihayetinde insanları belirli bir ulustan yapan şeyin aidiyet duygusu olduğu, insanlar kendilerini belirli bir ulustan hissediyorlarsa oraya ait oldukları kanısındadırlar. Bu nedenle de AB haliha-zırdaki vatandaşlarına AB'yi benimsetmek için çaba göstermekte ve geleceğin AB vatandaşlarının da Birliğe karşı aidiyet duygusu hissedecek biçimde yetişmeleri için gerekli altyapıyı hazırlamaktadır. Avrupa Birliği hakkında ortaya atılan görüşlerin çokluğu ve şartlara ve zaman bağlı olarak değişkenlik göstermeleri, AB gibi bir yapıyı yorumlamakta tek bir perspektifin yeterli olamayacağını göstermektedir.

Bu çalışmada ise, Avrupa Birliği, modernist milliyetçilik kuramlarından yola çıkılarak modern bir ulus inşası projesi olması açısından ele alınacaktır.

Jeokültürel Perspektifler Üzerine Düşünmek

Sinan YILMAZ, Can ŞEKER

Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Programı - Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi

Toplumların devletlerin temelini oluşturdukları hipotezinin yetersizliği ve hatta geçersiz olduğu artık fazlasıyla göze batmakta ve özgül bir bağlamda ele alınarak incelenmeyi hak etmektedir. İstisna olmayan ekonomik temelli kültürel görünümünü bu tarihsel sürecin günümüzde devam ettirilişini tek bir devlete veya herhangi bir 'aktör'e bağlamak yetersiz daha doğrusu hata olacağı gibi kuru bir 'yapı' ile açıklamak da bize son tahlilde açıcı olmayacaktır. Bu bağlamda günümüzde bilimum 'jeo'lu yaklaşımlarla hayatîyetinden, vazgeçilemezliğinden ve asla vazgeçilmesinin önerilemeyeceğinden dem vuran tüm yaklaşımların, geleceğe dair, en geniş ve yoğun kapsayıcılık savları dahi uluslararası kapitalist sermayenin realist devlet merkezliliği ideolojisinin 'yaşamsallığı' temelinde yükselmekte; oluşması için bir çabanın gerekmediği anlamında diyalektik bir bağlamda ele alınmasını bir süreç olarak önerdiğimiz 'Kültür'ün insanoğlunun varoluş mücadelesinde, tarihsel serüveninde ve gelişiminde en önemli temalardan biri olduğu konusunda ısrarlıyız.

Günümüzde kültürle inşasına girilen projelerde "Kültürün" önemli bir "harcın" vazgeçilmez bir parçası olduğu ayrıca düşünülmalıdır. Bu bağlamlarda bağlantısı "jeo" olan bir kelimenin yani "jeokültür"e nasıl farklı bir perspektiften bakılabileceği kelimenin tarihsel serüvenine tanıklık etmek ve yeni jeokültürün önemine ilişkin referansların oluşturduğu perspektiflerin temelinde yatan gerçek saikleri analiz etmek bu çalışmanın esas amacı olacaktır. Baştan belirtmek gerekirse (küresel) kapitalizmin nesnel niteliği olan (daha fazla) 'biriktir' dünyanın her yerine yayılmanın yetmediği bununda her milime yayılacak şekilde akıcı ve yoğun olması gerekmesini gerçekleştirmektedir ki 'Kültür'ün coğrafya bağlamında 'getirdikleri' anlamında jeo-kültürün tarihsel olarak her zaman söz konusu olmakla birlikte hiç bu kadar 'marifetli' ortaya sunulmamıştır.

Salon **B** 16.30-18.00

29

Oturum

■ Marka İletişimi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Bilal ARIK

- Ali ÖZCAN
Bir Siyasal İletişim Markası: Serdengeçti Dergisi
- Yusuf ÖZKIR
Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği: Logo Üzerinden Bir Okuma Çabası
- Kübra ÖZMANSUR
Reklam ve Marka İletişiminde Arketip Kullanımı
- Samet ÜLKER-Deniz KURBAN
E-Ticaret Şirketlerinin Markalaşma Sürecinde İlan ve Reklamın Rolü Yemeksepeti.com Örneği

Bir Siyasal İletişim Markası: Serdengeçti Dergisi

Ali ÖZCAN

Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü, Doktora Programı

Basın ve siyaset aynı toplumsal sistemin iki önemli aktörü olarak sürekli karşılıklı bir ilişki içerisinde. Basının siyasi, içtimai ve ahlaki sorumluluğunun olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Bu sorumluluğu yerine getirmeyen basın, ortaya çıkış amacının tersine hareket etmiş olur. Asli görevini yerine getirmeyen basın, bunu yaparken çoğu zaman baskı altında olduğunu ileri sürmektedir. Ortaya çıkış amacı halkı bilgilendirmek olan basın, çoğunlukla siyasi iktidarların etkisi altında kalmış ya da siyasi iktidarları etkisi altına almaya çalışmıştır. Tarihsel süreç içerisinde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu döngü her zaman için kendini göstermiştir. Özellikle de Cumhuriyetin ilk yılları ve tek parti döneminde basın, doğrudan ve dolaylı bir şekilde baskı altına alınmış, siyasi iktidarlar tarafından istenilen şekilde kullanılmıştır.

Çok partili hayata geçiş ve DP’nin iktidara gelmesiyle birlikte basın önemli kazanımlar elde etmiş ancak bu defa da kendisi iktidarı kontrol altına almaya çalışmıştır. DP iktidarının son döneminde özellikle basın kuruluşları, siyasi iktidara karşı çıkarları doğrultusunda tavır sergilemiş, 27 Mayıs 1960 darbesi tetikleyicilerin başında yer almıştır. Buradan hareketle hem CHP hem de DP iktidarı döneminde basının siyasi iktidarla ilişkileri incelendiğinde iyi bir sınav veremediğini söylemek mümkündür. Basının genel durumu hakkında bunları ifade etmenin yanında sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmış, bunu gerçekleştirmek adına bedel ödemiş basın kuruluşları da az olmakla birlikte mevcuttur. Türk basın, düşünce ve siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan, bir anlamda Türk aydınlanmasının yapı taşlarından biri olarak ifade edilen Serdengeçti Dergisi incelendiğinde bu doğrultuda yayın yaptığını söylemek doğru olacaktır. 1947-1962 yılları arasında (tek parti döneminde yayın hayatına başlayıp, Demokrat Parti ve 27 Mayıs 1960 Darbesi ardından da CHP-AP Koalisyonu döneminde çıkan), aylık olarak yayımlanması planlanan ancak sürekli kapatılması nedeniyle 15 yılda ancak 33 sayı çıkabilen dergi ne iktidarın baskısına boyun eğmiş, ne de iktidarı kendi çıkarları doğrultusunda etki altına almaya çalışmıştır. Millet’in (dönem itibarıyla Anadolu’nun) sesi olmaya çalışmış ve bunu büyük ölçüde başarmış olan dergi, iktidarlara karşı halkın yanında yer almış, uygulamalara karşı da halkın tepkisini ortaya koymuştur. Gerçek anlamda milletinin sesi olabilmiş dergi, çıktığı dönemde siyasi iktidarlar tarafından etki altına alınmaya çalışılmış, bu gerçekleştirilemeyince baskı uygulanmış, çok defa toplatılarak kapatılmıştır. Dönem itibarıyla gazete ve dergiler siyasi iktidarlar tarafından başta örtülü ödenek olmak üzere doğrudan ve dolaylı bir şekilde desteklenirken Serdengeçti Dergisi, yayın politikasından ödün vermemek için resmi ve özel olmak üzere ilan dahi almayarak zor imkanlarla çıkmış, bunun ötesinde bir çok sayısının çıkışıyla birlikte iktidarlar tarafından mahkum edilmiştir.

Serdengeçti Dergisi, Türk basın tarihinde ‘özgür basın’ olmanın gereğini yerine getirmiş, buna dönük iyi bir sınav vermiştir. Bütün zorluklara rağmen adıyla anılan bu dergiyi çıkarmak için mücadele eden Osman Yüksel ise gerçek bir entelektüel olarak, dünyevi kaygılarla arasına mesafe koyabilmiş simgesel bir şahsiyet olmuştur. Basının, baskılar ve ilanla sansürlendiği ve hükümet ile rejim aleyhinde yazı yazmanın yasaklandığı bir dönemde Serdengeçti dergisini çıkartarak inandığı değerler uğruna mücadele eden, bunun sonucu olarak 92 kez hakkında dava açılan, 8 defa tutuklanan, tabutluklarda yatan Osman Yüksel ve ona ismini veren Serdengeçti Dergisi’nin haklı bir beklenti olarak tanıtılması, genç kuşaklara anlatılması gerekmektedir. Serdengeçti Dergisi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de (28 Şubat süreciyle ilgili basının etkisinin belgeleriyle ortaya çıktığı günlerde) başta siyasal iktidarlar olmak üzere, ekonomik güç odakları ve belirli çevrelerin etkisi altında kalan basın sektörü temsilcilerinin özgür gazetecilik için örnek alacakları bir yayının hayatı sürdürmüştür.

Bu çalışma kapsamında 33 sayı çıkan Serdengeçti Dergisi’nin tamamına ulaşılarak nitel içerik analizi yöntemiyle siyasetle ilişkileri incelenmiş, böylece iktidarlara karşı duruşu ortaya konulmuştur.

Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği: Logo Üzerinden Bir Okuma Çabası

Yusuf ÖZKIR

Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü, Doktora Programı

Gündelik yaşamın hızlı akışı içinde ve alışkanlıkların köreltici atmosferinde dikkatlerden kaçabilir; fakat bir gazetenin logosu onun kimliğini, karakterini ve daha politik bir söylemle ifade ederse ideolojisini ortaya koyacak göstergelere sahiptir. Logoda yer alan her bir şey okuyucuyu veya izleyiciyi yeni bir dünyaya taşıyabilir. Herhangi bir gazetenin logosunda yer alan slogan tarzındaki ifadelerin ve diğer simgelerin neden tercih edildiğine yönelik üstünkörü bir yaklaşım ortaya konulabilir. O slogandan ve simgelerden hareketle bir çırpıda yeni çözümlere ve söylem analizine varılabilir. Mümkündür de. Bununla birlikte tarihsel derinliğini göz ardı etmeden, kendi zamanı içinde ele alınarak yapılacak bir değerlendirmenin daha sahih ve ayakları yere sağlam basacak niteliklere açık olacağı ise muhakkaktır.

Bir gazete için güncel olana yaklaşımın ölçüsünü gösteren şeyi birinci sayfanın tasarlanma biçimi, manşet tercihi, haber dizimi, fotoğraf seçimi, fotoğraf altı yazıların üslubu gibi veriler oluşturuyorsa; aynı gazetenin daha genel olana yaklaşımını gösteren şey ise onun logosudur. Logo bir gazete için külli olana tutulan aynadır. Onu aktüalitenin darboğazından, şartların zorlamasıyla girdiği koridorlardan çıkartabilecek yegâne varlıktır.

Okuyucu gündelik hayatın akışı içinde bu ayrıntıyı kaybetmediği sürece elinde tuttuğu gazete ile daha gerçekçi bir ilişki kurabilir, ilkeler üzerinden hareket ederek gördüğü ve okuduğu şeyin neye denk geldiğini kavrayabilir. Logo, gazeteye açılan kapıdır. İdeolojilerin henüz canlılığını koruduğu ülkemizde, gazetelerin logoları, bu açıdan oldukça mümbit bir zemin sunmaktadır. Bu gazetelerden birisinin Hürriyet gazetesi olduğunu söylemek ise kuşkusuz abartılı olmayacaktır. 1924 yılından bu yana kesintisiz şekilde yayınlanan Cumhuriyet gazetesinden sonra aynı başarıyı gösterebilen ikinci gazete konumundaki Hürriyet 1 Mayıs 1948'den bu yana sürdürdüğü yolculukta sadece içerik olarak değil aynı zamanda logo tasarımı açısından da araştırmacılarına argümanlar sunmaktadır.

Bu kapsamda 2012 yılında okumak için elimize aldığımız Hürriyet gazetesinin logosunda yer alan göstergelerin nasıl bir zeminde ve hangi amaçla oraya yerleştirildikleri oldukça ehemmiyet kazanmaktadır. Hürriyet gazetesi merkeze konularak farklı kesimlerde dile getirilen söylemlerin içeriği ve iddiaların boyutları düşünüldüğünde bu göstergelerin neye tekabül ettikleri ayrıca bir kışkırtıcı olmaktadır.

Bu çalışma Hürriyet gazetesinin logosunda yer alan göstergelerden her birinin oraya yerleştirilme serüveni üzerinde durmakta; o göstergelerin ne zaman ve kim tarafından yerleştirildiğinden hareketle Hürriyet'in kimliği etrafında yaşanan tartışmalara bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Kuşkusuz; Hürriyet gazetesi uzun geçmişi, tanıklıkları, popülerliği, satış rakamları ve en yaygın ifadeyle söylersek sıradan olanla ciddi olan arasındaki sentez başarısı yüzünden çok geniş bir tartışma zeminine sahiptir. Bu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle bu çalışma kendi alanını Hürriyet gazetesinin logosu üzerine odaklamakta ve bu çerçeveye sınırlandırmaktadır.

Reklam ve Marka İletişiminde Arketip Kullanımı

Kübra ÖZMANSUR

İstanbul Üniversitesi, Halkla İlişkiler Bölümü, Doktora Programı

Freud ve Jung 19. yüzyıl Avrupa'sı romantik akımının temsilcileridir. Fakat iki psikiyatrist arasında belirgin farklılıklar söz konusudur. Freud pozitivizm, indirgeyici bilimsellik ve Darwinizm'den etkilenirken Jung, bu yaklaşımları kabul etmeyerek psikiyatrinin saf kaynaklarına, yani romantizm ve tabiat felsefesine geri dönmek niyetindeydi. Jung'un düşünceleri modern psikolojiyi insanın yüzeysel bir bilgiyle fark edebileceğinden çok daha fazla etkilemiştir. Psikolojik düşünceye en önemli katkısı, -Freud'un 'bilinçaltı' kavramı gibi- yalnızca bastırılmış arzuların bir tür saklanma yeri olarak değil de bireysel yaşamın, egonun bilinçli, düşünen dünyası gibi gerçek ve belli başlı bir parçası olarak gördüğü sonsuz, kapsamlı ve zengin 'bilinçdışı' kavramıdır. Onun öğretileri, patolojinin deneysel gerecini de göz önüne almakla birlikte bir tür psikopatolojik değildir. Fakat kendi deyişiyle 'insanlarla yeni bir bilimsel deneyin formülasyonu için öneri ve çabalar'dır. Bu deneyin de indirgenebileceği basit bir formül yoktur.

'Analitik Psikoloji' olarak adlandırdığı ekolün kurucusu olan Jung, çalışmalarını yalnızca kavramlar ve kuramlarla sınırlamamış, psikolojik tedavi alanında da özgün yöntemler geliştirmiştir. Klinik çalışmalarının yanı sıra, toplumsal ve dinsel konulara ve çağdaş sanat akımlarına da eğilmiştir. Her ne kadar Jung kendini rasyonel bir bilgin olarak görse de ilgisini yoğunlaştırdığı konular geleneksel bağlamda irrasyonel ve ezoterik olarak değerlendirilmiştir. Nitekim çalışmalarının bilimsellik sınırının ötesine taşmasını pek kaygı verici bulmamıştır. Jung'un görüşüne göre insan psikolojisine yönelik topyekun rasyonel bir tavır geliştirmek tarihin yorumu noktasında yeterli olmadığı gibi mantıklı da değildir.

Jung'a göre semboller kişilik gelişimini mümkün kılan çatışmaları çözümlen ve zıt kutupların aşkınlığına imkân tanıyan doğal bir gelişim faktörüdür. Bu yüzden Jung sembollerin psikolojik bir durumdan ötekine geçişi kolaylaştıran aşkın bir fonksiyona sahip olduklarını ileri sürmüştür.

Jung ekolünde kişiliğin tümü psişe olarak adlandırılır. Psişe, bilinçli ya da bilinçdışı, tüm duygu, düşünce ve davranışları içerir. Birbirinden farklı biçimde çalışan, ancak birbiriyle etkileşim durumunda olan sistemlerden oluşur: *Bilinç, kişisel bilinçdışı, toplumsal bilinçdışı*. Bilinç, kişinin doğrudan farkında olduğu ve tanıdığı bir zihnin parçasıdır. Kişisel bilinç dışında ise ya bilince hiç ulaşmamış ya da bilince ulaştıktan sonra çatışma yarattığı için bastırılmış ve geri gönderilmiş yaşantılar bulunur. Kolektif bilinçdışının içeriği ise, insanın yaşamı süresince, hiçbir zaman bilinçte yaşanmamıştır. Kolektif bilinçdışı, Jung'un birincil imgeler diye adlandırdığı gizli imgeler topluluğundan oluşur. İçinde doğduğu dünyanın genel bir imgesi, doğduğu anda insanın içinde vardır. Bizler kendi soyumuza ait tipik deneyimlerimize imkan veren fitri bir psişik yapıyı da beraberinde getiririz. Jung, herkesin psişik gelişiminde ve sosyal uyumunda özgül bir rol oynayan bir takım arketipik unsurlarda söz etmiştir. Jung'un bakış açısına göre, bilinçdışı, bağımsız bir gelişim sürecinin sonucudur, bilinci tamamlar ve evrensel ilk tasarımların, yani arketiplerin ortaya çıktığı bir alandır. Rüyalar bilinçdışına açılan en önemli kapılardır. Her insan aynı temel arketip imgelerine sahiptir ve bazı arketipler kişiliğin oluşumunda çok önemli bir rol oynadıklarından Jung onlara özel bir yer verir: *Persona, anima ve animus, gölge ve ben*.

Bizler, farkında olalım ya da olmayalım tanıdığımız karakterler olarak bilinçaltımızda bulunan bu arketipleri kullanarak iletişim kurmaktayız. Bu anlamda "Hükümdar", "Yetim", "Babacan", "Melek", "Sereri" karakterlerinin hepsi birer arketiptir. Hepimiz bu evrensel karakterleri (arketipleri) nerede görsek hemen tanırız. Örneğin "Kahraman" arketipi öykülerde, sinemada, tarihte, gündelik hayatımızın içinde karşılaştığımız bir karakterdir. Böylesine evrensel anlamlara sahip arketiplerin reklam ve marka iletişimde kullanılmaması düşünülemezdi. Nitekim mesajlarını gerek bilinç düzeyinde, gerekse bilinçaltı düzeyde iletmeye odaklanmış olan kuruluşlar reklam içeriklerini arketipik unsurlarla zenginleştirerek, ortak bilinçaltımızın bu içeriklerinin hikayeleri ile izleyicilerine ulaşabilmektedirler. Bu çalışmada, günümüz reklamlarında, etkin arketip kullanımlarına dair örnekler verilerek reklamlarda arketip temsili yansıtan çözümlenmeler yapılacaktır.

E-Ticaret Şirketlerinin Markalaşma Sürecinde İlan ve Reklamın Rolü Yemeksepeti.com Örneği

Samet ÜLKER - Deniz KURBAN

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi

1990'lı yıllardan itibaren internet teknolojilerindeki gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte toplumsal yaşamda birçok değişiklik meydana gelmiştir ve zamanla bu değişim ekonomik hayata da yansımıştır. Günümüzde ekonomik hayat adeta internet ortamına taşınmıştır. Bu bağlamda; yeni medya, dijital ekonomi, e-ticaret gibi birçok kavram da literatüre girmiştir.

Kişi veya kurumlarca sunulan ürün ve hizmetlerin, e-ticaret sistemlerinin kullanımı ile alınıp satılması sonucunda oluşan kümülatif bir değer şeklinde ifade edilen dijital ekonomi, internet üzerinden yürütülen tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan, istihdamı ayrı, üretimi ayrı, tüketimi ayrı olan dev bir ekonomi haline gelmiştir. Bu dev ekonominin en önemli araçları da şüphesiz yeni medya ve e-ticaret şirketleridir. E-ticaret ise kısaca insan-bilgisayar etkileşimiyle her türlü ürün/hizmet alım ve satımını ifade etmektedir.

Artık ürün ve hizmetlerin reklam-pazarlama faaliyetlerinin ve tüm alım-satım işlemlerinin internet ortamında yapıldığı bir döneme girmiş bulunmaktayız. Bu dönemde e-ticaret işletmelerinin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu noktada internet ortamındaki fırsatları gören birçok yatırımcı e-ticaret şirketleri kurmakta ve bu sayede sanal şirketler ardi ardına faaliyete geçmektedir.

Tabi doğal olarak e-ticaret şirketlerinin sayısının çoğalması bir taraftan rekabeti arttırırken diğer taraftan da internet ortamında faaliyette bulunan bu şirketlerin markalaşmaya olan gereksinimlerini de arttırmaya başlamaktadır. Fiziki ortamda faaliyet gösteren şirketler gibi e-ticaret şirketleri de markalaşma süreçlerine odaklanırken marka yönetimine de önem vermek durumundadır. Fakat sanal ortamın, fiziksel ortamdaki ziyade kendine has özelliklerinin olması, e-ticaret şirketlerinin daha dikkatli bir markalaşma çalışması yapmasını gerektirmektedir. İnternette marka olmak fiziksel ortama kıyasla çok daha kısa sürede gerçekleştirilebilmekteyken, müşteri memnuniyetini ve sadakatini sürekli olarak yüksek seviyede tutmak oldukça zordur. Bu sebeple marka yönetimine özel önem verilmesi gerekmektedir.

E-ticaretin çok büyük bir ivme kazandığı günümüzde markanın belki de en önemli fonksiyonu reklamdır. Son derece hareketli olan ticari hayat içinde ilan ve reklamın önemi göz ardı edilemeyecek derecede büyüktür. Markalı mal/hizmetler, reklam aracılığıyla üretildiği yerlerden çok uzak yerlerde bile tanınma ve bilinme imkânına kavuşmaktadır. Tüketicilerin mal/hizmet alımı yaparken tercihlerini çoğunlukla markaya bağlı olarak yapmaları ve firma-müşteri ilişkilerinin daha sağlam temellere oturtularak müşteri sadakatinin yaratılması konusunda şüphesiz reklam hayati bir öneme sahiptir.

Bu noktada bu çalışmanın amacı da, 2000'li yılların başından itibaren büyük pazar paylarına ulaşmış ve marka olmuş e-ticaret şirketlerinin Türkiye'deki en iyi örneklerinden biri olan yemeksepeti.com'un markalaşma sürecinde ilan ve reklamların önemini vurgulamaktır.

Bu doğrultuda öncelikle literatür taraması yapılarak, gelişen internet teknolojileriyle birlikte ekonomi ve ticaret hayatının gelmiş olduğu nokta belirlenecektir. Daha sonra markalaşma kavramından hareketle, e-ticaret şirketlerinin ilan ve reklam faaliyetleri ile birlikte marka yönetimi konusundaki faaliyetleri yemeksepeti.com örneğinde incelenecektir.

Salon C 16.30-18.00

30

Oturum

■ Çağdaş İslam Felsefesi Tartışmaları

Oturum Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Lütfi SUNAR

- Kübra BİLGİN
*İnsani Yetkinleşme İçin "Toplumsallık" Ne Ölçüde Gerekli?
İslam Ahlak Felsefesi Üzerinden Bir Okuma*
- Cahid ŞENEL
Yeni Eflâtunculuk ve İslâm Felsefesi
- Zahit TİRYAKİ
*Geçmiş ile Gelecek Arasında: Çağdaş İslam Düşüncesinde
Gelenek Tartışmaları*

İnsanî Yetkinleşme İçin “Toplumsallık” Ne Ölçüde Gerekli? İslam Ahlak Felsefesi Üzerinden Bir Okuma

Kübra BİLGİN

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Programı

İnsan; doğasında bulunan özellikler bakımından bilfiil olarak var olmamıştır. Onun gerçek anlamıyla “insan” olarak varlık kazanması için tabiatı itibarıyla sahip olduğu özelliklerin işlevsellik kazanması gerekmektedir. İnsanın bir “beşer” olarak yaratılışında bulunan bu yapının başında onu diğer canlılardan ayıran ve aynı zamanda insanı “yetkinleşme” konusu haline getiren “akletme” özelliği bulunmaktadır. İnsan “akletme” gücü sayesinde nazarı yetkinleşmenin ve bunun neticesinde ortaya çıkacak olan ameli yetkinleşmenin muhatabı haline gelmektedir.

İnsanın varlık kazanarak hem bu dünyada hem de bedenden ayrıldıktan sonra “nefs” in sürekliliğinin sağlanmasının biricik vesilesi olan yetkinleşme meselesi; Tanrı-insan ve insan-insan ilişkisinin de temelini teşkil etmektedir. Felsefe tarihi içerisinde pek çok filozofu meşgul etmiş olan bu mesele tabiatıyla İslam felsefesi içerisinde de kendisine yer bulmuştur. Felsefenin, Fârâbî (950) tarafından “nazarî ve ameli hikmet” şeklinde ele alınmasının ardından, bu disiplinin konuları söz konusu ayırım ekseninde şekillenmiş ve insanın “eylem”leri üzerinden gerçekleşecek olan “kemal”, ahlak felsefesi içerisinde ele alınmaya başlanmıştır.

Yetkinleşme meselesinin iki tarafından birini teşkil eden ahlak, öncelikli olarak kişinin şahsî planda erdemlerle donanması ve böylece insanî nefsin diğer nefis güçleri üzerinde hâkimiyetinin sağlanmasını hedeflemektedir. Bunun yanı sıra “tabiatı itibarıyla toplumsal bir varlık” olan insanın içinde yaşadığı ortamdan bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi mümkün değildir. İşte bu sebeple insanın “ahlaklanma”, dolayısıyla yetkinleşme serüveninin anlatıldığı İslam ahlak felsefesi içerisinde “tedbîr’ul menzil/hikmetü’l menzili” ve “tedbîr’ul mudun/hikmetü’l medeni” kavramlarıyla ifade edilen aile ve devlet/toplum ahlakı da şahsî ahlakın devamı olacak şekilde ele alınmıştır. İlk dönem İslam felsefe eserleri içerisinde dağınık bir şekilde yer alan bu yapı, İbn Miskeveyh’in (1030) müstakil bir ahlak eseri olarak kaleme aldığı “Tehzîbü’l ahlak” içerisinde ele alınmış; daha sistematik formuna ise Nâsireddin Tusî’nin (1274) “Ahlak-ı Nâsırî” adlı eseriyle kavuşmuştur. Kendisinden sonraki dönemin ahlak yazını üzerinde oldukça etkili olan bu eser, Adûdiddin el-İcî’nin (1355) “Ahlak-ı Adûdiyye” adlı risalesi ile yaygınlık kazanmış ve bu eser üzerine pek çok şerh yapılmıştır. İnceleyeceğimiz konuyu yukarıda saydığımız gerekçeler sebebiyle “Tehzîbü’l ahlak”, “Ahlak-ı Nâsırî” ve bu yapının sonraki dönemdeki sürekliliğinin görülmesi adına “Ahlak-ı Adûdiyye” üzerine 15. yüzyılda yapılmış bir şerhi temel alarak irdedeleyeceğiz. Bu eserler çerçevesinde yapılmak istenen; hikmet-i hulkî (şahsî ahlak)’ın ev ve devlet ahlakı ile arasındaki irtibatın mahiyetinin tespit edilmesidir. Tebliğ şu sorular ekseninde şekillenecektir: İnsanın bireysel olarak erdemleri kazanmasının zeminini teşkil eden aile ve devlet/toplum, tamamlanmış bir yetkinliğin devamında ortaya çıkacak sahil bir oluşumu mu ifade etmektedir? Yoksa ameli hikmetin tam olarak elde edilmesi açısından aile ve devlet ahlakı, yapısal olarak şahsî ahlakı “tamamlayıcı” bir işlev mi görmektedir? Bu üç yapının birlikte ve ayrılmaz olarak mütalaa edilmesi hangi ilkeye dayanmaktadır?

Çalışmada takip edilecek yöntem; incelenecek konu bağlamında her üç eserin öncelikli olarak erdem ahlakı, ev ve devlet ahlakı bölümlerini tahlil etmek ardından aralarındaki irtibatın hangi zeminde teşekkül ettiğini tespit ederek her üç eserde bulunan farklılaşma ve sürekliliği incelemektir. Nihai olarak bu çalışmayla yapılması hedeflenen şey; ahlak felsefesinin; insanı yetkinleşmeye götüren önemli imkan alanı olan “güzel ahlak” sahibi olmayı, mezkûr üçlü yapı ile ne şekilde temin ettiğini ortaya koymaktır.

Yeni Eflâtunculuk ve İslâm Felsefesi

Cahid ŞENEL

Dr., İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü

İki asra yaklaşan bir süreçte İslâm bilim, düşünce ve kültürü üzerinde oryantalistlerin yapmış oldukları araştırmalar kendi standardında bir değer taşıyorsa da bir milletin hayat kaynağı mahiyetindeki bu alanlarda son otuz-kırk yıl içerisinde Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalar, kendi kültür mirasımızla birebir yüzleşme, temel kaynaklara inerek onları yeni baştan değerlendirip yorumlama açısından hayli mesafe kat edildiği memnuniyet verici bir husustur. İslâm felsefesine doğrudan ve dolaylı etkileri açısından Eflâtun ve Aristó’nun gerek eserleri gerekse sistemleri üzerinde önemli araştırmalar yapılmışsa da aynı düzeyde etkili olan Yeni Eflâtunculuk hakkında yeterli çalışmaların yapıldığı pek söylenemez. Bu hususu aydınlatmak ve bir ölçüde bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla Yeni Eflâtunculuğun İslâm Felsefesine Yansımaları başlığı altında ve bir doktora tezi niteliğinde bir akademik çalışma ortaya koymuş bulunuyoruz. Bu çalışmada özellikle İslâm dünyasına Yeni Eflâtuncu filozof ve onların intikal eden eserleri üzerinde yoğunlaşırken, bir yandan da bu konudaki apokrif eserlerle yeterli karşılaştırmalar yapılmıştır.

Araştırmada Yeni Eflâtunculuğun doğuşu, kaynakları, temsilcileri ve gelişimi hakkında tarihsel bilgi verildikten sonra bu doktrinin İslâm Meşşâilerine olan etkisi üzerinde durulmuş ve bu bağlamda Kindî, Fârâbî, Âmirî, İhvân-ı Safâ, İbn Miskeveyh ve İbn Sînâ’nın, Tanrı, akıl, nefis ve sudur gibi söz konusu doktrinin omurgasını teşkil eden problemler üzerinde mukayeseli araştırmalarda bulunulmuştur. Bundan sonra ise yukarıda belirttiğimiz temel dört problemde zât ve sıfat olarak Tanrı ve Tanrı-âlem ilişkisi olarak da sudur problemine meşhur birer kelâmcı olan İbn Hazm, Gazzâlî ve Şehristânî’nin yanı sıra klasik Meşşâiliğin son temsilcisi sayılan İbn Rüşd’ün eleştirilerine de yer verilmiştir.

Geçmiş ile Gelecek Arasında: Çağdaş İslam Düşüncesinde Gelenek Tartışmaları

Zahit TIRYAKI

Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Felsefe Bölümü

İslam medeniyeti içerisinde ortaya çıkmış ilim ve düşünce birikimiyle içinde bulunduğumuz zaman diliminde bu birikimin nasıl yorumlanacağı, bu birikimle nasıl irtibata geçileceği meselesi günümüz İslam düşüncesinin temel problemini teşkil etmektedir. Bu problem bağlamında İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği tarafından, "İslam İlim ve Düşünce Geleneğinin Günümüze Aktarılması" başlıklı bir proje yürütülmektedir. Proje, işaret edilen meselenin temel bileşenlerini ortaya koymak suretiyle bu gelenekle kurulacak sahit ve verimli bir irtibatın yöntemlerini tespit etmeyi, önümüzdeki süreçte bu çalışmadan istifade ile konuya katkı yapmayı hedeflemektedir.

Proje kapsamında, çağdaş İslam ve Türk düşüncesinde konu etrafında oluşmuş literatürün değerlendirilmesi, tespit edilecek konular çerçevesinde alanında uzman isimlerin sunumlarıyla şekillenecek atölye çalışması yapılması ve Cumhuriyet döneminde yayımlanan klasik eser çevirilerinden oluşan bir bibliyografyanın hazırlanması hedeflenmektedir. Ayrıca daha önce bu minvalde çalışmalar yapan kişilerin görüşlerini almak ve projenin sınırlarını net bir biçimde belirlemek üzere uzman isimlerle mülakatlar yapılmaktadır.

Projenin ilk ayağını oluşturan literatür değerlendirmesi ise, 19. yüzyıldan günümüze gelinceye kadar İslam ilim ve düşünce geleneğiyle modern dönemde nasıl irtibat kurulacağını mesele edinen Türkçe, Arapça ve İngilizce yazılmış kitap, makale, tez, dergi vb. türden yayınları incelemeyi, bu yayınların proje çerçevesinde durdukları yere işaret etmeyi amaçlamaktadır. Projenin literatür değerlendirmesiyle ilgili bu kısımda, öncelikle İslam ilim ve düşünce geleneğinin içinde yaşanılan dönem için bir anlam ifade edip etmediği, bir anlam ifade ediyorsa bu geleneğin bugüne nasıl aktarılacağı, bu geleneğe bugün nasıl işlerlik kazandırılacağı hususunda bugüne kadar yapılmış çeşitli temel tartışmalar, sunulan proje ve teklifler, böyle bir teklifte bulunan temel isimler ve belli başlı akımlar ile bu isimlerin temel metinleri tespit edilecektir. Bu tespit sürecinde Osmanlı sonu ve sonrası Türkiye'si, Mısır, Sudan, Suriye, Lübnan, Ürdün, Irak, Tunus, Cezayir, Fas, Yemen, Libya, İran, Hint alt kıtası ve Pakistan gibi coğrafyalara mensup düşünürler ve belli başlı akımların çalışmalarının neticesinde oluşan ilmi birikim dikkate alınacaktır. Üç dilde yapılmış belli başlı tüm çalışmaların tespit edilmesinin ardından bu çalışmaların İslam ilim ve düşünce geleneğiyle irtibat kurmak bakımından nitelikli bir kavrayışa sahip olup olmadıkları soruşturulacaktır. Bu tecrübelerin geleneği sağlıklı bir yorumlamaya tabi kılmadığı, bu yorumların çağdaş Türk düşüncesindeki yansımalarının kendi içinde tutarlı bir yapı arz etmedikleri irdelenecek, söz konusu yaklaşımların görüşlerini ortaya koyarken ilkesel ve bütünlüklü bir yaklaşım sergileyip sergilemedikleri mesele edinilecektir. Bu sunum, söz konusu proje kapsamında şu ana kadarki süreçte ulaşılmış bazı bulguların paylaşımını amaçlamaktadır.

Buna göre Müslümanların kendi ilim ve düşünce gelenekleriyle irtibat kurmak bağlamındaki düşünceleri, on dokuzuncu yüz yılın başlarında batıyla temasın neticesinde etkisini yakıcı bir şekilde hissettikleri Müslümanların Avrupa karşısında geri kaldıkları düşüncesinin kabulüne ve bunun nedenlerine ilişkin soruşturmalara kadar uzanmaktadır. Bu soruşturmaların neticesinde mantık, felsefe, kelam, tefsir, hadis, fıkıh vb. bütün disiplinlerde bir eski-yeni tartışmasının başladığı ve en temelde üç farklı tavrın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tavırlardan ilki, İslami dünya görüşünden sıyrılarak batılı dünya görüşüne tabi olmak gerektiğini savunurken, ikincisi bunun aksini savunmakta ve İslam düşünsel mirasına, İslam medeniyetinin parlak geçmişine yönelmek gerektiğini iddia etmektedir. Bir üçüncü tavır ise bu iki hat arasında telife gitmeye çalışarak uygulamada ve pratikte batılı bilginin takip edilmesiyle birlikte teorik olarak İslam dünya görüşünün muhafaza edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla bir örnek olarak zikretmek gerekirse geleneksel İslamcılar, selevi reformculuk, modern İslamcılar, batıcı reformistler gibi çokça kullanılan tasniflerin yukarıda zikredilen hatlar arasında salındıkları, tarafların ağırlık verdikleri yöne doğru geleneği yorumlama noktasında farklılaştıkları görülmektedir.

Daha alt düzeyde ise, bir gelenek fikrinin düşünce için önemli olduğuna inanmakla birlikte dönülecek geleneğin İslam ilim ve düşünce geleneğinin hangi dönemi, hangi yapısı olduğu noktasında farklılaşmaların oluştuğu görülmektedir. Bir grup dönülmesi gereken dönemin asr-ı saadet, kaynakların Kuran ve sünnet olduğunu, bir başka grup dönülmesi gereken dönemin hicri ilk üç-dört asrı kapsayan temel İslami ilimlerin teşekkül devri olduğunu, dönülmesi gereken hakiki geleneğin ise İslami-dini ilimler olduğunu, bir başka grup dönülmesi gereken zamanın hicri ilk üç-dört asrı kapsayan ve altın çağ olarak ifade edilen parlak döneme tekabül eden İslam felsefi düşüncesinin teşekkül devri olduğunu zira sonrasında İslam dünyasında düşünsel faaliyetin durduğunu düşünmektedir. Gazzali sonrası İslam düşünce geleneğinin bütüncül yapısına vurgu yapıp, orada ulaşılan yeni sentezden hareketle İslam ilim ve düşünce geleneği ile irtibat kurmayı, oradan hareketle yeni bir düşünsel etkinlik gerçekleştirmek gerektiği şeklindeki tavrı da son zamanlarda ivme kazanan başka bir yaklaşım tarzı olarak zikredebiliriz. Fakat her halükarda tasniflerin itibari bir karakteri olduğu, belirli bir akım altında sınırlandırılmayacak bağımsız düşünürlerin varlığına da dikkat çekilmelidir.

Düzenleyen Kuruluş

Katkıda Bulunanlar

Ana Sponsor

